

1

APRIL 1941

BIND 14

VORE KIRKE GAARDE

UDGIVET AF FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR + REDIGERET AF HAVEARKITEKT JOHANNES THOLLE
VORE KIRKEGAARDE + BIND 14 Nr. 1 + SIDE 1-12 OG TILLÆGSSIDE 1-4 + KØBENHAVN + APRIL 1941
NÆSTE HEFTE UDKOMMER I JULI MAANED

LIGBRÆNDINGSKISTEN UDEN SØM

Godkendt af Direktoratet for Københavns Begravelsesvæsen

DANSK LIGKISTEFABRIK

Forlang Tilbud

EMANUEL NIELSEN

Tlf. Søborg 1330

Søborg Hovedgade 94

Søborg v. København

Tlf. Søborg 1838

Gravmonumenter

i største Udvalg til
de billigste Priser!

F. Jensen, Sten- og
Billedhugger,
Frederiksgade 6, Hillerød.
Telefon 52.

I. P. Olsens Eftf.

ved Otto Petersen.

Specialitet: Blomsterbaljer.
Reparationer udføres.

Borgergade 108, København.
Tlf. Palæ 308.

S. Jessens BUREAU

for Maskinskrivning
og Duplikering

Linnésgade 18², København K.
Telefon Byen 602

A/s Stenhuggeriet
„Norden“

Havefliser

Omøgade 26

Telefon Ryvang 238 og 3638

H. P. Hansen Glem
& Søn

Stenhuggermestre

Jernbanegade, Roskilde

P. H. MOHR

STENHUGGERMESTER

KASTRUPVEJ 48

KØBENHAVN

Fyns Granithuggeri

Telefon 1953

Kirkegaardsalléen 17, Odense

Telefon 1953

Udfører alt Stenhuggerarbejde

Mønster-
beskyttet

125

91

92

Vedligeholdelses- og
Nummerskilte til
Kirkegaarde

Kemisk graverede Zinkskilte
paa galv. Jernstang

H. BADE

Raadmandsg. 58, København N.
Tel. C. 11881 — Tega 2495

DANSK PARAMENTHANDEL

Gothersgade 115

KØBENHAVN

Telf. Byen 4558

Altersærkalke

Alterstager og Lys

Alterbeklædning

Grundtvigstager

Lysekroner

Messehageler

Præstekjoler

Præstekraver

Titusstager

m. m.

VORE KIRKEGAARDE

UDGIVET AF FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR

14. BIND * 1941—1944

152 SIDER OG 324 ILLUSTRATIONER

REDAKTØR:
HAVEARKITEKT *JOHANNES THOLLE*

REDAKTIONSUDVALG:
ARKITEKT *C. E. BAUDITZ*
INSPEKTØR *CHR. BECH SKRYDSTRUP*
STENHUGGERMESTER *HANSEN GLEM*
KIRKEGAARDSINSPEKTØR *J. GRAVESEN*
TRÄDGÅRDSARKITEKT *G. V. WALBERG*

UDGIVET MED TILSKUD FRA
KIRKEMINISTERIET, LANDBRUGS-
LOTTERIET, NY CARLSBERG FONDET,
DEN DANSKE PRÆSTEFØRENING m. fl.

TRYKT I THOMSENS BOGTRYKKERI, HOLSTEBRO

CLICHEER FRA
KØBKES REPRODUKTIONSANSTALT
KØBENHAVN

*

TITELVIGNET:
GRAVSTEN FRÅ JØDEKIRKEGAARDEN I MØLLEGADE, KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

* foran en Linie betyder, at den paag. Artikel er illustreret.

Forfatterregister:

* Åberg, Gunnar, Magister, Havebrugsk.: Interessante paralleller mellan dansk och finsk allmogekonst	S. 28—30
* Adler Nissen, Jørgen, Arkitekt, M. A. A.: Nyt Kapel paa Skt. Mikkels Kirkegaard i Slagelse	S. 114—116
* Andersen, J. P., Havearkitekt †: Ny Udvidelse af Kolding Kirkegaard	S. 2—4
* Andersen, Knud Hee, Provst: Blomsten til vore Døde	S. 5—7, 17—19, 33—34, 44—46
* Bauditz, Chr. Edv., Arkitekt: Bænke, Stolestader, Stolerader	S. 16
* Bjørn, O., Inspektør: Om Hurtigformering af nogle Kirkegaardsplanter	S. 143—144
* Christensen, J. C., Minister †: Indskrift til Monument i Mindeparken i Aarhus	S. 25
* Elers-Nielsen, C. E., Inspektør: Om Fredningsperioder og misrøgtede Grave	S. 133—134
* Dyrkjøb, Aage, Forfatter: Indskrift til Monument i Harboøre Mindelund	S. 141
* Fritz, S., Arkitekt: Kirkegaardens Omgivelser	S. 40—42
* Garboe, Axel, Præst, Dr. phil.: Om de gamle Træggravmæler	S. 75—78
— — — — — Vandringsmand paa danske Kirkegaarde	S. 125—126
* Grieg, Nordahl, Forfatter: Her skal vi mindes de døde	S. 37
* Halldor, Henning, Redaktør: Skogskyrkogården i Stockholm	S. 137—140, 146—152
* Hammerich, Gunnar, Billedhugger: Kirkegaarden paa Rømø	S. 119—123
— — — — — Publikum og Gravmælerne	S. 62—63
* Hansen, Frands, fhv. Førstelærer: Vejledning i Kortlægning og Protokollering	S. 60
* Herløw, Aage, Arkitekt, M. A. A.: Nyt Kapel paa Ringsted Kirkegaard	S. 14—16
* Hilsøe, A., Overassistent, Havebrugsk.: Hesselø Kirkegaard	S. 126—128
* Hoffmann, Ulf, Forfatter: Ved Vitus Berings Grav	S. 49
Jegsen, H. F., Stiftsfuldm., cand. jur.: Forslag til Vedtægt for Kirkegaarde i Købstæder eller i Byer med bymæssig Bebyggelse	S. 26—28
— — — — — Kirkegaardens Økonomi	S. 50—53
— — — — — Menighedsraadens Ansvar for Skader paa Person og Ejendom i Kirker og paa Kirkegaarde	S. 102—103
Joensen, V., Provst: Om Præstens Gerning ved Begravelse	S. 116—118
* Larsen, Henry, Provst †: Paa Kirkegaarden	S. 73
* Lauesen, Marcus, Forfatter: Indskrift til en Sten for de Faldne den 9. April 1940	S. 1
Laursen, Niels, Kommunalærer: Krematorierne og Brændselssituationen	S. 36
* Lomholt, T., Kirkegaardsgartner, Havebrugsk.: Graasten Kirkegaard	S. 90—95
* Lund, C. A., Præst †: Gravene	S. 61
* — — — — — Landsbykirkegaarden	S. 13
* Nielsen, Arne Falmer, Overgartner, Havebrugsk.: Udstillingsbede paa Københavns Vestre Kirkegaard	S. 142—143
Nielsen, Mertz, Kirkeværge: Om Udregning af Takster for Gravsteder	S. 152
* Paludan, Hans Aage, Bibliotekar †: Arabiske Kirkegaarde i Tunis og Ørkenen	S. 107—108
— — — — — Grave i Irak	S. 83—84
* — — — — — Jødekirkegaarden i Sarajevo	S. 32—33
* Qwist, Eigil, Stiftsgartner, Havebrugsk.: Græsgrave	S. 19—21
* — — — — — Om Urnehaver	S. 74—75
* Rasmussen, S. Jønck, fhv. Assistent: Kirkegaard paa Grønland	S. 23
Redaktionen: Beskæftigelseslovene	S. 4—5, 22, 35, 46, 57—58, 105—107
— — — — — Bogtrykker Niels P. Thomsen er død	S. 98—99
* — — — — — De faldt den 29. August 1943	S. 129
* — — — — — De nye Kriges Grave	S. 10—12, 23, 35, 46—48
* — — — — — En særlig Lov om to af de københ. Kirkegaarde	S. 136—137
* — — — — — Grave fra den 2den Verdenskrig	S. 57—59, 109—112
— — — — — Havearkitekt J. P. Andersen in memoriam	S. 95
— — — — — Kan Pastoralseminariet blive Kirkegaardene til Hjælp?	S. 72, 100
* — — — — — Kirkegaard — eller blot Begravelsesplads?	S. 130—132
* — — — — — Kommentarer til et Ministerskifte	S. 56
— — — — — Menighedsraadene og Byplanlægningen	S. 108—109
— — — — — Om Byggelinjer og Kirkegaarde	S. 128
— — — — — Om Gravkastning i strenge Vintre	S. 144—145
* — — — — — Raadhusets Skygger	S. 30—32
* — — — — — Tiden er meget gunstig for Reguleringsarbejder	S. 69—70
Rohde, Arne, Præst: Aktuelle Kirkegaardsspørgsmaal	S. 38—40
* Røno, Hans, Inspektør: En Mindehøjtidelighed paa en Kirkegaard	S. 96—98
— — — — — Kirkegaardsprotokollen	S. 24
Scharling, C. I., Biskop, Dr. phil.: P. Kammersgaard	S. 46
Secher, Knud, Professor, Overlæge: Om Urnehaver	S. 99—100
* Sick, Ingeborg Marie, Forfatter: Paaskegry paa Kirkegaard	S. 101
* Skrydstrup, Chr. Bech, Inspektør: En Kvashuggemaskine	S. 83
— — — — — Hvorledes klarer man Begravelser i en streng Frostperiode	S. 48

* Skrydstrup, Mogens, Kirkegaardsass., Havebrugsk.: Soldatergrave i Holland	S. 126
* Termansen, V., Havearkitekt, Havebrugsk.: Planter til Skygge	S. 66-68
* Tholle Johannes, Havearkitekt, Havebrugsk.: Affald og Affaldssamlere paa Kirkegaardene..	S. 79-83
* — — — — Misforstaaet Turisme	S. 124
* — — — — Paa Rise Kirkegaard	S. 113
* — — — — Planter og Principper	S. 7-10
* — — — — Skulpturer til Urnehaver	S. 54-55
* Walberg, G. V., Trädgårdsarch.: Nya kyrkogården i Kalmar	S. 103-105
* Wirkkala, Ilmari, Sekretär, Kunstner: Ett bildspråk som förstummet	S. 135-136
* — — — — Hautausmaiden Ystävät	S. 43-44, 55-56, 71, 84-88
* Woel, Cai. M., Forfatter: Tidemaal	S. 89

FORTEGNELSE OVER ILLUSTRATIONERNE

1. Planer: Fig. 2, 146-48, 185-88, 190, 195, 221, 244, 286.			
2. Prospekter (Indlandet):			
Aabenraa	228	Haderslev	237
Aalborg	139-40	Harboøre	288
Agersø	150	Hem	62
Asminderød	5	Hesselø	272-3
Asnæs	25, 152	Hornbæk	278
Bjerreby	280	Horsens	106, 107, 167
Burkal	18	Hygum	66-8
Christiansfeld	115	Hjørlande	134
Christiansø	110	Hørsholm	279
Egvad, Sdr.-jyll.	111, 189	Kastrup Amager	85
Fabjerg	63, 65, 69	Kolding	171
Frederiksberg Sønder-		Klemensker	145
mark	120, 161, 162	København, Bispebjerg	274, 294
Frederikshavn	98, 99	København, Holmens	284
Gislinge	137, 138, 220	København, Vestre	
Gladsaxe	133, 170	1, 35, 36, 290-2
Graasten		København, Vestre mosaisk	121
.....	87, 168, 191-4, 196-216	Lyndby	135
Grønland	41	Lyngby Hasle Herred	71
Prospekter (Udlandet):		Frankrig	
Afrika	40	15, 37, 60, 78, 79, 95, 103
Belgien	80	Grækenland	83
Bosnien	57	Holland	97, 271
England	112	Irak	174-7
Finland		Italien	113
.....	13, 14, 54, 55, 73, 74,	Norge	37, 94, 239
.....	77, 90-3, 142-44, 161,		
.....	177-82, 184-8, 276, 282-3		
3. Gravstedsanlæg: 15, 16, 25, 26, 30-7, 58, 59, 60, 76, 98, 99, 118-21, 132, 201-2, 219, 268-70, 274, 285, 310-15.			
4. Gravmæler, Fællesmonumenter m. v.: 1, 17, 29, 40, 42, 43-55, 73, 74, 77, 82, 83, 85-9, 93, 94, 96, 98, 102, 104-22, 142-44, 149-61, 177, 180-9, 202, 204, 205, 215, 222-40, 251-65, 272, 275-81, 282-3, 288, 299, 321, 324.			
5. Ligkister, Ligfærd m. v.: 14, 79, 80, 81, 179.			
6. Urner, Urnehaver: 85-9, 146-8, 204, 207-9, 214-16, 306-7.			
7. Indgange, Laager, Hegn: 241, 249, 264, 272, 284, 302.			
8. Planter, Blomsterdekorationer: 3, 4, 23-7, 75, 123-31, 200-1, 290-4, 303.			
9. Kapeller, Krematorier o. a. Bygninger: 19-22, 203, 206, 242-6, 248-9, 287, 295, 296, 298, 300, 302, 318-24.			
10. Vandkummer, Vandindlæg: 196, 198, 210-4, 297, 301.			
11. Opvarmning, Varmeindlæg, Forbrænding: ingen.			
12. Klokker, Klokketabler, Ringning m. v.: 197.			
13. Bænke, Taburetter etc.: 131, 208.			
14. Gange, Veje, Pladser: 5, 87, 114, 161, 165, 192, 196, 199, 200, 204, 205, 216, 220, 237, 250, 253, 266, 302, 304, 305, 308, 309, 310, 316-17.			
15. Affaldspladser, Kompost: 161-72, 173, 194.			
16. Diverse: 56, 72, 173, 197, 217, 218, 267, 289, 304.			

TRYKFEJL:

S. 67. Billedteksten til Fig. 125 staar europærum, skal staa europæum.	S. 85. Billedteksten til Fig. 179-81 staar Jaensuu, skal staa Joensuu.
S. 71. Billedteksten til Fig. 145 staar Papiro, skal staa Tapio.	S. 137. Billedteksten til Fig. 285 staar Demonstration, skal staa Demonstration.

*INDSKRIFT TIL EN STEN FOR DE FALDNE
DEN 9. APRIL 1940*

*Alt tabte de, –
hvis Livet da er alt, –
de, som sprang op i Gryet,
kæmpede – og faldt.
Vi andre vandt, –
hvis levende kan vinde, –
et bittert, men et helligt,
et forjættende Minde.*

*Naar Fremtid kommer,
som Fremtid maa,
skal tabt og vundet
i Danmark staa
som Tempelstøtter,
der ej kan andet
end mane til Offer
for Fædrelandet. –*

Marcus Lauesen.

Ny Udvidelse af Kolding Kirkegaard

Af *Havearkitekt J. P. Andersen*

I Foraaret 1939 overdrog Kolding Kommune Stadsingeniør C. A. Lassen og undertegnede Opgaven at udarbejde en Plan til Udvidelse af Kolding Kirkegaard.

Arealet er beliggende imellem den nuværende Kirkegaard (jevnfør »V. K.« XI S. 30–33) og den nye søndre Ringvej. Omraadet strækker sig for Tiden i hele Længden af den gamle Kirkegaard, men tænkes senere fortsat syd om denne. Hele det nye Areal vil derefter blive noget større end det hidtidige Begravelsesomraade, ialt et Tillæg paa ca. 5 ha (jvf. Fig. 2).

I landskabelig Henseende er det naturlige Terrain, med sit stærkt bølgeformede Højdeforhold, overordentligt smukt, — navnlig i den nordlige Del er Bølgeformen meget karakteristisk. Saavidt det har været muligt, har jeg ved Planens Udarbejdelse søgt at bevare noget af Terrainets karakteristiske Form. Hvor Jordformen har sin bratteste Stigning ved Terrassering, nemlig ud for den nordlige Hovedindgang, og sidenhen, eftersom Bølgeformen bliver mere langstrakt, har jeg ladet Gravomraaderne og disses Tilgange i det væsentlige følge Jordformen. Den stærke Bølgeform slutter, som Nivellimentskurverne viser, ved Alléen fra Hovedindgangen ved Ringvejen, hvorefter Arealet gaar over i mere jævne Flader.

Terrasseringen tænkes udført paa følgende Maade for hver af de tre særlige Afsatser: Først en Meter høj, tørsat Mur, enten af Neksøsten eller kløvede Kampesten, — derefter en flad Jordskraaning og sluttelig en Hæk foroven som Baggrund for næste Afsats Gravpladser. Dette gentager sig for de første tre Afsatser, medens de to sidste udlignes ved jævnt stigende Jordskraaninger; hvilket ogsaa gælder alle de sideværts løbende Terrasseringer.

Højdeforskellen imellem alle de øvrige Gravkarréer, der er ret ringe, dækkes af Hækplantningen.

Sammenbindingen af Adgangsforholdene imellem den gamle Kirkegaard og det nye Omraade maatte frembyde nogen Vanskelighed. Dertil kom de for det daglige Vedligeholdelses Arbejde m. m. efter mit Skøn rimelige Krav om, at der skulde være Køremulighed til alle Kvartererne. Som det fremgaar af Planen er alle Hovedveje fra den gamle Kirkegaard ført ind og tilknyttet Vejnettet paa det nye Omraade, og Sagen er løst saaledes, at der ikke er en eneste Gravplads, som der ikke kan køres til. For at klare disse to Problemer har det paa sine Steder krævet et ikke ubetydeligt Jordarbejde.

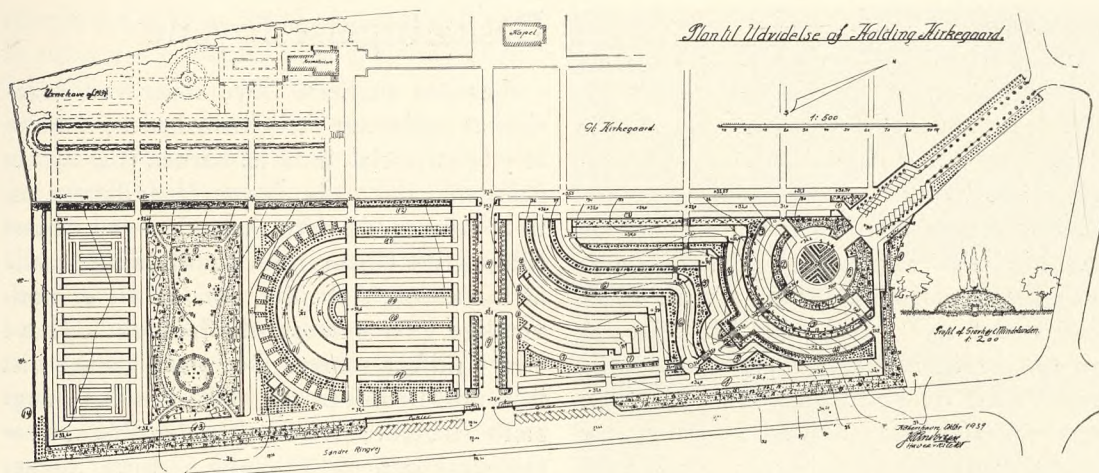
Da der altid er en Del Efterspørgsel efter større Gravpladser, er der paa forskellige Steder reserveret Plads til saadanne, ligeledes ogsaa Plads til en Del Barnegrave. Men ellers er Arealudbyden for alle almindelige Grave ansat til 3,00 m fra Gangkant til Midte af Hæk, saaledes at Kister kan nedsættes, uden at man behøver at opgrave Baghækken og forstyrre dennes Vækst.

Af Tilkørselsforhold ude fra vil der fremtidig forefindes tre. Da Pladsen til Bilparkering ved selve Kapellet er meget knap, vil mange Biler ved større Begravelser, og ligeledes ved almindelige Besøg, blive henvist til Parkering paa den ved søndre Ringvej udformede Parkeringsplads. Ogsaa ved den nordre Tilkørselsvej er der afsat Parkeringsplads. Med saadanne rummelige Parkeringsforhold, saavel for Biler som for Cykler, er det at haabe, at man kan undgaa den Ulempe, som Kørsel med Biler og Trækken med Cykler inde paa Kirkegaardsomraadet er.

Beplantningsforholdene:

Da Arealet ligger meget udsat for de fremherskende Vinde, har man særlig haft en stærk lægivende Beplantning for Øje. Ikke alene med Hensyn til den sædvanlige Randbeplantning, men ogsaa hvad angaar Be-

Fig. 2.
I. P. Andersen:
Plan til Udvidelse af
Kolding Kirkegaard.

plantningen inde paa selve Omraadet. Her er dog stærkt skyggende Træer i det væsentlige undgaaet. Kraftige vindføre Træer er anbragt i den ret brede Randplantning mod nordøst, men inde paa selve Kirkegaarden er alle større Træer letløvede og anbragt med stor Afstand, der yderligere senere kan forøges ved den Borthugning, som er beregnet. Den for al anden Vegetation saa ødelæggende Alléplantning er, med Undtagelse af Indkørselsvejene, undgaaet.

Terrasserne med Murforkant er beplantet med krybende og helt lave Buske og pudeformede Stauder. Kun hist og her et enkelt staaende Træ, hvoraf som sagt nogle senere skal fjernes. Den øvrige løvfældende Beplantning imellem Hækkene vil nærmest forme sig som højere ubeskaarne Hække med hver sin særlige Blomstringstid og Form.

Hele det nord for Tilkørslen til Kapellet beliggende Parti er hovedsageligt forbeholdt løvfældende Beplantning, medens Partiet langs Alléen og syd for denne, med Undtagelse af Randplantning og Mindelund er beplantet med Naaetræer.

Mindelunden

Allerede paa et tidligt Tidspunkt fremstattes Forslag om, at der i det nye Kirkegaardsanlæg afsattes Plads til en Mindelund, hvor Mindesmærker for Byens særlig fremragende Mænd og Kvinder kunde anbringes.

lund, hvor Mindesmærker for Byens særlig fremragende Mænd og Kvinder kunde anbringes.

Tanken vandt Bifald og udformedes som Planen viser. En med Skovkrat omgivet Græsslette med mange fritstaaende Træer, samt Buskadser af vilde Roser, Slaaen etc. Rundt om i Græsset og i Busketnicher sættes eller lægges Mindestenene, eventuelt i Forbindelse med Grave, sidstnævnte dog uden Markering, saaledes at Græsfladen forbliver ubrudt. En Gravhøj med Gravplads for særlig prominente Folk foreslaaes anlagt i den østlige Del af Omraadet.

For nogenlunde at faa Omkostningerne ved dette Anlæg dækket, kan der langs den ydre Plantning sælges Familiegrave til saadanne af Byens Borgere, der kunde ønske Plads i disse særlige Omgivelser og paa langt Sigt. For disse Grave gælder det samme som for de forannævnte, at der ikke anlægges Gravsteder med synlig Begrænsning.

Da Omraadet skal være tilgængeligt paa alle Tider af Aaret, anlægges der Adgange, som dog kun skal være markerede Stier. Markeringen foretages ved, at der paa selve Græsset lægges en Grusstribe, som Græsset delvis vokser igennem. Iøvrigt skal der naturligvis være fri Passage overalt paa Græsset. —

Anlægsarbejdet

Anlægsarbejdets grovere Del udføres som Nødhjælpsarbejde, medens det gartneriske Arbejde foretages af Kommunens egen Gartnerstab. Alt under daglig Ledelse fra Stadsingeniørens Kontor.

Endnu er ikke alle Reserver af Gravplads i det hidtidige Kirkegaards Omraade opbrugt. Naar man alligevel nu skrider til at regulere det nye Areal, skyldes dette, at man ønsker, at Nyplantningerne skal være i god Vækst og godt lægivende, forinden Begravelser finder Sted. Ved Stadsingeniør Lassens kraftige Initiativ og Bystyrets Forstaaelse af Sagens Betydning, tages her et Skridt, der burde tjene andre til Efterfølgelse. Derved vilde man undgaa disse utiltalende Begravelser i »Ødemarken«, som desværre saa ofte ses.

Indtil Omraadet skal tages i Brug vil der ikke blive anlagt Gange. Disse, saavel som Gravpladserne vil blive tilsaaet med Græs; hvilket vil se tiltalende ud og lette Vedligeholdelsesarbejdet. I denne Forbindelse skal jeg røbe et lille Haab om, at man til den Tid, hvor Gange skal anlægges istedet for Gange imellem Gravkarréerne lægger to Rækker Fliser i Køresporsbredde og bibeholder Græsset i det øvrige af Gangbredden.

Alt Rekordjageri med Hensyn til Belægningsprocent har man her lykkeligt kunnet undgaa, da Krav i saa Henseende ikke har været stillet. Det har derfor været muligt at projektere med særligt Hensyn til lune og hyggelige Begravelsesforhold, uden naturligtvis at se bort fra en rimelig Belægningsprocent.

Arbejdet er nu i fuldt Sving, og de fornødne Midler til at færdiggøre den ene Halvdel af Arbejdet er bevilget og til Disposition.

Beskæftigelseslovene

Gennem en Serie Love søger vor Regering at nedbringe Arbejdsløsheden, — altsaa at yde en social Indsats. Kirken (og Kirkegaardene) bør gribe denne Haandsrækning til at være med i dette Arbejde, — og de bør tillige gribe Chansen for paa en billig Maade at faa udført Arbejder, som straks er nødvendige, eller som egentlig først skulde have været udført senere. Der staar ganske vist ikke noget i Loven om, at Kirken kan igangsætte Arbejde; men det kan den altsaa; maaske staar den sig (navnlig i større Sognekommuner) ved at lade Kommunen administrere Arbejdet; Kommunen har jo nu een gang et Administrationsapparat, som ikke staar til Raadighed for Kirken, men det er ikke nogen Nødvendighed, at Sagen skal gaa denne Omvej.

Og hvad skal Kirken (*Kirkegaarden*) saa lade udføre? Det vil ikke behøve at mangle paa Opgaver. Hvormange Steder har man ikke paa Grund af de usikre Tider ladet Arbejder udsætte til »bedre Tider«, — og hvormange Steder har man ikke under Indtrykket af 9. Aprils psykiske Pres opgivet at lade Arbejder udføre, som man ellers havde planlagt? Men hvor forkert er dette ikke. Mangfoldige Mennesker lider under Tidens Tryk, ikke alene i Almindelighed, men netop *dobbelt*, fordi Trykket paa andre Mennesker har bragt dem i Arbejdsløshed, — og hvorfor saa ikke straks sætte Arbejdet i Gang. Var det en Udvidelse af Kirkegaarden, der blev opsat, — saa husk, at vi er Krigsomaade, og at fremmede Tropper befinder sig i Landet, — og husk ogsaa, at i Verdenskrigens Kølvand fulgte den spanske Syges Farsot, der krævede mere Gravplads, end nogen havde tænkt sig. — Eller var det en Regulering af Kirkegaarden, der blev udskudt, — saa husk, at der ofte vindes Plads ved en saadan Regulering, som maaske skaffer Adgangsmulighed til »indeklemte« Grave. Eller er der ikke nogle forkrøblede Træer, der trænger til Afløsning, og som bør fældes, —

eller er der ikke et Stykke Jord imod Vest, hvorpaa der passende kunde plantes et nyt Læbælte til Gavn og Pryd for Kirkegaardens? Eller var der ikke noget om, at hvis man lod afdræne dette og hint Stykke af den gamle Kirkegaard, saa vilde der atter kunne begraves der, og en Udvidelse af Kirkegaarden kunde spares? Og var det ikke ogsaa godt, om man fik opført en ordentlig Hegnmur? Eller har man ikke i mange Aar savnet Vand til Vanding af Gravstederne, mens Kirkegaardens Nabo gratis har maattet stille Vandpost til Raadighed? Eller savnes der ikke Hvilebænke for de gamle og skrøbelige, der har langt at gaa til Kirkegaarden, — og hvordan er det med Toiletforholdene? — Er de tidssvarende? Og hvordan med Lighuset? Er det i Orden, — eller savnes der ikke et? Eller Parkering for Cykler og Biler, — er Pladsen i Orden? Og er Kirkegaardens Veje nu ogsaa saadan, at man kan være tjent med at gaa paa dem i fugtigt Vejr, eller bør Gangene ikke helst grundforbedres og Kørevejene makadamiseres, — og hvordan er de egentlig, naar der ligger Sne eller falder Islag, — er Gangene plane, eller er de egentlig ikke livsfarlige at færdes paa, naar der skal bæres Lig i glat Føre? Og er der ikke nogle gamle Sokkelsten, der kan gøre Nytte som Gangkanter eller kasserede Gravmæler, der kan tilhugges og bruges til Støttmure eller Vandkumler?

Jo, — der savnes sikkert ikke Opgaver nogetsteds. Og naar man saa heller ikke behøver at savne Penge, — hvorfor saa ikke straks sætte sig i Bevægelse for at faa løst de 2 Opgaver: 1) Forbedring af Kirkegaardens egne Forhold og 2) Lettelse af Livets Byrder for dem, der trænger til dette. —

Beskæftigelsescentralen i Laksegade 17, København K., er til Tjeneste. —

— — —

P. S. Under 21. Februar 1941 har Kirkeministeriet til Menighedsraadene udsendt Cirkulære angaaende Kirkegaardene, dette aftrykkes paa Tillægsside 2.

Fig. 3.
Vintergækkerne
kigger op gennem
Gravens Dække af
Grangrene.
Foto: J. Th.

Blomsten til vore Døde

Af Sognepræst, Provst Knud Hee Andersen

I. Foraar.

Vi har et andet Forhold til Blomsterne end til alle de andre Skabninger. Blomsten gaar ind i vort Liv, — ikke som Nytteartikel, heller ikke som Luksus, snarere som et Glimt fra en renere Verden, — en Hjælp til at føle og sige det bedste, vi ved.

Derfor pryder vi vore Stuer med Blomster, derfor sender vi dem som Hilsen til Fest eller Sygeseng, og derfor planter vi dem paa vore Kæres Grave. *Adam Oehlschlaeger* skrev herom Verslinjerne:

Dækker Graven, grønne Urter smaa!
Eders Ven, som elskte jer saa saare,
han er død. O, ryst fra Himlens Blaa,
høje Gran, din tunge Vemodstaare!
Hvide Rose med det blege Smil,
sødt indslyng dig med den friske røde,
vinder eders Krans omkring den døde!
Duk dit Hoved dybt og græd, o Pii!

Af alle Blomstens Funktioner er der ingen, der gør den saa kær og saa uundværlig som det at være Gravens Smykke. Er det ikke, som om vi netop her, hvor Ord ikke længere kan naa dem, der er gaaet bort, føler, at Blomsterne har noget at sige dem fra os?

Hver Aarstid har sine Gravblomster, — vi tænker her i første Række paa dem, der gror, og som plantes paa Gravene.

Paa Kirkegaarden som i Haven værdsætter vi ganske særligt de Blomster, der kommer først. *Eranthis* er for vagabonderende til rigtigt at passe indenfor et almindeligt Gravsteds beskedne Areal. Men *Vintergækken* pryder det lille Hjørne, hvor den faar Lov at slaa sig ned, og udsletter selv saa renligt Sporene efter sig, naar dens Tid er forbi. Særlig fortjener dog den fine og yndige *Dorothealilje* at fremhæves. En Blok Dorothealiljer ved Hovedgærdet af en Barnegrav, hvor den hvert Aar skyder frem i det tidligste Foraar og ringler med sine flødehvide Klokker for at forsvinde i Gravens grønne Dække, naar dens Hverv er endt, — det er netop en af de smaa Blomstersituationer, der udtrykker noget, vi ikke har Ord til.

Pebertræet, tidligst af alle vore Blomsterbuske, er maaske ikke saa meget anvendt, men fortjener dog at nævnes blandt Gravens Blomster. Det har den fortræffelige Egenskab, at det aldrig bliver for stort, og dets lila, sødtduftende Blomsterpragt er en dejlig Foraarsbebuder. Det smukke grønne Løv med de røde Bær i Eftersommeren og den vel afrundede Vækst gør, at den aldrig bliver kedelig at se paa.

Til Gravens Foraar maa ogsaa henregnes den trofaste *Vinca* (Vintergrøn), der med sit stedsegrønne Løv gør Nytte hele Vinteren igennem, men ved Foraarstid oplyser Gravtuen, den dækker, med sine skære, lyseblaa Stjerner. — Fra de gamle Landsbykirkegaarde husker man de hjemlige, stilfærdige Indfatninger af *Hanekam* (Primula

veris) i de rigtig gamle, matrøde Hvergarnsfarver eller mere stadselige *Aurikler* med mørke, fast formede Kroner. Begge er hentet lige ind fra Bondehaven og hører til det Arvegods, som aldrig maa forsvinde.

I nyere Tid er *Stenplanterne* draget ind paa Kirkegaarden, dels i Stenkanter, dels til Plantning mellem Fliser. Det er ikke lige godt altsammen; her bør man gaa frem med nogen Varsomhed. Den brogede Munterhed, som præger Havens Stenanlæg, passer ikke rigtig til Gravstedet. Det er især de tæppedannende Arter, som ogsaa holder sig kønne udenfor Blomstringstiden, vi har Brug for: *Timian*, forskellige *Stenbræk*, *Aubrietia* og krybende *Phlox*.

Løgvæksterne udgør en saa betydningsfuld Del af Havens Foraarsflor og har ogsaa deres store Andel i Kirkegaardens. De større Tulipanformer er vel rigeligt prangende til at være egentlige Gravblomster; des mere paaskønner man de smaa *Duc-van-Toll* Sorter, navnlig da ved Juletid — men det er jo et andet Kapitel. *Hyacinten* bruges bl. a. til Udplantning i Potter og Skaale, altid en stilfuld og prydelig Blomst, og saa dejlig holdbar. Til vedvarende Bepantning af Gravsteder er den lidt lunefuld og desuden tilbøjelig til at knække.

Krokus er en Blomst, der har hele Foraaret i sig, saa let som et Vindpust, saa blaa som de optøede Vande paa en solklar Martsdag. Det er ofte den første Blomsterhilsen, vi bærer ud til Graven, naar Vinteren har raset ud: En lille Plantning med storblomstrede Krokus samt lidt *Eranthis*, Gæslinger m. m. Forbavsende, hvad den lyseblaa Silkekjole kan holde til i skarpe Frostnætter, og naar den saa aabner sig for Solen, og Humlebien staar paa Hovedet i de gule Støvdragere, da er der ikke længere nogen Tvivl om, at nu er det Foraar.

Og saa følger den Blomst, vi nødigst af alt vilde undvære som Foraarssmykke paa Gravene: *Paaskeliljen*. I og for sig kan alle Løgvækster fortælle om Opstandelse, men Paaskeliljen har paa en særlig Maade faaet

det Hverv tildelt. Den er saa triumferende stærk, saa ukuelig som Livet selv, naar den sætter Basunen i Vejret og blæser Sejrsfanfare.

Der er mange Slags Paaskeliljer: Lange og korte, blege eller knaldgule, tidlige og sildige, enkelte eller dobbelte. Ja, om en Paaskelilje skal være enkelt eller fyldt, er jo en af de Ting, vi ellers saa fredelige Blomstervenner let kan blive uenige om. Det vilde være dristigt at paastaa, at de fyldte Paaskeliljer er de kønneste; der er ingen rigtig Form over dem, og de spiller let i det grønne. Naar alligevel en hel Del udmærkede Mennesker synes, at de er de eneste rigtige Paaskeliljer, maa det være af den uangribelige Grund, at saadan saa de ud i Bedstemors Have, og naar Bedstemor nu hviler ude paa Kirkegaarden, kan man ikke tænke sig at bringe Blomsterhilsenen til Paaskemorgen med nogen anden Slags.

Det er en Skuffelse, naar Paasken falder saa tidligt, eller Foraaret kommer saa sent, at de rodfaste Paaskeliljer paa Gravstedet ikke naar at springe ud til Dagen. Derfor er der Grund til at nævne en, som sjælden kommer for sent, den lille, lave *Narcissus pumilus*; den ligner ganske de store, med lang, gul Trompet og det hele, den er bare mindre, men munter og blomsterrig. Og saa kommer den 14 Dage før den øvrige Familie.

Paasken er den Tid paa Aaret, hvor Kirke-tonen og Naturens Rytme smelter inderligst sammen. Vaarens Opvaagnen til Liv giver den skønneste Baggrund for Opstandelsesbudskabet, og Paaskeliljen er dets Herold.

Vi sander *Grundtvigs* Ord til Paaskeliljens Pris:

O, hvor est du mig dog kær,
Bondeblomst fra Landsbyhave!
Mer end Rosen est du værd,
Paaskeblomst paa Fædres Grave!
Du forkynder mig en Vaar,
ja, et helligt Jubelaar,
som hver ædel Blomst af Døde
skal forklaret igenføde.

Og aldrig er Kirkegaarden skønnere, end naar Paaskeliljerne luer paa de Kæres Grave, mens Buskene knoppes.

Fig. 4.
Paaskeliljer med lang
Trompet.

Planter og Principper

Af Havearkitekt Johannes Tholle

Det gik ikke, som saa mange havde ventet det, at efter den overordentlige strenge Vinter 1939-40 vilde der ikke foreløbig komme en lige saa streng Vinter, — tværtimod har Vinteren 1940-41 opvist Kuldegrader, som har slaaet tidligere kendte Rekorder, og Frostens Vedholden er heller ikke af ringe Omfang, — hvorlænge den vil vare ved, kan der ikke dømmes om, da disse Linjer skrives.

Det er imidlertid allerede muligt nu at forudse, at Vinteren vil bringe yderligere Ødelæggelser paa Kirkegaardenes Plantebe-

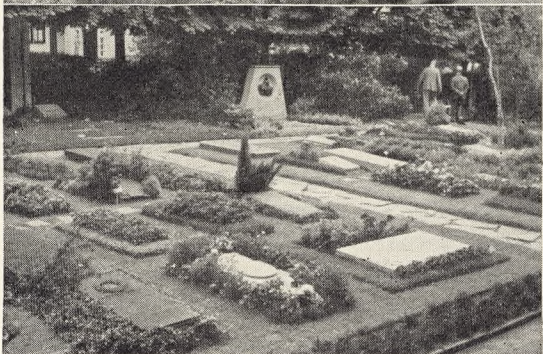
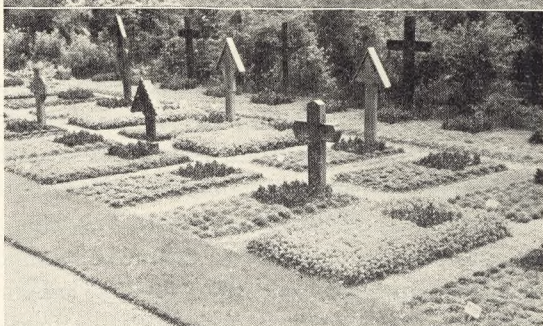
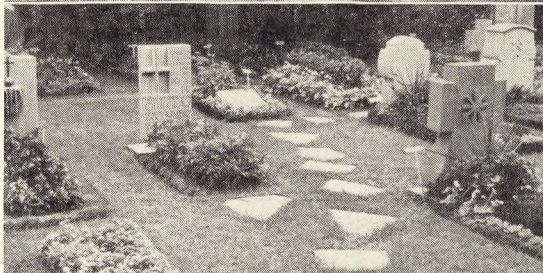
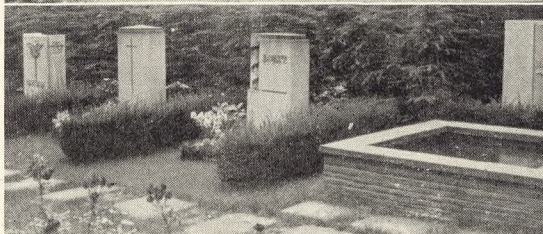
stand. De Planter, som overlevede den forrige Vinter, maatte igennem et meget tørt, meget blæsende og stærkt forsinket Foraar; de fik derefter en kølig og regnfuld Sommer, og det har knebet for mange af dem at faa modnet deres Ved, før det tidlige og kolde Efteraar faldt ind, og Vinteren standsede yderligere Muligheder for Rekreation. Der er derfor ikke den mindste Tvivl om, at en yderligere Decimering af de mindre haardføre og mange af vore kærester Planter vil være et af Vinterens triste Resultater. Da dette desuden øjeblikkeligt vil have til Følge, at mangfoldige Hække og andre Plantninger vil forsvinde, og at man hverken kan faa Erstatningsplantninger i de tilsvarende Størrelser eller kan forvente bevilliget de fornødne Midler til Efterplantninger i blot tilnærmelsesvis det Omfang, som der bliver Tale om, turde det være paa sin Plads at drøfte og overveje, hvorvidt der nu ikke var en gunstig Anledning til at forandre Principper mere end Planter alene.

Det kan jo for det første ofte være ganske betydelige Summer, det drejer sig om, — ved en af de større Kirkegaarde maatte man for Aaret 1940-41 anvende over 100,000 Kr. for blot at erstatte det udgaede paa de Gravsteder, Kirkegaarden havde Erstatningspligt overfor (Legatgrave), foruden at der selvfølgelig i andre Omraader udenfor Gravene ogsaa maatte bevilliges betydelige Beløb til Efterplantninger. For det andet er der jo ogsaa visse Gener ved nogle af Plantningerne, navnlig dette, at Luften i Gravstedsomraaderne bliver indelukket og derved begunstiger Skimmelsvampe o. m. a., naar Gravstederne er indhegnet af relativ høje Hække. At der ogsaa er visse formelle eller æstetiske Gener derved er sikkert, navnlig naar Kirkegaarden ikke er helt Herre over, hvad der plantes, og hvordan det plantede vedligeholdes; og den stærke Opdeling af Gravfelterne i disse stærkt afgrænsede og indrammede Felter vanskeliggør det i høj Grad at faa Gravstederne til at gaa op i en højere Enhed med Kirkegaardsomraadet.

Imidlertid er der paa de velordnede og nyere Kirkegaarde sædvanligt ikke een, men 2 Slags Plantninger som opdeler den og afslutter dens Afdelinger, nemlig 1) Isoleringsplantningerne, der afgrænser og lukker omkring Gravgaardene, og 2) Gravstedernes Hække. Af disse Plantninger er de første ubetinget de vigtigste. Og det vil sikkert ikke være opportunt at gaa bort fra dette Princip om Opdeling af Kirkegaardene i Gravgaarde. De gamle Kirkegaarde ejer ikke disse Gravgaarde, og hvor det ikke drejer sig om smaa Landsbykirkegaarde, lider de stærkt derunder, idet Kirkegaardsbilledet bliver uroligt, og de Besøgende intetsteds finder den Fred, som behøves, naar man ugenert vil pleje en Grav og forrette Andagt derude eller blot vil dvæle der i Mindet om dem, der gik bort.

Ryghækkene hører til den anden Kategori af Plantninger, og bidrager ofte væsentlig til at give Kirkegaardsbilledet Ro, idet de, naar de er af tilstrækkelig Højde, baade skjuler Monumenternes uskønne Bagsider og danner en passende Baggrund for Gravmælerne samt desuden til en vis Grad isolerer Gravene fra hinanden, i hvert Fald Række fra Række.

Men noget saadant gør Side- og Forhækkene ikke. De vanskeliggør det ofte at komme ind paa Graven, — og denne Vanskelighed melder sig saavel overfor de Besøgende som overfor Kirkegaardens Personale under deres Arbejde med Vedligeholdelsen. Som allerede nævnt virker de desuden som en Art Drivhuse for Fremvæksten af Sygdomme i Planterne, — og er de borte, og er Omraadet iøvrigt atter bragt i Orden, saa viser Gravstedet sig ofte paa en helt ny og god Maade, og virker langt mere behageligt og umiddelbart, end naar det er indesluttet. Nogle Gravsteder er anlagt med Hækkene som Basis, og de er maaske ikke helt saa gode som før, men i hvert Fald efter en let Omlægning vil alle Gravsteder i Almindelighed vinde ved en Bortfjernelse af de relativ høje og generende Side- og Forhække.

Spalten tilvenstre:
Fig. 5.
Bagtil Buskplantning,
lave Buksbomkanter
paa Siderne og
ingen Forhække.
Urnehave i
Asminderød.
Foto: J. Th. 1939.

Fig. 6-7.
Nye Løsninger paa
Indhegningspørgs-
maalet. Essen 1938.
Foto: J. Th.

Spalten tilhøjre:
Fig. 8-12.
Nye Løsninger paa
Indhegningspørgs-
maalet (Dresden,
Essen m. fl. St.)
Foto: J. Th.

Dette er da det positive Forslag, som her skal fremsættes. Naar Foraaret afslører de store Tab af værdifuldt Plantemateriale, skal man ikke udelukkende give Planteskolerne Ordre paa at levere saa og saa mange Planter af samme Art som de udgaaede, eller som kan tænkes at erstatte dem. Og man skal heller ikke sige, at naar vi nu 2 Gange har lidt Skuffelser over Planterne, er der ikke andet at gøre end at gaa til Opsætning af Jerngittere, Stakitter, Stenrammer eller andet, som tidligere har været brugt; de gaar da i hvert Fald ikke ud, og saa er Gravstedet da atter forsvarlig indhegnet. Nej, — man skal for det første huske, at der er ingensomhelst Grund til at hegne »forsvarligt«! Kirkegaardens Yderhegn og det viede Sted borger for, at der ikke sker nogen større Vold, — og paa den velindrettede Kirkegaard er det enkelte Gravsted ikke udsat for uberettiget Færdsel, — derfor har Stakitter og Gittere ingen fornuftig Basis, saadan som de har det, hvor der ikke er afstukne Linjer og ordentlige Veje at færdes paa.

Derimod skal man se paa Gravstederne og paa Gravstedsomraadet, og saa skal man undersøge, om det nu ogsaa vil være noget virkeligt Tab, dersom Indhegningsplanterne forsvinder — altsaa et æstetisk Tab, for at det er et pekuniært Tab lader sig høre. Og skøner man, at man kan opnaa et smukt Resultat ogsaa uden de høje Hække, saa vælger man noget andet til at indramme Gravstederne, og der kunde da være Grund til at gaa over til lave, gode og holdbare Kantplanter, saasom Buksbom, Teucrium, Sedum, Thuja nana, Dværgberberis o. fl. a.

Men der kan ogsaa være Tale om en helt anden Løsning, nemlig faste Kanter foran og Afgrænsninger, der tillige kan tjene til Passage paa Siderne. Hertil kan anvendes enten Klinker eller Fliser; begge kan sættes paa Kant fortil og danne Stier paa Siderne; de virker billedmæssigt ikke adskilende, og de er en betydelig Støtte under Vedligeholdelsesarbejdet, ligesom de selv er

overordentlig lette at vedligeholde og renholde. De er langt at foretrække fremfor Stenrammerne, og de er i ganske særlig Grad at foretrække fremfor høje Stakitter, Gittere og andet, der generer Passagen og er i Vejen ved Begravelserne.

Og endelig kan der være Mulighed for helt andre og helt nye Løsninger, — noget som flere af de foran bragte Billeder formodentlig kan give Antydninger af.

De nye Kriges Grave

I sin Bog »Danmark sender en Ambulance« (1940) bringer den danske Læge *Halfdan Lefèvre* efterfølgende gribende Linjer fra Ilmee, langt inde i Karelen, om Finlands Omsorg for de faldne Lig:

»Klokken ringede fra den gamle Kirkeovre i Skoven, for sidste Gang vel i lange Tider; thi snart rykkede de Gudløse ind her, og de vilde ogsaa finde Klokketaarnet tomt. Nu rullede Vognene ud af Gaardsleddet, paa den forreste var stablet tolv Kister, de sidste Dages døde, Adressekortene lyste paa Laagene. Under hele Krigen blev de faldne fra alle Fronter sendt hjem for at begraves i Hjemegnens Jord. I disse Døgn førtes mange døde bort fra Karelen; thi ingen kunde tænke sig at efterlade dem, der var faldet for Landet, i Fjendens Vold. Jeg saa et Eksempel herpaa, da jeg om Aftenen, min sidste her paa Ilmee, gik en Tur igennem den maanehvide Skov. Uden for Gaardsleddet mødte jeg et Skikompagni paa Vej ind paa Gaardspladsen; mange overnattede i disse Dage i vore store Lader og Stalde. Mændene gled tavse forbi, Maanen blinkede i de blanke Geværløb, efter dem kom en lang Række tungtlastede Ammunitions-Slæder. Sneens Sang under Mederne, Hestenes Prust, Seletøjets Knirken og dæmpede Raab fra de pelsklædte Kuske brød Stilheden; da jeg var naaet ud til Kirkegården, standsede jeg, for et betagende, mærkeligt Syn udspillede sig her i Maane-

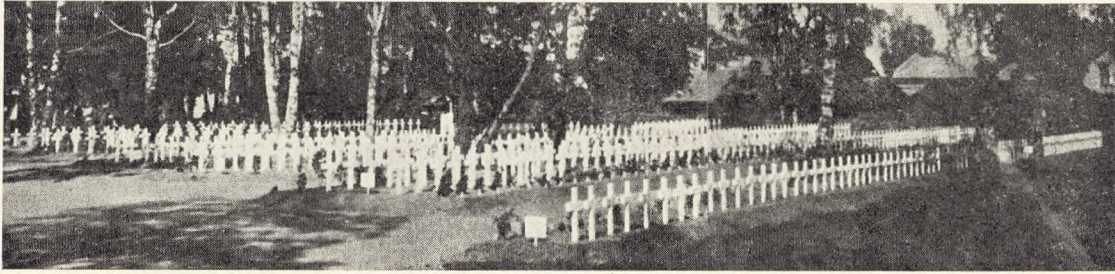

Fig. 13.
Karelernes Pantheon,
Kirkegaarden i Lappeeranta, Finland.

skinnet. En Flok Mænd havde gravet alle de Kister op, der i Krigens Løb var blevet jordsat i den store, fælles Krigergrav. Nu stod de her, Graven laa som et sort Gab i den hvide Mark. Jeg saa Kisterne blive sat paa de primitive Slæder og kørt bort i Natten. Saa dyb er Kløften mellem Finsk og Russisk«.

Disse Linjer har af Forfatterinden *Ragna Ljungdell* faaet deres ypperlige Fortsættelse i hendes Artikel i »Vecko-Journalen« Nr. 35 (1940), hvor hun skildrer den Dag, da Karelernes Mindelund indvies i Lappeeranta paa Karelernes Heltedag, 18. August 1940:

»En slutgiltigt mørk och skakande relief får detta indtryck då vi komma fram till begravningsplatsen, där jordfästningsakten just skal börja. Sällsynt verkningfull ter sig denna gravplats mitt i stadens mest bombhärjade kvarter. Man kämpar en stund för att få fram anden, då sammanhanget rullas upp för en: detta är Karelens Pantheon, flankerat av svedda träd och svarta gapande ruiner. Här vila männen från Viborg och Terijoki, från Kivinebb, Rautu och alle de andra förlorade socknarna. Bortåt niohundra vita träkors. Och alla dessa nya i dag. Det är så tyst i dag, detta karelska folk, där det familjevis står församlat framför sina käras gravkors. Ett vexelspel av svarta och vita linjer: vita kors, svartklädd menighet. De minsta barnen sitta på sanden vid föräldrarnas fötter, än så länge lyckligt halvmedvetna, den orörliga mängden vajar sakta som i smärta mellan hedersvakternas strama gestalter. En svag darrning genomrystar den, när hederssaluten brakar loss ovanför dess huvud. Tystnaden är bedräglig och endast

skenbar, den vibrerar av återhållna sinnesyttringar. Den bryter ut i tårar och kvävda snyftningar under fältprostens predikan, men den avhållar sig alltjämt ödmjukt från att störa. Där står en gammal mor, hennes bräckliga gestalt tycks färdig att stupa över det vita korset. Också hon dämpar sina snyftningar, men de höras ändå över hela begravningsplatsen. Sitt svarta huvudkläde har hon dragit ned över ansiktet, så endast hakan syns. Hon är ensam med den döde och sin sorg. — Anklagelsen bränner till inom en: Vilken hedersbevisning kan väl uppväga denna moders sorg! Ingenting i världen kan ersätta henne det kött och blod, som myllats ned i jorden någonstans fjärran från detta träkors. — Egentligen är det ohyggligt det hela, denna ordlösa, himmelskriande vända. Men i nästa stund vet man: Det är trots allt gott få komma samman och sörja, ja, det är nödvändigt. Detta folk fick inte lov att gråta i vintras. Någon gång måste utbrottet komma«.

Fra *Tyskland* er udsendt et Skrift (»Merkblatt«) om Omsorgen for Krigsgravene, der

Fig. 14.
Præst i Feltuniform
lyser Fred over de
Faldnes sidste Grave
i Lappeeranta.

Fig. 15-16.
Tyske Soldatergrave
ved Rheims-Chalons-
sur-Marne og
Dury-Amiens.
O. K. W.

slutter sig nøje til, hvad »V. K.« har med-
delt om dette Arbejde (jevnt. Bind 13, S. 87,
100, 109-110 og 123-124). Det indeholder
iøvrigt 7 Punkter, hvori det navnlig hedder,
1) at en Overføring af de Faldnes Lig til
Hjemstavn kan ikke finde Sted før efter
Krigen, 2) Ansøgning om senere Overfø-
relsesendes til Wehrmachts Overkommando,
3) Bekostningsspørgsmaalet kan først drøf-
tes, naar efter Krigen Forbudet mod Over-
føring maatte være hævet, 4) Gravofficererne
har til Opgave at sikre Gravene, at iden-
tificere de Faldne samt at kontrollere, at
Gravene faar en udsøgt Pleje, 5) Gravoffi-
cererne modtager ikke Henvendelse fra En-
keltpersoner, 6) Besøg ved Gravene i Norge
og mod Vest er for Tiden ikke tilladt, hvor-
imod Enkeltrejser til de østlige Kampom-
raader lejlighedsvis kan finde Sted under
Forudsætning af, - at Gravanlægget anerken-
des som værende i Orden af Gravofficeren,
- at Vedkommende selv bærer alle Rejseom-
kostninger, - at Vedkommende rejser paa
eget Ansvar og selv tager den Risiko, hvor-
med Rejser i det polske Omraade er forb-
bundet, - at man ikke forlanger Hjælp af
Gravofficeren, og at ingen Forandringer
gøres ved Graven, bortset fra Udsmykning
med Blomster. Det 7. Punkt handler om
Forsorg for Efterladte.

Senere har den tyske Overkommando ud-
færdiget nye Anvisninger angaaende Udfø-
relse af Gravmæler for de Faldne, og efter
Førerens Ønske skal der ved fremtidig Ud-
formning af Gravmælerne anvendes den
Type, som ses paa Fig. 17, og som er ud-
formet over »Jernkorset«, men udført i Træ.
De Grave, der allerede maatte have faaet an-
det, holdbart Gravmæle, kan beholde dette;
men Førerer har forbeholdt sig til sin Tid
at afgøre, hvordan de endelige Gravmæler
skal se ud. Samme Gravmæle, som oven-
staaende, skal anvendes over de Grave fra
Verdenskrigen, som endnu ikke maatte have
faaet andre Gravmæler. Anvisninger for Ind-
fredning af Feltgrave, navnlig med Hen-
blik paa saadanne, der ligger i Klitterne,

Fig. 17.
Typen paa det nye,
forordnede Gravkors.
O. K. W.

er ligeledes udfærdiget og kræver, at disse
indfredes omhyggeligt og indpasses i Land-
skabet.

I Henhold til Vaabenstilstandsoverens-
komsten mellem Aksemagterne og Frankrig,
der bragte denne Krig til Ophør d. 28. Juni,
paabegyndte Vaabenstilstandskommissio-
nen sine Møder i Wiesbaden. En Gruppe
under Ledelse af Major *von Mielecki* har
faaet til Opgave at ordne Forholdene ved-
rørende Krigsfanger og Kriegergravene, og
idet Krigsfangespørgsmaalet løstes paa den
Maade, at de tyske Fanger blev frigivet,
mens de franske forblev i Fangenskab i
Tyskland, har Gruppen derefter som Op-
gave udelukkende haft at ordne Spørgs-
maalet om Krigens Grave. -

Et Optryk af ovenstaaende omtalte Merk-
blatt er (let ændret) udsendt under 7. Ja-
nuar 1941.

Landsbykirkegaarden.

Høit lyder Bedeklokkens Slag
 I Aftenkumringen,
 Og Bonden fra en moisom Dag
 Til Hvile vanke hen.
 Den muntre Fugl har Diet luft,
 Hver Skabning tier nu,
 Kun Aftenbakkens lette Flugt
 Omcirkler mig endnu.

Til Tanker du indbyder mig,
 Du stille Sovested,
 Her, hvor den trætte Landmand sig
 Til Hvile lægger ned,
 Her Dagens Værk han fuldendt seer,
 Og ham er Sovnen sød;
 Ei vaagner han til Klage meer,
 Og ei til Jordens Nød.

Et kunstigt Marmorbilled her
 Begræder end hans Savn.
 Det sorte Kistetræ kun bær
 Hans ubevidste Navn.
 Bantrevne Hylt sig boier ned
 Om skumle Kirkegaard,
 Og blomstrende kun Tidslen ved
 De sjunkne Grave staaer.

Dog hviler her vel mangen Mand,
 Som mere edel var,
 Meer streng i Dyd og Pligt end han,
 Der Ordensbaandet bær;
 Naaskee en bedre Laare ned
 Paa simple Grave flod,
 End i sit Marmorlejested
 Den mægtige man bød.

Og mangen Møe henflumrer her,
 Som Egnens Smykke var;
 Som ei af Guld og Prydelser
 Sin Ynde nettet bær;
 Hvis Emil forkyndte Himlens Fred
 Og blid ublykt Dyd;
 End græder hendes Brudgom ved
 Den Grav, der tog hans Fryd.

Og naar og mine Been engang
 Nedsænkes her i Muld;
 Og naar, ved Sang og Klokkklang
 Man os'er Graven fuld,
 Da græder og en hjærlig Ven
 Her ved mit Hvilested,
 Og ofte mindes mig igjen
 Med stum Veemodighed.

Og ofte Landsbypigerne,
 Ved Aftenrøden, her
 Skal glade samles snakkende
 Om gamle Hændelser;
 Da tale de om Kjærlighed,
 Den bitter, søde Fryd,
 Og hver fortæller, hvad hun veed,
 Om elskte Brudgoms Dyd.

Da sig de: o vær bered,
 En Digter jordet blev,
 Som gjorde ingen Mand Fortrød
 Og mange Vifer skev.
 Da hædre de endnu min Grav
 Med skyldfri Glædes Klang,
 Og Egnen giver Gjenlyd af
 Min Ungdoms bedste Sang.

Naar Maanen da gaaer rødrende
 Bag Kirfetaarnet frem,
 Og naar de muntre syngende
 Fra Graven vandre hjem;
 Da sig de: Gud glæde dig
 I høie Himmelboe!
 Sov, søde Digter! sødelig
 Til Dommeday i No!

† E. A. Lund (1836).

Fig. 18. Aften ved Burkal Kirke.

Fig. 19.
Aage Herløw:
Kapel paa Ringsted
Kirkegaard.
Situationsplan.

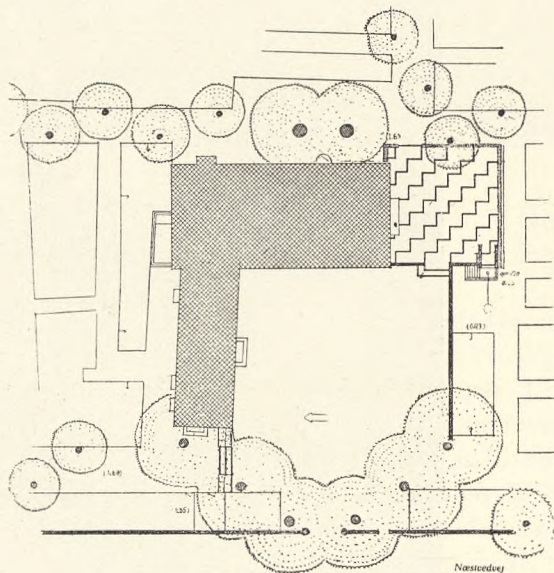
Nyt Kapel paa Ringsted Kirkegaard

Af Arkitekt Aage Herlow, M. A. A.

Paa Ringsted Kirkegaard er det her gængsige Kapel for Tiden under Opførelse og skal være færdigt til Brug omkring 1. Juli. Der laa tidligere paa samme Sted et ca. 100 Aar gammelt Kapel; da dette var for lillc og led af forskellige Mangler, maatte de fleste Begravelser foregaa fra Sct. Bendts Kirke.

Som bekendt er der adskillige Ubehageligheder forbundet med et Ligfølges Færden gennem en Bys stærkt trafikerede Gader, og Menighedsraadene for Ringsted By og Landsogn har da ogsaa i mange Aar haft Opførelsen af et nyt Kapel paa Programmet. Da Sagen i denne Omgang blev taget op, var Redaktør S. O. Nicolajsen Formand for Menighedsraadene og gik med disses Billigelse ind for Opførelsen af et Kapelkrematorium. Et Projekt hertil var færdigt i Juni Maaned 1939. Under Arbejdets Gang havde Forholdene imidlertid ændret sig saa stærkt, at det blev nødvendigt at opgive Krematoriet og nøjes med et Kapel. Samtidig med Kapelsagen er der gennemført en ny Ordning af Kirkegaardens Administrationsforhold, som bl. a. har medført, at Aftaler om Begravelser og Gravsteder m. m., der før maatte foregaa paa Kordegnens Kontor i Byen og paa Graverens private Bopæl, herefter kan ordnes paa det Kontor, der indrettes i Kapellets Sidefløj. Fra Nytaar ansattes Gartner Carl Thorsen som Kirkegaardsinspektør.

Bygningen er som nævnt anbragt paa det gamle Kapels Plads, hvor der fandtes en Bevoksning af store Lindetræer, som sluttede sig aksefast til det gamle Kapel, og som det gjaldt om at udnytte bedst muligt. Endvidere maatte der ved Bygningens Anbringelse tages størst muligt Hensyn til eksisterende Veje og Gravsteder. Beliggenheden og Byggeprogrammet gjorde det naturligt at forme Bygningen som en stor Kapelfløj og en lavere Sidefløj til de smaa

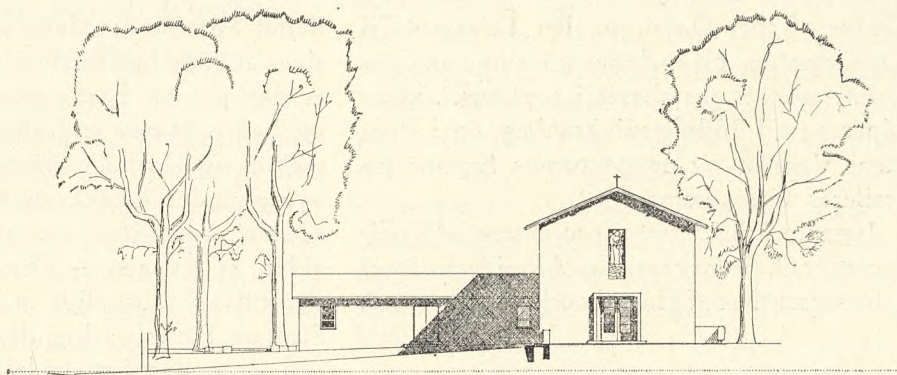

Rum, der fordrer direkte Adgang. Pladsen mellem Bygningen og Indkørslen fra Næstvedvej maatte have en saadan Størrelse, at der blev Plads til Rundkørsel og et passende Antal holdende Vogne, og det er naturligt at hegne denne Plads med en Mur, saaledes at de tilstødende Graves smaa Elementer ikke forstyrrer Pladsens Ro. Endvidere skulde denne Mur sammen med den lave Mur ved Sydgavlens Hjørne binde Klokketabelen til det øvrige Anlæg.

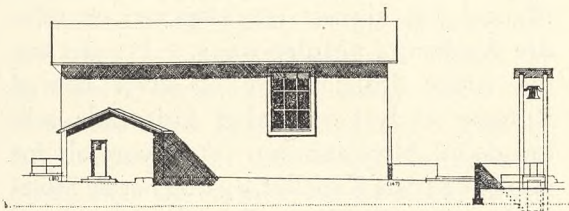
Bygningen opføres af røde Mursten og dækkes med graa Eternit-Skifer. Pladsen foran Sydgavlen belægges med Fliser og Brosten i Mønster og tænkes hegnet med en lav Mur af 2 Rækker Have-Betonsten; mellem disse kan der plantes, og det er Tanken, at dette Anlæg skal fungere som Udstilling af Blomster og Planter til Kirkegaardens. Klokketabelen udføres af Jernbeton, og der installeres Klokke med elektrisk drevet Ringemaskine, som leveres af B. Løw & Søns Klokketøberi.

Der arbejdes for at skaffe Midler til Udsmykning med Skulpturer m. m. Det er saaledes Tanken at udføre et Relief over

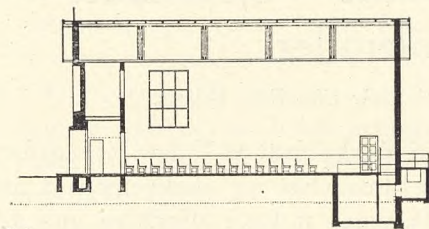
Fig. 20.
Aage Herløw:
Kapel paa Ringsted
Kirkegaard.
Maal ca. 1:500

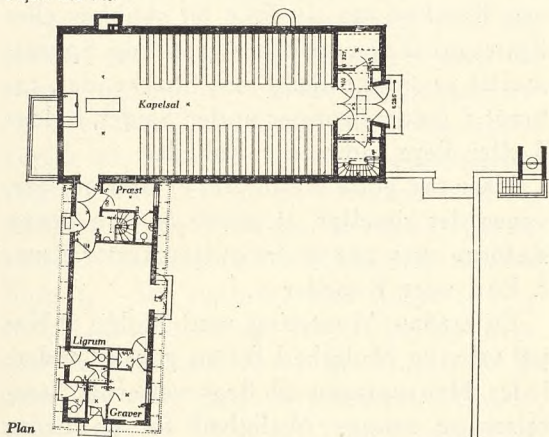
Façade mod Syd

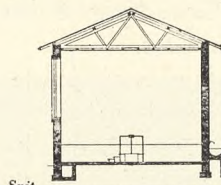
Façade mod Vest

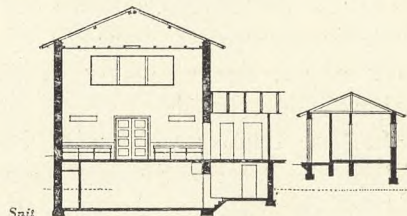
Snit

Plan

Snit

Snit

Hoveddøren mod Syd og en Brønd mellem de 2 store Linde mod Øst. Billedhugger *Gunnar Hansen* arbejder med Udkast og Modeller hertil. Motivet til Relieffet over Døren er »Jesus paa Vandet« og »Den synkende Peter«, og i Forbindelse med Brønden tænkes udført en Fremstilling af »Flugten fra Ægypten«. Kapelsalens Rumform og dens Belysning gennem et stort Vindue i den ene Side er omtrent som i det af Professor *Edvard Thomsen* udførte Kapel paa *Ordrup Kirkegaard*. Det er for mig naturligt at have en Dagsbelysning, der

ikke forstyrrer Følget eller Taleren og ved Kistepladsen er saa dæmpet, at Kandelabrenes kunstige Lys kan faa en passende Virkning. Gulvet udføres af sort Dafolium med et Mønster af smaa hvide Fliser med stor Afstand. Loft og Vægge pudses groft og hvidtes, og det er Tanken, hvis der kan skaffes Midler dertil, at udføre et stort Billede i Kalk eller Fresko paa Endevæggen. Over Vindfanget indrettes Orgelpulpitur, hvor der indtil videre anbringes et Harmonium. Bygningens øvrige Rum udføres alle med hvide Vægge og Lofter og med

Gulve af sort Dafolium eller Terrazzo. Til Opvarmning af Kapelsalen anvendes en Gas-kalorifere, der installeres i Kælderen, kombineret med Indblæsningsanlæg, og i Præstens Værelse og Inspektørens Kontor installeres Gasradiatorer.

Ingeniørarbejderne er projekteret af Civilingeniør O. Brødsgaard, og Arbejdet udføres i det væsentlige af Haandværkere i Ringsted.

Bænke — Stolestader — Stolerader

Af Arkitekt Chr. Edv. Bauditz

En Tanke født af Tiden: »Hvorfor sidde mere umageligt og ubekvemt end nødvendigt« synes at have affødt en god Idé ved Montering af Grundtvigs-Kirken og nogle af vore nyere Kapeller.

Naar det første overvældende Indtryk af den mægtige Grundtvigs-Mindekirke har sat sig, vil Opmærksomheden hos den Besøgende blive fangen af, at der ingen Kirkestole (Bænke) findes, saaledes som vi almindeligvis tænkte os dem; de er erstattede med noget, der er meget bedre, — der er »almindelige Stole!«

Stolene danner en absolut Modsætning til alle eksisterende Stolestader, Bænke o. l., thi for det første er de behagelige at sidde paa, — en behagelig Ryg og et udmærket

flettet Snoresæde; dette sidste kan maaske siges at være lige smalt nok, — for det andet er der paa en baade mere praktisk, smuk og bedre Maade end ellers tænkt paa Salmebog og Hat, den sidste paa en Tremmehylde under Sædet, og Salmebogen i en »Mulepose« udført af tynde Lister paa Bagsiden af Ryggen. — Der er dog en Ting, det bliver vanskeligt at anbringe, nemlig Stok og Paraply; dog, det er jo det samme ved de sædvanlige kedelige, umagelige og upraktiske Stolestader (Bænke). Denne lille Mangel kan sikkert let rettes ved en mindre Ændring i »Muleposen«. — For det tredje virker Stolene lette og giver derved Rummet et lyst og venligt Udseende, selv om de vil blive anbragt i et af vore alt for mørke og triste Kapeller, og dog har de Stolestadernes og Bænkenes Fordele, den at være »en Række«, saa de ikke let skubbes eller flyttes ud af den ønskede Opstilling. Spørgsmaalet er smukt klaret ved Stokke, der, anbragt i Læderstropper under Sædet, holder 3 eller flere sammen i Enheder.

Naar saa gode Resultater er opnaaet her, synes det rimeligt, at prøve at føre denne Reform over paa andre »tilsvarende« Rum, f. Eks. vore Kapeller o. l.

En saadan Montering med Stole i et Kapel vil give Mulighed for en ganske anderledes Hensyntagen til Begravelsernes Størrelser og rumme Mulighed for en bedre Ordning ved Begravelser, hvor et særligt Ceremonier ønskeligt, enten det er af den ene eller anden Grund; thi en Omgruppering af »Rækkerne« er let, ligesom det ingen nævneværdig Besvær er at indskrænke eller forøge Antallet af Siddepladser.

Iøvrigt er det værd at bemærke, at ogsaa i det nye Kapel i Odense er Stolene indrettet med praktiske Gemmer til Salmebøger m. m. (jevnf. »V. K.« 13 S. 66-67), og Redaktøren af »V. K.« har meddelt, at ved det nye Skogskrematorium i Stockholm findes disse ogsaa, endog i en (af afd. Professor Asplund) gjort, meget raffineret Udformning.

Fig. 21-22.
Stole i Grundtvigs
Mindekirke.
Foto: J. Th.

Blomsten til vore Døde

Af Sognepræst, Provst Knud Hee Andersen

II. Sommer.

Naar Sommeren langt om længe kommer til Danmark og spreder sin Farvepragt over Haver og Grøftkanter, finder en Del af denne Herlighed ogsaa sin Vej ind til Gravene. En nydækket Grav forsvinder under et Bjerg af Kranse, der ikke som i Vaar og Høst præges af visse foretrukne Blomsterslægter, men viser et Udvalg af alt muligt, fra Syrener til Aakander.

Men naar det gælder at plante paa Graven, maa Udvalget begrænses. Mange af de Planter, der glæder og passer ind i vore Haver, de fleste kraftige Stauder f. Eks., er for voldsomme til Gravstedets begrænsede Plads, eller de er ikke saa pyntelige udenfor den korte Blomstringstid.

Saa er der jo heldigvis Ting, som kan plantes paa Stedet og blomstrer med det samme, og dem er vi glade for. *Stedmoderblomsten* danner en fornøjelig Overgang fra Foraar til Sommer og kan i omhyggeligt valgte Farver bringe en Friskhed med sig uden at bryde Gravens Stemning. Senere kommer *Pelargonier* — Hjemmets trofaste Blomst, — der synes at føre noget af Stjernes Luft med der ud, hvor vi har lagt dem, som engang færdedes i de Stuer. Der er ogsaa de røde *Begonier*, stærke i Farven, staar, hvor de bliver sat, blomstrer ustandselig indtil Frosten, — jo, de er rigtige nok, og de gør deres Pligt til det yderste, men de siger ikke ret meget.

Af de mange velkendte eenaarige Sommerblomster er der enkelte, som gør god Fyldest paa et Gravsted. Jeg vil især nævne de lave *Fløjlsblomster*; de er formfaste og rigtblomstrende, og deres brungule Farver stikker aldrig af mod Omgivelserne.

Man kan næppe komme paa en Landsbykirkegaard uden at støde paa et gammelt Gravsted, der er kantet med de graabladede *Nellikker* med hvide Blomster (se Fig. 25), igen en af de gode, gamle Haveblomster,

som gennem Aarhundreder er vokset sammen med de Slægter, der kom og gik. Ligedan virker *Akelejen*; den har slet ikke Væsen til at være Gravblomst, den saar sig ind i Roser og Buksbombække, men den er alligevel kommet med, fordi den er saadan en rar gammel Bekendt. *Porcelænsblomsten* skal ogsaa nævnes, den lille, taalmodige *Stenbræk*-Art, der taaler næsten hvad Kaar, man byder den, og kan blive helt pæn selv paa stærkt skyggede Steder.

Lavendelen er ogsaa en af de Planter, der har Historie bag sig; den har duftet for mange Slægtled, som nu er under Mulde. Lavendelkanter er smukke paa solrige Pladser, naar de bliver holdt strengt under Saksen. Nemmere gaar det med den urteagtige *Nepeta*; den har Farve tilfælles med *Lavendelen*, men ikke Duft.

Bregner, især da den statelige *Strudsvinge*

Fig. 23.
Kurvebregnerne
ruller deres Blade ud
i den første Sommer.

Fig. 24.
Landsbykirkegaardens
hvide Liljer
staar i fuldt Flor.
Rise, Ærø.
Foto: J. Th. 1939.

Fig. 25.
 Familiegravsted
 med Bregner og
 hvide Nelliker.
 Asnæs.
 Foto: J. Th. 1926.

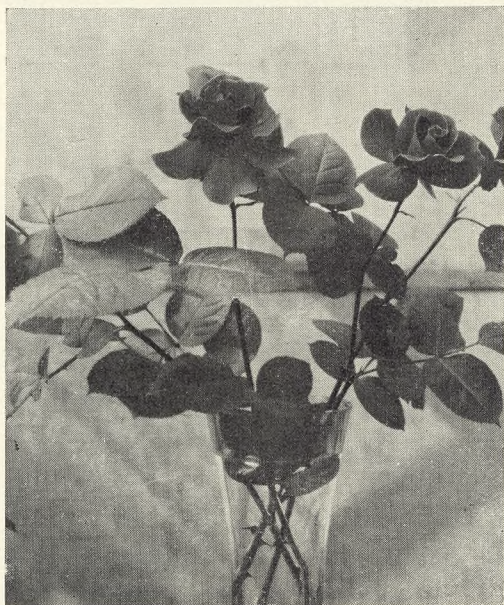

Fig. 26.
 Lilium auratum.

Fig. 27.
 Polyantharosen
 Ingar Olsson.

(Kurvebregne) hører, om end ikke til Gravens Blomster, saa dog til de Planter, der sætter Præg paa en Kirkegaard. Deres grønne Bladfylde med det palmeformede Løv virker baade frodigt og dekorativt paa skyggede Steder (se Fig. 23), især til Flankering af en kraftig Granitsten.

Naar de gamle skulde nævne det skønneste af alt skønt, gjorde de det med de to Blomsternavne: *Lilje* og *Rose*. Begge disse Blomster-Aristokrater har nøje Tilknytning til vore Dødes Hvilested. Den hvide Lilje med sin blændende, overjordiske Renhed er en af disse Blomster, der er udenfor al Sammenligning; den er sig selv og kan ikke være anderledes, kan heller ikke variere over i andre Farver og Former, for saa vilde den blive til noget helt andet. De gamle Malere gav BebudelsesEngelen og den opstandne Kristus den hvide Lilje i Haanden; den Plads kunde ingen anden Blomst tage.

Fremfor alle er dog *Rosen* Kirkegaardens Sommerblomst. Det har den vel sagtens været, saa længe man har smykket Gravene med Blomster, og hist og her kan man endnu se en af de gammeldags Provence- eller Pimpinelleroser paa et gammelt Gravsted. De fleste Steder er de dog blevet fortrængt af de nye, stedseblomstrende Sorter, navnlig da de udmærkede danske Buketroser, de glade Poulsen-Piger — Ellen, Kirsten, Else, Karen og Rødhætte. Hvor man staar og gaar, lyser de i Højsommeren En i Møde, altid med nye, friske Blomster til helt op imod Jul, hvis Vejret tillader det. De er saadan blevet det vedtagne rigtige Smykke for Gravene, at der ikke er mere at sige om den Ting, undtagen maaske, at hvide Theroser eller, hvor Pladsen tillader det, nogle af vore ikke mindre fortræffelige Slyngroser ogsaa er dejlige paa en Grav.

Naar Kirkegaarden staar i sin Sommerpragt med alle de lyse Blomsterfarver ind mellem mørke Thuja og Taks, da er det, som om Blomsterne knytter Forbindelse, ikke blot til det, der var, men ogsaa til det,

der skal komme, — til Barndommens Have, ja, men ogsaa til Paradishaven, som det er sagt i en af vore skønne Sommersalmer:

Ak, tænker jeg, er der saa stor
en Skønhed paa den faldne Jord
for Syndere at finde,
hvor skal vi da vel frydes ved
al Glansen af Guds Herlighed,
som er i Himlen inde!

Græsgrave

Af Overgartner, Havebrugskandidat E. Qwist

Græsgrave manifesterer den Trang til Forenkling i Anlægene, som mere og mere vinder Indpas hos Gravstedsbrugeren; man favoriserer Græssets rolige Flader. Det er jo nemlig saa uhyre let at »møblere« en Grav med Planter, naar Bunddækket er Græs, — nogle faa lette dekorative Træer gør godt, f. Eks. *Acer palmatum*, *Tsuga canadensis*, *Pyrocanta coccinea* og andre. Hvad man vælger skal blot afstemmes nøje efter Gravstenens Form og Materiale, og de ofte brugte Pyramideformer (der kaldes »Kirkegaards-træer«) maa aldrig bruges til et saadant frit lille Interiør.

Set fra et æstetisk Synspunkt er Græsgravene ideelle, og kan Kirkegaarden holde dem i fin Stand, saa de altid virker som et saftigt grønt Tæppe, vil Brugeren i de fleste Tilfælde føle den Tilfredshed, som det er at have skabt et værdigt Hvilested for den Afdøde.

Men desværre skaber Græsgravene Vanskeligheder, som Kirkegaardslederne maa være opmærksomme paa. Først dette, at de koster meget mere Renholdelsesarbejde pr. Kvadratmeter end en hvilken som helst anden Anlægsform, — og for at Kirkegaarden skal kunne passe Gravstedet tilfredsstillende, bør der ydes et Græstillæg paa ikke under 100 pCt. af den sædvanlige Renholdelsestakst; desuden bør det altid sikres, at der ydes Betaling for Vanding.

Er nu denne Side af Sagen i Orden, —

Fig. 28.
Polyantha-Roserne
blomstrer paa
Rønne Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1936.

Fig. 29.
Begonia Dr. Kerl paa
Kirkegaard i Reichen-
berg, Sudeterland.

Fig. 30 32.
Græsmotiv
paa 3 forskellige
Gravsteder.

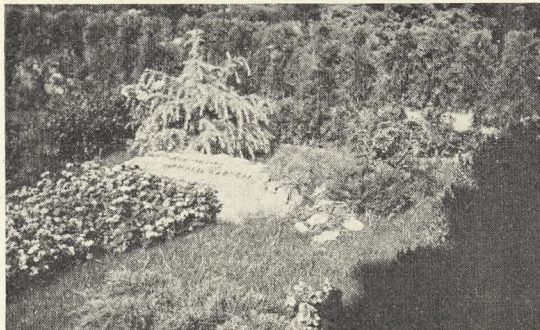
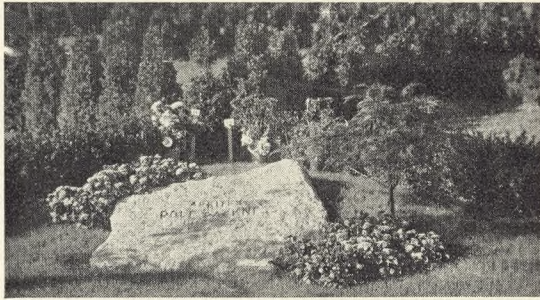
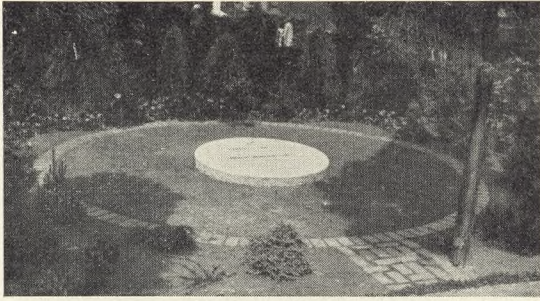

Fig. 33.
Græs paa og imellem
Gravene i en Grav-
gaard med Enkelt-
grave, Östra Kyrko-
gård, Malmö.
Foto: J. Th. 1941.

hvad den desværre ikke altid er, — maa man gøre sig klart, om man vil have:

- 1) fleraarigt Græs, som forhindrer at man kan dække tæt med Gran om Vinteren, eller
- 2) om man vil dække med Gran og da maa have eetaarigt Græs, hvilket altsaa vil sige, at der maa saas nyt Frø hvert Foraar, eller

3) om man vil forsøge at have baade Gran og fleraarigt Græs.

Første og tredie Metode er vel nok de bedste; den anden Metode er den almindeligste og for Kirkegaardens Økonomi sikkert den fordelagtigste.

Har man en Bund af fleraarigt Græs, faar man den Fordel, at dette Græs ved rigtig Pasning altid kan holdes tæt og tykt. Frøblandingens skal helst være iblandet lidt Bellis, gul Kløver og lign., ligesom der kan lægges Smaaløg, som hvert Aar kan komme op og med deres Farver kan live op om Foraaret. Bryder man sig ikke om et saadant »vildt« Græstæppe, kan det naturligvis tilsaas uden disse Blomster og holdes rent for alt andet end netop Græs.

Men de fleste Gravstedsejere vil nu helst se deres Grav smykket med Gran til Jul, og Kirkegaardene vil gerne lægge Gran paa, og dette kan ikke lade sig gøre paa Græsgravene, medmindre der hvert Aar (efter at Gravpynten er fjernet) ofres Paalægning af Græsløbere eller Græstørv. Hvis Kirkegården skal paatage sig dette, maa de have et særligt Græsareal til Raadighed, fra hvilket der hvert Foraar kan skæres Græsløbere.

Naar Graven er planeret og skal anlægges lægges først et Lag Sphagnum og over dette rulles Græsløberne ud; der stemples godt, og Jorden vandes. Dette er en noget kostbar, men udmærket Metode, som man bør lægge Vægt paa at anvende, hvor der er Midler dertil. Kan denne »Græsløbermetode« ikke bruges, og vil man have Gran paa Graven, er der ingen anden Udvej end hvert Foraar at saa nyt Græs.

Det afhænger af mange Ting og navnlig af Lysforholdene paa de enkelte Grave, hvilken Græsfrøblanding, der skal anvendes. At give alle Græsgravene paa samme Kirkegaard den samme Frøblanding, hvad mange gør, er en stor Fejl; men naturligvis er det et Arbejde at tage saadanne besligheds-mæssige Hensyn. Følgende anser jeg for velegnede til Grave; for dem alle

gælder det, at der til 1 Kvadratmeter skal bruges ca. 60 gr.

Til det sirlige Græstæppe, som saas hvert Foraar: 70 pCt. Rajgræs (*Lolium perenne*), 30 pCt. Engrapgræs (*Poa pratensis*).

Til Modsætningen, det »vilde« Græstæppe, som bør være fleraarigt: 60 pCt. Rajgræs, 30 pCt. Engrapgræs, 19 pCt. Engsvingel (*Festuca pratensis*), 1 pCt. hvid Kløver (*Trifolium repens*), 1 pCt. Tusindfryd (*Bellis perennis*). Ligger Graven i Skygge, vil jeg foreslaa at bruge: 45 pCt. Rajgræs, 19 pCt. Engrapgræs, 15 pCt. Kamgræs (*Cynosorus cristatus*), 10 pCt. Engsvingel. En Blanding som bruges meget i England, og som ogsaa kan anvendes her, og som kræver noget oftere Vanding, bestaar af: 65 pCt. Rajgræs, 20 pCt. Fiorin-græs (*Agrostis stolonifera*), 15 pCt. Engrapgræs.

Det er maaske nødvendigt om Saaningen af Frøet at tilføje, at det skal saas meget overligt, altsaa ikke dybt. Mange begaar den Fejl, at de hakker Frøet ret dybt ned med en Rive. Man bør i Stedet for lægge i hvert Fald de ganske fine Frø, som Engrapgræs, helt ovenpaa Jorden og kun rive Rajgræsset $\frac{1}{4}$ cm. ned i Jorden. Det giver et finere Resultat; men det kræver naturligvis, at hver Slags Frø saas for sig.

For at afværge, at Fuglene delikaterer sig alt for meget, dækkes Graven med Grene.

Det er næppe overflødig at sige, at Jordbehandlingen skal være god. Naar der graves om Foraaret, skal der ikke spares paa Sphagnum; dette gavner senere paa Sæsonen, nemlig naar man i en fugtig Periode strør Salpeter ud, hvilket sidste bør gøres 2 à 3 Gange i Løbet af Sommeren.

Græsgravene skal klippes ofte, helst hver 8. Dag i Højsæsonen, og de skal vandes endnu oftere, — men hvilket Redskab skal vi klippe med? Paa Kirkegaarde bruges alt fra Faaresakse til ret store Græsslaamaskiner, og ingen af Delene er helt gode. Det er altid vanskeligt at klippe Græs paa disse smaa Flader, hvor der ofte er megen gene-

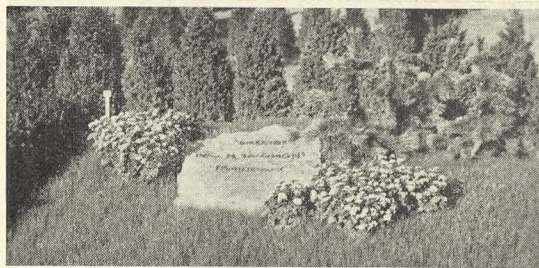

Fig. 34-36. Græsmotiv paa 3 forskellige Gravsteder.

Fig. 37. Gennemgaende Græsfelter mellem Soldatergravene paa en af de engelske Krigskirkegaarde fra Verdenskrigen. (Belgien).

rende Beplantning. En god skarp Hæksaks er det bedste til helt smaa Grave, og paa de større kan en lille Slaamaskine anvendes.

Men kunde der mon ikke opfindes en elektrisk eller motordrevet Saks, noget lignende som den Barberen klipper os i Nak-

Fig. 38.
Græsmotiv med
Trædesten og
afskaarne Blomster.
Københavns Vestre
Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1937.

Fig. 39.
Kirkegården er
under Nedlæggelse,
og Græsset breder
sit Dække over alle
de forladte Grave.
Stettin.
Foto: J. Th. 1937.

ken med? Den vilde være velkommen og nyttig. *)

Saa kan der maaske spørges: Skal Græsgrave anbefales Publikum til Anvendelse paa smaa og store Gravsteder? Og dertil vil jeg svare: Ja, hvis de kan vedligeholdes rigtigt og til en fornuftig Pris. Der kan nemlig ved Græsgraves Hjælp skabes enestaaende Skønhedsværdier, naar blot disse Grave er anlagt og anbragt, saa de harmonisk følger sig ind i selve Kirkegaardenes Anlæg. Ikke mindst de enkeltliggende Græsgrave ude paa de gamle Afdelinger, virker forfriskende mellem alle Buxbomplantningerne, og det samme gælder Gravfelterne paa Kirkegaardens afdelinger under Nedlæggelse (jvf. Fig. 39).

*) En saadan er opfundet og benyttes bl. a. af Stockholms Begravelsesvæsen. (Red. Anm.)

Beskæftigelseslovene

Formentlig foranlediget af, at Loven om Bygningsreparationer krævede, at Ansøgninger om Støtte til Reparationer skulde være indsendt inden den 1. April 1941 har der sine Steder hersket den Opfattelse, at det efter denne Tid vilde være for sent at ansøge om Hjælp til Gennemførelse af Arbejder vedrørende Kirkegaardene. Men denne Opfattelse er ikke rigtig. Der eksisterer ingen Tidsfrist for Indgivelse af Ansøgninger, og Loven har Gyldighed i 5 Aar.

Derimod kan der komme til at foreligge den Mulighed, at en Ansøgning om Statsstøtte kan indløbe saa sent, at der ikke vil være flere Midler til Raadighed i dette Aar. Det maa imidlertid forudsættes, at naar de første 45 Mill. Kr. er brugt op, stilles der yderligere Beløb til Raadighed. Saadan er det gaaet med Reparationsloven. Og vil der ikke før, saa vil der i hvert Fald, naar Aaret er omme, blive stillet nye offentlige Midler til Raadighed ogsaa til fortsat Virke for Beskæftigelsescentralen, — ellers er der jo ingen Mening i, at Loven gælder i 5 Aar!

— Og der er stadig Arbejdsløse, — alt for mange. Og der er stadig Kirkegaarde, som ikke har faaet deres Forhold i en saadan Orden, at det ikke er muligt at paapege Mangler. Skulde man derfor være kommet forsent i Gang med Forberedelserne til at gøre noget — eller for sent med Ansøgningen, — ja saa vil det være helt forkert at indstille Overvejelserne eller Forarbejderne.

Derfor bør Kirkegaardsbestyrelserne fortsætte Arbejdet, — man bør fra Overvejelserne gaa til de forberedende Arbejder og raadføre sig med de Sagkyndige, — og man bør opstille det som et Maal saa snart som muligt at kunne gøre sin Indsats i den sociale Sag — og at faa Kirkegaardenes Forhold bragt i Overensstemmelse med de Krav, som Tiden med rette kan stille til Kirkegaardene, — vore Forfædres Hvilested, Mindets Haver, Stedet, hvor ogsaa vi selv engang skal stedes til Hvile.

De nye Kriges Grave

Under den Kamp, som fandt Sted den 24. September 1940 ved Dakar i Afrika, laa det danske Motorskib »Tacoma« i Ildlinjen, og 4 danske Søfolk samt Skibets engelske Messedreng omkom. Over Graven, der samtidig er kommet til at rumme enkelte andre dræbte danske Sømænd, har danske Skibs-officerer rejst et Mindesmærke med Navnene: 1. Styrmand *Charles Bang Ullner*, 2. Mester *Knud Tørngren*, Tørrer *Bjarne Månsson*, Kok *Albert Nielsen*, Letmatros *Ernst Andersen*, Messedreng *W. H. Spouge*, – alle fra »Tacoma«, – samt 1. Mester *Friedrich Møller* fra S/S »Ulrik Holm«.

Kirkegaard paa Grønland

Af fhv. Assistent S. Jønck Rasmussen

Ganske naturligt maa de grønlandske Kirkegaarde faa et Præg, der meget lidet stemmer med, hvad vi betegner som Kirkegaardskultur; men dette betyder ingenslunde, at Omsorgen for Ligene er mindre, eller at Tankerne om de Afdøde er ringere, – tværtimod. Men Kirkegaards- og Gravstedsbilledet bliver naturligvis vidt forskelligt fra det i Danmark gængse, hvor Bepladsen (og Kirkegården) er placeret paa Klippegrund. Her anbringes Kisterne i murrede Grave, som anbringes oven paa Jorden og fyldes op med Ral og andre Smaasten.

De store Afstande, der især tidligere ogsaa betød meget vanskelige Samkvemsforhold, har ganske naturligt gjort, at der ikke altid har kunnet være en Præst rede ved enhver Jordefærd; navnlig har man om Vinteren maattet se bort herfra paa de Pladser, hvor der ingen fastboende Præst fandtes. I saadanne Tilfælde (som ved Kryolithbruddet) fungerer Kryolithbruddets Leder da som Præst og forestaar som saadan Ceremoniellen indtil Jordpaakastelsen. Denne sidste Ceremoni undlader han helt at udføre, og idet Kisten er anbragt i den murrede Grav, forsyner man den med et Be-

Fig. 40.
Mindesmærke i Dakar
over danske Sømænd,
som omkom der ved
Kampen 24.-9.-1940.

Fig. 41.
Kirkegaard ved
Ivigut.

tonrør eller Jernrør, som fra Kisten danner en Slags Forbindelse til Omverdenen gennem det Stenlag, som lægges paa og om Kisten. Naar derefter ved Foraarstid en Præst paa sin Rejse kommer til Stedet, læser han Jordefærdsritualet gennem Røret, og idet man først da betragter Jordefærden som i Orden, fjernes Røret.

Kirkegaardsprotokollen

Af Kirkegaardsinspektør, Havebrugsk. Hans Røno

»Foreningen for Kirkegaardskultur« har udsendt en ny, forbedret Udgave af *Frands Hansens Kirkegaardsprotokol*. — Protokol­ len skal kunne fyldestgøre enhver Kirke­ gaards Behov: 1) hvad enten Gravstederne harfortløbende Hovednumre med Bogstav­ betegnelser for hver Grav, 2) eller Kirke­ gaarden er opdelt i Afdelinger (Kvarterer, Gravgaarde) med Rækker og Numre i hver Række, 3) eller hele Kirkegaarden er Ræk­ ker med Numre, begyndende med Nr. 1 for hver Række, 4) eller der forefindes Af­ delinger med fortløbende Numre eller en­ hver anden tænkelig Inddeling eller Kom­ bination; Kirkegaardsprotokollen vil straks kunne erstatte enhver i Brug værende, min­ dre fyldestgørende Protokol.

Den er forsynet med Rubrikker til An­ givelse af Gravstedets Størrelse, Gravdyb­ den, Kiste eller Urne, Dato og Aar for Begravelsen, Afdødes fulde Navn, Stilling, Alder og sidste Bopæl, — Navn, Stilling og Adresse for Brugsrettens Erhverver og For­ valter, Brugsrettens Udløbsdato samt Be­ talingsdato for Gravstedet (a. H. t. eventuel Revision). Endvidere findes en bred An­ mærkningsrubrik med Plads til eventuel Indtegning af Kistens eller Urnens Plads i Gravstedet, Bemærkninger om fredede Træer, uofficielle Oplysninger om den Be­ gravede, og hvad der ellers kan have In­ teresse eller være af Betydning at faa noteret.

Protokollen er inddelt i Felter (et Felt lig en Kisteplads) med Plads til tre Ind­ førsler pr. Felt, saaledes at Protokollen, naar der regnes med en Fredningstid paa 20 Aar, skulde kunne afgive fornøden Plads til Re­ registrering af Begravelser for mindst 60 Aar. Skulde et Felt blive udfyldt tidligere, f. Eks. paa Grund af Begravelse i dobbelt Dybde, kan Feltet, ved Hjælp af en særlig Rubrik, transporteres til en tom Side bag i Proto­ kollen. Forrest i Protokollen findes et Re­ gister til Indførelse af de begravede Perso­

ners Navne i alfabetisk Orden. — Det vil være naturligt at minde om Kirkelovens § 22 og den kgl. Anordnings § 17, der si­ ger, at der ved enhver Kirkegaard skal være en af Provsten autoriseret Protokol, hvori samtlige Begravelser m. v. indføres, samt et Kort over Kirkegaarden i to Eksemplarer. I sit Cirkulære af 12. Decbr. 1927 udtaler Ministeriet, at *det i høj Grad er paakrævet, at Bestemmelserne om Protokol og Kort nøje overholdes, »for at undgaa den Man­ gel paa Orden med Hensyn til Gravste­ derne, som i mange Tilfælde har voldet store Vanskeligheder og medført betydelige Udgifter til Regulering af ældre Kirkegaarde og for at opnaa en økonomisk Anvendelse af den forhaandenværende Gravstedsplads, saa Udvidelser af Kirkegaarde ikke skal blive nødvendig før Tiden«*. I samme Cir­ kulære siges det, »at man ikke undlader at bemærke, at en af Lærer *Frands Hansen* udarbejdet Protokol, der er overtaget af »Foreningen for Kirkegaardskultur«, fyldest­ gør Lovens Forskrifter til en saadan Proto­ kol«. Endelig udtaler Ministeriet: »Medens det i Anordningens § 17, Stk. 2 er udtalt, at Kirkegaardskortet bør findes i to Eks­ emplarer, skal Ministeriet kun henstille til Kirkebestyrelserne, hvorvidt det af Hensyn til den Mulighed, at Kirkegaardsprotokol­ len kan gaa til Grunde, f. Eks. ved Ilde­ brand, bør findes to Eksemplarer ogsaa af Protokollen, der da maa opbevares paa for­ skellige Steder«. Det kirkepolitiske Udvalg har i sin Betænkning bl. a. foreslaet, at denne Henstilling lovfæstes. Men selv uden Lovpaabud kan det ikke varmt nok anbe­ fales at følge Ministeriets Henstilling, fordi det er en Katastrofe for en Kirkegaard at miste sin Protokol, da en fuldstændig Re­ konstruktion praktisk talt er en Umulighed.

Selvom den nye Udgave som nævnt baade er smukkere og bedre end den gamle, er Prisen uforandret Kr. 33,00 pr. Stk., Kr. 65,00 pr. Par med Kr. 5,00 Rabat pr. Pro­ tokol til Medlemmer af »Foreningen for Kirkegaardskultur«.

DANMARK VOR MODER
LØFTER SIT ØJE • SER OVER LANDE
SØNNERNES FÆRD
KRIGSTID OG VOLDSTID
HJERTERNE GRUE
BRODER MOD BRODER
DRAGER SIT SVÆRD
DANMARK VOR MODER
TIDERNE SKIFTE
FREDEN VIL LÆGE
SORGER OG SAAR
SAVNEDE SØNNERS NAVNE
VI TEGNE
MINDET VIL LEVE TUSINDE AAR

† I. C. Christensen.

Fig. 42.
Foran † Axel Ekberg og Axel Poulsens
Mindetavle i Mindeparken i Aarhus.

Forslag til Vedtægt for Kirkegaarde i Købstæder eller i Byer med bymæssig Bebyggelse

Af Stiftsfuldmægtig H. F. Jørgensen

»Foreningen for Kirkegaardskultur«, der tidligere har udgivet Forslag til en Vedtægt for Landsbykirkegaarde, har ment, at det nu vilde være hensigtsmæssigt ogsaa at udgive et lignende Forslag til Vedtægt for Kirkegaarde i Købstæder eller i Byer med bymæssig Bebyggelse. Dette Forslag, der er udarbejdet sammen med Repræsentanter fra Foreningen af Kirkegaardsinspektører og Gravere, vil uden Tvivl blive hilst med Glæde af alle Kirkegaardsinteresserede, ikke blot af Menighedsraadene, Kirkegaardslederne og de Myndigheder, der skal føre Tilsyn med, at de for Kirkegaarde gældende Regler overholdes, men ogsaa af Gravstedsbrugerne. I det følgende skal jeg forsøge at give en orienterende Oversigt over Forslagets nærmere Inddeling og Indhold ledsaget af nogle Kommentarer, der maaske kan være vejledende, for saa vidt et Menighedsraad maatte bestemme sig til at udarbejde en ny eller omarbejde en gældende Vedtægt.

Forslaget er inddelt i følgende Afsnit:

A. Bestyrelsesforhold, §§ 1–7, B. Benyttelse, §§ 8–13, C. Anlæg og Vedligeholdelse af Gravsteder, § 14, D. Gravstedernes Indhegning og Monumentering, § 15, E. Takstregulativ, § 16–17, F. Ordensregler, § 18 og G. Økonomiske Forhold, § 19.

ad A. *Bestyrelsesforhold*. Herunder følger de almindelige Regler om Kirkegaardernes Bestyrelsesforhold med Angivelse af Førelse af Kirkegaardsprotokol og Duplikat af samme og understreger den meget betydningsfulde Regel, at de 2 Sæt Protokoller samt det Kort, der skal forefindes over enhver Kirkegaard, mindst en Gang om Aaret bør sammenholdes, og at eventuelle Uoverensstemmelser mellem Protokollerne indbyrdes eller i Forhold til Kirkegaardskortet straks skal berigtiges. Naar denne Regel iagttages omhyggeligt, undgaar man, at der henligger Gravsteder, hvis Skæbne er uvis,

men som man paa Grund af manglende »bogholderimæssige« Oplysninger ikke helt tør sløjfe af Frygt for, at der en skønne Dag skal indfinde sig en eller anden, der mener sig berettiget til Brugen af Gravstedet. Det er derhos ogsaa først, naar denne »Ordensforskrift« overholdes, at Bestemmelsen i Forslagets § 12 om hjemfaldne Gravsteder kan praktiseres under betryggende Garanti.

I Tilslutning til Bestemmelsen i Forslagets § 6 om Udstedelse af et Begravelsesbrev (ikke »Skøde«) ved Erhvervelse af Brugsretten til et Gravsted finder jeg Anledning til at henvende Opmærksomheden paa den for Gravstedsbrugere meget betryggende Regel i § 12, 2. Stk. om, at der, medmindre Begravelsesbrevet, her kaldet »Fæstebrevet«, indeholder Bestemmelse i modsat Retning, i et Gravsted, som er erhvervet for flere Fredningsperioder, kun maa nedsættes Lig af saadanne Personer, der i lige Linie er i Slægt med den, som oprindeligt har erhvervet Gravstedet, for saa vidt der ikke er Tale om et Slægtsgravsted i snævrere Forstand. Reglen er Udtryk for, at Kirkegaardsbestyrelsen tilsikrer Gravstedsejeren en udelukkende Ret til det fæstede Gravsted i Overensstemmelse med, hvad der normalt maa antages at falde sammen med hans Ønsker. Personlig finder jeg, at denne Bestemmelse ikke bør udelades i nogen fremtidig Kirkegaardsvedtægt, idet den maa siges at omgærde navnlig Enliges og barnløse Ægtepars Gravsteder med det Sikkerhedsbælte, som netop for saadanne er særlig betydningsfuldt.

ad B. *Benyttelse*. Herunder gives almindelige Bestemmelser om Gravsteders Benyttelse med Angivelse af Takster for Erhvervelse og Fornytelse af Gravsteder for een og flere Fredningsperioder, og om Taksterne her som alle andre Steder i Vedtægten er det en Selvfølge, at de kun er Eksempler

paa, hvad der kan tages; de er med andre Ord vejledende, men ikke normgivende, idet de maa rette sig efter den enkelte Kirkegaards særlige Forhold. For Fuldstændighedens Skyld skal jeg under Henviſning til Bestemmelserne i §§ 24 Stk. 1 og 25 Stk. 1, jfr. Stk. 2 i Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde gøre opmærksom paa, at hvis der ikke forud har været ydet Betaling for Gravplads, kræves der Vedtagelse herom paa et *Menigheds møde*, naar der i Vedtægten fastsættes Betaling for Erhvervelse af et Gravsted med en enkelt Gravplads til en afdød, og, saafremt den Paa gældende var gift, yderligere een Gravplads ved Siden af den første til Ægtefællen.

Under det omhandlede Afsnit er derhos anført nogle Regler om Urnegrave. Skulde man ønske yderligere Oplysninger om disse, kan jeg henvise til et tidligere af Foreningen udgivet »Smaaskrifter Nr. 6«, der indeholder vejledende Bestemmelser angaaende Nedsættelse af Askeurner.

Endelig er der i § 10 anført Takster for Vedligeholdelsen for een Fredningsperiode, medens § 14 indeholder Takster for den aarlige Vedligeholdelse.

Jeg kunde have ønsket, at man i § 10 ikke havde begrænset Omfanget af Gravsteders Vedligeholdelse alene til »Renholdelse, Klipping og Beskæring«, idet man saa kommer ind paa, at der skal træffes ikke regelbundne Aftaler om Fornyelse af Beplantning m. v., og jeg maa mene, at Vedligeholdelsespligten, foruden det i Forslaget anførte, bør omfatte Fornyelse af Gravstedets Beplantning med en hensigtsmæssig efter Egnens Klima afpasset Blomsterbestand, samt Rensning (Afvaskning) af Monument; forlanges der saa mere, maa der betales efter Overenskomst i hvert enkelt Tilfælde. Ved en saadan Udvidelse af Vedligeholdelsespligten yder Kirken en virkelig Publikumservice, og dette er slet ikke uvæsentligt. Skulde Taksterne ogsaa gaa en Smule i Vejret ved et saadant Tillæg til Vedligeholdelsespligterne, trækker den Slags sig

nok i Lave, f. Eks. ved at man sikrer sig en Planteskole paa Kirkegaarden med rigelig Bestand af de Plantearter, Kirken (Kirkegaarden) forpligter sig til at erstatte den bestaaende Vegetation med.

De under Afsnittet »Benyttelse« nævnte Beløb for Erhvervelse af Brugsretten til samt Fornyelse og Vedligeholdelse af Gravsteder danner selvsagt en væsentlig Basis for Kirkegaardens Økonomi, og jeg mener derfor passende med det samme at kunne omtale ad *G. Økonomiske Forhold*. Da Kirkegaardene desværre viser sig at være den kirkelige Lignings Achilleshæl, er det meget vigtigt, at man mærker sig disse Bestemmelser om Kirkegaardenes økonomiske Forhold, og af Overskuelighedshensyn vil jeg opstille følgende Sondringer mellem de Kapitaler, der tilflyder Kirken gennem Brugsret m. v. til Gravsteder:

- 1) Kapitaler, der indbetales for Erhvervelse af Brugsretten til Gravsteder for een Fredningsperiode, jfr. fornævnte Lovs § 25 Stk. 1—3, indgaar i Kirkens Kasse og maa straks anvendes til Bestridelse af Kirkegaardens almindelige Driftsudgifter.
- 2) Kapitaler, der indbetales for Erhvervelse af Brugsretten for flere end een Fredningsperiode (første Periode medregnet) saavel som al Betaling, der er lægges i Henhold til Stk. 4 og 5 i nævnte Lovs § 25, skal iflg. denne Paragrafs Stk. 6 oplægges blandt Kirkens Midler, men de aarlige Renter heraf udbetales efter gældende Praksis Kirkebestyrelserne og maa anvendes til Dækning af Driftsudgifterne.
- 3) Beløb, der indbetales for den aarlige Vedligeholdelse, jfr. Forslagets § 14 næstsidste Stykke, indgaar i Kirkens Kasse, for saa vidt Kirkegaardslederen ikke iflg. sit Ansættelsesbrev er berettiget til at oppebære disse Beløb som en Del af sin Løn.
- 4) Beløb, der indbetales for Vedligeholdelsen i een eller flere Fredningsperio-

der skal oplægges blandt Kirkens Midler. I Vedligeholdelses Tiden vil Renter af saadanne Beløb vel hovedsagelig medgaa til Gravstedets Vedligeholdelse, men ved Ophør heraf indgaa Renterne i Driften.

Med Kirkeministeriets Samtykke kan de under 2 nævnte Kapitaler straks anvendes til Arbejder ved Kirkegaarden eller til andre Formaal, for saa vidt det skønnes, at der ikke vil blive Brug for Pengene til Foranstaltninger ved Kirkegaarden, og det samme gælder Hovedstolen af de under Nr. 4 nævnte Kapitaler efter Vedligeholdelses Tidens Udløb. Som det vil ses, er der mange Maader for Kirken at skabe Kapital paa ved den rationelle Kirkegaardsdrift, og den Omstændighed, at navnlig Vedligeholdelseskapitalerne først paa lang Sigt indvirker paa Kirkens økonomiske Forhold, bør naturligvis ikke virke tilbageholdende – tværtimod.

En Uddybning af dette interessante Spørgsmaal om Kirkegaardenes Økonomi skal jeg imidlertid komme tilbage til i en senere Artikel.

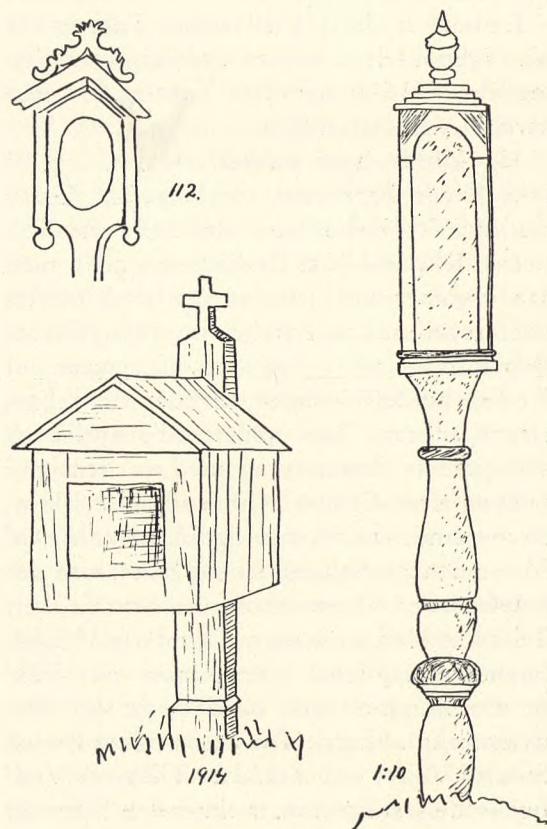
ad C. *Anlæg og Vedligeholdelse af Gravsteder* og D. *Gravstedernes Indhegning og Monumentering*. Disse to Afsnit vidner om et frugtbart Samarbejde med »Foreningen af Kirkegaardsinspektører og Gravere«. Afsnittenes Indhold er meget detailleret og kan karakteriseres som en hel lille »Haandbog« om, hvad der er værd at vide om den praktiske Side af Spørgsmaalet: Anlæg m. v. af en Kirkegaard. Uden at være Fagmand tør jeg betegne de her givne Oplysninger som en ypperlig Vejledning med Hensyn til, hvorledes man bør forholde sig saavel ved Anlæg af nye Kirkegaarde som ved Regulering af de bestaaende, hvorfor jeg varmt vil anbefale, at disse Regler indarbejdes i fuld Udstrækning i nye Kirkegaardsvedtægter, idet man saa altid har dem »ved Haanden«.

ad E. *Takstregulativ* og F. *Ordensregler*. Intet at bemærke.

Som afsluttende Bemærkning skal jeg po-
 intere, at det anmeldte Skrift betegner sig som »Forslag« til Kirkegaardsvedtægt, og ethvert Menighedsraad kan, som antyd-
 et, benytte det i det Omfang, det ønsker, men jeg vil gerne have Lov til at sige, at Forslaget ret beset er inde paa noget af det helt rigtige indenfor det omskrevne Felt, og jeg kan, efter det Kendskab jeg har til de Problemer, der kan opstaa ved Udarbejdelse af Kirkegaardsvedtægter, anbefale Menighedsraadene og andre Kirkegaardsinteresserede at anskaffe det lille Skrift, der, saa vidt jeg skønner, fortjener at sætte Spor i det fremtidige Arbejde med den videre Udvikling og praktiske Anvendelse af Kirkegaardsvedtægter.

Vedtægtsforslaget, der er Nr. 8 i Foreningens Serie af Smaaskrifter, sælges for Kr. 0,50 pr. Stk.

Fig. 43-45.
 Øverst: Gravmæle fra
 Parjana (Bjørnø);
 nederst: fra Ilomants;
 Gravmælet kaldes
 pulvana, d. v. s. Pæl;
 tilhøjre: Gravmæle
 fra Joutseno.
 (Tegning: Valkonen).
 Se iøvrigt Teksten
 paa de følgende
 Sider.

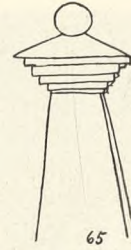
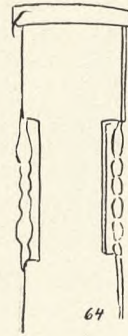
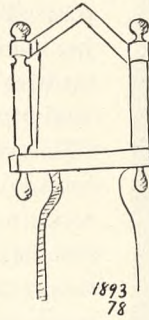
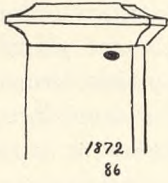
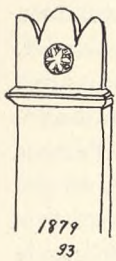

Fig. 46-50.
Gravmæler fra Lapp-
träsk (1054, 79-93)
tegnet efter
Ester Tuulainen
(11.-8.-1911).
Kopier fra Finlands
Nationalmuseum,
Helsingfors.

Intressanta paralleller mellan dansk och finsk allmogekonst

Af Skoleforstander, Magister Gunnar Åberg, Abo, Finland

I en artikelserie i »Vore Kirkegaard« Bind 13 talar H. C. Frydendahl om »Trægravmæler i den fynske Øgruppe«. I den beskrives och avbildas endel gamla gravsmycken, som äro allmogekonst av hög klass, i motsättning till nutidens fabriksframställda, tunga gravmälen. Framställningen intresserade mig i högsta grad, därför att jag nu kom i tankar om att hava sett något liknande i Finland. Den kyrkogård, jag här tänkte på, ligger i det sydliga Finland, ej helt vid kusten, men ej heller helt inne i det finska Finland. Socknen och kyrkan heta *Elimäki (Elimä)*, och hör till de östra av Nylands län. De närmaste städerna är Lovisa och Borgå. Den närmaste järnvägshaltspunkt är Korja.

Här såg jag på den gamla, stämningmätade gravgården, en hel rad av dessa gravmärken eller gravträn, som de bliva kallade i ovan anförda skrift. De voro delvis enkla, delvis mera bearbetade, men gemensamt för dem alla var, att de hos betraktaren framkallade en säregen stämning av tankar och känslor, som om man kunnat föreställa sig snidarens arbete och särskilda omtanke med sitt konstverk. Gravträden stå här ute både vinter och sommar — därför voro de vackert patinerade av väder och vind. Man kunde dock se, at de varit målade på många olika sätt, med säker hand och med ett ovanligt gott öga för det proportionella och sköna.

Om de voro gjorda av furuträ eller björk, kan jag ej upplysa, men till finare och starkare arbeten användes i allmänhet björk. Vidare kunde jag konstatera, att dessa gravträn allt fortfarande utföras och bliva använda av den enklare allmogen. Den mera »bildade« anse dem väl ej för fina, varför de gått över till att använda sten, som ju även bättre motstår tidens påfrestningar. Det var ofta den avdödes egna, som utfört konstverket, doch förekommer, att bysnickaren får det i uppdrag. Talrika variationer förekom i form, utskäring, mönstring, målning, versering och den allmänna uppställningen av all text. Gemensamt för största parten var den flata form samt en viss empiristil. I

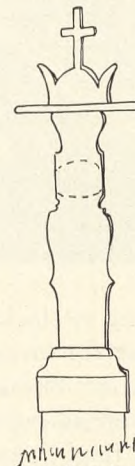
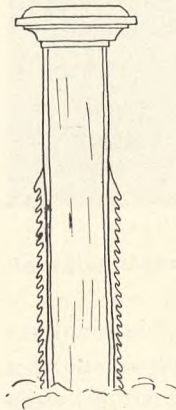

Fig. 51-53.
Gravminder fra
Savitaipale (1-2) og
fra Ilomants.
Ved den originale
Tegn. paa Nr. 3 staar:
Det eneste tilbage-
værende Gravmæle af
Træ i Kirkeparken.
Efter Kopien i
Finlands National-
museum.

Fig. 54.

Fra Kirkegaarden paa
Seitskär (Seiskari)

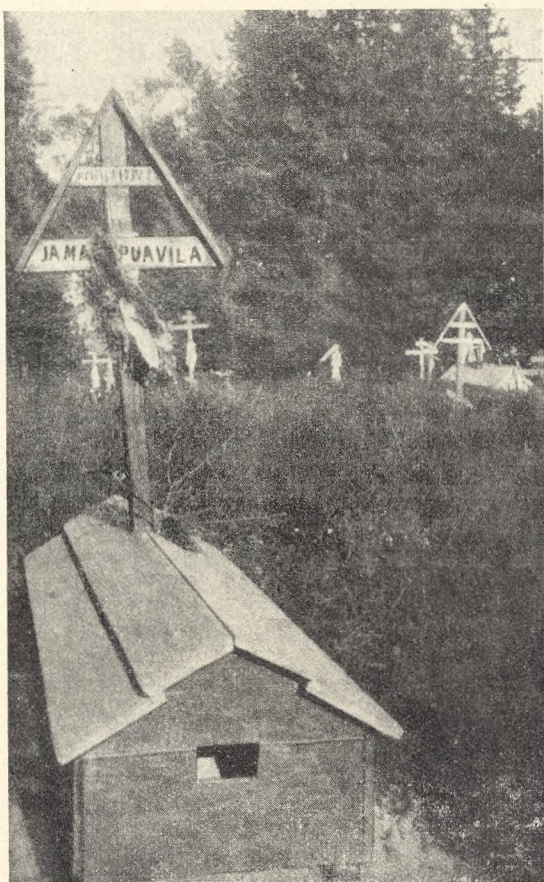

Fig. 55.

Træ-Gravmæle;
gengivet efter Maila
Talvio: Julmalan
puistot S. 318
(Vienan Karjala,
Uhtua).

sanning ett tacksamt och intressant fält till studier för etnograferna.

Vid ett besök på Finlands Nationalmuseum erhöj jag ytterligare upplysningar om dessa ting. Erför bland annat, att gravträn äro och hava varit allmänna över stora delar

av landet. Vidfogade teckningar härstamma från olika, långt avskilda delar av landet. Jag nämner här några ortsnamn, som den intresserade kan have glädje av: Joutseno, Savitaipale, Lappträsk, Ilomants og Parnaja (Björnö). Det bör samtidigt påpekas att det finska nationalmuseet är tämligen rikt på teckningar och avbildningar av hithörande föremål. De anförda siffrorna häntyda till finska nationalmuseets katalognumror. Dessutom angives i vissa fall åldern (årtalet).

Av de vidfogade teckningarna torde även framgå den rika variationen. Sålunda torde det originella gravmärket från Joutseno gravgård (Fig. 45) ge anledning till många frågor. Vad har konstnären tänkt sig och var har han fått idén? Kanske är det lapparna som här haft ett finger med i spelet?!

Några närmare redogörelser över gravkors och gravträn torde mig veterligen ej finnas från Finland. Om det i andra länder har publicerats något i ämnet är mig även obekant. Det synes mig likväl vara av ett så stort intresse att delgiva dessa fragmentariska och lösryckta upplysningar en vidare läsekrets, då man tydligt kan spora parallellerna i gravträds-konsten på så vitt skilda orter som Danmark och Finland. Det kunde vid en flyktig tanke giva anledning till förmodningar om etnografiska samhörigheter, kanske gamla språksamhörigheter. Innom parentes skall nämnas att man till exempel på det svenska Gotland talar ett språk, som i dialektalt avseende liknar Finlands svenska språk. Här kunde därför förmodas ligga en förbindelseslänk. Detta sagt utan spår av sakkunnskap, endast som lekmannens tankar.

Raadhusets Skygger

Jubilæumsdagene er forbi; Aarhus Raadhus er indgaaet som en dagligdags Ting i Byens Hverdag. Vi har da Lov til at vandre fra Festernes Lys og ind i Raadhusets Skygger, — der hvor Skyggerne baade bog-

staveligt og billedligt kaster sig ud over Resterne af Søndre Kirkegaard og den viede Jord, som Raadhuset har belagt med sin Marmor- og Beton-Arkitektur og med sit myldrende Administrationsliv. »Vore Kirkegaard« vilde ikke være vaagen, hvis Bladet ikke henledte Opmærksomheden paa disse Skygger.

At tidligere Tider ikke har faret for blidt med vore Kirkegaard er velkendt, — men vi havde ment, at andre Begreber og Forestillinger end vor Tids maatte have hersket i de Tider, hvor man indtog Kirkegaard til Torve og Bebyggelser, — andre Forestillinger end dem, vi mener at have om Freden efter Døden og om Mindets Haver. Her er vi bleven bittert skuffet af Aarhus. Først gik det ud over Søndre Kirkegaard ved Vejanlæg i Forbindelse med de store Jernbanebebyggelser, — og dernæst meldte Raadhusbyggeriet sig.

For godt en halv Snes Aar siden gjorde nærværende Blads Redaktør Naturfredningsforeningen opmærksom paa, at man burde søge bevaret Alléerne paa Søndre Kirkegaard, da den stod for sin Nedlæggelse, — og der blev da fra Byen svaret, at man kunde være tryk; thi her skulde der være Park. Det gik anderledes end man normalt tænker sig, naar en Park blive Afløser af en Kirkegaard; thi mens man ellers tager Arealet i Brug som Park, efter at der ikke mere er nogen Gravfred at krænke, og lader Græs og Planter brede sig over Gravene, saa at Freden ikke forstyrres for dem under Mulde — saa gik man i Aarhus den Vej, at man kunstigt fremskyndede Tidspunktet for Gravfredens Udløb (og dermed for Kirkegaardens Nedlæggelse) ved at bortføre de Lig, der endnu havde Ret til at hvile i Jorden, til Formuldingen havde fundet Sted. Kirkegaardens Leder sendtes Landet rundt for at gøre de Paarørende opmærksom paa, at hvis deres Afdødes Kister ikke blev flyttet, vilde Gravfreden blive forstyrret af Jord- og Betonarbejder, — og under denne Trusel fik man da flyttet de Borgere og Borger-

Fig. 56.
Aarhus nye Raadhus.
Tilvenstre Resterne
af Søndre Kirke-
gaard.

inder, der havde ønsket at Søndre Kirkegaard skulde være deres sidste Hvilested, — og den lyste Velsignelse: »Fred med dit Støv« fik en beklagelig Fortsættelse.

Vi kan ikke se andet, end at en saadan kunstig Fremkaldelse af det Tidspunkt, da en Kirkegaard er »moden« til Nedlæggelse, er et groft Misbrug af Aanden i dansk Kirkegaardskultur, og at det aldrig har været Lovgivningens Mening, at man paa en saadan Maade skulde benytte en ellers naturlig Bestemmelse om Nedlæggelse af gamle, udtjente Kirkegaard. Og dernæst er det skete en grov Udæskning af de Følelser overfor de Afdødes Minde, som næres af den nulevende Slægt; — det maa være med blandede Følelser man fra Raadhuset administrerer Borgernes Forhold i Liv — og i Død, naar man véd, hvilken Grund der er bygget paa, og hvilke makabre Foranstaltninger, der er gaaet forud for Raadhusets Rejsning, noget, som vi iøvrigt skal fritage Læserne for en detailleret Beskrivelse af. —

Det skal da være vort Jubilæumsønske til Aarhus, at de Levende, som nu virker i Raadhusets lyse Kontorer, maa forundes større Forstaaelse af Hensynet til de Dødes Minde, end man havde det i det gamle

Raadhus, — at man ikke mere indlader sig paa Masseattentater paa den viede Jords kosteligste Gemme, vore Fædres Støv, — at ikke andre Byer vil gaa i Aarhus' Fodspor, men lade sig skræmme deraf, — og at for Aarhus Borgere som for andre Ordene: Hvil i Fred — ikke blot maa være et fromt Ønske, men ogsaa maa stilles som et Krav om Værn fra de Myndigheders Side, som man skulde kunne vente det af.

Jødekirkegaarden i Sarajevo

Af Bibliotekar, Magister Hans Aage Paludan

En af de sælsomste Kirkegaarde i Verden er sikkert Sefardi-Jødernes i Sarajevo, Bosniens Hovedstad. Sefardi-Jøderne er de, som 1492 blev uddrevne af Spanien (paa Senhebraisk: Sepharad), og af hvilke mange dannede Menigheder rundt i det osmanniske Rige. Fra Konstantinopel og Saloniki indkom omkring 1640 en 30-40 spansktalende Familier til Sarajevo eller Bosna-Seraj, som dens tyrkiske Navn var. De har haft ret gode Forhold, deres nye Synagoge er meget anseelig, de har delvis bevaret deres gammelspanske Sprog.

Deres Kirkegaard var og er stadig i Byens Udkant mod Sydvest, hinsides Miljaska-floden paa en bar Højde Debelo Brdo (Satorija). Vejen gaar bagom; vi kan klatre lige op ad den høje Græsskrænt til Porten og kommer ind i den lavere, nyeste, lidt bevoxede Del af Kirkegaarden, hvor Monu-

menterne er af moderne almindelig, men ret storartet Karakter; de frembyder ikke andet paafaldende end de let læselige spanske Gravskrifter her midt i det slaviske (serbiske) Land, hvor ellers den lille graa Gøg (*kukavitsa*) er Gravsymbol. Her læser vi lange spanske Vers over Frøken Clara Attarés, død 1929, »favnet af Moder Jord paa Foraarets første Dag«, og Enken Rifca Salomon Attarés, død 1934: »Clara, græd ej, min Datter, frygt ej den kolde Grav... Sammen vil vi sove den evige Søvn«. Eller Vers af Faderen over den elskede Hustru og Moder Rahela I. Baruch, død 1922, derefter af Børnene over Faderen, død senere. Alle disse paa Spansk, men ogsaa paa Tysk og Hebraisk er Indskrifterne, paa Slovensk over Simcha Salomon, født Eskenazi, død 1910 (og altsaa tysk Jødinde).

Men ellers, opad i Skræntens frodige Græs (thi Træer og Plantning mangler totalt), er Gravene Række over Række af ens tilhugne, lidt tøndehvævede Graastensmonumenter, der skraaner bagud og taber sig i den højere Skraaning. De er furede, bevoxede med lidt gulbrunt Lav, men fortil (mod Øst) alle med en glathugget, foroven afrundet Indskrifttavle ligesom trykket lidt ned i Stenfladen, med en vis Dybde under den omgivende halvrunde Graastensrand: ganske som Segl aftrykt i en dyb, blød Masse med et svært Signet. Indskriften er oftest hebraisk og af og til paa de andre Sprog: Sara Damon Rodaje, død 1906; eller føjet til den ældre hebraiske: »Rahela ^{80/4} 1930«. Enkelte større har Gitter om Seglstenen, af og til vokser en lille Busk, ellers er det overalt de seglartige Sten i Græsset, over og under hverandre, lidt skæve, indsunke og mere spredte paa den ældste Del, hvor den første, lærde Rabbiner, »Samuel Baruch den Retfærdige« fra Saloniki, jødedes 1640; og hvor den store Rabbi Isak Pardo ligger (død 1792), hvis Fader, den endnu lærdere David Pardo, gik til Jerusalem som saa mange andre for at hvile i Josafats Dal.

Fig. 57.

Parti fra Jødekirkegaarden i Sarajevo.

Nogen bestemt Betydning af den særlige Gravform ved den nuværende Rabbiner *Dr. Mores Levy* ikke at angive os. Han kæmper – men forgæves – for at bevare den. Og mærkelig er denne Kirkegaard at se i Aftensolens aftagende Lys, hemmelighedsfuld som Døden og Graven altid er, men her som den ene synligt forseglede Løndom ved Siden af den anden: ligesom mærkede af Salomons Segl, det der bærer Guds Navn og i den senere Jødedom (Midrasch) og arabisk Tradition spiller saa stor Rolle som Aandernes Behersker. Eller som de mange Beseglede af alle Israels Stammer, vi møder i Aabenbaringsens Bog (Kap. 7): Af Rubens Stamme tolv Tusinde, af Simons Stamme tolv Tusinde, . . . af Sebulons Stamme tolv Tusinde, . . . af Benjamins Stamme tolv Tusinde Beseglede.

Blomsten til vore Døde

Af Sognepræst, Provst Knud Hee Andersen

III. Efteraar.

Naar Høsten er i Hus, og Stubmarkerne ligger nøgne og øde, – naar dugvaade Morgen og høje, klare Soldage bebuder Sommerens Afsked, da er det, som om Blomsterens Hær anstrenger sig til det yderste for at vise, hvad den endnu formaar; Haverne bugner af en Fylde, der ikke giver Sommeren noget efter. Det er en Kamp for at holde ud, saa længe Solen endnu kan sætte Farve i Blomsterbladene, og Nattefrosten ikke blæser Stop. Nogle af de dristigste og farvestærkeste Blomsterkæmper som *Georginer* og *Begonier* er netop de første til at bide i Græsset for Nattefrosten. Men desto mere sætter de ind paa at folde Livets Faner ud, saa længe det endnu er muligt. Det er, som Digteren *C. J. Brandt* synger:

Blomster i Høst –
varmere Farver og rigere Glans,
Øjet til Lyst
straaler saa kækt mellem Frugter i Krans,
som om de vidste,
Kraften er størst paa det sidste.

Indenfor Kirkegaardsmurene er Efteraarets Blomsterflor en Fortsættelse af Sommerens. De utrættelige *Polyantha-Roser* (Buketrosler) og de uopslidelige *Begonier* spadserer lige fra Sommeren ind i Efteraaret, og saadan gaar det med mange andre.

Det, vi kalder »Sommerblomster« – altsaa de mangfoldige, kære smaa eenaarige Vækster fra Havernes Bede og Rabatter –, har for en stor Del deres Glansperiode efter Høst. De er ikke alle lige velegnede til at plantes paa Gravstedets snævre Plads. Her kræves ofte en stor Formfasthed, – en Disciplin, kunde man sige, – som kun de færreste af dem er i Besiddelse af. Foruden Fløjlsblomster kan nævnes lave *Asters* og *Zinnia*; ogsaa *Petunia* gaar an, men *Løvemund* er dog vist for lystige til rigtig at høre hjemme her. Derimod vil en Bræmme af blaa *Lobelia* eller nogle *Ageratum* (se Fig. 58) paa Steder gøre en udmærket Virkning og netop bringe det Farveelement ind, der virker saa godt mellem alle de Roser saa røde.

Salvia splendens, den straalende skarlagenerøde Salvie, finder ogsaa Vej til Kirkegaardene; det, der gør den saa værdifuld paa rette Sted, er vist, at den har den absolut fuldkomne Udfyldningsfarve til det mørkegrønne i Buksbomhækkene.

Af Efteraarets Staudeflor, som udfolder sig saa overdaadigt i Haven derhjemme, møder man adskillige gode Bekendte paa Kirkegaarden, sikkert i de allerfærreste Tilfælde plantet af Gartnere eller købt i Planterkoler. Nej, det er saa tydeligt, at man

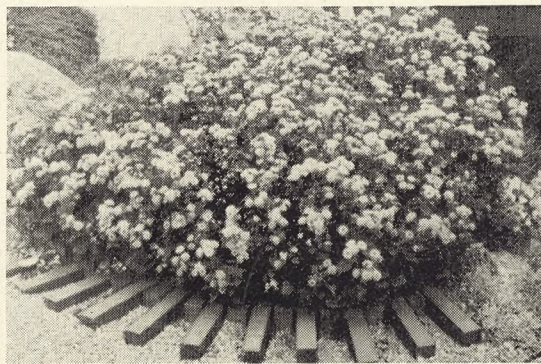
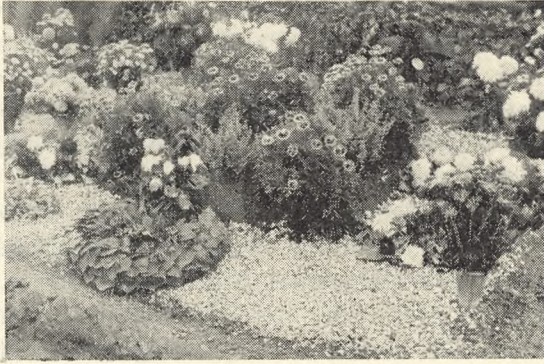

Fig. 58.
Ageratum paa et moderne Gravsted.
Foto: J. Th. 1937.

har taget det, som var kendt og kært fra Haven derhjemme, hvor den Afdøde engang færdedes, og ladet det følge med ind for for at smykke Hvilestedet. De fortæller derfor en lille Historie hver for sig. Her staar en mørkeblaa *Venusvogn*, og det var jo netop den, som Mor derhjemme tog en Blomst fra og pillede i Stykker for at vise de smaa den fine Vogn med Duerne for — ikke uden en Formaning om ikke at putte Blomsterne i Munden, for de er giftige! Og saa er der *Phlox*, og det er ikke de fine, farveskære Navnsorter, som pran-ger i Villaernes velplejede Rabatter, men de gamle, smaablomstrede, blaarøde og hvide, som vi andre længst har kørt paa Møddingen til Fordel for de nyere — lidt forhastet maaske, hvad angaar den gammeldags høje, hvide, stjerneformede *Phlox*, der virkelig er baade yndefuld og prydelig inde mellem andre granvoksne Eftersommerblomster.

Paa et afsides og meget gammelt Gravsted kan man endnu træffe at finde den gamle Lægeplante *Sæbeurt* (*Saponaria*) med de lyserøde Nellik blomster, en slem Vagabond, som næppe kan holdes i Ave i en ordentlig civiliseret Have, end sige da paa et Gravsted. Men den staar der med den eneste Adkomst, at den groede paa Husmandsstedets Stendige ude i Overdrevet; den havde en Plads i den Dødes Liv, og derfor faar den en Plads paa hans eller hendes Grav.

Saa er der unægtelig mere Stil — men ikke nær saa megen menneskelig Interesse — over

de elegante *Hortensia* og *Hydrangea*, som har deres rigtige Tid nu; man kan jo i For-sommeren plante fremdrevne Hortensier med Blomst ud fra Drivhus, men saa skal de helst vandes hver anden Dag for ikke at se sørgelige ud, men det er altsaa bedre, at de »ventes i Naturens Orden«.

Havens bedste Pragtsmykke i Efteraaret, *Georginerne*, finder næsten kun Vej til Gravene i Buketter og Kranse, aa ja, den store Blomsterrigelighed kan friste Binderierne til at ødsle for stærkt, saa man faar disse Kranse af tæt sammenpakkede Blomster, der ser ud, som om de snarere kom fra et Konditori end fra en Blomsterhave. *Georgi-nerne* er ofte for kraftige til at plantes paa Grave, og Plantning og Optagning af Knol-dene forstyrrer jo noget. Men ligesom *Gla-diolus* giver de dejlige Efteraarsbuketter.

Vi tænker nu ogsaa paa Aaret, der skal komme. Tiden er inde til at lægge Blomsterløg paa Gravene: *Tulipaner*, *Hyacinther* og især da *Paaskeliljer*, som kan sove deres Vintersøvn hos de Døde, indtil det bliver Tid til at forkynde Vaar og Opstandelse.

Endnu staar tilbage at nævne den Blomst, som er Efteraarets Gravblomst fremfor alle: *Vinterasters* eller *Chrysanthemum*. De dæm-pede Farver, ofte i Høstløvets Toner, den gode Form og Vækst, som i hvert Fald de lavere Sorter har, og den store Udholden-hed overfor Slud og Frost gør vore Vin-terasters saa værdifulde, baade til Plantning og endnu mere til at sættes i Buketter og Kranse paa Gravene.

— Der er en egen Stemning over de Dø-des Hvilested ved Efteraar. Naturens Mod-ning og Hendøen taler et letfatteligt Billed-sprog, minder om

Du skønne Livets Orden,
at der paa Foraar følger Høst,

og siger os, at ogsaa vort Livs Maal er at naa frem til Høst og faa den vel i Hus.

Fig. 59.

Oplagt ny Grav med
Tagetes, *Erica*,
Chrysanthemum
m. m.

Foto: J. Th. 1937.

Beskæftigelseslovene

Blandt de allerførste Kirkegaardsarbejder, der er bleven igangsat med Tilskud fra Beskæftigelseslovene, er *Aalborg, Bylderup, Humlebæk og Sønderborg*, der alle var bevilliget inden Sommeren; senere er der kommet mange flere til. Skønt der i Kirkeministeriets Cirkulære kun loves 40 pCt. Tilskud til Arbejdslønnen plus noget til Materialer, er det værd at lægge Mærke til, at Sønderborg Kirkegaard har faaet Løfte om 50 pCt. til Arbejdsløn for henviste Arbejdere samt 50 pCt. af Arbejdslønnen ved Oparbejdelse af Materialer og desuden 50 pCt. Tilskud til indenlandske Materialer, — sidstnævnte maa dog ikke overstige 50 pCt. af det samlede Tilskud til Arbejdsløn. Desuden har Humlebæk faaet 60 pCt. af Arbejdslønnen med den Motivering, at der intet medgik til Materialer. Derimod er der i flere Tilfælde søgt Tilskud til Byggearbejder; dette kan ikke gives, og det er derfor omsonst at søge herom (naar Byggearbejdet da ikke er en mindre Del af et større Kirkegaardsarbejde). Beskæftigelsescentralen gør opmærksom paa, at der kun kan ydes Tilskud til den Arbejdsløn, som udbetales til Arbejdere, der opfylder Lovens Betingelser for Henvisning til det paagældende Arbejde (»langvarigt Arbejdsløse«), og som er henvist dertil af vedkommende offentlige Arbejdsanvisningskontor; hvor der antages anden Arbejdskraft, vil ellers bevilligede Tilskud ikke kunne udbetales. Ligesaa kan der ikke ydes Tilskud til Arbejder, som er paabegyndt før Lovens Ikrafttræden eller før der foreligger Tilsagn om Støtte. —

Nu er Tørvemoserne forlængst tømt for Arbejdere, og Høsten er kommet i Hus, mens Industrier maa indstille Virksomheden paa Grund af Mangel paa Raastoffer eller Brændsel. Mon der ikke skulde være endnu flere Menighedsraad, der vil gøre noget for at holde Arbejdsløsheden nede, — og mon der ikke ogsaa ved *Deres Kirkegaard*, kære

Læser, kunde findes noget at rette og forbedre? I saa Fald: Opsæt ikke at gøre en Indsats »til bedre Tider«, men benyt de Tider, de Arbejdsløse ganske naturligt maa kalde *daarlige*, til at faa disse Forhold forbedret.

De nye Kriges Grave

Nogle Krige gaar videre, andre indledes, — det sikre er, at deres Spor viser nye Grave i Udland og Hjemland. Vort Billede viser en enkelt af disse, der har en ganske særlig Interesse, fordi det er en af de Grave, der er bleven plejet af danske Hænder. Den franske Soldat er i Krigens Tummel jordet, hvor han er faldet, nemlig i Haven ved rue Henri Millet 10 i Romielly sur Seine, Aube; her blev den fundet, da Beboerne kom tilbage fra deres Flugt, og den danskfødte Mdm. *Inger Doan* (født *Jensen*) har siden kælet for »sin døde Ven«. Nu er Kisten flyttet til Byens Kirkegaard.

Fig. 60.
Fransk Soldatergrav
i Romielly sur Seine.

Krematorierne og Brændselssituationen

Af Kommunalæver Niels Laursen, Esbjerg

Krematoriernes Drift har hidtil overalt i Danmark været baseret paa Opfyring med udenlandske Brændselstoffer — direkte eller indirekte. Det kan derfor ikke undgaas, at de knappe Tilførsler heraf efterhaanden har maattet gøre sig gældende og har bevirket visse Hensyn og Forandringer.

I de mindre Krematorier, hvor Kremation ikke er nogen daglig Begivenhed, økonomiserer man ved at nøjes med 1 à 2 ugentlige Brændingsdage og skaber saaledes Mulighed for at kunne foretage 2—3 Brændinger umiddelbart efter hinanden. Der kan herved spares adskilligt Brændstof, idet det er Opvarmning af Ovnmassen, der sluger det allermeste af Brændselet. Men den Dag kan hurtigt komme, da disse Foranstaltninger ikke slaar til. For Krematorier med oliefyrede Ovne er den allerede kommet. Til alt Held ejer Danmark endnu kun to af disse, nemlig i *Horsens* og *Esbjerg*.

I Esbjerg var vi allerede ved Begyndelsen af Efteraaret 1940 uden Olie og maatte søge Udvej for at klare Situationen paa bedste Maade. Vi valgte at forsøge Opfyring med Fyrretræ, som der er nok af paa Eggen. Forsøget blev gjort af Kommunegartner *Asmus Kristensen* og Graver *Raaberg* og det blev saa dygtigt gennemført, at det straks fjernede enhver Tvivl om, at denne Fremgangsmaade var anvendelig. Vi har siden da foretaget 17 Brændinger og de er alle gennemført paa tilfredsstillende Maade.

Træet — tørt, vellagret Fyrretræ i Meterlængder — lægges tilrette i saavel Underforbrændings- som i selve Forbrændingsrummet paa en saadan Maade, at der mellem Træstykkerne dannes Flammekanaler, saaledes at hele Træmassen hurtigst muligt bliver antændt. Det, der skal i Forbrændingsrummet, opstables paa Indføringsvognens Arme og indføres samlet. Der medgaar ca. 1 m³ Træ.

Baalet antændes ved Hjælp af lidt olie-

mættet Tvist — Papir er ogsaa anvendeligt —, og i Løbet af ca. 2¹/₂ Time er Temperaturen oppe paa ca. 900°. Der er da tilbage ca. 1 Spandfuld glødende Trækul og Aske, som maa fjernes, før Kisten indføres. Denne Rensning af Ovnen maa foregaa hurtigt — 2 à 3 Minutter — for at give mindst muligt Varmetab. Her trækkes det ud i en dertil indrettet Bakke. Kisten føres nu ind. Forbrændingen tager maaske lidt længere Tid, men dens Forløb og Resultat er absolut lige saa smuk som ved Oliefyring. Naar den første Brænding er til Ende, er Temperaturen dalet til 650—700°, og der kan her efter — evt. med et mindre Tilskud af Træ — foretages endnu en Brænding. Skal der foretages mere end 2 Brændinger, maa ny Opfyring af Ovnen finde Sted mellem 2. og 3. Brænding. Her har vi haft een Serie med 3 Brændinger.

Om man ud fra Forsøgene her kan slutte, at nøjagtigt samme Fremgangsmaade er anvendelig i Landets øvrige Krematorier, er maaske tvivlsomt. Dels er Ovnene af forskellig Konstruktion, dels kan saa mange andre Forhold spille ind, at det er svært at sige noget generelt. Ovnen her er leveret af Ingeniør *Marcussen*, Helsingør, og har altid haft en usædvanlig god Kapacitet. Opfyringen med Træ synes ikke i mindste Maade at have skadet den. Tænker man paa at forsøge andre Steder, maa man helst først forhøre sig om Ingeniørens Mening og derefter prøve sig frem.

Men eet maa man indstille sig paa: Arbejdet med Opfyring og Rengøring er betydeligt større end ved Anvendelsen af Olie og Gas. Og det vil sikkert adskillige Steder knibe med at faa Plads til det Lager af tørt Træ, der nødvendigvis maa være for Haanden. Fyring med Træ vil derfor aldrig kunne blive andet end Nødhjælp i en vanskelig Situation. — Vi imødeser med Længsel normale Tilstande.

*Her skal vi minnes de døde,
som offret sit liv for vor fred,
soldaten i blod paa sneen,
sjømannen som gikk ned.
Vi er så få her i landet,
hver fallen er bror og venn.
Vi har de døde med oss
den dag vi kommer igjen.*

Fig. 60. Vestre Gravlund i Oslo under Sne. Foto: J. Th.

Aktuelle Kirkegaardsspørgsmaal

Af Sognepræst Arne Rohde

Kirkegaardsproblemer har altid en vis Aktualitet; men to Grunde er medvirkende til, at de for Tiden i særlig Grad er aktuelle herhjemme. Den ene staar i Forbindelse med den almindelige danske Kirkegaardslovgivning, den anden har sin Rod i den nuværende Krise.

I. Anlæg og Vedligeholdelse af vore Kirkegaarde skal ske i Overensstemmelse med Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 og den kongelige Anordning af 10. December 1927. Loven betød et stort Skridt henimod bedre Kirkegaardskultur, idet den gav faste Regler m. H. t. en hel Række Forhold, hvori Tilfældighederne tidligere havde nogenlunde frit Spil. Anordningen staar i et dobbelt Forhold til Loven. Dels præciserer, dels viderefører den Lovens Bestemmelser. For saa vidt maa man hilse Anordningens Fremkomst med Tilfredshed. Imidlertid klæber der navnlig ved Anordningen visse til Dels ikke ubetydelige Mangler, som jeg kunde ønske at gøre til Genstand for nogle Bemærkninger.

Jeg begynder med en Bagatel. Der findes Uoverensstemmelse mellem Anordningens § 12 (Brønd kan anbringes paa Kirkegaarden, Lovens § 20, Stk. 4) og § 3 (Brønd skal anbringes). Fejlen er ganske uvæsentlig i og for sig, men giver dog Anordningen et Præg af Hastværksarbejde, som den ikke burde have.

Alvorligere er den Omstændighed, at Anordningen paa flere Punkter viser sig ikke at være tilstrækkelig gennemtænkt. En Mistanke herom faar man allerede i § 7, hvor der som Normalareal for en Voksengrav anbefales 2,5 m × 1,3 m i Stedet for 2,5 m × 1,25 m, hvilke Maal ved deres enkle indbyrdes Forhold anbefaler sig selv og da ogsaa har vundet almindelig Tilslutning.

Af større Betydning er en principiel Fejl,

der er begaaet i Bestemmelserne om Bogføringen. I § 17 læser vi, at der skal føres en Kirkegaardsprotokol (Stk. 1), og at der skal være et Kirkegaardskort, der bør findes i to Eksemplarer (Stk. 2), samt at Kortet og Gravene aarligt skal sammenholdes. Heri ligger, at Kortet (ikke Protokollen) ses som det faste Punkt i Bogføringen. Dette er urigtigt set. At Kirkegaardskortet bør findes i mindst to Eksemplarer er rimeligt, men at Protokollen findes i to Eksemplarer er nærmest en Nødvendighed. Er Kortet gaaet til Grunde, kan det genfremstilles ved Opmaaling paa Kirkegaarden, lettest naturligvis naar Gravene er afmærkede med Nummerpæle. Derimod lader en tilintetgjort Protokol sig næppe rekonstruere, dersom den kun fandtes i eet Eksemplar. Paa samme Maade er Bestemmelsen om, at Kort og Grave aarligt skal sammenholdes, ret ligegyldig. Herved opnaas jo kun Kontrol med Nummerpælenes rigtige Anbringelse, en Kontrol, der i fornødent Fald kan føres uden Benyttelse af Kort. Af stor Betydning er derimod, at Protokol og Grave sammenholdes, saa man faar Sikkerhed for, at en bestemt Persons Jordfæstelse er foregaaet netop i den Grav, som angives i Protokollen. Dette Forhold er overset i den kongelige Anordning.

Ogsaa Anordningens § 4 er utilfredsstillende affattet. I denne Paragraf gives der Vejledning til Beregning af det til Kirkegaarde nødvendige Areal. Nu skal det indrømmes, at en Vejledning paa dette Punkt er i høj Grad ønskelig, eftersom mange Kirkegaardsudvidelser og rimeligvis ogsaa Nyanlæg foretages saa nogenlunde hen i det blaa. Men den i § 4 givne Vejledning er ikke tilstrækkelig. For det første har man glemt at henlede Opmærksomheden paa det Jordareal, der skal lægges ud til den efterlevende Ægtefælle (Lovens § 24, Stk. 1), et Areal, der er langt større, end man sædvanligvis gør sig klart. Et Eksempel fra Klemens Kirkegaard kan illustrere dette. Ifølge Opgørelse af 1. Septbr. 1940 var Antallet

af Gravpladser, for hvilke første Fredningsperiode endnu ikke var udløbet 560, mens Tallet paa de Pladser, der var købt udover 1 Periode («Fornyelser»), var 15,4 pCt. heraf og Tallet paa Pladser, der ikke kunde disponeres over af Kirkegaarden, fordi de enten var reserveret en overlevende Ægtefælle eller maatte fredes ud over én Periode, eftersom den sidst afdøde Ægtefælle var begravet for mindre end 20 Aar siden, saa højt som 45,6 pCt. For det andet giver den paagældende Paragraf næppe en saa tydelig Forestilling om et Kirkegaardsareals nødvendige Størrelse, som den baade kunde og burde. Ud fra mit Kendskab til Kirkegaarde, som desværre kun er indgaaende for Bornholms Vedkommende, kan jeg gøre et Par Bemærkninger om denne Side af Sagen. Først skal vi beregne Arealet, der er i Brug. Hvis Begravelsernes aarlige Antal er X, Fredningsperioden 20 Aar og Dimensionerne for en Gravplads 2,5×1,25 Meter, faar vi X×62,5 Kvadratmeter. Altsaa: Brugsarealet er 62,5 Kvadratmeter Kirkegaardsplads for hver aarlig Begravelse. Til Jord til overlevende Ægtefæller, Fornyelser og Reserve kan man rimeligvis regne et lignende Areal, og af Kirkegaardsarealet kan ikke godt mere end ca. Halvdelen udnyttes til Gravpladser. Resultatet bliver da X×62,5×4 (Brugsarealet×4) d. v. s. at *Kirkegaardsarealet bør være 250 Gange saa mange Kvadratmeter som Antallet af aarlige Begravelser.* Dette er naturligvis meget groft angivet. Der er paa den ene Side ikke taget Hensyn til Befolkningens eventuelle Vækst og de endnu ikke i ringe Tal til faste Ejendomme udlagte Gravsteder paa den ene Side ikke heller Foranstaltninger paa den anden som Udlægning af Børnegrave med mindre Areal og kortere Fredningsperiode, Gravning i overordentlig Dybde samt hyppigere Anvendelse af Ligbrænding. Dog mener jeg, man i det ovenfor anførte har et brugeligt Udgangspunkt for sine Overvejelser m. H. t. Kirkegaardsarealets Størrelse.

De Skavanker ved vor Kirkegaardslov-

givning, der ovenfor er peget paa, har sandsynligvis i nogen Grad virket hæmmende paa den Forbedring af de danske Kirkegaarde, der skulde være Frugten af den paagældende Lovgivning. Hovedmanglerne ved Lovgivningen er imidlertid andre. Der gives ikke hverken i Loven eller Anordningen en bestemt Tidsfrist, inden Udløbet af hvilken Nyordningen af vore Kirkegaarde skal være tilendebragt. Jeg er ikke klar over i hvilken Udstrækning saadanne Tidsfrister vilde være gennemførlige; men jeg tvivler ikke om deres Gavnlighed.

Til stor Skade er de utilstrækkelige Kontrolbestemmelser med Hensyn til Gennemførelsen af de forskellige Lovkrav. Ganske vist hedder det i Anordningen, at Kirkegaardsprotokollen autoriseres af Provstesynet (§ 17, Stk. 1), at Kortet godkendes af Provstesynet (Stk. 2), og at Protokol og Kort skal forevises ved det aarlige Eftersyn af Kirkegaarden (Stk. 3); men der mangler en Bestemmelse om, at Provstesynet skal gøre Indberetning til Stiftsøvrighed eller Ministerium om, hvorledes Kirkegaardsreguleringerne skrider frem, i hvilken Tilstand Kort og Protokol befinder sig o. s. v. I mangt et Tilfælde er Kirkegaardsreguleringen hverken i Marken eller m. H. t. Bogsføringen blevet effektiv p. G. a. manglende Tilsyn fra Provstesynets og Provstiudvalgets Side.

En Undskyldning kan de sidstnævnte Myndigheder ganske vist dække sig bag: De mangler som Regel den fornødne Sagskundskab til at vejlede Menighedsraadene ved Gennemførelsen af Kirkegaardens Regulering. Her staar vi ved Kirkegaardslovgivningens maaske alvorligste Brist, at der der ikke ydes Provstiudvalgene den fornødne sagkyndige Assistance i Kirkegaardsspørgsmaal. En fast ansat Kirkegaardskonsulent, lønnet af de kirkelige Midler og gratis til Raadighed for Provstiudvalgene, vilde sikkert betyde et stort Skridt fremad.

Naar man tager i Betragtning, hvad jeg ovenfor har fremdraget, tror jeg, det maa

indrømmes, at Kirkegaardslovgivningen ikke er uden Skyld i, at Kirkegaardsproblemer, som for længe siden burde være løst og bragt ud af Verden, stadig er aktuelle.

II. Men hertil er kommet den store Krig og i vort Land vanskelige økonomiske Kaar for flere Samfundsklasser. En Kriselovgivning har været nødvendig til Fremme af Beskæftigelsen, og Kirkegaardsarbejder omfattes af denne Lovgivning. Det er derfor naturligt, at Havearkitekt *Johannes Tholle* har grebet Pennen for at henlede Opmærksomheden paa dette Punkt, og Resultatet er blevet »Aktuelle Kirkegaardsspørgsmaal«, en letlæselig og god lille Bog. Allerede mange Gange tidligere har Forfatteren søgt at paakalde Offentlighedens Interesse tildels vel ud fra den Betragtning, at naar Lovgivningen har vist sig utilstrækkelig til alene at hidføre en tilfredsstillende Ordning af vore Kirkegaarde, bør man ved privat Agitation komme Lovgivningen til Hjælp.

Johannes Tholles nye Bog anlægger helt igennem et bestemt Synspunkt, viser nemlig, hvorledes man med Fordel kan benytte de for Tiden gældende Tilskudslove til Udførelse af forskellige Arbejder paa vore Kirkegaarde. I tolv smaa Afsnit omtales lige saa mange forskellige Omraader, hvor der kan sættes ind. Først og udførligt behandles Kirkegaardenes Regulering. Meget beskedent kaldes Bogen »supplerende Bemærkninger« til den af Forfatteren tidligere udgivne større Kirkegaardshaandbog, men giver i Virkeligheden en hel ny Behandling af de samme Spørgsmaal. Det var ønskeligt, om mange Præster, Kirkeværger og i det hele taget Menighedsraadsmedlemmer vilde læse »Aktuelle Kirkegaardsspørgsmaal« og derigennem faa større Lyst til at sætte sig ind i disse Spørgsmaal. Med øget Interesse og Kundighed i de ansvarlige Kredse vil vi være paa Vej mod bedre Kirkegaardskultur i vort Land.

Jeg tror, vi er adskillige, som har lært en

hel Del ved selvstændigt at læse Havearkitekt Johannes Tholles Skrifter, og som ønsker at sige ham Tak ogsaa for hans sidste Bog.

Kirkegaardens Omgivelser

Af Arkitekt S. Fritz

I Erindringsbilledet af Landsbykirkegaarden er Kirkegaardens nærmeste Omgivelser ofte indflettet meget stærkt, og ofte er det desværre saadan, at man ved Tanken paa en bestemt Kirke ligefrem husker dens skæmmende Omgivelser meget tydeligere, end man husker selve Kirke og Kirkegaard. Saa vel paa dette som paa gode Forhold skal der her gives nogle Eksempler, idet vi navnlig vil søge at illustrere det sete med Billedeksempler, der alle stammer fra jydsk Kirkegaarde. Vi vil begynde med et Eksempel paa virkelig gode Forhold.

Ved *Lyngby Kirke* i Hasle Herred giver en hel Del storkronede Træer paa og udenfor Kirkegaarden denne en vis storslaet Stemning, og for en Gangs Skyld dominerer Træerne over Kirken, der her er ret lille (se Fig. 71). Det brede Grønsvær umiddelbart udenfor Portalen, der er enkel, men festlig, giver en fortrinlig Forgrund for Kirken og dens gamle Stendige, og Grønsvær og Træer passer fortrinligt til Portpartiet, saa det hele gaar op i en større Enhed af Harmoni. Stemningen er kraftig, og kun nogle Buskvækster i Siderne forstyrrer lidt. At Grønsværet ogsaa er til praktisk Nytte som Parkerings- og Holdeplads giver hele Partiet yderligere et Plus. — Modsætningen til dette kan vi finde i *Ølsted* i Hatting Herred (se Fig. 70), hvor Bebyggelsen er placeret netop saa landskabelig uheldigt, som man kan tænke sig det. Det synes ganske meningsløst, at det nye og kedelige Hus er placeret saadan, at det ligger mellem Grønsværet og Kirken, — og mens ovenstaaende Stemningsbillede fra *Lyngby* maaske vil opfattes som en Selvfølgelighed, der knapt nok

Fig. 62.
Landskab ved Hem
Kirkegaard.

Fig. 63
Fabjerg, 64 Nysogn
og 65 Fabjerg Kirke-
gaard.

Fig. 66, 67 og 68.
Partier fra Hygum
Kirkegaard.

Fig. 69.
Kedeligt Parti ved
Fabjerg Kirkegaard.

huskes, er der desværre ingen Tvivl om, at det haarde og uharmoniske i dette Billede vil erindres, — om dette ogsaa kan resultere i en Forandring til det bedre, faar staa hen i det uvisse.

Stolt og djærvt hæver *Hem Kirke* og Kirkegaard i *Onsild Herred* sig op over det storslaaede Landskab, som de formaar at præge paa en god Maade; der er en egen umiddelbart og næsten middelalderlig Enkelhed og romantisk Skønhed over dette Landskabsbillede (se Fig. 62), og det er at haabe, at dette maa kunne bevares ud i Ti-

Fig. 70
Ølsted og
Fig. 71 Lyngby
Kirkegaarde
(se Teksten Side 40).

derne, — selv om der er visse Tegn paa, at Bebyggelsen ogsaa her kravler opad Kirkebakken.

I *Vester Tørslev* i *Nørhald Herred* gaar Hovedvejen direkte imod Taarnet, og nogle Træer flankerer paa en god Maade Vaabenshuset; men for at afværge at Hønsene skal genere paa Kirkegaarden, har man ovenpaa Stendiget anbragt et hvidmalet Stakit, og dette ser alt andet end kønt ud. Bedre vilde det være at grave Diget frit for alt det gamle Affald fra Kranse og Gravsteder.

Udenfor *Fabjerg Kirkegaard* i *Skodborg Herred* har man lavet en alt andet end skøn Mødding af Kvadre fra gamle Gravmæler og kasserede Hjulringe samt Mælkejunger og andet (se Fig. 69), — mens man iøvrigt har et meget fint gammelt Indgangsparti med afrappede »Stætter« og et typisk, vestjydsk Laageparti af Træ (Fig. 63 og 65).

I *Hygum* i *Vandfuld Herred* er det vestjydske »Lukke« en muret Portal med Teglhæng, og denne følger meget smukt og fint saavel Stengærdets Forløb som Beplantningens (se Fig. 66–68). Kedeligt virker her den bardunhængte Lysmast ganske nær ved Indgangen til Kirkegaarden, mens Telefonpælene, der kanter Kirkegaardsstien, paa den anden Side egentlig ikke gør nogen Skade (se Fig. 68).

Helt ilde staar det til ved *Nysogn* paa *Holmsland*, hvor der er placeret baade Beboelseshus og Benzintank i saa umiddelbar Nærhed af Kirkegaard og Indgang til denne, at dette virker beklemmende (Fig. 64). Hvem, der ikke før har forstaaet det, maa kunne indse ved at betragte et saadant Billede, at Kirkegaardene meget ofte er trængt alt for kraftigt, og at de Røster, som flere Gange har lydt i »V. K.«, baade af kgl. Bygningsinspektør *E. Packness* (XI S. 25–28) og af Havearkitekt *Johannes Tholle* (XIII S. 81–84) om en Fritlægning af Kirkegaardene burde følges mangfoldige Steder, — og de nødvendige Midler bør Sted for Sted stilles til Raadighed derfor. Ogsaa dette kan komme ind under Beskæftigelsesforanstaltninger.

Hautausmaiden Ystävät

(Kyrkogårdarnas el. Gravgårdarnas Vänner)

Föreningen för gravgårdskulturens befrämjande i Finland och några klimatfrågor från dess arbetsfält

Af Föreningens Sekretär Ilmari Wirkkala

I ett ymnigt och tätt befolkat land såsom Danmark, kan allmänheten knappast sätta sig i de svårigheter som man har kämpa med i Finland beträffande gravgårdarnas och enskilda gravarnas skötsel. Några av våra församlingar ha skilt för sig lika stort ja till och med dubbelt större areal än hela Själland med en befolkning till ca. 6000 personer mot Själlands ca. 1,300,000. Man kan tänka sig, att de stora avstånden som skilja invånarna 50–60 km från kyrkan och kyrkogården i ett av vägar fattigt land, avskilja människorna för långt från sina kära döda, och göra det omöjligt för de egna att ständigt sköta sina anhörigas gravar. Därtill är det bristen på handelsträdgårdar och i synnerhet för Norra Finland lämpliga plantor, vilket verkar hämmande på allmänhetens intressen. Ytterligare har lagstiftningen leagat efter i utvecklingen och därför har församlingarna icke haft tillräckliga befogenheter till eftersyn på begravningsplatserna, dessa »Guds trädgårdar« efter vilka man bedömer folkets kulturella ståndpunkt.

Därför var det en länge närd önskan, att en frivillig sammanslutning skulle bildas för att stöda församlingarna i sin strävan för gravgårdarnas bättre skötsel. Visserligen fanns det trädgårdsarkitekter i landet, men dessa hade till det flesta fått sin skolning i Tyskland och försökte inplantera stränga tyska mönster på våra fria begravningsplatser. Det gick inte. Församlingsmedlemmarna satte sig till motvärn mot rätlinjiga breda sandgångar, som skulle gå över deras gravar och förstöra den hemtrevliga oregelbundenheten, som är kännetecknande för gamla finska kyrkogården. — Här fordrades faktiskt inga stora omdaningar och omvandlingar

till praktträdgårdar med sköna, klippta häckar, som ändå frysa ihjäl då och då liksom om vintern 1940. — Det behövdes bara mycken takt, pietet och förståelse för folkkaraktären för olika delar i landet för att lösa

dessa uppgifter, som på helt och hållet olika principer byggda gravgårdar erbjödo. I Västra Finland äro gravgårdarna till största delen fyllda på steniga höjder, då i Norra och Östra Finland gravgårdarna består av höga sandmoar. I förra fallet kostar en gravplats på landet för församlingen ca. 150 mk., och i det senare 5–10 mk. I städerna äro kostnaderna naturligtvis flerdubbla. I Västra Finland begravades ca. 80 pCt. av de avlidna i kostnadsfria rad- eller »fattiggravar«, då i Östra Finland tack vare de billiga kostnaderna ungefär lika stort antal fick sin sista vilorum i inlösta familjegravar. — Här skall man beakta, att begravningen i vanliga gravar blev i Västra Finland

Fig. 72.
Kunstneren
Ilmari Wirkkala.

Fig. 73.
Soldatergrave fra tidligere Tid i Ulleåborg.
Foto: O. Collan.

allmän först efter 1880, då hälsovårdslagen förbjöd s. k. vintergravar, eller källare, varifrån de avlidnas ben efter första stadiet förtes först i ett gemensamt »benhus« och därifrån, sen huset blev fullt, flyttades in i jorden. I Östra Finland har endast på några få ställen ett sådant från Sverige hämtat, begränsningsätt kommit i bruk, utan där har jordfästelse existerat redan från urminnestider.

Den som ivrigast arbetade för gravgårdarnas förskönande och enskilda gravarnas skötsel, var författarinnan *Maila Talvio*, också så känd under borgerliga namnet professorskan *Maila Mikkola*. Hon hade länge arbetat på sitt stora verk »*Jumalan puistot*«, eller »Guds trädgårdar«. Den kom ut som den första i djuptryck utgivna boken på Werner Söderströms förlag i Borgå år 1927 (se Anm. i »V. K.« XIII Tillägsside 55).

(fortsättes).

Blomsten til vore Døde

Af Provst, Sognepræst Knud Hee Andersen

IV. Vinter.

En Have, der er, som den skal være, kan levere friske Blomster i alle Aarets Maanedere! Selvfølgelig med Forbehold over for den Slags Vintre, som vi har haft et Par af i disse onde Aar. Men i en normal dansk Vinter kan hver Maaned — jeg siger ikke: hver Dag — møde med sin Blomst.

Naar de sidste Roser og Efteraarsasters maa give op, er »*Julejasminen*« (*Jasminum nudiflorum*) i fuldt Udspring. Snart taber den sine grønne Blade, men fortsætter Blomstringen paa de nøgne Grene, naar blot den maa faa nogle Dages Tøvejr, langt ind i det nye Aar.

Er vi heldige, staar *Julerosen* med sine hvide Knopper eller halvt udfoldede Blomster parat til at holde Jul med os. Naar den ikke det, kan vi i hvert Fald regne med den, saa snart Januar bringer lidt mildt Vejr. Lidt svedet og nippet bliver dens Blomster af den ublide Medfart, de kommer ud for. »Det er lige saa vanskeligt at finde en pletfri *Jule-rose*, som det er sjældent at møde et fejlfrit Menneske«, siger *Jens K. Jørgensen*, »men vi maa jo ogsaa ligesom *Julerosen* kæmpe os gennem Mørke, Regn og onde Dage, før det bliver Jul«.

Hvem der er saa lykkelig at have den sjældne kinesiske Busk *Hamamelis mollis*, har en frydelig Oplevelse i Vente ved første Omgang Tøvejr i sidste Del af Januar. Saa blomstrer den ud af de bare Grene med gule, firdelte Blomster med rød Midte og med en Duft som alle Østens Basarer. Og det er helt utroligt, hvad den taaler af Nattefrost, uden at det kan ses paa den.

Ja, og saa skal vi jo allerede til at spejde efter *Vintergækker* og *Eranthis*, og Blomsterkæden er knyttet tværs gennem Vinteren til det nye Foraar.

Af disse Vinterblomster er det kun *Jule-rosen*, der hører til paa Gravene; men den er ogsaa baade særlig yndet og særlig skik-

Fig. 74.
Tapio Virkkala:
„Engeln bevattnar
dödens blomma“.
(Broncefigur til
Springvand paa
Perniö (Bjørnø)
Kirkegaard).
1939.

ket dertil, bl. a. fordi den elsker at staa i mange Aar urørt paa samme Plet. Man finder da ogsaa jævnlig de skønneste og kraftigste Juleroser netop paa Kirkegaarde.

Ellers maa man erkende, at levende Blomster og nordisk Vinter ikke forliges saa godt. Ja, der er *Juletulipanerne*. Lige plantet ud fra Drivhuset bringer de smaa røde og hvide Tulipaner et Pust af friskt Liv med sig, som vi nødig undværer. Men det skal helst ikke fryse for mange Grader om Natten, saa forgaar Friskheden.

Vi maa da paa anden Maade søge Erstatning for Blomstersmykket. Den lave *Cotoneaster* med de røde Bær gør det helt godt, saa længe Fuglene lader den i Fred. Evighedskransen kan være smukke, enten det er en Lyngkrans ude fra Heden eller en Krans af gule Evighedsblomster fra Overdrevet, eller nogle af de »finere« Ting, man kan købe, maaske endda desværre kunstigt farvede. Derimod kan man kun glæde sig over, at Perlekransene er forsvundet, disse stive og døde Tingester af sorte og hvide Stenkulspærler, som for bare en Menneskealder siden grasserede paa Landsbykirkegaardene.

Vinteren gør os nøjsomme i vore Farvekrav – det grønne, som vi ved Sommertid ikke regner for noget, faar nu en stor Værdi. Gravens bedste Smykke i Vinterens mørke Dage bliver alt det, vi har af stedegrønt.

Først og fremmest dækker vi Graven med *Gran*, rigtig gammeldags Julegran, – hvor kan den gøre det lunt for dem, der sover dernede, synes vi da! Og falder der et let Lag Sne, eller dækkes Grankvistene med Rim, saa er der en Fred og Harmoni over de Dødes Hvilested som egentlig ikke paa nogen anden Aarstid.

Taks, *Thuja*, *Enebær*, *Cypres*, helst i slanke og ikke for kraftigt voksende Former, er kønne Aaret rundt, men bliver rigtig paaskønnet nu. De to første er ogsaa gode til Hæk mellem Gravstederne eller til Ryghæk mellem Rækkerne, ligesom stedegrøn *Liguster*. Disse grønne Rammer luner og hygger og giver Kirkegaarden Præg mere

Fig. 75.
Julerose.

end noget andet. *Buksbom* til lavere Kanter og *Vinca* til Gravdække gaar smukt ind i Billedet. Der kan aldrig blive for grønt paa en Vinterkirkegaard.

– Naturen forstaar at vente; det er det, vi Mennesker har saa svært ved at lære. Det hvisker derude: »Giv Tid! og hver en Busk faar Blad, giv Tid! hver Blomst udspringer«. Og kradser vi Løvet til Side og ser, hvordan Vintergækkens Lanser allerede er brudt igennem Jordskorpen, saa siger det

Fig. 76.
Vedbendklædt
Præstegrav
(Rise, Ærø).

os ikke, at det er Foraar, men det siger, at Vinteren (som al Trængsel) kun skal vare en liden Stund, og saa skal Glæde følge, ligesom Længselens Vinter følges af Opstandelsens Vaar og Evigheds Sommer:

Det er en liden Tid,
saa har jeg vundet,
saa er den ganske Strid
med eet forsvundet.
Saa kan jeg hvile mig i Rosensale
og der evindeligt
hos Gud i Himmerig
med Jesus tale.

P. Kammersgaard †

Af Biskop, Dr. phil. C. I. Scharling

Ved fhv. Folketingsmand P. Kammersgaards Død har Foreningen for Kirkegaardskultur mistet en trofast Medarbejder.

Kammersgaard blev i 1926 Medlem af Foreningens Bestyrelse og blev straks valgt til Næstformand; da Provst Simon Hansen faa Aar efter trak sig tilbage som Formand, overtog Kammersgaard Formandsposten, men kun midlertidigt, idet det var hans Opfattelse, at en Mand fra Præstestanden burde staa i Spidsen for Foreningens Ledelse. Kammersgaard vedblev med at være Foreningens Næstformand lige til sin Død.

Foreningen for Kirkegaardskultur staar i stor Taknemmelighedsgæld til Kammersgaard. Hans Indsats ved Bestyrelsens og Forretningsudvalgets Møder var betydelig; han nærede den største Interesse for Foreningens Opgaver og Anliggender; og ved sine udstrakte Forbindelser, ikke mindst indenfor Rigsdagen, var han Foreningen til megen Gavn. Men især mindes vi hans Venesælhed og varme menneskelige Personlighed, som altid gjorde det til en Glæde at mødes med ham i det fælles Arbejde. Han vil blive stærkt savnet i vor Kreds.

Æret være hans Minde.

Beskæftigelseslovene

Under 30. Juni 1941 ændredes den hidtil gældende Beskæftigelseslov. Ændringen havde navnlig til Formaal at fjerne visse Bestemmelser angaaende Aflønningen, saaledes at der indførtes Akkordsatser og henvistes til gældende Overenskomster mellem de faglige Organisationer; endvidere ændredes Reglerne for Henvisning til og for Bortvisning fra Arbejdet.

Desuden er der fra Kirkeministeriet under 30. August udsendt et Cirkulære, hvori det indskærpes, at der ikke kan ventes Tilskud til Beskæftigelsesarbejder, som maatte være paabegyndt, forinden man har faaet Svar paa Andragendet fra Kirkeministeriet (se Cirkulærets Ordlyd Tillægsside 16).

Fra Regeringens Beskæftigelsesudvalg er der endvidere i September 1941 udsendt en oplysende Pjece om Vejledning i Udarbejdelse af Beskæftigelsesplaner og Oversigt over de gældende Love. For de under Mødnighedsraadene henhørende Omraader er denne Pjece meget mangelfuld, idet den for Kirkegaardenes Vedkommende kun nævner Spørgsmaal om Reguleringsarbejder, men ikke alle de mange andre, der kan tænkes at forekomme (jvf. »V. K.« S. 4-5), ligesom Kirkegaardene er opført under Afsnittet om kommunale Arbejder, hvad Kirkegaardene jo oftest slet ikke kan henregnes under. At Præstegaardshaverne slet ikke opføres, og at Kirkeministeriets Cirkulære af Februar 1941 ej heller er anført eller citeret, anføres her kun for en Ordens Skyld. Man maa haabe, at denne Pjece føres a jour og ogsaa paa vort Omraade gøres nyttig, — en ny Udgave tiltrænges unægtelig.

De nye Kriges Grave

Af det store Billedmateriale m. m., som efterhaanden bliver tilgængeligt fra de tidligere Fronter, gengiver vi paa modstaaende Side nogle fra Nord, Syd og Vest. Øverst

Fig. 77.
Monumentafsløring
i Kuhmalahti
22. 9. 1940,
Finland.

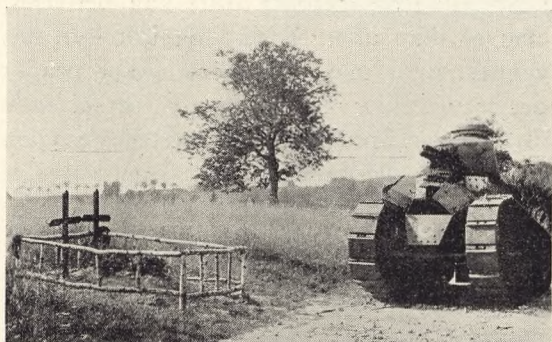

Fig. 78 tv.
Tysk Infanteristgrav
ved fransk Landevej.
Foto: OKW.
AV. 60933.

Fig. 79 nedenfor tv.
Æressalve over 60
faldne tyske Soldater.
Foto: AV. 60112.

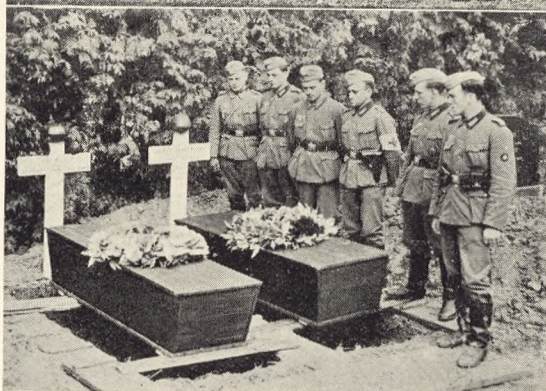

Fig. 80 th.
Ved en frisk Grav i
Flandern.
Foto: AV. 59391.

Fig. 81 nedenfor th.
Begravelse af
to franske
Flyverofficerer i
Saarbrücken
(16. 9. 40).
Foto: AV. 56537.

Fig. 82 tv.
Tyske Soldatergrave
i Viborg (Danmark).

Fig. 83 th.
Tyske Soldatergrave
ved Korinth (Græken-
land) (Signal Nr. 13).

S. 47 gengives den Højtidelighed, som fandt Sted paa 300-aars Dagen for Kuhmalahti Forsamling (Menighed) i Finland, — den samme Dag, som Monumentet for dem, der faldt i Finlands Vinter-Frihedskrig, den 22. September 1940, blev afsløret. De midterste Billeder stammer fra Frankrig. Øverst til venstre ses en tysk Infanteristgrav og neden under affyres Æressalven over 60 Faldne. Øverst til højre forretter tyske Soldater Andagt ved en falden Kammerats Grav i Flantern, og nedenunder jordes 2 franske Flyverofficerer paa Saarbrücken Kirkegaard, efterat de er bleven skudt ned paa tysk Rigsomraade. Nederst tyske Soldatergrave i Danmark og i Grækenland.

Hvorledes klarer man Begravelser i en streng Frostperiode

Af Inspektør Chr. Bech Skrydstrup

Frosten i 1940—41 kom som i den foregående Vinter før nævneværdigt Snefald, og Situationen blev i Begyndelsen af Februar 1941 denne, at Jorden allerede da var frosset i en Dybde af ca. $\frac{3}{4}$ m, noget varierende efter Jordbundens Beskaffenhed, og om Gravstedet var dækket med Gran, hvilket i nogen Grad modvirker Frostens Nedtrængen; — senere paa Vinteren naaede Frosten endnu længere ned. Dette giver naturligvis store Vanskeligheder ved Gravkastning, og man maa se at sikre sig herimod.

Paa nye Afdelinger, hvor Begravelser foregaar i Rækkefølge, bør man sikre sig ved allerede i December eller straks efter Nytaar at dække Jorden med Løv, hvilket Materiale Kirkegaardene har ofte tilstrækkeligt af; et Lag paa ca. 40 cm vil som oftest være nok til at beskytte Jorden mod Frosten.

Langt vanskeligere stiller Sagen sig, naar der skal graves i tidligere belagte Gravsteder, og her kan som ovenfor anført dels

Grandækning og dels Jordbundsforholdene være en Hjælp, idet Frosten ikke trænger saa langt ned i Sand eller sandblandet Jordbund som i Lerjord.

Men ligemeget hvordan Forholdene er: Gravene skal graves, — og til dette Arbejde bliver de sædvanlige Redskaber til at begynde med ikke til megen Nytte.

I Vintre som de sidste 2 maatte man derfor gaa over til at benytte andre Arbejdsmetoder end de gængse. Hakken er et fortrinligt Stykke Værktøj, som jo heller ikke under normale Forhold helt kan undværes; men selv denne strækker ikke til, naar Frostlaget naar indtil en Meter (eller mere) i Dybden.

Sprængning med »Ærolit« kan benyttes, men er ikke uden Risiko og bør kun anvendes, hvor man kan være sikker paa, at der herved ikke sker Skade paa nærstaaende Gravmæler. Sprængningen foretages paa den Maade, at der med en Jernstang bores et Hul ca. 50 cm fra hver af Gravens Endepunkter i saa stor en Dybde, at Sprængladningen kan anbringes lige under Frostlaget. I hvert Hul nedsænkes en Ærolitpatron paa ca. 250 gr, hvortil Fænghætte og Fængtraad i Forvejen er anbragt. For at hindre de frosne Jordklumper i at flyve for langt omkring, dækkes Graven med en god Bunke Grangrene. Før Sprængning paabegyndes, maa man ubetinget sikre sig, at ingen uvedkommende opholder sig i Nærheden, ligesom det Mandskab, der besørger Sprængningen, bør fjerne sig mindst 50 m fra Sprængningsstedet. Denne Sprængladning vil i Reglen være tilstrækkelig til, at man med Hakken kan faa Bugt med Resten af Frostlaget.

Hvor Forholdene ikke tillader Sprængning med Ærolit, kan man med stor Fordel anvende firkantede, spidse Jernkiler af 40 cm Længde og af en Tykkelse af 5 cm. Hertil maa saa Mukkerten tages til Hjælp, og det kan bemærkes, at vi paa Københavns Vestre Kirkegaard har haft overordentlig Gavn af at anvende denne Fremgangsmaade.

VED VITUS BERINGS GRAV

*Han sover i det vaade Sand
paa Skellet mellem Hav og Land.
Omkring ham hvælves Rummet frit,
og Blæsten bøjer Græsset blidt
med Suk i Suk: Far hen! Far hen!
Det samme Suk; igen, igen. —*

*En øde Ø, et sparsomt Læ.
Paa Graven staar et Kors af Træ,
og sultne Maagers skingre Sang
er alt, der røber Aarets Gang.
Her fandt en Langvejsfarer Fred, —
nu hviler han bag Tid og Sted.*

*Men kan den Døde blunde trygt,
naar Jorden stønner tungt af Frygt —?
Det er, som om vi hører Raab
fra ham, der var saa fuld af Haab.
Han er endnu paa Langvejsfærd.
Hvor han er fjern! Hvor han er nær!*

*Thi hverken Sekler eller Sand
kan skjule ham, den døde Mand.
En sangfuld Længsel i vort Blod,
det er den Arv, han efterlod,
og friske finder vi hans Spor,
skønt Sandet flyger, Græsset gror.
Ulf Hoffmann.*

Fig. 84. Vitus Berings Grav paa Berings Ø.

Kirkegaardens Økonomi

Af Stiftsfuldmægtig, cand. jur. H. F. Jørgensen

Efter i »V. K.« Side 26—28 i korte Træk bl. a. at have gjort Rede for de fire Former for Indtægter ved Drift af Kirkegaarde, skal jeg denne Gang omtale dels, hvad Love og Anordninger fastsætter om Kirkegaardens Økonomi, dels hvorvidt Kirkegaardens Administrationen i Praxis har forstaaet at udnytte disse Bestemmelser.

Hovedreglerne om Kirkegaardens økonomiske Forhold i den Betydning Spørgsmålet her skal behandles findes i Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde af 30. Juni 1922 §§ 23—25 og i Den kgl. Anordning om Kirkegaarde af 10. December 1927 §§ 16, 18 og 19. Bestemmelserne giver ved første Øjekast det Indtryk, at de er jævnt kedelige og lidt underligt affattede, men imidlertid er det jo ofte med Lovbestemmelser saaledes, at man skal vænne sig til dem, og naar man først er blevet fortrolig med de anførte Bestemmelser, opdager man, at de giver en velovervejede Anvisning paa at konsolidere Kirker og Kirkegaardens økonomiske Stilling, naar Reglerne praktiseres efter Bogstaven.

Anordningens § 16 anfører, at der i Henhold til Lovens § 23 skal udfærdiges en *Vedtægt* for Orden paa Kirkegaarden og for dennes Benyttelse. Vedtægten stadfæstes af Stiftsøvrigheden. I denne Vedtægt skal der fastsættes Bestemmelser bl. a. om Erhvervelse og Fornyelse af Gravsteder og Betalingen herfor. I Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde er der i § 25, Stk. 2—5, givet Regler om de forskellige Kategorier, der i en Vedtægt kan blive Tale om at inddele *Gravstederne* og disses Erhververe i. Af de anførte Stykker i Paragraffen omhandler Stk. 2 Familiegravsteder, Stk. 3 Gravsteder til udensøgsboende, der har særlig Tilknytning til Sognet, Stk. 4 Gravsteder til andre udensøgsboende og Stk. 5 Gravsteder til Personer, der ikke tilhører Folkekirken. Om Fastsættelse af Betalings-

takster for de forskellige Kategorier har Kirkeministeriet i en Skrivelse udtalt, at der i samtlige de i nævnte Lovs § 25, Stk. 2—5 omhandlede Tilfælde i Vedtægten skal fastsættes Betaling for Gravsteders Erhvervelse og Fornyelse, og der bliver derfor ikke i disse Tilfælde Spørgsmaal om Vedtagelse herom paa et Menighedsmøde. Dette gælder ikke blot Udlægning af Begravelsesplads til udensøgsboende (Lovens § 25, Stk. 3—4) og til Personer, der ikke tilhører Folkekirken (§ 25, Stk. 5), men ogsaa i Almindelighed Erhvervelse af Brugsretten til Familiegravsteder og i det hele Gravsteders Erhvervelse og Fornyelse udover den i Vedtægten bestemte Fredningstid (§ 25, Stk. 2).

Endvidere er der det Tilfælde, at der for en Sognebeboer, der hører til Folkekirken, begæres udlagt en enkelt Gravplads af almindelig Størrelse for den i Vedtægten fastsatte Fredningsperiode og eventuelt, at der samtidig begæres udlagt en enkelt Gravplads af almindelig Størrelse til den efterlevende Ægtefælle, jfr. Lovens § 24, Stk. 1. I disse Tilfælde kan det (bortset fra den ved Loven hjemlede Adgang for ubemidlede til at faa en sømmelig Gravplads udlagt uden Vederlag) for saa vidt angaar de selvejende Kirker i Kirkegaardens vedtægten bestemmes, at der skal erlægges Betaling, men Stiftsøvrigheden vil dog kun kunne stadfæste en hertil sigtende Bestemmelse, naar Menighedsraadet efter Vedtagelse paa et Menighedsmøde gør Indstilling herom, jfr. Lovens § 25, Stk. 1.

Endelig er der i nævnte Lovs § 25, Stk. 6 bestemt, at al Betaling, der erlægges for Erhvervelse af Gravsteder for flere end een Fredningsperiode, saavel som al Betaling, der erlægges i Henhold til Bestemmelserne i denne Paragrafs 4—5 Stk., *oplægges* blandt Kirkens Midler for at anvendes til Kirkegaardens Udvidelse eller til Arbejder ved Kirkegaarden efter Ministeriets Bestemmelse. Naar Kirkegaarden skønnes ikke i en overskuelig Fremtid at ville trænge til Udvidelse, kan Ministeriet tillade Afgivelse fra

denne Regel. Bestemmelsen skal forstaas saaledes, at ogsaa det Beløb, der under den angivne Betingelse erlægges for den første Fredningsperiode, skal oplægges blandt Kirkens Midler. De aarlige Renter af de oplagte Beløb udbetales Kirken og maa anvendes til Bestridelse af Kirkegaardens Driftsudgifter. I denne Forbindelse skal nævnes, at det er et Savn, som bør afhjælpes, at der ikke i Loven findes en Bestemmelse om, at intet Gravsted maa bortfæstes for mere end een Fredningsperiode, medmindre der til Kirken indbetales et Beløb til Gravstedets Vedligeholdelse. Saafremt man havde haft en saadan Lovbestemmelse, kunde mange af de udførte og forestaaende bekostelige Kirkegaardsudvidelser have været undgaaet. Som Regelen er nu, har den fristet mange Menighedsraad til ubetænksomt at bortfæste Gravsted efter Gravsted for et meningsløst langt Aaremaal og mod Betaling af en ubetydelig Sum, og hvordan det skal gaa med Vedligeholdelsen af disse Gravsteder, naar om 20 eller 40 Aar ingen Paarørende vil eller kan vedligeholde saadanne Gravsteder, er ikke nemt at sige; men en Ting er givet, at en fortsat Bortfæstning af Gravsteder for flere end een Fredningsperiode, uden at sikre Penge til Vedligeholdelsen, vil være til ubodelig Skade. Jeg opfordrer indtrængende Menighedsraadene til straks at standse denne Praksis.

Det bemærkes i Tilslutning til det ovenanførte, at Stiftsøvrigheden er bemyndiget til at fastsætte Betaling for Erhvervelse og Fornylse af Brugsretten til Gravsteder i det af Loven fastsatte Omfang, selv om et Menighedsraad ikke ønsker, at Betaling i de omhandlede Tilfælde skal finde Sted, og at et Menighedsraad skal respektere de saaledes af Stiftsøvrigheden fastsatte Takster.

Med Hensyn til Gravsteders Vedligeholdelse hedder det i Lovens § 23, jfr. Anordningens § 18, at der i Kirkegaardsvedtægten bør optages en Bestemmelse om den Takst, for hvilken Kirkegaarden overtager Vedligeholdelse af Gravsteder. Om Ved-

ligeholdelsen træffes der i hvert enkelt Tilfælde Overenskomst med Kirkegaardsbestyrelsen, medmindre der i den stadfæstede Vedtægt er indført Takster for Vedligeholdelsen, idet det i saa Fald maa være tilstrækkeligt til Kirken at indbetale et Vedligeholdelsesbeløb af den Størrelse, som Vedtægten bestemmer. Hvis Vedligeholdelsespligten overtages for længere Tid end een Fredningsperiode, skal Overenskomsten godkendes af Stiftsøvrigheden. Det er Menighedsraadet der sørger for at indhente denne Godkendelse. Naar Vederlaget erlægges med et Beløb een Gang for alle, skal det i Medfør af Bestemmelsen i Anordningens § 18, Stk. 2, oplægges blandt Kirkens Midler, uanset om Vedligeholdelsen omfatter een eller flere Fredningsperioder. De aarlige Renter af de indbetalte Beløb udbetales Kirken til Gravstedets Vedligeholdelse og indgaar efter Vedligeholdelsespligtens Ophør i Kirkegaardens Driftsindtægter. — Efter Vedligeholdelsestidens Udløb kan Vederlaget anvendes til Kirkegaardens Udvidelse eller til Arbejder ved Kirkegaarden efter Ministeriets Bestemmelse. Der findes ikke her en Tilføjelse som i Lovens § 25, Stk. 6 om, at Ministeriet kan tillade Afvigelse fra denne Regel, naar Kirkegaarden ikke i en overskuelig Fremtid skønnes at ville trænge til en Udvidelse, men det er dog vel ikke udelukket, at en saadan Afvigelse kan finde Sted.

Det tilføjes, at Indbetaling til Stiftsmidlerne af de Beløb, der skal oplægges, ikke paahviler Købstadkirker og andre Kirker, der ifølge særlig Tilladelse selv administrerer deres Kapitaler. Ved saadanne Kirker indgaar de omhandlede Erhvervelses-, Fornylses- og Vedligeholdelsesbeløb under Kapitalformuen.

Som Afslutning paa Behandlingen af det første af de rejste Spørgsmaal vil jeg gerne pointere, at Lovens og Anordningens Bestemmelser netop giver Anvisning paa, at en rentabel Kirkegaardsdrift skulde være et opnaeligt Maal.

Dernæst gaar vi over til at se lidt nærmere paa, om Kirkegaards-Administrationen i Praxis har forstaaet at drage den fulde Nytte af de anførte Bestemmelser.

Det skal her nævnes, at det til Trods for, at Loven nu snart kan fejre 20 Aars Fødselsdag, endnu ikke er lykkedes ved alle Landets Kirkegaarde at faa oprettet Vedtægter, der fyldestgør Lovens Bestemmelser om Betaling for Erhvervelse og Fornyelse af Gravsteder, og dette skyldes navnlig den misforstaaede Paastand fra Menighedsraadene og Menighedernes Side om, at Folket Kirkens Medlemmer ved Betaling af Kirkeskatten yder Tilskud til Kirkegaardens Drift, og som Følge deraf ogsaa har Krav paa vederlagsfrie Gravsteder. At en saadan Paastand strider mod Lovens Bestemmelser, naar der er Tale om Familiegravsteder, og de i Lovens § 25, Stk. 3 og 4 omhandlede Gravsteder, behøver ingen nærmere Paavisning, og at den ej heller tages til Følge indenfor andre Styrelsesgrene kan f. Eks. illustreres ved, at Borgerne ikke befordres gratis med Statsbanerne, selv om de gennem Betaling af Skat er med til at dække disses eventuelle Driftsunderskud. Paastanden er saaledes uholdbar og, som paavist, uhjælpelig. En anden Side af Sagen er det, at der kan forhandles om Taksternes Størrelse, men en Forhandling herom bør naturligvis ikke resultere i, at Taksterne nærmer sig Nulpunktet, idet et saadant Resultat er Sabotage af Lovens Bestemmelser.

I det lange Løb er det vel Beløb, som er indbetalt til Vedligeholdelse af Gravsteder, der betyder mest for Kirkegaardens Økonomi, og indenfor disse maa der sondres mellem Beløb, der straks maa indgaa i Kirkens Kasse og de, der skal oplægges blandt Kirkens Midler. Naar Vedligeholdelsesbeløbet indbetales aarsvis, indgaar de i Kirkens Kasse. Denne Regel praktiseres navnlig paa Landet; de fleste Steder saaledes, at det er Kirkegaardslederen, der opkræver og oppebærer Beløbene, hvilket jeg ikke er sikker paa er saa heldigt, idet jeg nærer den Op-

fattelse, at et Menighedsraad bedre kan skønne over, om Graveren oppebærer et i Forholdet til Arbejdet passende Honorar, og plejer de paagældende Gravsteder paa forsvarlig Maade, naar Beløbene indbetales til Kirken (Menighedsraadet), der saa maa træffe Aftale med Graveren om, hvad han skal have for de paagældende Gravsteders Vedligeholdelse. Man kunde jo endelig (og ved større Kirkegaarde sikkert med Fordel) anvende den Fremgangsmaade, at Graveren oppebærer en fast aarlig Løn, og at der i denne var indbefattet Honorar for Vedligeholdelsen af de Gravsteder, Kirken har overtaget.

Da indbetalte Beløb for den aarlige Vedligeholdelse af Gravsteder saaledes i mange Tilfælde ikke gavner Kirkens (Kirkegaardens) Økonomi paa anden Maade, end ved at holde dens Udgifter til Kirkegaardslederen nede paa et ofte beskedent Niveau, maa man undersøge, om ikke de Beløb for Vedligeholdelse, der i Henhold til Anordningens § 18 erlægges med et Beløb een Gang for alle, og som skal oplægges blandt Kirkens Midler, i væsentlig Grad hjælper til (ganske vist paa lang Sigt) at forbedre Kirkens og Kirkegaardens Økonomi. Dette Spørgsmaal kan til en Begyndelse besvares bekræftende. Mange Kirker har i Aarenes Løb herved samlet sig ret store Kapitaler, og selv om der stadig maatte være knyttet Vedligeholdelsespligt til Renteoppebørslen, kan der dog ses en Ende paa denne Forpligtelse, idet den altid er tidsbegrænset. Da Kirken imidlertid ved Fastsættelsen af det Beløb, hvorefter Renterne skal bruges til Vedligeholdelsen, maa anvende en nogenlunde rundelig Maalestok, bevirker dette, at Publikum er noget tilbageholdende med Hensyn til at indvilge i Indbetaling af det i Vedtægten eller paa anden Maade fastsatte Beløb, og der spejdes efter, om der ikke maatte være en billigere Maade, paa hvilken Vedligeholdelsen kunde etableres. Og en saadan Maade er opstaaet. Denne viser sig i nogle Sogne derved, at man (i Henhold til Aftale med en Kirkegaardsfunk-

tionær) til et Pengeinstitut indbetaler et Beløb til Gravstedets Vedligeholdelse; Beløbet er i Reglen mindre end det i Kirkegaardens vedtægten fastsatte, og at det alligevel anses tilstrækkeligt til Formålet, muliggøres derved, at der i den af Pengeinstituttet for Beløbets Modtagelse udstedte Kontrabog indføres en Bestemmelse om, at der foruden de aarlige Renter maa hæves af Hovedstolen til Vedligeholdelsen, og det forudsættes, at saavel Renter som Hovedstol er forbrugt, naar Vedligeholdestiden udløber. Med et saadant Arrangement over Menighedsraadet ingen Kontrol, og skulde det undtagelsesvis gøre det, handler det retsstridigt; Pengene skal jo oplægges, og Hovedstolen maa ikke røres. Ved den anførte Fremgangsmaade unddrages Kirkerne Landet over meget store Summer, Gravstedsbrugeren sparer som Regel nogle Penge og opnaar endda sin Hensigt, men hele Arrangementet anses for ganske uforbindende for Kirken og Kirkegaarden. I de senere Aar har et saadant Forhold været forelagt Kirkeministeriet til Afgørelse, og Ministeriets Afgørelse er i Tilfælde af, at der ingen Tvivl har været om Formålet med Pengenes Anvendelse, gaet ud paa, at disse skulde indbetales til Forrentning blandt Stiftsmidlerne, medens man i andre mindre klare Tilfælde har resolveret, at Kirken ikke kan paatage sig nogen Pligt til at vedligeholde de ommeldte Gravsteder for det fastsatte Aaremaal, forinden de hertil bestemte Kapitaler indbetales blandt Stiftsmidlerne, og der i Overensstemmelse med Bestemmelsen i Den kgl. Anordning af 10. December 1927 § 18, Stk. 1, oprettes Overenskomst mellem Menighedsraadet og Gravstedsbrugeren herom, hvilken Overenskomst vil være at godkende af Stiftsøvrigheden, saafremt Vedligeholdelsespligten overtages for flere Fredningsperioder.

Som paavist paatager Kirken sig saaledes intet Ansvar for et Arrangement om Vedligeholdelse af et Gravsted, naar Lovens Bestemmelser ikke er overholdt, og da Publikum som Regel ved Indgaaelse af Arrange-

mentet er i god Tro, vil det, naar det viser sig, at Aftalen støder paa Vanskeligheder, være med til at skade Kirkens Anseelse, og derfor bør den omtalte Fremgangsmaade ikke fortsat tolereres, men uden Tøven bringes til Ophør. Kirkens Garanti for Overtagelse af Vedligeholdelsen viser sig ogsaa deri, at det selv i Tider, hvor Rentebeløbet paa Grund af Pengenes dalende Købekraft ikke slaar til til Dækning af Vedholdelsesudgifterne, alligevel vil blive draget Omsorg for Gravstedets Vedligeholdelse, hvilket ikke (eller kun vanskeligt) kan tænkes gennemført, naar en saadan Garanti fra Kirkens Side ikke foreligger. Det kan formentlig ogsaa forventes, at Menighedsraadene vil staa sammen med de tilsynsførende Myndigheder med Hensyn til at bringe det omtalte Forhold ind under legale Former, og naar man enkelte Steder viser Uvilje herimod, skyldes det, at man ikke ønsker, at Pengene fra Sognet henflyttes til Stiftsbyen. Dette forekommer mig dog at være et spinkelt Argument, idet et Menighedsraad dog sjældent undslaar sig ved at laane Penge blandt Stiftsmidlerne, naar der bliver Brug for Kapital til ekstraordinære Udgifter ved Kirke og Kirkegaard; og da Laan af Stiftsmidlerne er de gunstigst mulige, er det rimeligt, at Kirkerne ogsaa indbetaler deres Kapitaler der. Jeg skal endelig henlede Opmærksomheden paa, at Menighedsraadene først og fremmest er administrative Organer, og jeg skal kraftigt henstille til Menighedsraadsforeningernes Bestyrelse at overveje, at der ved Foreningernes Aarsmøder ogsaa gives Anledning til at drøfte administrative Problemer under Mottoet: »Hav Blyant og Papir parat«. Menighedsraadsmedlemmernes Interesse for Problemerne er nemlig stor, og en mundtlig Drøftelse af disse har altid vist sig frugtbar.

Sluttelig skal jeg understrege, at den fulde Udnyttelse af de omhandlede Regler kun naas, naar der etableres et maalbevidst Samarbejde mellem de tilsynsførende Myndigheder og Menighedsraadene under Tilsidesættelse af snæversynede Særinteresser.

Fig. 85.
Elo: Søjle i Urne-
haven i Kastrup
(Amager).

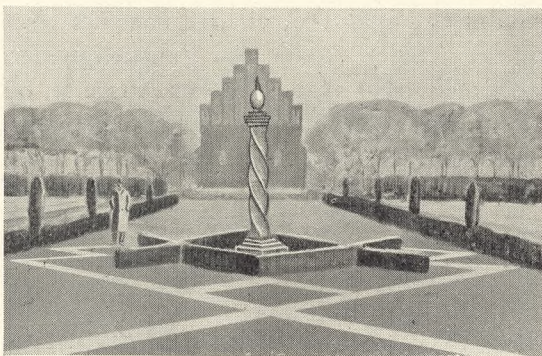

Fig. 86.
Bregnøe: Det øverste
af en symbolsk Figur
i Urnehaven
Aabenraa.

Fig. 87.
Gunnar Hammerich:
Symbolsk Figur
i Urnehaven
i Graasten.

Skulpturer til Urnehaver

Af Havearkitekt Johannes Tholle

Aaret 1941 har givet flere af de danske Urnehaver en kunstnerisk Udsmykning, som der er Grund til at lægge Mærke til, og som man maa glæde sig over. Vi har i Artiklen i »V. K.« XIII S. 97–98 omtalt Fællesmonumenterne, og vi kan tilføje, at siden Billedhugger *Elo* i 1937 fik opstillet sin smukke Engel i Urnehaven i Nykøbing S., har Tendensen afgjort gaaet hen imod, at Udsmykningen af Urnehaverne skulde ske ved virkelig og god Kunst, — netop den Vej, som *Foreningen for Kirkegaardskultur* kunde ønske, at det skulde gaa. —

Aaret 1941s Udsmykninger kendetegnes ved Billedhugger *Elo*s fortsatte Arbejder i Kastrup paa Amager, i Nykøbing F. og paa Bispebjerg Kirkegaard, — desuden af Billedhugger *Gunnar Hammerichs* Figur i Graasten og Billedhugger *Jens Bregnøes* i Aabenraa. I Kastrup er valgt en snoet Søjle, der er muret op af samme Sten, som er anvendt i Kapellet, og som øverst krones af en lys Urne (Fig. 85). Arbejdet i Nykøbing, der før har været omtalt og afbildet, er en 8-kantet Søjle, der staar paa en opadvælt Jordform. Billedhugger *Hammerichs* Skulptur, der staar midt i den korsformet inddelte, cirkulære Urnehave i Graasten, er formet over Opstandelsesmotivet og viser en Engel, der hæver en Kvindeskikkelse op af Jordens Støv (Fig. 87), — og lignende er det Motiv, som er lagt i Billedhugger *Bregnøes* til Aabenraa, hvor Skulpturen ligeledes staar midt i Urnehaven (Fig. 86).

Skulpturerne i Graasten og Aabenraa er begge Figurer af under »naturlig« Størrelse; Skulpturen paa Bispebjerg forestiller en ung Kvindeskikkelse, der hæver Armene op imod Himmelhvælvet, er derimod gjort i overnaturlig Størrelse, og denne er anbragt midt i en Rotunde, der omkranses af slanke Thuja pyramidalis. Midten af Rotunden er hævet og kronet af en Skaal, hvorfra symboliserede Luer stiger frem; af disse Luer stiger

den lutrede Kvindeskikkelse op (Fig. 88). (Billedh. kalder Motivet »Opstandelsen«).

Desuden bringer vi Billedet af den i 1940 afslørede Skulptur af Billedhugger Prior, der forestiller 2 sørgende Kvinder, og som er bleven opstillet i Urnegaarden ved Næstved Krematorium (Fig. 89).

Afsløringen af disse Arbejder i Urnehaverne er alle sket ved en Højtidelighed, hvortil de stedlige Myndigheder m. fl. har været inviteret, — i enkelte Tilfælde er det sket i Tilslutning til en Gudstjeneste.

De er alle skænket de paagældende Menighedsraad af »Dansk Ligbrændingsforening«, som her har vist en smuk Gestus og har ydet et værdifuldt Bidrag til Kirkegaardenes Forskønnelse.

Hautausmaiden Ystävät

(Kyrkogårdarnas el. Gravgårdarnas Vänner)

Af Foreningens Sekretær Ilmari Wirkkala

(Fortsat fra Side 44)

Visserligen existerade redan föreningen *Kristillinen Taideseura* (Kristliga Konstföreningen), men den hade andra uppgifter, och det förflöt ännu flere år, enda till 1933 då *Hautausmaiden Ystävät* änteligen kom till, tack vara fru Mikkolos energi.

Till föreningens styrelse samlades personer som hade fast intresse för saken och både ordföranden och viceordföranden samt största delen av medlemmar ha troget stått på sina platser från början. För närvarande räknar styrelsen följande medlemmar:

Pastor *Väinö I. Forsman* (ordförande), Helsingfors, Biskop *Eino Sormunen* (viceordförande), Kuopio, Professorskan *Maila Mikkola*, Helsingfors, Professorskan *Katri Lehtonen*, Helsingfors, Ekonomieraadet *Hedvig Gebhard*, Helsingfors, Skolrådet *J. H. Tunkelo*, Helsingfors, Kyrkoherden *Aapeli Jokipiä*, Helsingfors.

Som sekreterare och verkställande direktör har från början varit konstnären *Ilmari Wirkkala*.

Föreningen har hela tiden stått i intim Samverkan med *Suomen Kirkon Seurakuntatyön Keskus Liitto* (Centralförbundet för Församlingsarbete i Finland). Detta förbund arrangerar vart annat år stora, hela landet omfattande kyrkodagar, med föredrag och utställningar, samt varje år en instruktions vecka för kyrkvårdar, förvaltningsnämnder och kyrkans tjänare, och i dessa har Hautausmaiden Ystävät varit delaktig med

föreläsare och utställingsmaterial. Konstnären Wirkkala har dessutom med pastor Forsman, som är också lärare på Helsingfors

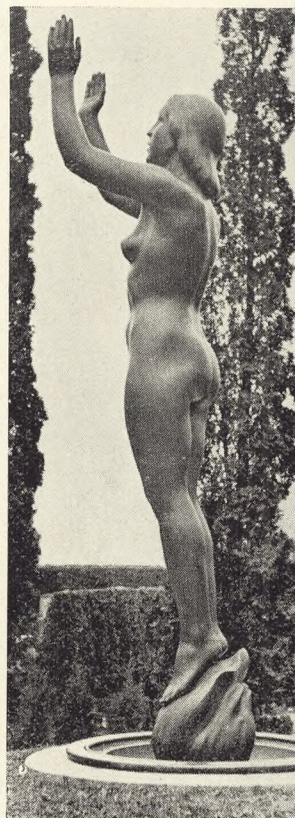

Fig. 88.
Elo: Symbolisk Figur til Urnehaverne paa Bispebjerg Kirkegaard.
(„Opstandelsen“).

Fig. 89.
Prior: Symbolisk Figur til Urnehaven i Næstved.

Fig. 90-92.
Partier fra finske
Landsbykirkegaarde.
Foto: J. Th. 1936.

Universitet, hållit föreläsningar och exkursioner för blivande präster i gravgårdarnas skötsel, bokföring och i andra för prästerskapet viktiga detaljer.

Redan et tiotal år har i några församlingar hållits under sommarens fagraste tid gravgårdsfester. Före en sådan fest har hela gravgården fått gå genom en stor rengöringsprocedur och de enskilda gravägare har försökt sitt bästa för att få gravarna i chick. — Gravsten finns det ymnigt på våra begravningsplatser (för att vi är ett gravvårdsexporterandeland), och det har också slagit sin prägel på våra kyrkogårdar, där den ameri-

kanska stentypen håller på att få övertaget. Alltså, en sådan fest är hela sommarens kulmen, ty den har tusentals besökare ej allenast från hemförsamlingen, utan även från grannsocknar. För att icke gravarna skulle bli övertrampade vid ett sådant tillfälle, ha vi planerat fästplaner på obegravade delar av gravgården, eller på sådana platser där märken efter gamla gravar ha totalt försvunnit, d. v. s. före detta fattiggravar. På dessa planer uppreses ett monument över »okända döda» och vid dessa monument placeras talarpodiet vid festerna. Vid lämpligt tillfälle deltar vår förening med talare, i synnerhet vid avtäckandet av dylika monument. Ofta har på en sådan festplats stått en gammal kyrka, och då hos oss lagen påbjuder att en minneste skall resas över försvunna kyrkan, har denna plats helgats både för den gamla kyrkan och de döda som ha varit begravade under kyrkans golv, eller i kyrkans hägn. — I allt detta ha vi försökt närma begreppen kyrkan — den levande församlingen och gravgården — den hängåagna församlingen med varandra.

Med att börja vårt arbete från ideella och religiösa grunder, har vår förening skaffat sig församlingarnas fulla förtroende. I synnerhet då det har gällt reglering av gamla begravningsplatser ha vi kommit till resultat där den gamle stämningen har helt och hållet bevarats, men ändå har gravgården gått genom en förnyelse utan att rubba en enda gravplats, eller att fälla et friskt träd. För att icke nämna de många tiotal landsförsamlingar, som vi ha bistått med nya kartor och bokföringssystem över begravningsplatser, ha följande städer anlitat vårt hjälp: Åbo gamla begravningsplats, Vasa nya begravningsplats, Brahestads gamla och nya begravningsplats, Uleåborgs gamla och nya begravningsplats, Torneå nya begravningsplats, Kuopio begravningsplats, Joensuu nya begravningsplats, Nyslotts begravningsplats, Fredrikshamns begravningsplats, Lahtis Västra begravningsplats, och Kotka nya begravningsplats.

(Fortsättes i neste Nr.)

Beskæftigelseslovene

Hvor det udelukkende har drejet sig om Reguleringsarbejder, har det hændt, at Andragender om Statsstøtte har kunnet gaa gennem de forskellige Instanser paa 1 Maaned, — og en saa hurtig Behandling er naturligvis tilfredsstillende for alle Parter. Men hvor det blot drejer sig om noget mere, har Sagernes Gang gennem Provstiudvalg, Stiftsøvrighed, Ministerium og de kgl. Bygningsinspektører kunnet tage ganske urimeligt lang Tid. Der er Eksempler paa, at selv Smaasager har været ikke mindre end 6 Maaneder under Behandling, og hvor der derefter er stillet Krav om Ændringer, er der gaaet endnu 3 Maaneder, før Sagen er i Orden, — endda ikke særligt indviklede Sager.

Dette er ikke alene ganske urimeligt; men det er ogsaa højst generende. Naar nemlig Menighedsraadene indsender Andragender under Henvisning til, at Arbejdsministeriet har rettet en »indtrængende Opfordring om ufortøvet og med al Kraft« at udnytte Loven, saa svækkes Troen paa, at dette er helt alvorligt ment, naar Sagernes Behandling tager saa lang Tid. Og naar et Menighedsraad (efter sin Opfattelse i god Tid) i Forsaarsmaanederne Marts—April optager en Sag til Udførelse, saa regner man med god Grund med, at Arbejdet kan komme dem tilgode, som efter Sommeren er bleven ledige fra Høst- og Tørvearbejde. Men dette er oftest slet ikke Tilfældet, — og dermed svækkes deres Interesse straks for det paagældende Arbejde, ligesom Erfaringerne bliver andre bekendt og let svækker Troen paa, at det skulde være nødvendigt at lægge al Kraft i Arbejdet med Arbejdsløshedens Bekæmpelse.

Og naar det saa dertil sker, at der i Dage med klingrende Frost og Polarvinterforhold kommer en Bevilling paa et Arbejde, der for 9 Maaneder siden er indsendt Andragende om, — og det saa i denne Bevilling kræves som Forudsætning for Tilskud, at Arbejdet paabegyndes straks — eller inden-

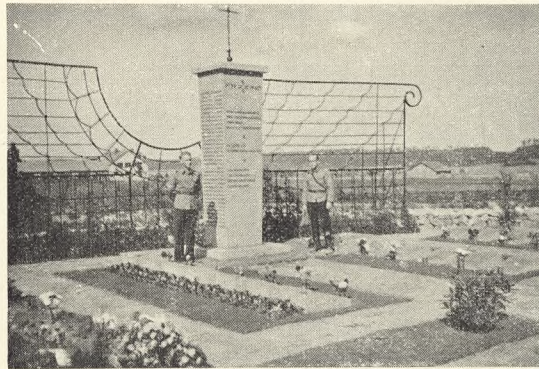

Fig. 93.
Monument i Löja
(Finland) for
de i Vinterkrigen
faldne Finner.
(Wirkkala).
Det som Vinger
formede Traadvæv
tilplantes med Ved-
bend for at skjule en
Bygning.

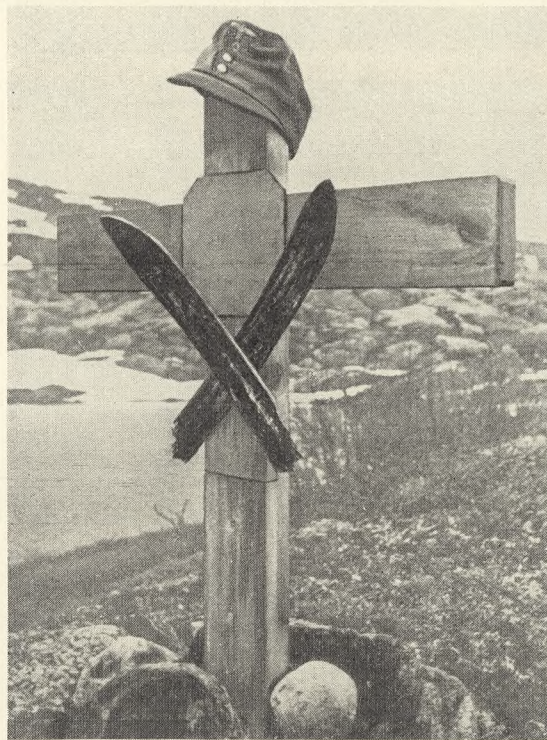

Fig. 94.
Grav for en tysk
Overjæger ved Erts-
banen ved Narvik
(Norge).

for 8 Dage, — ja, saa griber man sig til Hovedet og spørger, om de da derinde i Beskæftigelsescentralen ikke ved, at det er Vinter, og at det er komplet umuligt at komme i Jorden. —

Det er uomtvistelig, at der i Menighedsraadene raader megen Utilfredshed herover, — og der er stor Fare for, at Interessen for Beskæftigelsesloven (som i Forvejen ikke er alt for stor i de Landbokredse, hvor man savner Landbrugsarbejdere til at gøre Arbejdet i Mark og Stald), vil blive saa stærkt svækket, at de for Kirkegaardens Vedkom-

Fig. 95.
Tyske Soldatergrave
paa Marnehøiden ved
Noiteuil.
OKW. Archiv.

Fig. 96.
Garnisons Kirkegaard
ved Tempelhof efter
Omlægningen til
Æreskirkegaard.

Fig. 97.
Enlig tysk Soldater-
grav i Løgdistrikt
paa Vestkysten af
Holland. Juni 1940.

mende i Virkeligheden bliver ganske illusoriske.

Saa vel af Hensyn til Kirkegaardene, der gerne skulde have fuld Nytte af Loven, som ikke mindst af Hensyn til Arbejdet med Arbejdsløshedens Bekæmpelse, der bør være saa effektiv som muligt, maa der derfor ske en Ændring i dette Forhold.

Grave fra den 2. Verdenskrig

Idet de Side 57–59 vedføjede Billeder Fig. 93–103 fra Finland, Norge, Frankrig, Tyskland, Holland og Danmark formentlig selv fortæller, hvad der skal siges, kan vi fra andre Lande tilføje:

I Rumænien er det forordnet, at der i Bessarabiens Krigsomraader indrettes Soldaterkirkegaarde for Tyskere og Rumænere; efter Færdiggørelsen overdrages de til de lokale Menigheder.

I Lithauen bliver der indrettet 16 tyske Soldaterkirkegaarde; Kaunas Soldaterkirkegaard anlægges paa en smuk Bakke, og man er andetsteds i Lithauen begyndt at flytte de enkelte Faldne til Soldaterkirkegaardene. De provisoriske Kors erstattes med den forordnede Type (se Fig. 17 S. 12).

I Polen indviendes den 9. November i Kredshovedstaden Plawy en nyanlagt Æreskirkegaard; den ligger i et Skovbryn, omgivet af Fyrretræer; efter Indvielsen overgaves den til NSDAP's Varetægt.

Ogsaa Sverige har faaet sine fremmede Soldatergrave; lige før Jul afholdtes der i Pålsjö ved Helsingborg en Højtidelighed ved Gravene for 3 engelske Flyvere, der Aaret før var styrtet ned. Den engelske Koloni var tilstede.

I England har man under Trykket af Invasionsmulighederne fjernet Gravstenene fra i hvert Fald Sydenglands Kirkegaarde, saa Fremmede ikke kan identificere dem.

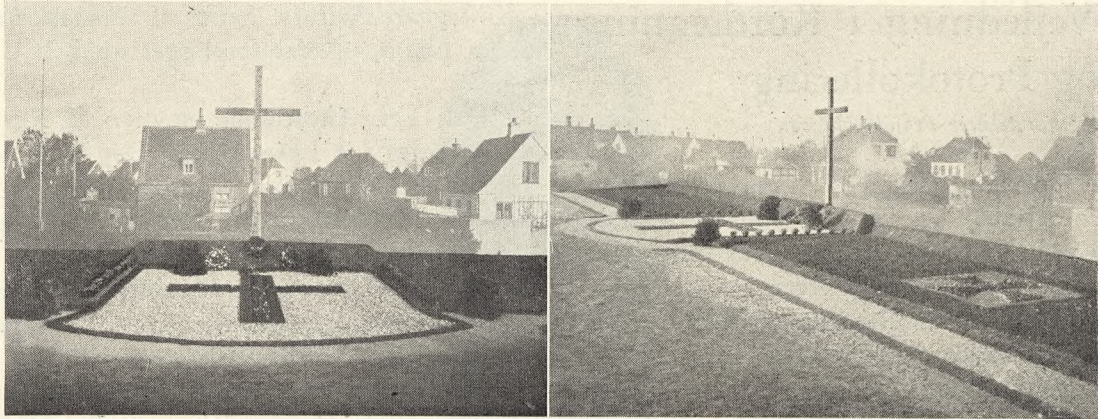

Fig. 98-99.
Fællesgrav for tyske
Soldater, begravet
6. 9. 1940 i Frederiks-
havn.

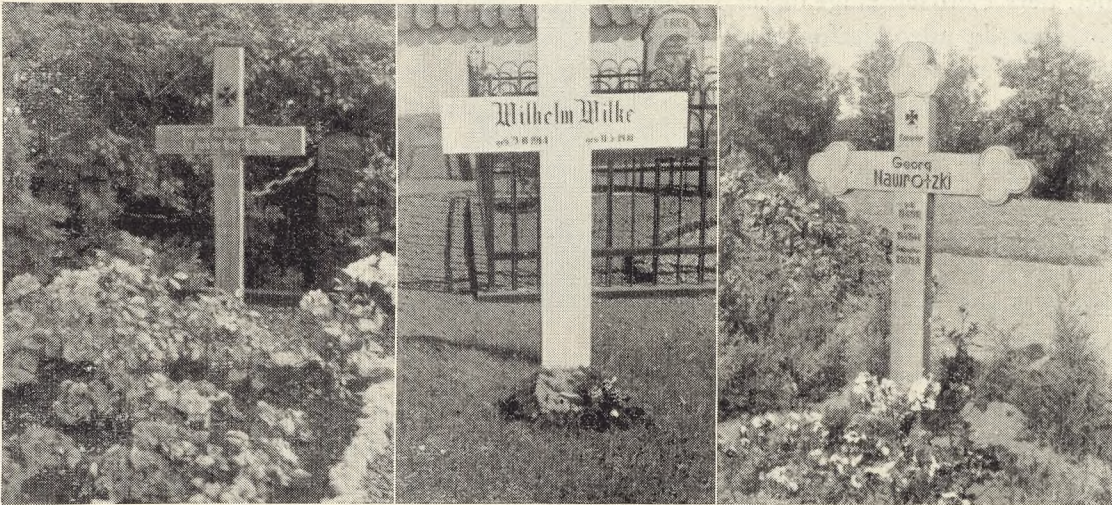

Fig. 100-102.
Velplejede tyske
Grave med forskellige
Typer af Gravkors;
fra venstre i Skagen,
Hornbæk og Kolding.

Fig. 103.
Kirkegaard
med Flyvergrave ved
Kanalkysten.
Foto: 27. 11. 1941.
60935 f.

Vejledning i Kortlægning og Protokollering

Af Førstelærer Frands Hansen

Orden og Gravfred er det fundamentale, som baade bør og kan opnaas paa enhver Kirkegaard ved *Plan* for dens Inddeling og *Registrering* (Nummerering og Protokollering). Ved fornuftig og kyndig Fremgangsmaade lader det sig tillige gøre at faa tilvejebragt *Plan* for mere Regelmæssighed med flere Færdsels gange ogsaa paa de gamle Kirkegaarde uden derfor at udslette disses særegne Karakter eller træde bestaaende vedligeholdte Gravsteder for nær. En vel udført Protokollering over alle saavel *optagne* som *ledige* Gravpladser, og som gaar mindst 25 à 30 Aar tilbage i Tiden er af allerstørste Betydning for dem, der har Ansvaret for, at Gravfreden respekteres, ligesom en saadan Kirkegaardsprotokol bliver en historisk Kilde af større og større Værdi.

Den kgl. Anordning af 10. Decbr. 1927 har fastslaaet, at disse Foranstaltninger — Kort og Protokol — skal findes ved enhver Kirkegaard, førstnævnte i 2 ligelydende Eksemplarer.

Men selvfølgelig er det ikke ligegyldigt, hvorledes et saadant Arbejde udføres. Det kan ikke gøres af enhver; der skal Kyndighed, Interesse og Taalmodighed til for at faa alle de ofte smaa Ting med, som har Betydning, og det kan vist med Rette siges, at der i saa Henseende mangler adskilligt ved mange Kirkegaarde endnu.

For at raade Bod derpaa og give Vejledning til, hvorledes dette Kortlægnings- og Protokolleringsarbejde over en Kirkegaard rettelig bør gribes an, har Havearkitekt Johannes Tholle udarbejdet og Foreningen for Kirkegaardskultur udgivet et lille Skrift, der, skønt benævnt kortfattet, dog giver en fyldig Anvisning vedrørende alle de Forhold, der kan forekomme, og peger ogsaa paa alle Smaatingene, som har Betydning. Dette Skrift er udkommen i Foreningen for

Kirkegaardskulturs Serie af *Smaaskrifter* som Nr. 4, og det foreligger nu i 2. Udgave.

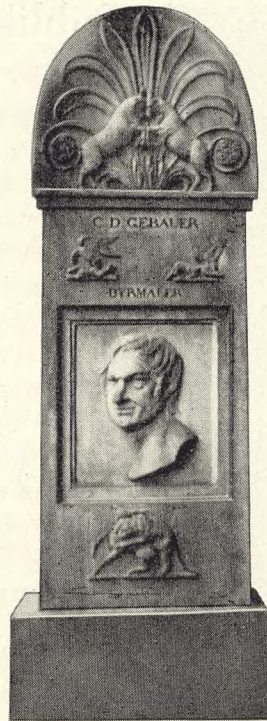
Den kgl. Anordning nævner, at Kortet bør findes i 2 Eksemplarer. Det er nu saalet og billigt at faa fortrinlige Lystryk af det haandtegnede Kort, at der bør være flere Eksemplarer f. Eks. til Arbejdsbrug og til Paaførelse af eventuelle Forandringer angaaende Sammenlægning eller Deling af Gravsteder, som af Forfatteren er omtalt Side 15 i dette Skrift.

Angaaende Opnoteringen af alle de forskellige Oplysninger, der omtales Side 5, 6 og 7, vilde det vistnok være praktisk at optage dem i en samlet *Kladde* til den egentlige Protokol; hvorved et eventuelt Sammenhold med Kirkebøgerne vilde lettes, ligesom det derved vilde gaa nemmere med at indrette Protokollen efter Kortets Nummereringssystem.

Side 8 og 9 fremhæves rigtigt Betydningen af, at Kortet viser *alle* Gravpladser, saavel *optagne* som *ledige* og afgiver *Plan* for eventuel Regulering, der ønskes gennemført Tid efter anden; derfor maa det ogsaa forekomme rigtigt, at alle Kirkegaardens Gravpladser uden Undtagelse indføres i Protokollen med deres Nummerbetegnelse efter Kortet, saaledes at der, naar der skal tages *ledige* Pladser i Brug, kun er at indføre Navnet og de andre Oplysninger ved det paagældende Nummer, hvorved, som bemærket Side 15 (forneden), »Gravene geografisk og praktisk følger selvfølgelig efter hinanden«.

Det er let at finde de bestemte Gravsteder i Protokollen ved Hjælp af det alfabetske Navne-Register foran i Bogen, naar blot dette føres à jour ved hver Begravelse.

Der er ingen Tvivl om, at Johannes Tholles lille Vejledning vil kunne gøre stor Nytte, og den anbefales paa det varmeste. Det forhandles fra Foreningens Kontor og koster 50 Øre. Det anbefales til Anskaffelse af alle, der arbejder med Kirkegaarde.

Gravene

*Stille Grave! mellem eder,
Træt af Dagens Sværm, jeg vanker hen;
Nu den høitidsfulde Nat udbreder
Al din Pragt om Skabningen.*

*Lunas blide Straaler bæve
Mellem Lindens høie Kroner ned,
Og de milde Aftenvinde svæve
Sagtelig om Gravens Fred.*

*Og omkring de tause Høie
Glimrer sølvgraa Dug højtidelig;
Hisset under vaade Perler bøie
mørke Rosmariner sig.*

*Og i stille rolig Slummer
Hviler mine Brødres Aske her;
Ingen Smerte, ingen grusom Kummer
Vækker dem af Dvale meer.*

*Men i Dødens Rædsler rolig
Lever Dyden, evig seierrig.
Stille Grav! du Fredens tause Bolig,
Er Du da saa frygtelig?*

† C. A. Lund (1836).

H. E. Freunds Gravmæle over Dyremaleren C. D. Gebauer
† 1831. — Aarhus Søndre Kirkegaard. Foto: J. Th. 1928.

Fig. 105.
Tidlig, smuk middel-
alderlig Gravsten paa
Vinderslev Kirke-
gaard (Aarhus
Stift).

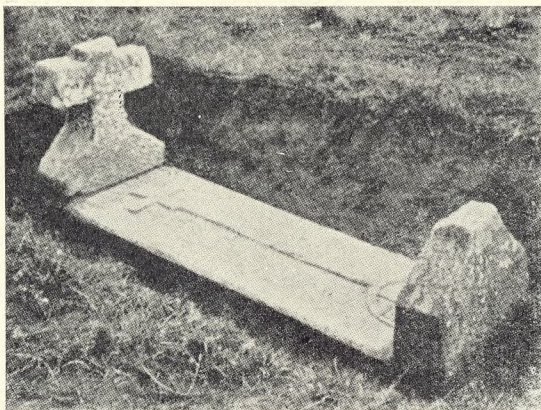

Fig. 106.
Fra Klosterkirke-
gaarden ved Horsens.
Efter Maleri af
Venzel Tornøe
(1878).

Fig. 107.
Gamle, ensartede
Gravliggersten paa
Klosterkirkegaarden
i Horsens.
Foto: J. Th. 1928.

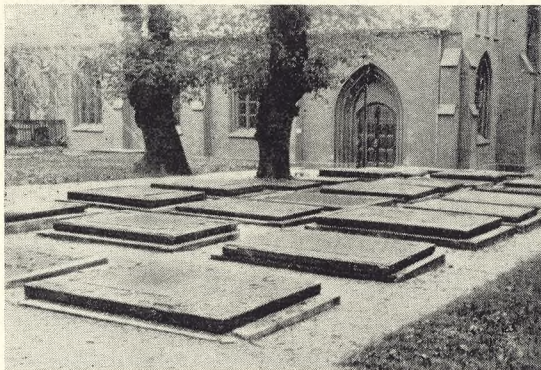

Fig. 108.
Gamle, smukke Grav-
liggersten paa Nyker
Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1936.

Publikum og Gravmælerne

Billedhugger Gunnar Hammerich.

Gravmælekunsten, der er afhængig af Folkementaliteten, hører med i et Folks Liv og svinger med de Svingninger, der er i den øvrige Kunst i Smag og Retninger, selv om man vel maa sige, at Gravkunsten i Almindelighed holder sig paa et mere konservativt Stade, paavirket som den er af det almindelige Publikums Ønske om at faa noget paa deres Kæres Grave, som de nu engang har vænnet sig til at se. Hvor mange har inden et Dødsfald tænkt over, hvordan den Sten skal være, der skal stilles paa Graven? —

Mens Graven er ved at falde til, tænker de nærmere over Sagen, og det gør de vel i Reglen ved at gaa hen til en Stenhugger, hvor de siger, hvor meget de kan tænke sig at ofre, og hvordan de har tænkt sig, det skulde være. Hos Stenhuggeren har de saa et Udvalg, hvor de kan vælge efter deres Pengepung. I et Landsogn, hvor alle kender hinanden, skal Per jo nødig staa tilbage for Poul med Hensyn til, hvad der ofres paa Gravmælet, og man kan ved Besøg paa Landsbykirkegaarde let dømme om, hvor rigt eller fattigt et Sogn er. Naar Hans Jensen har faaet et Mindesmærke af sort poleret Granit med Guldbogstaver, saa skal Jens Hansen da ogsaa have det, — indtil en velstaaende Mand ønsker sin Familiegrav smykket med en ny Type, — saa kan mange følge efter og saadan videre. — Der kan over en Kirkegaard ved en saadan Efterlignelsestrang komme en vis Stil og Ro i Billedet, selv om de enkelte Sten i sig selv ikke er Kunstværker eller prætenderer at være det, — det virker i hvert Fald langt mere dekorativt end mange Forsøg paa at faa mere end den enkle Materiale- og Bogstavvirkning frem paa Gravmindet ved en Blanding af Polering og Ornamentik og andet lignende, hvor man føler det udførte Arbejde som »skønne spildte Kræfter«. —

I de større Byer, hvor Folk ikke ken-

der hinanden, faar Kirkegaarden et mere uensartet Udseende, ja, ofte en kaotisk Blanding af Godt og Ondt. Det er selvfølgelig vanskeligt for en Kirkegaardsbestyrelse at paabyde, hvordan en Grav maa se ud, men der er dog mere og mere en Tendens henimod i alles Interesse at faa visse Direktiver, som den enkelte let vil kunne bøje sig for og alligevel faa et for ham tilfredsstillende Resultat. — En Begrænsning af Stenenes Højde er et Ønske og ofte et Krav paa Kirkegaarde eller visse Dele af disse. Paa nogle Afdelinger gaar Kravet ud paa liggende Gravplader, som det jo ogsaa er Tilfældet ved de fleste Urnehaver; og Resultatet viser sig i smukke Helheder i Stedet for det planløse Roderi, som man i Reglen ser, fordi den Enkelte kun tænker paa sin egen isolerede Gravplads fremfor at tænke sig den som et Led i Helheden.

Naar man synes, at saa mange af vore Kirkegaarde er smukke, skyldes det i det Store og Hele Bepantninger, som gør Dødens Haver til en Slags Parker, — for sjældent er det Monumenterne, der yder Skønheden, og man beskæmmes, naar man bemærker, at de ældste Mindesmærker som Regel er de kønneste. Hvori kan dette ligge? vil man spørge, Er det mon, fordi Folk er blevne fattigere, eller er det Kulturen, det er gaaet tilbage med? Man kommer til det Resultat, at det maa være det sidste, der er Aarsagen; for Skønhed er ikke i sig selv afhængig af Rigdom og Overdaadighed. Et dyrt Gravmæle kan lige saa godt være grimt, som et billigt kan være kønt, og de gamle Gravliggersten overgaas kun sjældent af deres enkle Skønhed (se Fig. 105—110). Tænker man videre over Aarsagerne til Dekadancen, kan man ikke komme uden om at give Industrialismens Erobring af Verden en væsentlig Del af Skylden, ligesom den i en lang Periode ødelagde saa meget andet indenfor Haandværk og Industri. Det skulde pludselig være Masseproduktion, og det gode gediegne Haandværk, hvor hver Ting

Fig. 109.
Gravliggersten med en klar og smuk Indskrift paa Røme Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1941.

Fig. 110.
Massive og enkle Gravliggersten paa Christiansø.

Fig. 111.
Smukke og ensartede Tavler paa Egvad Kirkegaard i Sønderjylland.
Foto: J. Th. 1941.

Fig. 112.
Ret ensartede Gravmæler, der giver et nogenlunde harmonisk, omend køligt Billede. Folkestone, England.
Foto: J. Th. 1925.

Fig. 113.
Ensartede Kors paa
St. Michele (Venedig)
Foto: J. Th. 1930.

Fig. 114.
Harmoniserede Grav-
mæler paa V. Skräv-
linge kyrkogård i
Skåne.
Foto: G. V. Walberg.
1941.

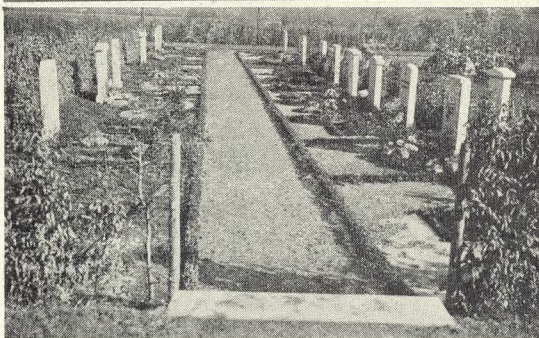

Fig. 115.
Ensartede Liggester
paa Brødremenig-
hedens Kirkegaard i
Christiansfeld.

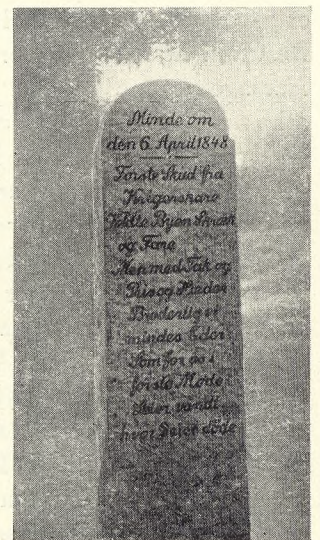
Fig. 116.
Ensartede Støbejerns-
gravmæler paa Roslev
Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1926.

Fig. 117 tilhøjre.
Mindsten med en
enkel og klar Ind-
skrift over den først
faldne danske Soldat
i 1848. Rinkenæs.
Foto: J. Th. 1940.

blev lavet med Kærlighed, blev overset, ja, næsten ringegtet. Der var noget nyt, og det skulde alle have.

Det er kun naturligt, at Gravstenskultu-
ren fulgte med i denne Epoke, ligesom den
nu til en vis Grad følger med i Reak-
tionen: Man laver jo det, Folk vil have.
Her er vi naaet til det vigtige Spørgsmaal:
»Kan man da ikke vejlede Folk til at faa
det helt gode? og hvordan skal man faa
det helt gode, saa at Gravstenskulturen kan
genvinde noget af sit tabte Terrain?» Her-
til vil jeg svare, at dette først og fremmest
er et Spørgsmaal om Ønske og Vilje, blæn-
det med et Gran Idealitet. Den naturlig-
ste Maade vilde være, om Stenhuggerne
indledte et maalbevidst Samarbejde med
Kunstnerne. Jeg ved nok, at det første
Stenhuggerne vil sige er, at det er for dyrt,
og at de færreste har Raad til at købe
Sten, som Kunstnerne har haft med at gøre.
Dertil vil jeg svare, at det er en Misforstaaelse
og er ikke gennemtænkt. Lad være, at maa-
ske kun et Faatal har Brug for store skulp-
turelle Udsmykninger paa deres Grave, men
jeg er ikke i Tvivl om, at mange unge Kunst-
nere vil være glade for at faa selv mindre
Opgaver til Gravsten, og mig bekendt har
Stenhuggerne aldrig henvendt sig til vor
Organisation »Dansk Billedhuggersamfund«
for at gøre For-
søget. I Stedet her-
for har de som
Regel brugt gamle
»Clicheer«, hvil-
ket jo nok ogsaa
er lidt nemmere
og billigere, men
uden Fremdrift i
sig. Ønskes der ik-
ke skulpturel Ud-
smykning, men
blot en Sten med
Indskrift, vilde det
uden Tvivl ogsaa
her være befrug-
tende, om Kunst-

nerens (Arkitekters, Billedhuggeres og Maleres) Evner kom i Brug paa Foranledning af Stenhuggerne. At tegne og placere Bogstaverne rigtigt paa Stenene har en meget væsentlig Betydning, og hver Sten — nok saa enkel og ligetil — faar derigennem et individuelt Præg samtidig med, at den ikke skurrer i Helheden. Der gaar jo ikke noget fra Stenhuggerne af den Grund, og jeg er ikke i Tvivl om, at en meget stor Del af Publikum hellere end gerne vilde betale Kunstnerhonoraret, frem for at faa en Sten uden Individualitet.

Tarifspørgsmaalet for Stenhuggersvendene bør desuden tages op til Revision, da de nuværende Bestemmelser vanskeliggør en friere Udvikling ved i urimelig Grad at fordyre Hugning, der ikke kommer ind under de ordinære og ofte saa fortærskede Typer.

Den Afspærring fra Udlandet, som i Øjeblikket finder Sted for Import af fremmede Materialer, giver vort Land en Chance for at uddybe Mulighederne for vore hjemlige Materialers Benyttelse til nye Landvindinger for Haandværket og Kunsten i Gravstenskulturens nationale Interesse. Og dette bør ubetinget udnyttes kraftigt.

Stenhuggerne har et stort og væsentligt Ansvar, og meget tyder paa, at de har en Vilje til at højne Standarden for Gravstenskulturen, —

men hvorfor ikke med det samme tage Skridtet fuldt ud og etablere det faste Samarbejde med Kunstnere, som skulde synes saa selvfølgeligt, og som uden Tvivl vilde være til Gavn for begge Parter, til Glæde for Publikum og til Højnelse af vor Kirkegaardskultur. —

Vore Kirkegaarde Bind 14.

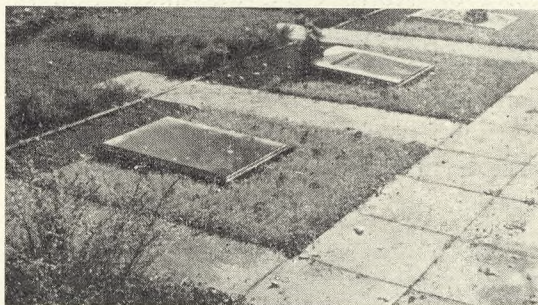

Fig. 118 og 119. Beskedne og harmoniserede Gravmæler i Odense og paa Københavns Vestre Kirkegaard. Foto: J. Th. 1941.

Fig. 120. Gunnar Hammerich: Gravmæle paa Søndermark Kirkegaard, Frederiksberg. (Stenhuggeriet Norden). Foto: J. Th. 1938.

Fig. 121. Gunnar Hammerich: Gravmæle paa Vestre Mosaik Kirkegaard, København. (Akts. De forenede Granitbrud). Foto: J. Th. 1936.

Fig. 122 til venstre. Gravmæle for Digteren J. P. Jacobsen paa Kirkegaarden i Thisted.

Planter til Skygge

Af Havearkitekt V. Termansen

De allerfleste kender de store nøgne Pletter, der danner sig, efterhaanden som Havens Træer og Buske vokser til og i større og større Grad udelukker Sollyset fra Undergrunden. Man forsøger at tilplante disse nøgne Pletter snart med een Slags Beplantning, snart med en anden, men sjældent med synderligt Held. Opgaven bliver efter de mislykkede Forsøg betragtet som uløselig, idet man skønner, at der er for mørkt og surt til, at overhovedet noget kan trives dér.

Opgaven er imidlertid slet ikke saa vanskelig, som man tror. Det gælder blot om at vælge den rigtige Beplantning. Ja, der er endog Mulighed for, ved Anvendelsen af de rigtige Planter, at faa noget usædvanlig smukt ud af et saadant overskygget Parti.

De Planter, der trives bedst paa beskyggede Steder, frembringer almindeligvis ikke de prangende Farveorgier, som desolelskende Planter ofte gør det; men i saa meget højere Grad virker de skyggetaalende Planter beroligende ved deres Afdæmpethed og finere Nuancer, og netop grundet paa disse beroligende Egenskaber er de skyggetaalende Planter særdeles egnet til Anvendelse i de større Træers Skygge paa Kirkegaarde og i Herregaardshavernes Gravlunde.

Men selv overskyggede Partier kan virke storslaaet, naar de er tilplantet med Planter, der danner sammenhængende, farverige Blomsterealer, saaledes som det kan gøres med f. Eks. *Anemoner*, *Vibæg*, *Fingerbøl*, *japanske Primula*, *Polygonum affine*, *Arum*, *Konval*, *Hundetand*, *Kærminde*, *urteagtig Kornel*, *Sanct-Hansurt*, *krybende Torskesmund*, *Julerose*, *Rodgersia*, *Iris graminea*, *Hostea*, *Lærkespore*, *Bispehue*, *Fuglemælk*, *Saxifraga Kinggi* og *Saxifraga umbrosa*, *Bukar*, *Vinca* og *Oksetunge* for blot i Flæng at nævne nogle Stauder. Hertil bør tilføjes *Hasselurt*, hvis Blomster dog er ubetydelige og sidder skjult under dens Blade; men

Planten er en af de allerbedste til Dannelsen af et smukt grønt Tæppe som Bunddække paa selv meget overskyggede Steder.

At *Bregnerne* trives bedst i Skygge er almindelig kendt. Dog maa man ikke glemme, at de ogsaa kræver fugtig Jorbund, Læ og muldrig Jordbund.

Stærkt skyggetaalende, løvfaldende Buske er følgende: *Berberis Thunbergi*, *Ærtetræ*, *Kornel*, *Cotoneaster-Arterne*, *Pebertræ*, *alm. Benved*, *Sorbaria*, *alm. Bøgepur*, *buskagtig Vedbend*, *Hypericum*, *Kerria*, *Liguster*, *Ge-deblad*, *Fjældribs*, *Tørstetræ*, *Vrietorn*, *Rubus odoratus*, *Hyld*, *Snebær* og *Kvalkved*.

Nogle af de mest skyggetaalende Planter er slyngende eller klatrende. Saaledes skal nævnes:

Aktinidia arguta med mørkegrønne glinsende Blade og *Aktinidia kolomikta*, hvis Blade først paa Sommeren er helt grønne. Senere bliver Bladspidserne kridhvide. Efterhaanden breder den hvide Farve sig over det meste af Bladfladen, men samtidig begynder Bladspidserne at blive lyserøde, og den røde Farve naar efterhaanden til Midten af Bladet, saaledes at dette er baade rødt, hvidt og grønt, hver Farve skarpt begrænset. Det er en Plante, der virker ejendommeligt og smukt, naar den klatrer op ad Træstammer og i Træernes Kroner, eller naar den bindes op ad Mure.

Clematis-Arterne, *Kaprifolierne*, *Vildvin* og *Hydrangea petiolaris* trives alle vel paa Skyggesiden. Den sidstnævnte klatrer ved Hjælp af Lufttrødder indtil 15 Meter op i Træer eller op ad Mure. Det er en meget smuk Slyngplante med lysegrønne Blade og Masser af store, hvide Blomsterskærme. Det er en *Hortensia*-Art, men den anføres nu under Navnet *Hydrangea petiolaris*.

Tobakspibeplanten er kraftigt slyngende med tæt Løv, hjerteformede, lysegrønne Blade, der maaler fra 15–20 cm i Bredden og med mindre anselige men ejendommelige tobakspibelignende Blomster. Den er fortrinlig paa Nordmur, paa lange, tykke Stager og op ad Træstammer i temmelig dyb Skygge.

Fra venstre, Fig. 123.
Urteagtig Kornel
(*Cornus canadensis*).
Foto: V. T.

Fig. 124.
*Rodgersia
aesculifolia*.
Foto: V. T.

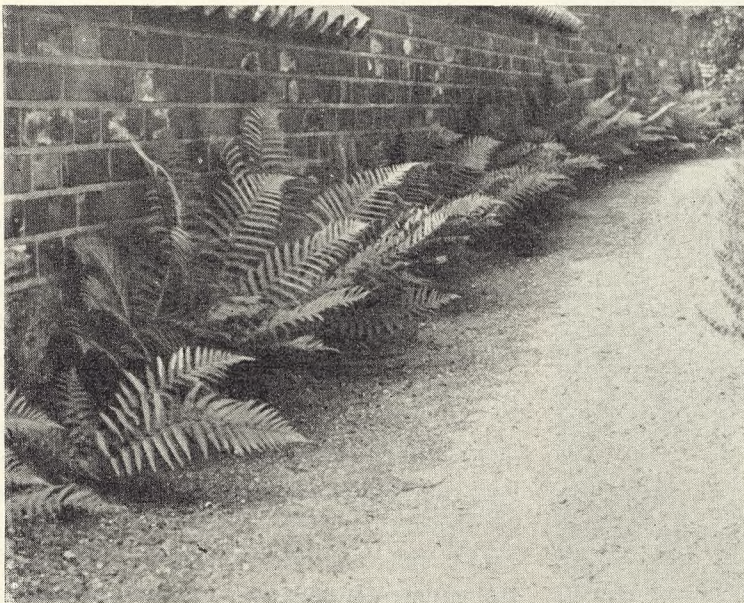
Fig. 125.
Asarum europærum.
Foto: J. Th.

Fra venstre, Fig. 126.
Storkonval
(*Convallaria
multiflora*).

Fig. 127.
*Hostea
coerulea*.

Fig. 128.
Julerose (Helleborus).
Alle Foto: V. T.

Fra venstre, Fig. 129.
Bregner paa
Gldsaxe Kirkegaard.
Foto: J. Th.

Fig. 130.
Fingerbølle
(*Digitalis*).
Foto: V. T.

Fig. 131.
Aristolochia paa
Skovkirkegaard.

Fig. 132.
Bregner paa
Skovkirkegaarden i
München.
Begge Fotos:
Gartenschönheit.

Det er dog nødvendigt at give den Træmmeværk eller Staaltraade at slynge sig op ad.

Den *smaabladede Vedbend*, der er vildtvoksende i vore Skove, kryber henover og dækker Jordbunden men hæfter sig ogsaa op ad Træstammer og Mure til en Højde af 25 Meter. Dens 3—5 lappede Blade sidder i Modsætning til den *storbladede Vedbends* Blade ganske tæt og fast ind til Underlaget. Saavel den storbladede som den smaabladede Vedbend anvendes i udstrakt Grad overalt paa vore Kirkegaarde, og jeg skal derfor ikke opholde mig nærmere ved disse udmærkede Planter.

Det er en almindelig Opfattelse, at Naaletræer er meget skyggetaalende. Det er de nu ikke alle. De mest skyggetaalende er *Nordmanns-Granen*, alm. *Ædelgran*, *Taks*, *Enebær*-Arten *Sevenbom*, den thujalignende *Thujopsis dolabrata* og *Bjergfyr*.

Bjergfyrren er særlig god som Undergrundsplante, og den kan let holdes i begrænset Højde ved, at man hver Forsommer afbrækker de første nye Skud. En ganske lav og krybende Form af Bjergfyr gaar under Navn af *Mughus*.

Den almindelige Buksbum samt den store og *rundbladede Buksbum* taaler ret stærk Skygge og ligesaa *Mahonia*-Arterne, *Aucuba*, *Kirsebærlaubær* og i meget høj Grad den *buskagtige Vedbend*, der i Planteskolerne bringes til Veje ved vegetativ Formering af den storbladede Vedbends blomsterbærende Grene. — Den Skade de tre foregaaende strenge Vintre har forvoldt paa stedsegrønne Beplantninger, skyldes ikke alene den stærke Kulde, men ogsaa at Planterne har staaet udsat Vinter- eller Foraarssolens opvarmende Virkninger.

I langt højere Grad end andre Planter vil de skyggetaalende Vækster være i Stand til at overvinde streng Frost, vel at mærke naar de er anbragt i Skygge; thi Optøningen foregaar dér langsomt, og Plantecellerne vil derfor lettere være i Stand til at tilbagesuge det Vand, som Frosten har presset ud i Cellemellemgangene.

Tiden er meget gunstig for Reguleringsarbejder.

Ved Kirkegaardsreguleringer kommer man altid til at berøre en hel Del Gravsteder, og dette kan undertiden volde Bekymringer hos den enkelte Gravstedsbruger, der nødigt ser foretaget Ændringer ved Gravstedet, saa længe dette ikke er strengt nødvendigt. Men nu ligger Forholdene saadan, at Hundretusinder af Gravstedsbrugere er *nødt* til at gøre *betydelige* Forandringer, nemlig fordi tre Fimbulsvintre, af hvilke den sidste bragte mere end 150 Aars laveste Kuldegrader, har dræbt utallige Stedsegrønne, som vi troede var haardføre nok til vort Klima, og har sendt tusindvis af Roser i Døden. Buksbumhække og Buksbumkanter er svedet af al for stærk Foraarssol i Forbindelse med samtidig Nattefrost, saa de ser ud, som om de var hvidglødende; selv Vedbend er død. Skaderne er kolossale og ganske umaalelige, — de er katastrofale for Kirkegaardenes Udseende, — de har ødelagt de enkelte Gravstedsbilleder, — og Planteskolerne kan overhovedet ikke skaffe Planter til Erstatning for det, der er gaaet ud. Under saadanne Forhold vil Gravstedsbrugerne være lette at faa i Tale, naar Spørgsmaalet om Reguleringer melder sig. De skal alligevel have ændret Beplantning og maaske Anlægsform paa deres Gravsted, — derfor bør man nu søge at faa reguleret, hvad der bør reguleres.

Men foruden de udgaaede og uerstattelige Planter melder sig ogsaa Spørgsmaalet om Gravgitrene. De er neppe velsete nogetsteds, og de svarer ikke ret mange Steder til Kravet om, at Kirkegaarden skal være De Dødes Have.

Samtidigt med, at man kan fortælle Gravstedsbrugerne dette, kan man ogsaa erindre dem om Metalindsamlingen, der giver god Pris paa gammelt Jern. Et Beløb af 50—100—150 Kr. er mange Steder betalt for et enkelt gammelt Gravstedsgitter, — og for

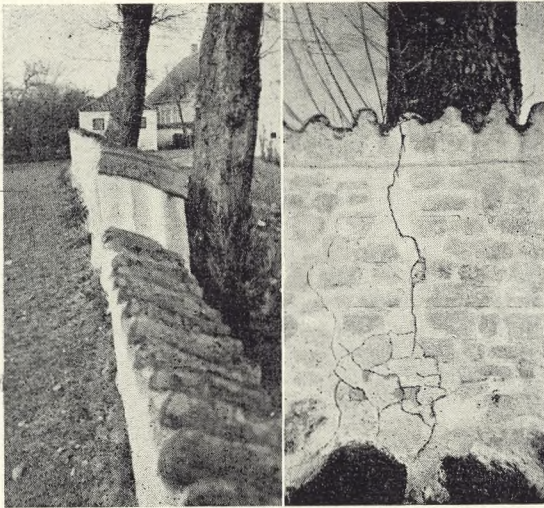

Fig. 133=34.
To Partier, der i sig selv er modne til Regulering.
Foto: J. Th.

Fig. 135=36.
To Partier med sjuskede og ødelagte Buksbumhække; i høj Grad modne til Regulering.
Foto: J. Th. 1942.

dette Beløb kan der i Stedet faas en meget smuk Thujahæk, — saa ogsaa dette Forhold begunstiger Arbejdet med Reguleringsarbejder. Det bør dog være Kirkegaardsle-

Fig. 137-38.
Træer med ødelæg-
gende Virkning paa
Kirkegaardsmur.

delsens Sag at bevare i hvert Fald enkelte Typer paa de smukkeste og mest stilfulde Gravgitre, navnlig saadanne, der sammen med en Gravsten (f. Eks. fra Tiden kort efter 1800) danner et harmonisk Billede, typisk for Datiden.

Endelig er der Brændselsknapheden. Ogsaa Kirkegaardene bør her yde deres Indsats, og hvor der er gamle Træer, der skygger væsentligt, eller som ved deres Rod-

system generer mange Grave inde paa Kirkegaarden, bør man overveje, om man ikke burde fælde dem netop nu. Maaske vilde man under normale Forhold sige, at deres Skønhedsværdi var saa stor, at man ikke kunde undvære dem, — men nu er det en nationaløkonomisk Sag ogsaa at tage deres Brændselsværdi i Betragtning, — og vejer denne væsentligt til, bør man utvivlsomt lade det gamle Træ fælde. Samme Forhold gør sig gældende, hvor de gamle Træer ødelægger Kirkegaardsmuren, — men lad det dog være en gylden Regel, at man ikke først og fremmest tager de Træer, der danner en Ramme omkring Kirkegaarden og lukker denne inde paa en god og smuk Maade, — uden at man her skaber ny Beplantning, eventuelt ved at indtage et Stykke udenfor Muren til ny Beplantning og derved baade skaber nyt Læ og en ny rumsafsluttende Virkning.

Der maa nu paa alle Kirkegaarde gøres noget for at fjerne Sporene af Fimbulsvintrene, — og naar der saa til disse Reguleringsarbejder kan faas Statstilskud, og naar saa desuden Kirkeskatten de fleste Steder har givet et betydeligt Overskud, — hvorfor saa betænke sig?

Gid da disse ulykkelige Aar med fysisk og psykisk Kulde maa blive de Aar, hvorom man senere kan sige, at de bragte Kirkegaardskulturen et betydeligt Skridt videre, idet en Mængde Kirkegaarde blev reguleret og blev bragt à jour med Tidens Fordringer.

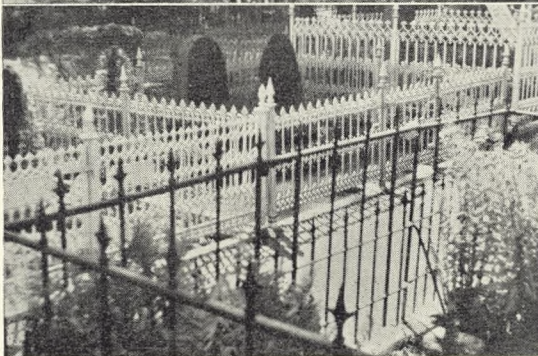
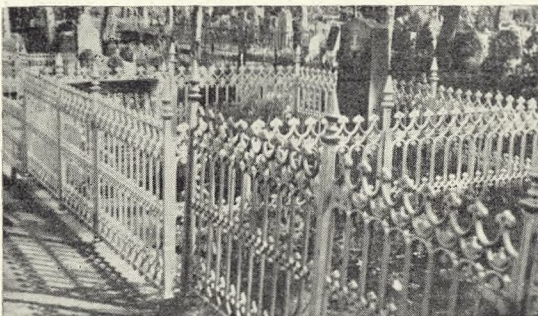

Fig. 139-40.
Overflod af Gravelændere. Noget for Metalindsamlingen!
Foto: J. Th. 1942.

Fig. 141 tilhøjre.
Det er bedre at putte dette Gelænder i Kakkellovnen.

Hautausmaidens Ystävät

Af Sekretær Illmari Wirkkala

(Fortsat fra Side 56).

Ett tiotal gravkapell har ritats på föreningens byrå m. m. Föreningen befattar sig icke med själva arbeten, det överlåtes åt trädgårdsmän, och vanligtvis går det till så att på landsorten engagerar församlingen någon trädgårdsmästare, som övervaker och leder arbetet, och sedan stannar i församlingens tjänst såsom gravgårdsskötare, med bostad och en trädgårdstappa med plantskola från församlingen. Detta för att upphjälpa den i början om nämnda bristen av handelsträdgårdar. — Av föreningen uppgjorda kartor medfölja: en färdig bokföringssystem, arbetsbeskrivning, kostnadsförslag, budget för 50 år framåt, färglagda perspektivritningar, instruktiva bilagor, ritningar till portar och stenmur, brunnar eller vattenledningar samt till typvärdar.

En ny arbetsfält fick föreningen av 1939—40 års hjältegravar. Redan under kriget, från och med den 16. december, har dessa gravar blivit de viktigaste i arbetsprogrammet. Finland är det enda land, som under det brinnande »totala kriget« har vågat sig på uppgiften att transportera de fallnas lik till hemorten och icke begrava dem på slagfältet, såsom annarstädes är brukligt (jvf. Sidan 12).

(Fortsättes).

Fig. 142. Frihedskrigens Monument fra 1918 ved Valkjärvi Kirke paa det karelske Næs. Totalt ødelagt af Russerne.

Fig. 143. Detail af Figur til et Heltemindesmærke (af Papiro Wirkkala).

Fig. 144 tilvenstre. Figur til en Sarkofag. „Den Saarede“. Foto efter Gipsafstøbning.

Kan Pastorseminariet blive Kirkegaardene til Hjælp?

En i interesserede Kredse længe imødeset Ordning for de fremtidige Præsters praktisk-videnskabelige Uddannelse er nu truffet. Os interesserer det navnlig, hvilke Fag eller Discipliner, der skal undervises i; vi konstaterer, at § 4 i Den kgl. Anordning siger, at de faste Undervisningsfag er Homiletik, Kateketik, Religionspsykologi med særligt Henblik paa Sjælesorg, dansk Kirke- og Menighedsliv, Kirkeret og Messesang, — og vi ser deraf, at der ikke kan være tænkt paa, at Præsterne ude i Landets og Byernes Sogne ogsaa har en betydelig Opgave at løfte i Omsorgen for Kirkegaardene. Læser vi videre, ser vi, at der ogsaa skal holdes Forelæsninger om Filantropi og den sociale Lovgivning, om Psykiatri samt om *kirkelig Kunst*, — og vi anerkender, at der i det sidste Emne er ydet Krucifixer, Altertavler, Messehagler og andet kirkeligt Inventar skyldig Hensyntagen, — men vi savner derefter *dobbelt* et Par Ord om, at ogsaa den Kunst, der øves uden for Kirkens Mure og paa den viede Grund, skal gøres til Genstand for Omtale, for ikke at sige Undervisning. Og naar der i § 5 tales om, at de teologiske Kandidater skal gives Lejlighed til at deltage i de forskellige Grene af Kirkens og Menighedens Arbejde, — saa menes der sikkert heller ikke Kirkegaardenes Røgt, — desværre. Vi maa beklage, at Kirkegaardene atter synes at være bleven negligeret i en Art kirkelig Lovgivning, — og vi maa beklage, at de unge Præster ogsaa fremtidig skal sendes ud til Embeder, hvor der maaske straks melder sig Krav om Kirkegaardsarbejder af Format, — noget som de paagældende da er ganske ude af Stand til at dømme om Betimeligheden af, og som de altsaa heller ikke kan hjælpe deres Kolleger i Menighedsraadet med, — ja, som maaske kan gøre, at de længe vil føle sig underlegne i Embedet.

I Finland, hvortil vi i vor Tid har megen Grund til at henvise, har man paa Universitetet forlængst indført Forelæsninger om Kir-

kegaardenes Røgt og hvad dertil hører (jvf. Artiklen Side 55—56 i forrige Hefte). Nu laver man i Danmark en Nyordning af Præsteuddannelsen, — og saa glemmer man Kirkegaardene, — dette Omraade, der Aar for Aar bliver mere og mere krævende, og hvor den saglige Side ikke engang er løst ordentlig i anden Lovgivning, saa at de unge Præster end ikke har dette at støtte sig til.

Eller har vi endnu et Haab? Kan det tænkes, at den, der bliver Forstander for dette Seminarium, har saa megen Smidighed, at han kan fortolke de strenge Paragraffer liberalt? Mon det kunde tænkes, at Lærerne f. Eks. under Faget Kirkeret ogsaa kunde gaa saa vidt som til at oplyse om Bestemmelser om Erhvervelse af Gravjord, Uvidelse af Kirkegaarde, Gennemførelse af Anordningens Bestemmelser om Regulering og andre vigtige Spørgsmaal? Eller kunde det tænkes, at man ved »Deltagelse i Kirkens Arbejde« ogsaa mente det borgerlige Arbejde, som Driften af Kirkegaardene maa siges at være, idet disse jo skal rumme alle uden Hensyn til Trosbekendelse? For det kunde vel ikke tænkes, at Forstanderen lige frem kunde indlægge Foredrag eller Forelæsninger i Kirkegaardskultur, — selv om det ikke staar i Paragrafferne?

Venner af Kirkegaardenes gode Udvikling ser i Forventning hen til, hvorledes Sagen med Pastorseminariet udvikler sig, — og vi haaber paa Hjælp fra en forstandig, kyndig og liberal Forstander.

* * *

Efter at dette er skrevet, har Kirkeministeriet udnævnt Sognepræst i Sønderborg, Provst *Halfdan Høgsbro*, til fra 1. Juni at være Forstander og Hovedlærer ved Pastorseminariet, og der er Grund til at hilse dette med Glæde, idet Forstanderen baade som Sognepræst og som Provst paa første Haand har faaet Føling med Kirkegaardsforhold, baade som de bør og ikke bør være.

PAA KIRKEGAARDEN

Træd sagte over Kirkegaard
 før Dagen gaar paa Hæld,
 og mærk, hvor Stene Mæle faar,
 og Bølgeslag dit Hjerte naar
 fra Minders dybe Væld!

Ser du igen den gamle Mor
 med Barnebarn paa Skød?
 Hun talte milde, vise Ord,
 en signet Sæd i Hjerters Jord,
 hvor hendes Lov man lød.

Ser du igen hin Mand, der bar
 sin Byrde Dagen lang?
 En trofast, flittig, kærlig Far;
 mod Aften træt, dog Tanken klar,
 og Sjælen fuld af Sang.

Ser du, saa glad i Tjenerdragt,
 den liden Pige god –
 et Liv i Herrens Hænder lagt,
 et Takkens Offer, ydmygt bragt,
 til sidste Draabe Blod? –

Selv gaar jeg helst min stille Gang
 ad Kirkegaardens Sti,
 naar Klokkeren ringer Aftensang,
 og Bedeslagets dybe Klang
 er al min Melodi.

Saa standser jeg ved deres Grav,
 hvis Løb forlængst randt ud,
 men Solløys paa min Vej mig gav
 og Læskedrik og Støttstav
 og om det bedste Bud.

Da risler der saa varm en Strøm
 i hvert mit Ledemod
 af Skam, af Tak, af Længsel øm,
 af Suk: o Gud, mig ej fordøm,
 men gør som dem mig god.

Der falder Dug paa furet Kind,
 en Dag er festligt endt –
 og se: højt over Taarnets Tind
 staar rolig, hvid, i Straaleskin
 den første Stjerne tændt!

† Henry Larsen (1927).

Fig. 145. Fra Klemensker Kirkegaard.
 Foto: J. Th. 1936.

Om Urnehaver

Af Stiftsgartner, Havebrugskandidat Eig. Qwist

De københavnske Kirkegaarde har i de senere Aar bestræbt sig for at skabe Urnegrave, der saavel i Udseende som med Hensyn til Omgivelser tilfredsstillende Tidens Krav og Smag. I enkelte Tilfælde er det lykkedes, i andre ikke. Og ikke altid er det de vejledende Autoriteters Fejl, at det ikke er blevet, som man kunde ønske det, idet bl. a. disse store Centralkirkegaarde ved deres Anlæg ikke var beregnet til at optage Elementet Urnehaven. Man har derfor maattet lægge smaa »Klatter« af Urnegrave, hvor der blev en ledig Plads. At det ikke er nogen let Opgave at faa noget godt ud af saadanne tilfældige Anbringelser, siger sig selv. Men det gælder her som alle andre Steder, at det er de sværeste Opgaver, der er de mest tilfredsstillende at løse rigtigt.

Og hvilke er da »Tidens Krav« til en Urnehave?

Disse er navnlig:

- 1: at Urnegravens Størrelse aldrig bliver mindre end ca. 1,5 m².
- 2: at Indfatningsbuxsbom (*Buxus s. suffruticosa*) helst ikke anvendes.
- 3: at forstandige, ansvarlige Kirkegaardsledere eller tilkaldte Kunstnere bestemmer Monumenternes Udseende og Dimensioner.
- 4: at Kirkegaarden bestemmer Beplantningens Hovedlinier og renholder og beplanter Gravene.
- 5: at Antallet af Grave i en Afdeling (Gravgaard) ikke overstiger 250 Gravsteder.
- 6: at hele Anlægget fremtræder enkelt og harmonisk med saa faa Midler som muligt.

Til disse Punkter kan naturligvis ogsaa føjes adskilligt andet, og det er rimeligt at minde om, at Folk holder af at hygge sig med smukke frodige Planter, som passer til det danske Sind og den danske Natur. En Urnehave maa ikke ligne en fransk Barok-

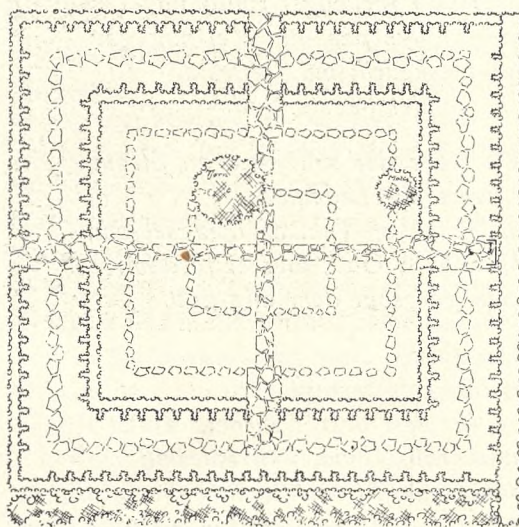
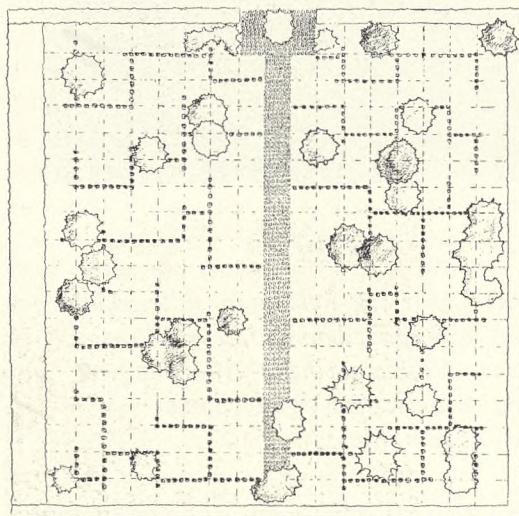
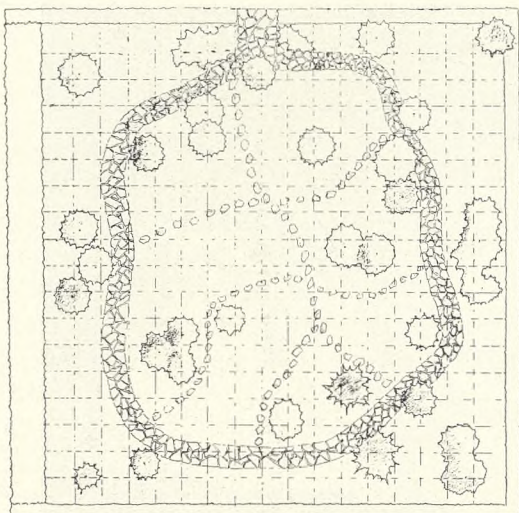

Fig. 146-48.
Tre Stadier af et
Projekt til en
Urnehave.

have, — lidt friere og mere ubundet Anlæg maa absolut foretrækkes. En Del Provinskirkegaarde har indset dette og skabt virkelig smukke Urnehaver, hvor Mottoet har været: Jo mindre »Krimskrams«, des større og renere Linier, — jo færre Indhegninger, des smukkere Hele, — og jo mindre Publikumsindividualitet, des større Ro for Øje og Sind. —

Omstaaende tre Tegninger er et morsomt og lærerigt Eksempel paa, hvorledes det kan gaa med et Projekt til en Urnehave. En stor Bykirkegaard skulde have indrettet ny Urnehave og havde et henrivende Stykke Jord liggende. Der var Græs overalt og fritstaaende Træer og dejlige Buske. Der blev lavet Udkast til en »fri« Urnehave uden Indhegninger af nogen Art, Grave paa 2 m², Græs overalt og kun faa Trædesten Arealet rundt (Fig. 146 øverst S. 74). Monumenterne skulde være smaa Natursten (25 × 30 cm), som laa i Græsset, — ingen Beplantning af nogen Art ud over Foraarsløg.

Det viste sig imidlertid snart, at de ansvarshavende ikke turde begynde paa dette Projekt og man forsøgte sig derefter med Tegn. 2, som adskiller sig ved at have Trædefliser til hver Grav. Da dette Forslag heller ikke kunde antages, blev man tilslut enige om Projekt 3 (Fig. 148 nederst S. 74). Det er en rigtig udmærket Løsning, men den ligger blot saare langt fra den Idealets snævre og svært tilgængelige Sti, som det havde været Tanken at slaa ind paa. —

Om de gamle Trægravmæler

Af Sognepræst, Dr. phil. Axel Garboe

I Førstelærer H. C. Frydendahl's interessante Afhandling om Trægravmæler fra den fynske Øgruppe (»V. K.« XIII S. 54 og flg.) hedder det Side 120: »Nu er den Art Gravmæler ved at gaa over i Historien om det svundne«. Og dette er utvivlsomt rigtigt. For de nye Trægravmæler, der nuomdage ses

hist og her (Fig. 151 og 154), er rejst ud fra delvis andre Tankegange end dem, der laa til Grund for de gamle Dages Trægravmæler. Det vilde være interessant i kulturhistorisk Henseende at faa nærmere efter-

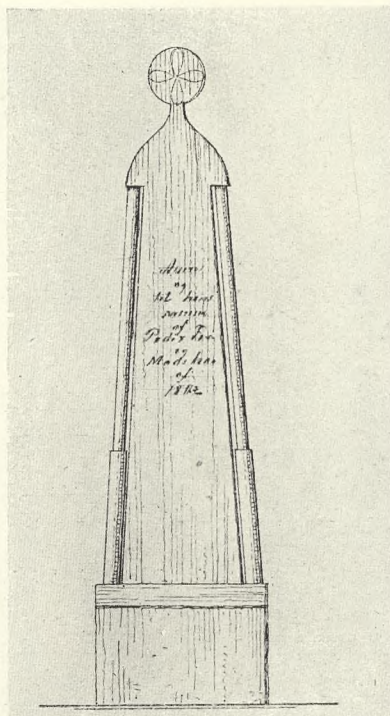

Fig. 149.
Gravmindesmærke
af Træ (ca. 1845).
Tegnet (1884) paa
Agersø Kirkegaard af
Arkæologen
J. B. Løffler.

Fig. 150.
Hjemmegjort Trækors
med Krans af
Glasperler. Agersø
Kirkegaard.
(A. Garboe fot. 1935).

Fig. 151.
Gravmæle af Træ paa
Lynæs Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1926.

sporet, ud fra hvilke kulturelle Strømninger Nutidens Trægravmæler er rejst. Flere forskellige Strømninger gør sig sikkert gældende. — I H. C. Frydendahl's Arbejde afbildes et Trækors med middelalderlige Motiver, tegnet af Arkitekt P. V. Jensen-Klint (»V. K.« XIII Fig. 252). Et derom mindende Egetræskors ses paa Jægerspris-Stiftelsens Kirkegaard, hidrørende fra en Skovgaard. Meget kunde tyde paa, at saadanne kunstnerisk udførte Kors paa Grave er rejst af Mennesker indenfor den grundtvigske Kreds. Overhovedet vilde det være en interessant Opgave at eftervise nærmere, hvordan de forskellige aandelige Strømninger — kirkelige og ikke-kirkelige — her i vort Land i Tidernes Løb har givet sig Udtryk i Gravmælernes Materiale, Skulptur og Indskrifter. Der er, kulturelt set, lang Vej fra en Skovgaards eller Jensen-Klints kunstneriske Trækors paa en Grav til det simple Trækors, som en (endnu levende) gammel Mand paa Agersø i Store Bælt selv har gjort og selv rejst paa sin Moders Grav. Dette Kors (Fig. 150), som var det sidste i sin Art paa Agersø Kirkegaard, har jeg i sin Tid afbildet i min Bog om »Agersø med Nabo-Øen Omø gennem Tiderne« (Kbh. 1938, Side 266).

Læsningen af H. C. Frydendahls smukke Arbejde rejser dernæst Spørgsmaalet om, hvordan Forholdene har været i andre Egne af Danmark. Har man kendt lignende Trægravmæler som paa den fynske Øgruppe paa Sjælland og i Jylland? Fra Asnæs afbildes her et Par gamle Trægravmæler (Fig.

Fig. 152 tilvenstre.
Trægravmæler fra
Asnæs Kirkegaard.
Foto: J. Th. 1926.

Fig. 153 tilhøjre.
Del af Samlingen af
Hjemstavns-Gravmæler paa Stettin
Hovedkirkegaard.
Foto: J. Th. 1937,
(jevnt. Fig. 156).

152). Og hvad kan der iøvrigt oplyses om saadanne Gravmæler som Led i Landets Kulturhistorie? Herom ved i hvert Fald jeg altfor lidt. Maaske kunde disse Linier fremkalde fyldigere Oplysninger fra forskellig Side eller Henvisning til Litteratur herom, dersom saadan findes. Opgaven er i sig selv interessant. Her kan anføres, at Gravmindesmærker af Træ var almindelige paa Agersø (nær Skelskør) endnu i Mands Minde, men nu er forsvundne. Et saadant, tegnet ca. 1845 af Arkæologen J. B. Løffler, er gengivet foran (se Fig. 150). Det synes kun at have baaret den Dødes Navn og Data. Men gamle Folk paa Agersø kan endnu huske Træmindesmærkerne paa Gravene. Et af disse, rejst over en ung Mand, der døde i 1856, bar følgende Vers:

(Først siger de Efterladte):

Med taareblandet Øje
vi skuer mod det Høje
og beder Gud i Himmelen,
lad os forenes der igjen.

Du var vort Barn, du er vort Barn endnu.
Ej Gravens Muld kan Sjælene adskille.
Men et vi haaber, salig Trøst, at du
nu er hos ham, til hvem vi alle ville.

(og saa taler den Døde):

Kjære Moder: ak, hvi græder du,
Elskte Fader, hvorfor vil du klage?
Kendte I den Fryd, jeg nyder nu,
aldrig mer I ønsker mig tilbage.

Hvem, der har skrevet disse Vers, vides ikke. En poetisk begavet Agersø-Mand eller

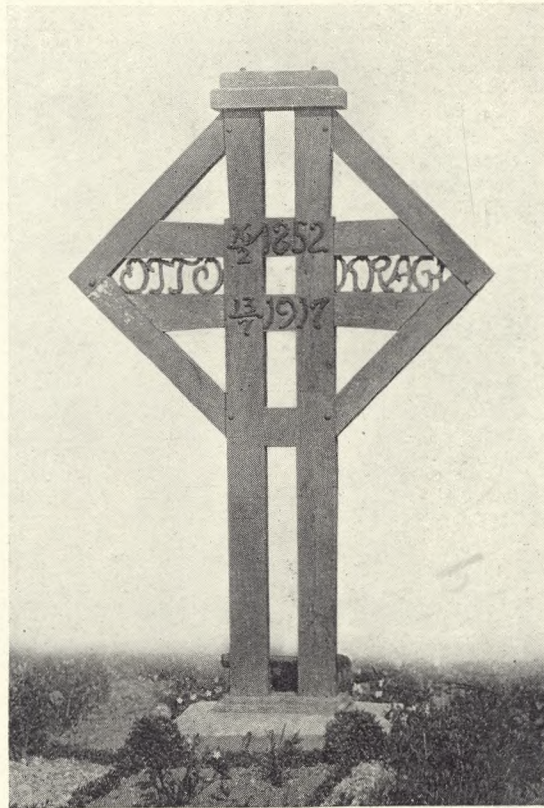

Fig. 154.
Gravmæle af Træ paa
Sorgenfri Kirkegaard
(Kongens Lyngby).
Foto: J. Th. 1929.

Fig. 155 tilhøjre.
Dødsbrædt paa Kirke-
gaarden i Sommat
i Finland (efter Malla
Talvio).

Fig. 156 tilvenstre.
Del af Samlingen af
Hjemstavns-Grav-
mæler paa Stettin
Hovedkirkegaard
(jevnt. Fig. 153).

Fig. 157.
Arkitekt Fritz Niemann: Gravmæle i Træ, udført for Udstilling for Hjemstavnspleje i Schlesien 1913 (efter Effenberger v. Erbe).

Fig. 158.
Fra en bayersk Bjerglandsbys Kirkegaard.

Kvinde? ... Degnen? Præsten? eller helt andre --? Men kulturhistoriske Dokumenter er disse, nu forsvundne Gravmæler af Træ med deres Inskriptioner.

Og endelig er der Spørgsmaalet om Sammenhængen med lignende Gravmæler i andre Lande. H. C. Frydendahl meddeler (»V. K.« XIII S. 111), at en Finne kendte Gravmæler i Finland indtil de mind-

ste Enkeltheder af nøjagtig samme Typer som paa de fynske Øers Kirkegaarde, og dette er jo nærmere godtgjort i »V. K.« XIV S. 29–30 og flg. Fra Finland afbildes her yderligere hosføjede gamle Trægravmæler (Fig. 155 og 161). Fra Tyskland kendes tilsvarende »Hjemstavnsgravmæler« (Fig. 155, 158 og 159. — Træk af gammel *Folketro* afspejler sig utvivlsomt i de gamle, personligt prægede Gravmæler. Især gælder det maaske om de »Dødebrætter«, som kendes fra Danmark saavel som fra Tyskland og Finland (se Fig. 153, 155, 156, 158, 159, 161).

En Sommerdag for snart mange Aar siden standsede jeg ved en Kirkegaard i *Bayernwald*. Græsset groede over Gravene. Intet Hegn skilte Begravelsespladsen fra Omgivelserne, hen over Gravene var sammenhobet en Klynge »*Todtenbretter*«, Gravmæler af Træ med Kors og Navne og Indskrifter (Fig. 158). Nogle af disse Træmindesmærker var nye, andre mer eller mindre i Forsald indtil Ukendelighed. Man sagde, at et saadant Træmindesmærke rejstes af de efterlevende over enhver Død. Naar Regn og Sol, Frost og Hede i en Aarrække har gjort sit Arbejde og *Dødebrættet* tilsidst falder om — da er den Døde glemt. Kendes lignende Tankegange her i Danmark? Eller gælder dette ogsaa i Finland? De gamle Træmindesmærker paa de smaa Øers og mange andre primitive Steders Grave har sikkert endnu meget mere at fortælle os. Maatte det blive samlet og bevaret, førend det er for sent.

Efterskrift.

Jeg takker Havearkitekt *Johs. Tholle*, som ud fra sit omfattende Kendskab til Kirkegaardskulturen i Ind- og Udlandet har stillet sin Viden til Raadighed og har udtaget nogle karakteristiske Billeder af sin righoldige Samling, ligesom han har henvist til Litteratur, der vil kunne føre den interesserede dybere ind i dette fængslende Emne (se bl. a. *Diedrich Steiler: Norddeutsche Grabmalkunst*, Bremen 1938, og »Vore Kirkegaarde« V S. 114–24).

Fig. 159.
Dødsbrætter paa
Marfeld Kirkegaard
(Tyskland) 1920;
(efter Diedrich
Steller).

Fig. 160 tilvenstre.
„To Kvinder aflægger
Besøg hos Landsby-
kunstneren for i hans
Værksted at se det
hos ham bestilte
Gravkors“.
(Chr. Dalsgaard pinx).

Fig. 161 tilhøjre.
Gravmæler af Træ
paa Valkjärvi Kirke-
gaard i Finland (efter
Maila Talvio).

Affald og Affaldssamlere paa Kirkegaardene

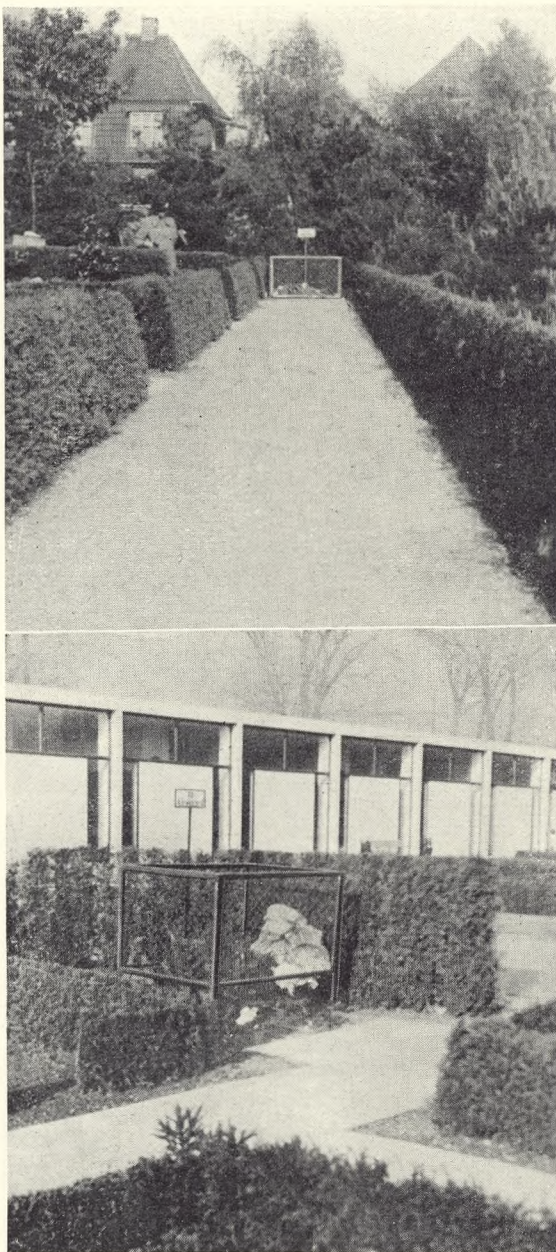
Af Høvedarkitekt Johannes Tholle

For Bortfjælnelse eller Anvendelse af det Affald, som kommer af Kirkegaardsplantninger (Løv, Frø m. m.) eller fra Kastning og Tilkastning af Gravene (Ler, Sten m. m.) er Kirkegaarden selv ansvarlig, — og det ligger i enhver Kirkegaards egen Interesse selv

at varetage denne Sag paa bedste Maade, — f. Eks. saadan som det er skildret i Artiklen i »V. K.« XI S. 60 ff.

Noget anderledes ligger Sagen med Hensyn til Gravstedsaffaldet; thi her drejer det sig ikke om Kirkegaardens Folk, som er un-

Fig. 161 og 162.
 Begge Affaldssamlere
 er anbragt uheldig;
 den ene ligger som
 et makabert point de
 vue for Gangen, og
 den anden danner en
 smagløs Forgrund til
 Kolumbariet.
 Foto: J. Th.

derlagt en Instruks, men her er det de private Gravstedsbrugere, der er de aktive. De vil naturligvis gerne af med Affaldet paa den nemmeste Maade, hvorfor visne Kranse gerne kastes ind i Busketter, hvis der er langt til Affaldssamlerne, og Smaaukrudt eller Udvirvning faar enten Lov at ligge paa Gangen udfor Gravstedet, idet man haaber, at Kirkegaardens Folk da for Ordenens Skyld

fjerner det, — eller det anbringes ved andres Grave, og ind under deres Hække. —

Naturligvis kan Paabud gavne noget; men skrevne eller trykte Ordensregler, som maa ske knapt nok er opslaede, men kun findes i et Fæstebrev paa Graven (gemt i Skrivebordsskuffen!) er dog alligevel kun en daarlig Hjælp. Langt bedre er det at lette det for Publikum at komme af med Affaldet. Jo lettere og bekvemere dette er, des bedre Orden vil der blive paa hele Kirkegaardsområdet, og des mere vil Folk interessere sig for at passe deres Gravsteder, — altsaa vil det samlede Kirkegaardsomraades Standard for Renholdelse staa i ligefremt Forhold til, hvor bekvemt og let Gravstedsbrugere har til at benytte Affaldspladserne.

Det er derfor indlysende, at Kirkegaardene maa bestræbe sig paa at lette Publikums Kendskab til Affaldspladserne og Brugen af disse, — det er kun for den allermindste Landsbykirkegaard nok, at der etsteds i en afsides Krog findes en Affaldsplads, hvortil Reglementet og Vedtægten siger, at alt Affald skal føres hen. Blot paa lidt større Kirkegaarde faar man ikke Publikum til dette, og det er ubilligt, at de i givet Tilfælde skal gaa fra den modsatte Ende af Kirkegaarden til Affaldspladsen med blot en Haandfuld visne Blomster eller to. Foruden denne fælles Affaldsplads maa man derfor her og der sørge for at anbringe Affaldssamlere, som Publikum let kan naa. Disse maa naturligvis navnlig være anbragt i de Gravgaarde, Kvarterer eller Rækker, hvor der navnlig begravnes, altsaa paa de saakaldte nye Afdelinger af Kirkegaarden. Her vil der maaske et Aar eller to være langt mere Brug for Affaldssamlere end andre Steder, hvor der kun nu og da finder Begravelser Sted. Og derfor kan de være af en vis ambulatorisk Art; de behøves i større Tal i en Periode end i en anden, — derefter behøves færre, mens der andre Steder nu vil være Brug for dem.

Der er forsøgt mange forskellige Former for Affaldssamlere. Nogle er lavet af Træ,

andre af Blik, atter andre er ganske almindelige Tørvekurve o. s. v. (jvf. Fig. 161-72). Den helt ideelle Affaldssamler er vist endnu ikke fundet, — og det er jo iøvrigt ogsaa et Spørgsmaal, om der ikke er Rimelighed for, at man etsteds bedre kan bruge en bestemt Type og et andet Sted en anden Type. Der kan f. Eks. et Sted være let Adgang til Kurvepil, hvorfor man maaske benytter dette Materiale (maaske fra Kirkegaardens egne Plantninger) til at lave passende Affaldssamlere af.

Og for at man kan finde Affaldssamleren, maa der paa passende Steder være opstillet Skilte, der viser, hvor de er. Bedst er det undertiden, om man ikke direkte har Adgang til Affaldssamleren (som paa Fig. 161), men at man ad et Par Fliser føres ind paa Siden af den, saa at den og dens Indhold udadtil er fuldkommen skjult. — Det bliver saa Kirkegaardens Sag til passende Tider at faa Affaldssamlerne afrømmet, ligesom det bliver dens Sag paa passende Maade at udnytte de organiske og uorganiske Stoffer, som indeholdes i Affaldet, f. Eks. til Kompost. Men herom en anden Gang.

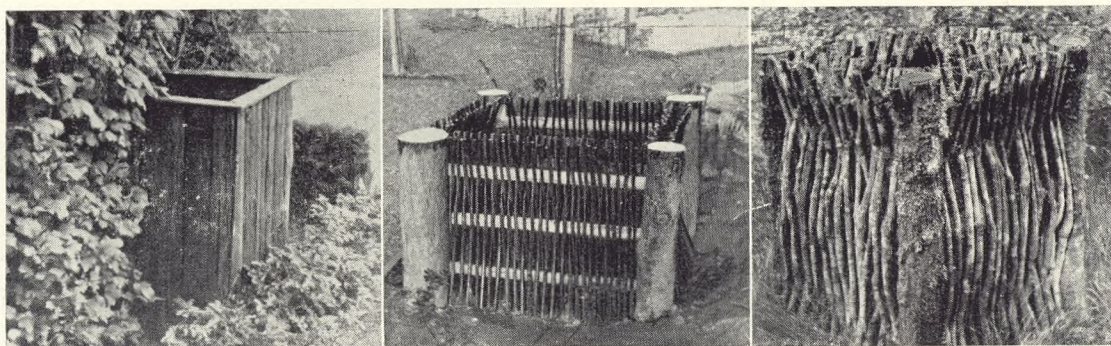
For Affaldssamlerne kan der opstilles visse fundamentale Krav, — foruden at de maa være af en vis sirlig og værdig Udformning, — nemlig dette, at de maa være af saapas Dimensioner, at de ogsaa kan tage visse Kranse; desuden maa de være saa tætte, at Smaasten og Smaagrener ikke drysser ud; og saa maa de enten være saa lette, at de bekvemt kan bæres til Affaldspladsen eller bekvemt kan tømmes over i en Kærre eller Vogn, som fører Affaldet til Samlepladsen, eller de maa være indrettet med en aftagelig Flade, saa de let kan tømmes paa Stedet. For nogle Aar siden fik jeg en Kurvemager til at flette den Affaldssamler, som ses paa Fig. 170, og det forekommer mig, at den har gjort god Fyldest. Paa Grund af Materialets Art, maa man naturligvis ikke vente en overvættets lang Holdbarhed af en saadan Kurv; men dens Prisbillighed skulde svare dertil.

Fig. 163 og 164. — To uheldigt anbragte Affaldssamlere, der begge ved deres hvide Farvetone dominerer alt for kraftigt i Kirkegaardsbilledet. Foto: J. Th.

Fig. 165 og 166. Ogsaa disse Affaldssamlere er meget uheldigt anbragte. Ingen af dem er anbragt diskret, og de er heller ikke diskret formet. Foto: J. Th.

Fig. 167-169.
Tre forskellige
Affaldssamlere.
De anvendes paa
Horsens Vestre Kirke-
gaard, tilvenstre,
paa Graasten Kirke-
gaard, i Midten,
og i Skovene i Nord-
sjælland, tilhøjre.
Foto: J. Th.

Disse Affaldssamlere kan som Regel ud-
mærket godt stilles paa eller ved Gange eller
paa eller ved ubenyttede Gravsteder, og er de
ambulante, forsvinder de jo igen, naar der
ikke mere er Brug for dem. Jeg ser intet
uværdigt eller urimeligt i, at man i tilpas
Nærhed af en eller flere nye Begravelser
stiller en saadan Affaldssamler, som Publi-
kum da i de første Dage efter Begravelsen
lægger de først visne Blomster i. Men for-
uden disse ambulante Affaldssamlere vil det
være rimeligt, om der for hver Afdeling
(maaske hvert Par Rækker eller mindre,
efter Rækkernes Udstrækning) anbringes
mere permanente Affaldssamlere; men da
disse altsaa omtrent til Stadighed vil inde-
holde Affald, maa de anbringes passende
(se f. Eks. Fig. 167) skjult, og de maa ikke
alene ved deres Udseende og Tilstedevæ-
relse melde om, hvor de er anbragt.

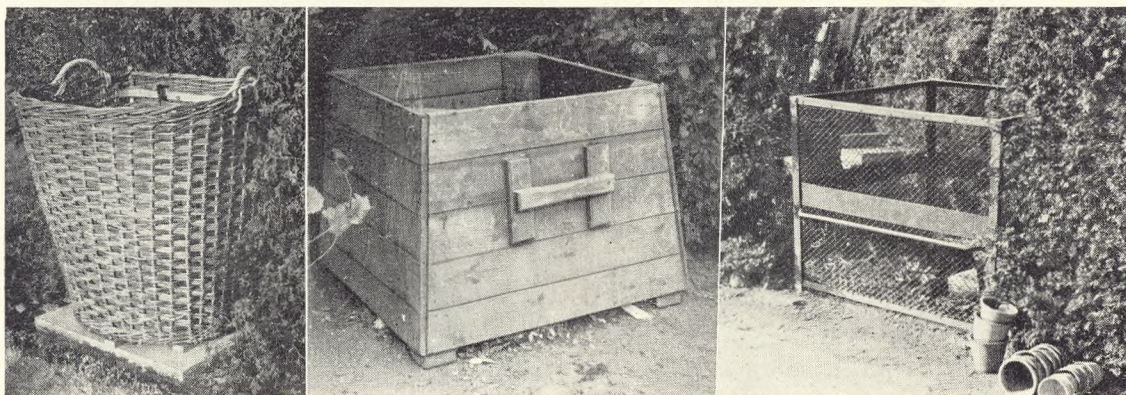
Endelig maa der paa Kirkegaarden være
en rummelig Affaldsplads, hvortil Affaldet
efterhaanden føres hen; i denne bør der

være god Plads, saa at Affaldet kan blive
sorteret og kastet over en Harpe, og saa
at det dertil brugelige Affald kan blive sat
op i Bunker og faa Lov at blive staaende
der, saa det kan blive omdannet til Kom-
postjord.

Disse Affaldspladser maa ubetinget an-
bringes diskret og skjult, hvilket der alt
for ofte syndes imod, saa de ligger blot og
skæmmer ikke blot Kirkegaarden, men ogsaa
mere end dette (se Fig. 161-66).

At anbringe Affaldspladser som point de
vue for Enden af en Gravstedsgang (som
paa Fig. 161) er ganske forkert, ligesom det
er forkert at anbringe dem saaledes, at de
ses under samme Synslinje som Kapeller,
Krematorier, Gravmæler m. m. (jvf. Fig. 162
-64). De maa være omgivet af lukkede
Hegn, som Affaldet ikke kan kigge op over,
- stedsegrønne Plantninger som Skjul er
godt, og bag disse kan saa Traadvæv, Rafter
eller andet danne Rammen om Affaldet, saa
det ikke skrider ud og fylder urimeligt. En

Fig. 170-172.
Tre forskellige
Affaldssamlere.
De anvendes paa
Glådsaxe Kirkegaard,
tilvenstre, paa
Kirkegaard i Kolding,
i Midten, og paa
frederiksbergske
Kirkegaarde, tilhøjre.
Foto: J. Th.

Laage (eller en Side til at løfte af) maa give Adgang til den, naar der skal køres Affald derind, eller naar den skal tømmes, men ellers behøver der ikke at være Adgang for andre end Kirkegaardslederen og hans Folk.

En Kvashuggemaskine

Af Kirkegaardsinspektør Chr. Beck Skrydstrup

Gennem de 3 sidste Vintre har der paa Vestre Kirkegaards Affaldsplads i København ophobet sig flere Tusind Læs brændbart Affald, saasom Granafbrømning fra Gravsteds-pyntninger, Kviste og Grene fra Beskæring, Masser af udgaaede Tax og Buxbomhække og ikke mindst, hvad der er ryddet af bortfrosne Cypresser og andre stedsegrønne Træer og Buske, — altsammen Materiale, som man tidligere betragtede som værdiløst og derfor brændte paa Affaldspladsen. Denne store Ophobning var fremkommet som Følge af et Paabud fra Magistraten om ikke at tilintetgøre brændbart Materiale. Man havde selv forsøgsvis prøvet at anvende Kvaset til Fyring i Blomstergartneriets Varmekedler, men Forsøget viste, dels at disse ikke egnede sig til den Slags Brændsel, og dels at Tilberedning med Haandkraft blev alt for kostbar.

Imidlertid fik man en Dag Tilbud fra Firmaet »Dansk Kvashuggeri«, der tilbød at fjerne Affaldet uden Udgift for Kirkegaarden. Man forespurgte derefter Stadsingeniørens Direktorat, om Kvaset kunde tænkes anvendt til Fyring i andre af Kommunens Institutioner og fik herfra et benægtende Svar. »Dansk Kvashuggeri« fik derefter den ønskede Tilladelse og installerede en Kvashuggemaskine, der drives ved Elektricitet og nu i længere Tid har fremstillet 5—8 Ton pr. Dag. Materialet findeles i ca. 1 cm store Stykker og afsættes til større Fabriksvirksomheder, hvor det anvendes sammen med Brunkul. Efterspørgselen har været saa stor, at Firmaet ikke har kunnet

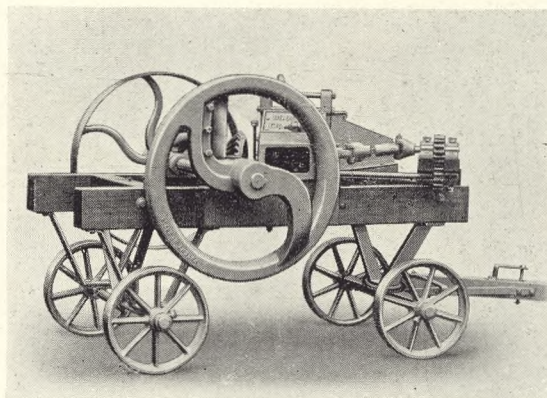

Fig. 173.
Kvashuggemaskine
fra Bogense Jernstø-
beri og Maskinfabrik.

tilfredsstille denne, og der er indtil September 1942 fremstillet ca. 400 Ton.

Det er saaledes ikke ganske smaa Værdier, der paa denne Maade er kommet til Anvendelse i disse brændselsfattige Tider, og Kirkegaarden er paa en nem og billig Maade sluppet af med Affald, som man ansaa for værdiløst, og som alene i Arbejds-løn ved Tilintetgørelsen vilde have andraget et ikke ringe Beløb. Metoden kan derfor paa det varmeste anbefales ogsaa til andre Steder, navnlig til de store Kirkegaarde.

Kvashuggemaskinen fabrikeres af Bogense Jernstøberi og Maskinfabrik og kan indstilles til at behandle Materialet i forskellige Længder efter Formaålet. — Vi henviser til omstaaende Annonce fra Firmaet.

Grave i Irak

Af Bibliotekar, Magister Hans Aage Paludan †

Kadhimains berømte Moské nord for Baghdad er med sine to gyldne Kupler og fire guldstraalende Minareter Type paa de store hellige Grave i den arabiske Verden (se Fig. 175); den er rejst over to hellige Mænd, »de to Kadhim'er«, den 7. og den 9. Imam af Profetens Slægt, og derfor Genstand for Valfarter især i Maanedene Ramadan. Det kan da være farligt for Europæere blot at nærme sig dens 7 Porte, og til det Indre er der aldrig under nogen Omstæn-

Fig. 174.
Zublidas Grav ved
Bagdad.

Fig. 175.
Kadhimains Moské
Nord for Bagdad
med Grave foran.

Fig. 176 tilvenstre.
Maruf af Karkhs
Moské uden for Bagdad
med Grave foran.

Fig. 177 tilhøjre.
Vaabenbrødreplakette, som fæstes
paa alle Heltegrave
og Mindetavler i
offentlige Bygninger,
Skoler m. fl. Steder,
samt i de Hjem, hvor
nogen har været med
i Krigen for Finlands
Frihed.
(Tapio Wirkkala).

dighed Adgang. Udenom den er der bebygget.

Men mange andre Steder breder Gravenes Verden sig vidt uden om Moskéer og hellige Mænds Grave, saa tæt som muligt, som smaa Baade bundne til det store Skib, der skal føre dem til Paradis for at faa Del i den Velsignelse, der udstraaler fra dem. Saaledes her om Sheiken *Maruf af Karkhs* Moské udenfor Bagdad, — uden Anlæg, Vej, Sti eller Plantning runder sig Lersarkophagerne, alle i Retningen mod Mekka (se Fig. 176). De er af simpelt, soltørret Ler og lidet holdbare, — dækker den Døde, som rulles ud af det ofte kostbare Ligklæde, inden han graves faa Fod ned i det bare Sand. Rovfugle og Sjakaler holder gerne til i Nærheden; Menneskene undgaar Kirkegaardene. Tit er de et Isoleringsbælte mellem Byen og Ørkenens Aander udenom.

Nær Sheiken Marufs Moské ved Bagdad hæver *Zublidas* Grav sit høje Spir (se Fig. 174) mellem mindre Grave; den er ottekantet, med Spiret i Form af de gamle babyloniske Trintaarne, men her yderligere riflet som en Ananasfrugt, med smaa Lysaabninger ind til det tomme Gravrum. Navnet (Kalifen Haruns Yndlingshustru) siger intet, er senere paasat. Man ved ikke, hvem Graven rummer.

Hautausmaiden Ystävät

Af Sekretær Illmari Wirkkala (Fortsat fra S. 71, sluttet).

Naturligtvis ville hemförsamlingen bjuda sin bästa plats invid kyrkan för dessa fallna, och inga kostnader skyddes för att få platsen så »representativ« som möjligt, med vackert, öppet läge och utrymme för uppvaktningar och militära parader vid graven. Ofta måste graven beredas med insprängning i berget under den smällkalla vintern i över 40° Celsius kyla. I Finland har det varit mycket sträng skillnad mellan i kyrkan och i civilregistret inskrivna. En kyrkans präst har ej fått viga från kyrkan utgångna i gravens ro utan åtal från myndighet, men nu vigdes alla i gemensam grav under kyrkliga ceremonier utan at fråga ens prästbevis och även därför ha dessa gravar

(Teksten fortsattes S. 88).

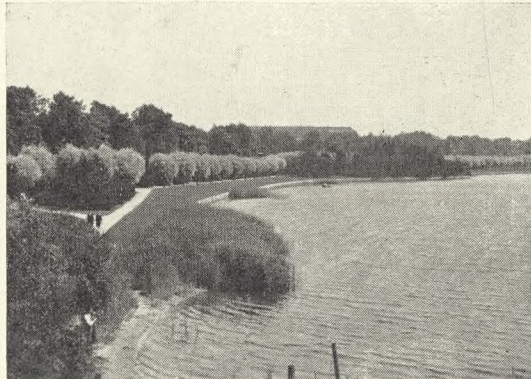
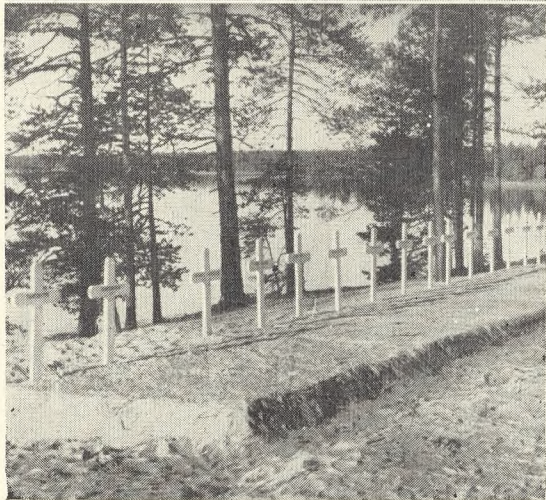
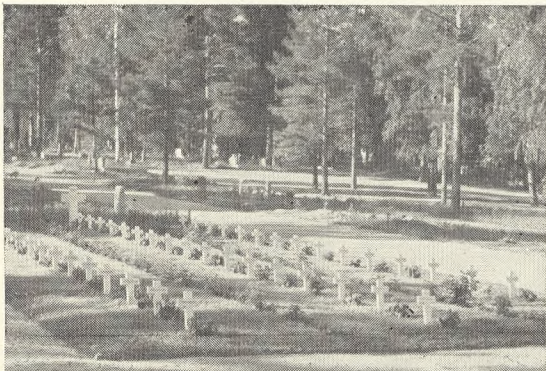

Fig. 178.
Promenaden ved Kirkegaarden i Helsingfors.

Fig. 179-81 tilhøjre.
Tre Billeder fra Soldaterbegravelser i Finland og, nederst, fra Heltegraven i Jaensuu.
Foto:
Finlandias Arkiv.

Fig. 182-83 tilvenstre.
Øverst finsk Heltegrav fra 1940; nederst Heltegrave i Repola i Østkarelen, Finlands nye Krig.
Foto:
Finlandias Arkiv.

Fig. 184.
Heltegrav i Kaustby.
(Illmari Wirkkala).

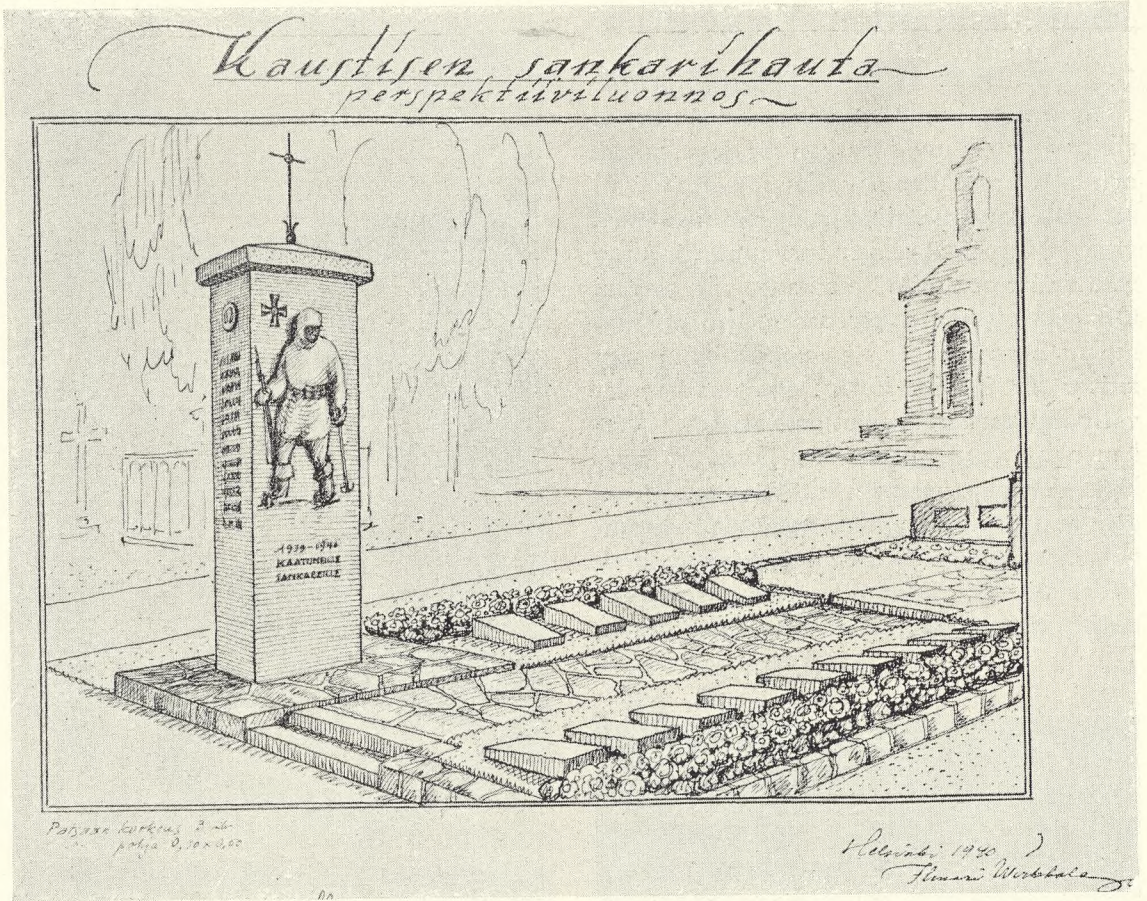

Fig. 185 tv.
Heltegrav
i Janakkala.
(Illmari Wirkkala).

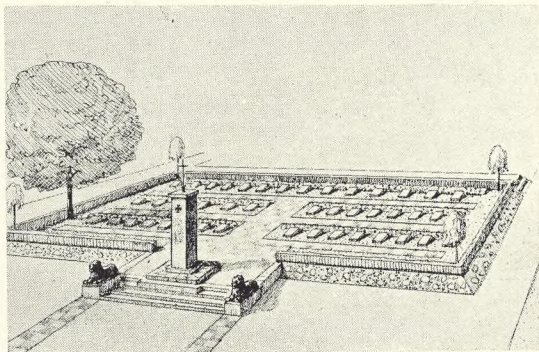
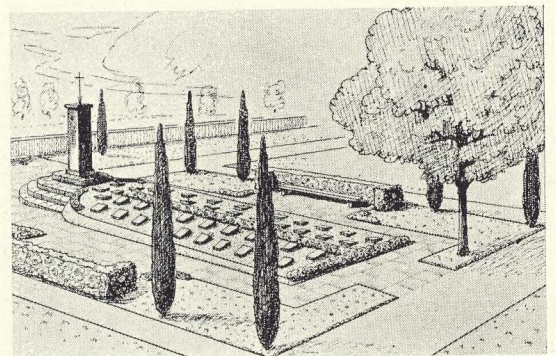

Fig. 186 th.
Heltegrav i Halikko.
(Illmari Wirkkala).
(jvfn. Fig. 187).

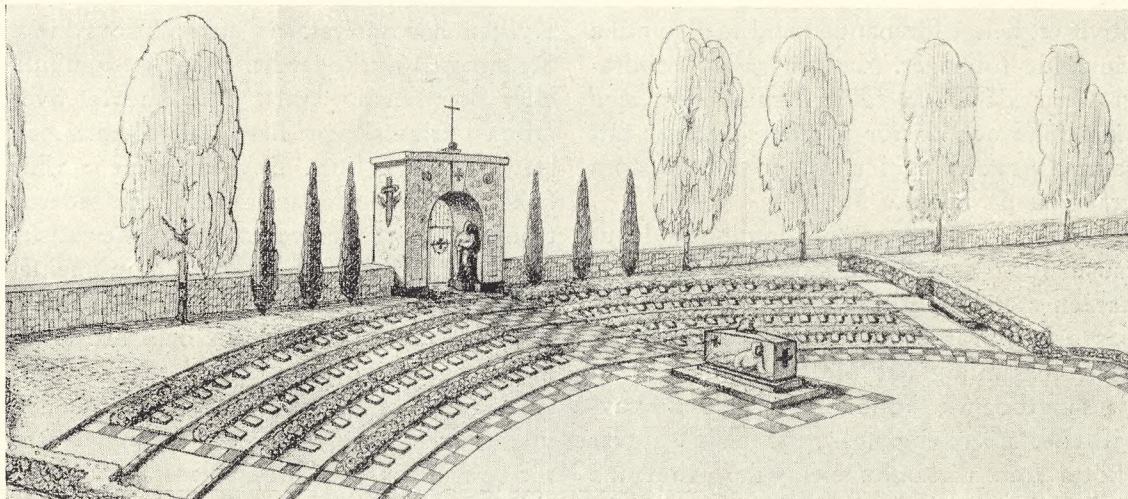

Fig. 187.
 Ilmari Wirkkala:
 Heltegrav i Juva
 (jvnf. Fig. 143 og 144).

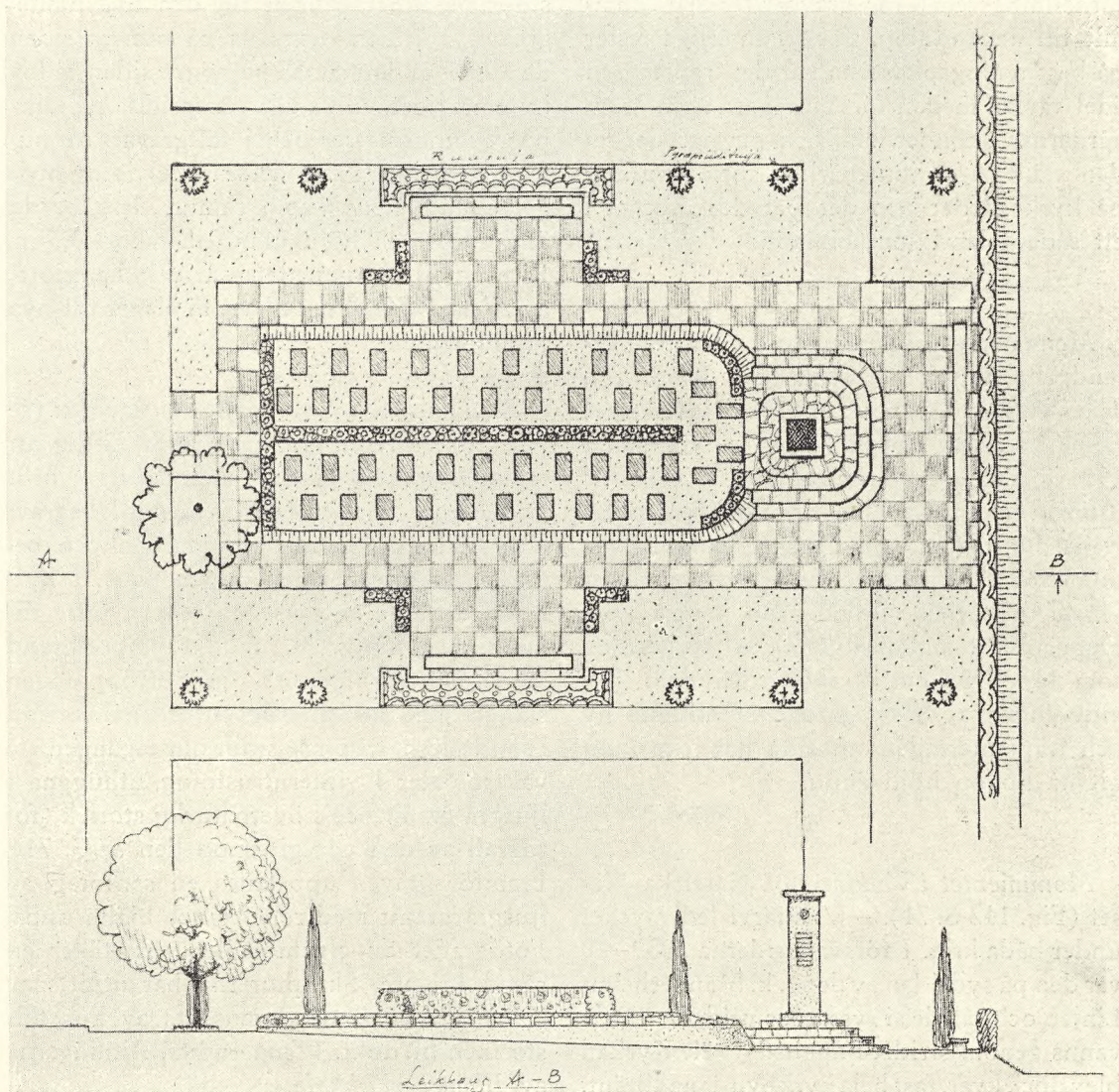

Fig. 188.
 Plan og Snit af
 Heltegrav i Halikko.
 Ilmari Wirkkala
 (jvnf. Fig. 186).

blivit ett heligt förenande band mellan olika tänkande folklager. Med en sådan brödras grav har *själva slagfältet kommit hem med sina döda* och därför har dessa gravar fått samma gestaltning i miniatyr som de stora gravarna på fälten.

Under de sju år, som föreningen Håusausmaiden Ystävät har varit i verksamhet, har en stor förändring skett i gravgårdarnas och gravarnas skötsel i hela landet. I varje församling har bildats fonder, så att de långtboende kunna för en liten årsavgift eller större engångsavgift få sina gravar skötta från församlingens sida. Allmänna förhållningsregler för gravgårdar har kommit till användning. Tack vara årliga fester på begravningsplatserna har det uppstått en ädel tävlan mellan församlingarna om gravgårdarnas skönhet. Här och var har det redan ställts upp konstnärliga springbrunnar på kyrkogårdar och det betyder mycket i ett sådant land som Finland.

* * *

Monumentet i Lohjaa (Lojo), Västra Nyland, ritn. Ilmari Wirkkala (Fig. 93 S. 57), är en utav de få monument för i vinterkriget fallna, som har uppställas på försommaren 1941 förrän det nya kriget bröt ut. Den är utförd i jämnröd Vehmaa granit (Balmoraal Red), höjd utan kors 3 meter. Bakom monumentet ett järnstaket i form av evighetsvingar, på vilken vildvin skall klättra upp. Det är för att undanskymma en fabriksbana som löper bakom kyrkogårdsmuren. Utvidgningen av kyrkogården är alldeles ny och träplanteringen omkring har icke kunnit nå nogon höjd ännu.

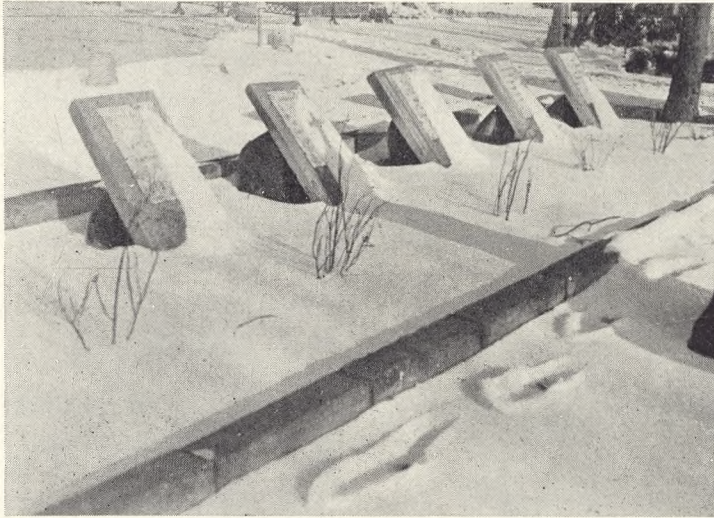
* * *

Monumentet i Valkjärvi på Karelska Näset (Fig. 142 S. 71). — Valkjärvi led mycket under båda krig. I försvarstriderna 1939–40 var den på sydsidan av den s. k. Mannerheim-Linjen och således i ryssarnas våld. Den återvanns genom strider i augusti 1941. Kyrkan blev dock kvar, fast hela kyrkbyn är nedbränt.

Kyrkan har av ryssarna använts som kino. Stenarna på kyrkogården har vräcks omkull, eller borttransporterats. Monumentet över fallna i frihetskriget har totalt förtörts och stenerna förts bort. Devisen stenen: »För friheten, för fosterlandet och för fäderne tron« har varit förmycket för bolshevistiska packet. Av ritningen till nya monumentet framgår, att den plats där monumentet av år 1918 stått, lämnas tom och endast en minnsten med inskrift: »På denna plats stod frihetskrigets 1918 hjältemonument, vilket ryssarna förstörde«. Namnplattorna för de frihetskriget fallna placeras på ömse sidor om stora gängen till den nya hjältegraven, i vilken begravas på vänstra sidan de 1941–42 fallna och på högra sidan fallna i vinterkriget, vilka vila nu spridda på olika begravningsplatser och i fältgravar. Monumentet är avsatt att utföras delvis av huggen granit, delvis som råmur, dess brädd är 7 meter och höjd utan frihetskors 5,5 m. Ritning till monumentet av år 1918 har gjorts av *Illmari Wirkkala*, likaså förslaget till nya monumentet.

* * *

Monumentet i Juva, mellersta Savolax (se Fig. 187). Detta monument var färdig att transporteras till platsen, då nya kriget bröt ut. Genom porten leder vägen till begravningsplatsen. Mellan kyrkogården och begravningsplatsen är en öppen plats. I kyrkogårdsmuren bygges en äreport, yttre dimensioner: höjd 5 m, bredd 4 m, inre bredd 2,5 m och valvhöjden 3,5 m. Portöppningen stänges med konstnärligt utförd gallergrind i smidesjärn. På ömse sidor om ingången stå vaktsoficer i vinterutrustning, uthuggna i ljusgrå granit och i övernaturlig storlek (fotografi av den ena gipsmodellen se S. 71). Framför graven uppställas en sarkofag av ljusgrå granit med reliefer och hjälm uppå. Fotografiet av gipsmodellen föreställer en sårad krigare. Skulpturerna har utförts av *Tapio Wirkkala* och granskats av konsthistorikern fil. dokt. *Wennerwirta*. Ritningarna av *Illmari Wirkkala*.

TIDEMAAL

*Vaarens lyse Løv er borte,
Somrens hede Pragt er falmet,
Efteraarets Storm har hærgnet
og i høje Elme salmet;
Frost har stivnet, Sne har slettet
alle Livets friske Spor,
vinterhvid og kuldetvungen
ligger Kirkens gamle Jord.*

*Høstens Kerner faldt i Mulde,
Somrens Frø blev kastet hen,
ligger skjult i gamle Former,
men vil spire frem igen,
naar de vaare Vinde kommer,
og naar Solen saar sin Ild;
de skal genopstaa, naar Himlen
atter hvælves lys og mild.*

*Det er Himmelhaabets Gave,
det er Livets gamle Love:
Vi skal spire, blomstre, blegne,
og i Jorden Dødssøvn sove;
naar vort Tidemaal er rundet,
skal vi slettes og forbløde
og befriet for vor Smærte
gaa den nye Vaar imøde.*

Cai M. Woel.

Fig. 189. Vinterdag paa Egvad Kirkegaard i Sønderjylland.
Foto: J. Th. 1941.

Graasten Kirkegaard

Af Kirkegaardsgartner, Havebrugsk. T. Lomholt

Graasten, den lille idylliske by ved Flensborg fjord, har i 1940 anlagt en kirkegaard.

Der har ikke før været nogen kirkegaard i Graasten; begravelserne har foregaaet paa Adbøl kirkegaard, — man kan næsten sige til held for Graasten, thi hvad man end kan sige af godt og ondt om nye kirkegaarde, de er dog som regel anlagt efter en plan

i modsætning til gamle kirkegaarde, hvor der ofte er blevet begravet hulter til bulter.

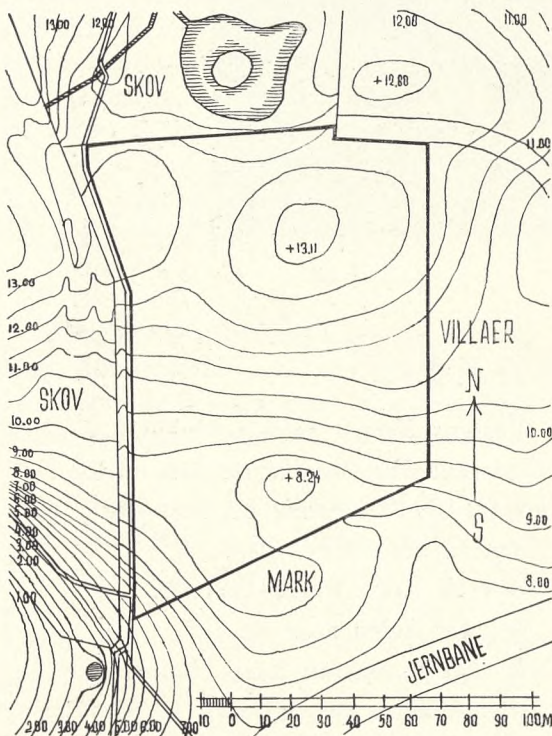
Alle de skavanker, man slaas med paa gamle kirkegaarde, hvor planering, regulering og orden i det hele taget ofte har været et ukendt begreb, kan undgaas, og samtidig kan man bevidst skabe den hygge og tilfældige skønhed, som trods uordenen ofte kan findes paa gamle kirkegaarde.

Graasten kirkegaard er et eksempel herpaa; den er mer end noget andet præget af idyl. Den er anlagt paa et smukt terræn i læ af skoven og med udsigt over landskabet, en udsigt der desværre forsvinder, naar plantningerne vokser til; til gengæld forøges kirkegaardens intimitet betydeligt ved de omgivende plantninger. Terrænet er temmelig kuperet, og der er en forskel paa det højeste (kapelpladsen) og det laveste (hjørnet S. V.) (se fig. 190 og 195), hvorfor anlæget ganske naturligt er terrasseformet.

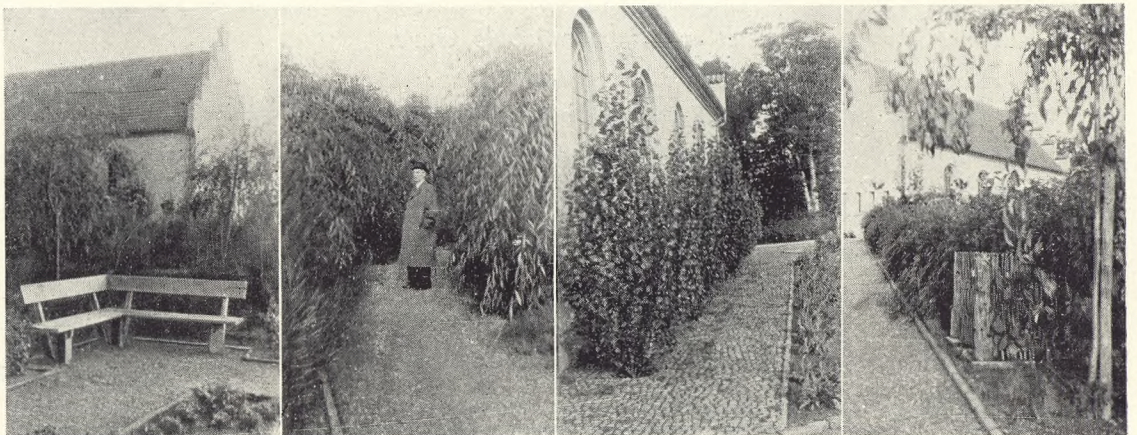
Planen er tegnet af havearkitekt Johannes Tholle. Den er domineret af to cirkler, en stor med alléer omkring kapellet og en mindre, urnehaven. To græsakser med vandkummer som *point de vue* fører ind paa kapellet. Udenom ligger gravgaardene.

Hvorledes en kirkegaardsplan skal være, er der ingen bestemt norm for; det maa rette sig efter mange ting, saasom størrelse, beliggenhed, formaal o. s. v. Hovedformaalet med kirkegaardene er naturligvis, at der skal begraves i dem, og grundelementet er

Fig. 190.
Situationsplan,
ca. 1 : 2500.

Fra venstre: Fig. 191.
Bænkplads i Gravgaard ved Kapellet, —
Fig. 192 den runde
Gang med Salix
roseum. — Fig. 193 Pyramidepopler langs
Kapellet, — og Fig. 194
Affaldssamler i
Busket (jvnf. Fig. 168).
Foto: J. Th. 1942.

det firkantede gravsted. Men der kan ogsaa være andre formaal, hvor det egentlig kirkegaardsagtige er noget tilsløret som parkkirkegaarde, der maa kunne anvendes baade som park og som kirkegaard.

Med hensyn til planlægningen af Graasten kirkegaard har planlæggeren været ret frit stillet. Der har ikke været krævet nogen stærk begravningsmæssig udnyttelse af jorden, — tværtimod skulde der gerne skabes et anlæg, som baade kunde være kirkegaard og tjene som anlæg. Formaålet er saaledes ganske klart, men løsningen paa det lille stykke jord er vanskelig. Den er da efter forfatterens mening heller ikke blevet ganske tilfredsstillende.

Den store cirkel omkring kapellet forekommer mig ikke at have nogen særlig værdi, hverken som begravningsplads eller som anlæg, — selvom der ikke har været stillet krav om økonomisk udnyttelse af jorden, burde den dog have været udnyttet mere hensigtsmæssigt, enten som begravningsplads eller som anlæg.

Er den store cirkel saaledes mindre vellykket, er den mindre, urnehaven, til gengæld særdeles god, ligesom der er mange andre gode enkeltheder i kirkegaardsanlægget.

Urnehaven (se fig. 87 samt 204, 205, 207—9, 213—16) ligger overskuelig og aaben paa den nedre terrasse, saa cirkelformen kommer til sin fulde ret. Den er forsænket og omgivet af tørsatte klinkemure; gangene er

klinkelagte og gravene adskilte ved klinkekanter. I midten er der relativ store felter til fællesbegravelse, der er beplantet med bjørnegræs. I alle gravfelterne er der plantet roser og stauder eller saet sommervækster, der ikke maa blive saa store, at de skjuler rundingen. Urnehaven virker godt samlende paa det nedre anlæg, men alligevel er den intimt afgrænset. Imellem denne og den øvre terrasse ligger et plateau med en vandkumme af klinker, hvor vandet løber som

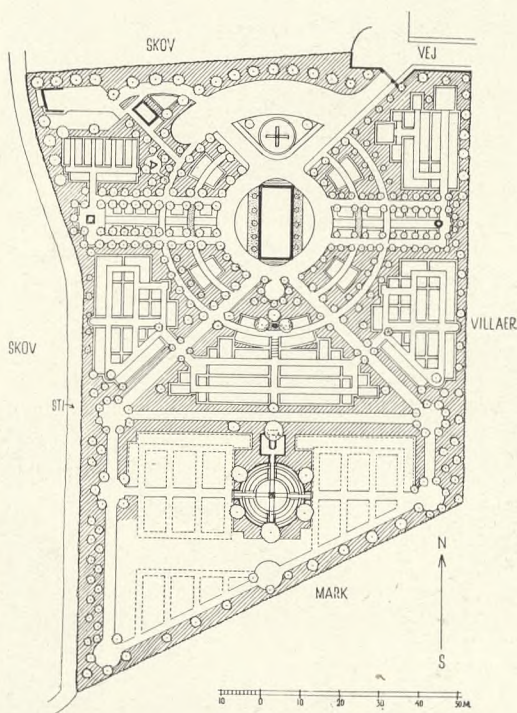
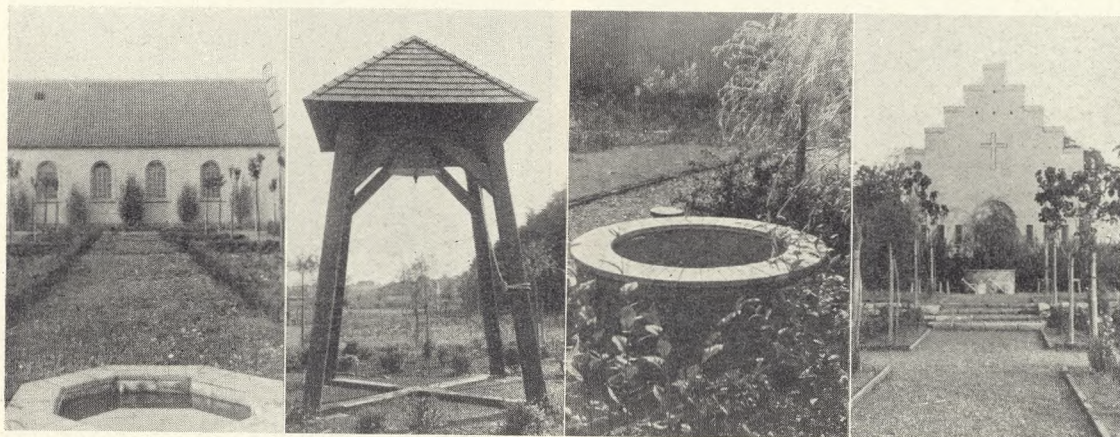

Fig. 195.
Johannes Tholles
Plan ca. 1:200.

Fra venstre: Fig. 196
Kig fra Øst imod
Kapellet, — Fig. 197
Klokestablen, —
Fig. 198 Vandkumme
Syd for Kapellet, —
og Fig. 199 Kig fra
Syd op imod Kapellet.
Foto: J. Th. 1942.

en kilde; vandplanter, aakander og siv, pryder dette lille særanlæg, der ogsaa er forsynet med bænke (se fig. 208 og 213-14).

Vandtilførslen foregaar paa hele kirkegaarden gennem kummer, der er opstillet

paa passende steder i anlæget. Der er tre foruden den omtalte; de er alle forskelligt udført (se fig. 196, 198, 208, 210-14), men af samme tekniske konstruktion, og det overflødige vand løber bort gennem overløbsrør. Det er en praktisk og smuk maade at løse dette problem paa, — samtidig skabes smaa idylliske pladser.

Et andet problem, der er løst diskret og pænt, er bortskaffelsen af affaldet, det sker gennem flettede affaldssamlere (se fig. 168 og 194), som er anbragt i buskadserne. De er flettede af pilevidjer og har støbt bund samt en side til at løfte af, naar de skal tømmes, og de er billige i anskaffelsen.

Envidere er der gennemført en nummerring over hele kirkegaarden, — en ting, der i og for sig er baade krævet og naturlig paa en ny kirkegaard; det er dog af saa stor betydning, at det alligevel skal omtales.

Tilkørselsforholdene er gode og rigelige.

Fra oven Fig. 200. Gangbelægning, hvor den midterste runde Gang skærer Græsaksene.

Fig. 201. Indplantet og ubebygget Gravsted.

Fig. 202. Da Gravmælerne ikke maa gaa i Højden, gaar man i Bredden.

Fig. 203 tv. Kig fra Vest imod Kapellet. Foto: J. Th. 1941-42.

Fig. 204 th. Urnehavens Midterparti. Foto: J. Th. 1942.

Foran kapellet ligger et lille symbolsk anlæg, et klinkekors omgivet af *anemone sylvestris*, lavendelhæk og roser, og her er ogsaa parkeringsplads.

Beplantningen paa kirkegaarden bestaar iøvrigt mest af løvtræer, som røn, tjørn, kirsebær, eg o. a. i nær tilknytning til skovens planter. Indhegningen mod skoven er traadvæv, som er beklædt med slyngplanter, *lonicera*, *efeu*, *clermatis viticella* o. a. hjemlige planter. Den nederste terrasse er tilplantet med gran og fyr, da den ikke foreløbig skal tages i brug til begravelser.

Hver afdeling af kirkegaarden har sin karakteristiske beplantning. Det er praktisk, og der kan opnaas smukke virkninger paa store kirkegaarde derved. Men paa en lille kirkegaard som Graastens virker det næsten desorienterende, hvor paradoksalt det end kan lyde.

Derimod er det praktisk ogsaa paa en

lille kirkegaard, at hver afdeling har sin hækplante; thi alle hækplanter er ikke lige dyre, og alle mennesker har ikke lige gode raad eller samme smag; man undgaar derved den sammenblanding af alle mulige hække, som man ser mange steder selv paa

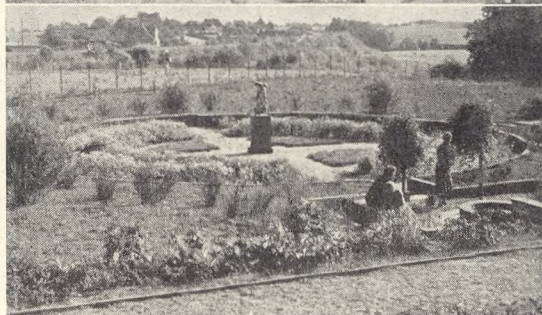
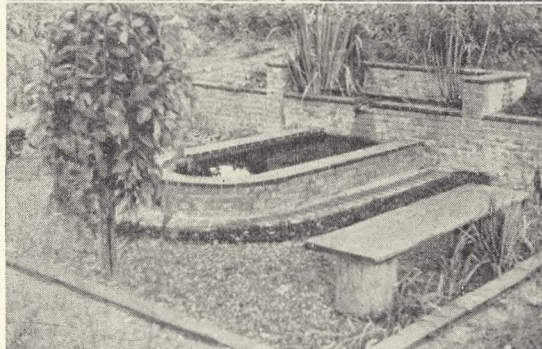
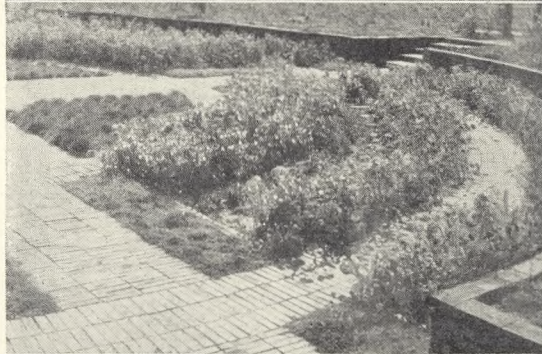
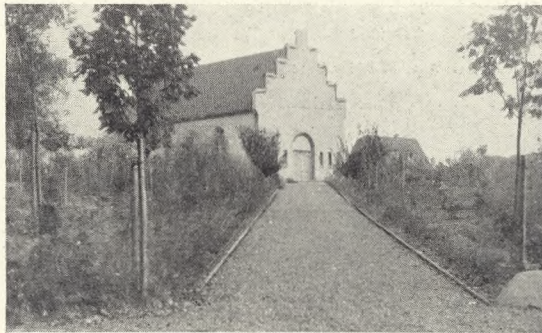

Fig. 205 til venstre. Gunnar Hammerich: Symbolsk Figur i Urnehaven. Foto: H. Malling, Graasten, 1941.

Fra oven: Fig. 206 Skraavej imod Kuppet.

Fig. 207-09. Partier fra Urnehaven. Foto: J. Th. 1942.

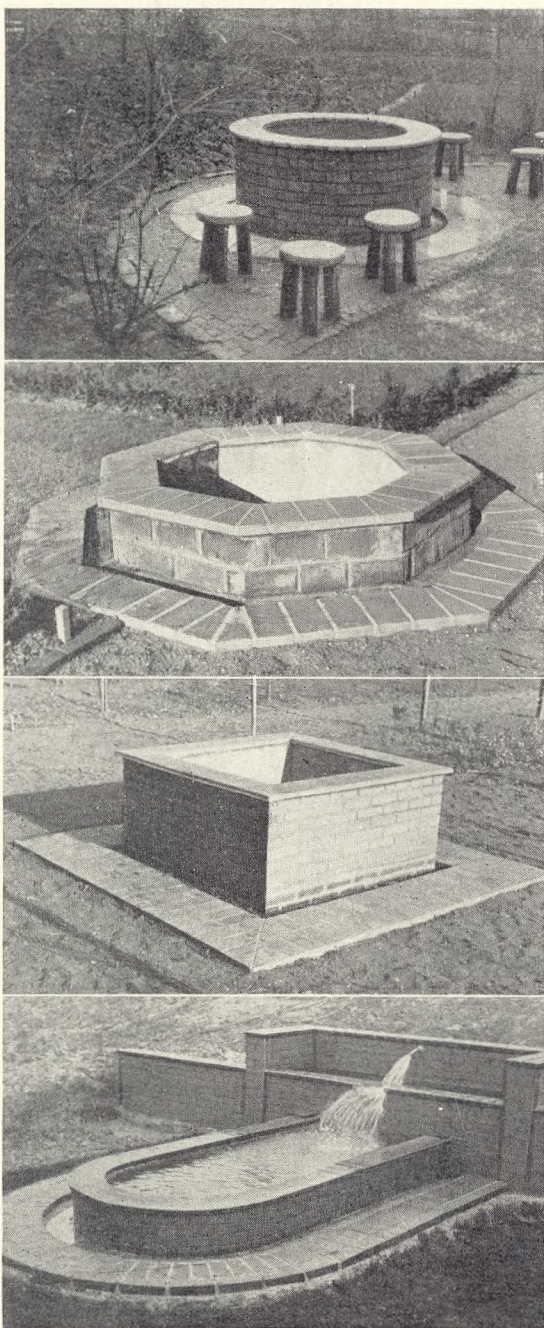

Fig. 210—13.
Fire forskellige
Vandkummer, —
den nederste i
Urnehaven.
Foto: J. Th. 1949.

nye kirkegaarde. For at gennemføre dette er der i vedtægten en bestemmelse om, at der kun maa plantes de til gravgaarden hørende hækplanter. Desuden planter og vedligeholder kirkegaarden alle ryghække. Stedsegrønne planter er der ikke brugt mange af.

Af gode enkeltheder i beplantningen kan fremhæves de to græsakser omgivet af alléer af *Malus floribunda* (fig. 196 og 203) og en allé af *Salix roseum* (fig. 192).

Af forskellige fakta om kirkegaarden kan i øvrigt nævnes:

Arealet er ca. 1,25 ha stort; belægningsprocenten ca. 25, altsaa en ret lille belægningsprocent; det ikke belagte er optaget af kapel, veje, affaldsplads, læbælter, siddepladser og anlæg. Der er flere hvilepladser og ret mange bænke (se fig. 191, 208 og 210), bl. a. med den gode bagtanke, at folk derved ikke fristes til selv at stille bænke op paa gravstederne.

Anlægssummen var projekteret til ca. 30,000 Kr., og den er i det væsentlige overholdt. Kommunen har foræret kirken hele kirkegaardsanlægget og stedlige haandværkere, med entreprenør *N. Wolf*, Keldbjerg, som hovedentreprenør, har udført arbejdet under tilsyn af havearkitekt Johannes Tholle, der i øvrigt ogsaa har tegnet bænke, affaldssamlere, vandkummer og andre detaljer. Tilplantningen er udført af gartner *N. Sørensen*, Graasten. Arbejdet er godt udført. Det var meningen, at arbejdsløse i kommunen skulde have udført dette, men der var ikke saa mange, at det kunde lade sig gøre.

Kapellet og toiletbygningen er projekteret af arkitekt *Jep Fink*, Aabenraa, og den i urnehaven opstillede symbolske figur (fig. 87, 204, 205 og 215) er udført af billedhuggeren *Gunnar Hammerich*, skænket af »Dansk Ligbrændingsforening«; klokkestablen (fig. 197) er tegnet af arkitekt *Mogens Meyling*, Sønderborg, og den er (til ligemed klokken) en gave fra en anonym.

Alt i alt er det en vel gennemført kirkegaard. Alle praktiske problemer er gennemtænkt og ført ud i virkeligheden efter havearkitektens ønsker og i overensstemmelse med moderne krav. Forfatteren af nærværende artikel kunde have ønsket en mere enkel plan og beplantning, da det skønnes, at helheden havde vundet derved, baade æstetisk og praktisk.

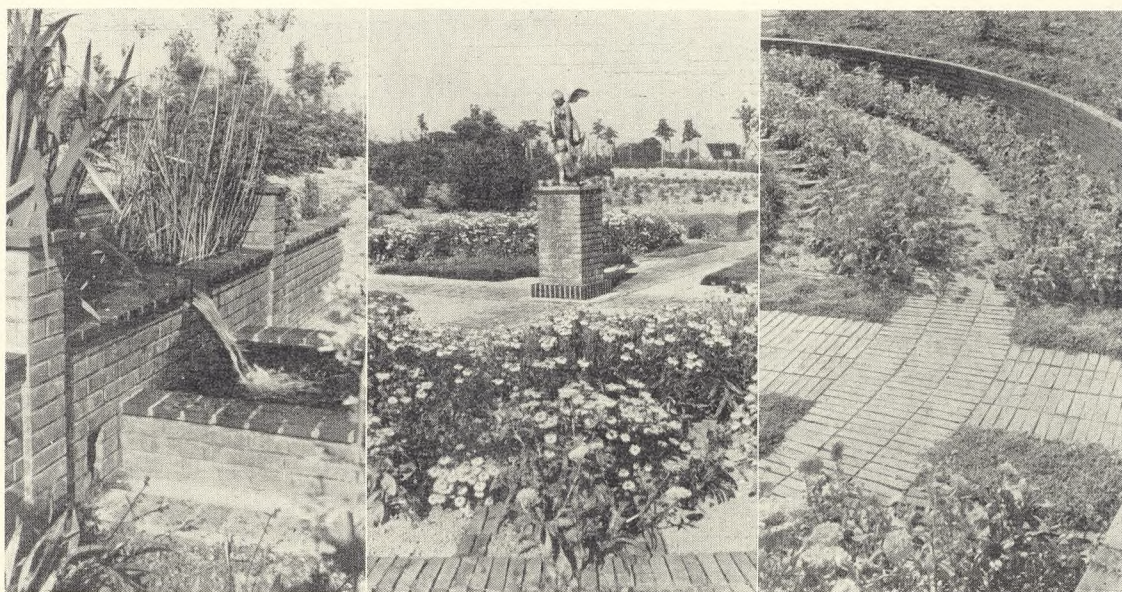

Fig. 214-16.
Partier fra Urne-
haven.
Foto: J. Th. 1942.

Skal kirkegården vedligeholdes efter planen, maa der gaas strengt til værks fra starten. Til at faa dette gennemført har lederen en god hjælp i vedtægten, der indeholder forholdsvis strenge, men ikke for strenge bestemmelser om beplantning og højde paa gravmæler (jevnt. fig. 202).

Det maa haabes, at den æra, der er indledet med de mange nye kirkegårdsanlæg, maa virke med til, at der vil blive ofret lidt mere paa kirkegårdenes vedligeholdelse end det hidtil er sket, og der er tegn paa dette i Graasten.

Graastenerne er glade ved deres nye kirkegaard. Derom vidner en udtalelse til havearkitekt Johannes Tholle fra sogneraadets formanden i Graasten, dommerfuldmægtig Petersen, der skriver, 30. December 1941:

»... Idet man anerkender, at Deres arbejde ved kirkegaardens anlæg herefter betragtes som afsluttet, undlader man ikke at udtale sogneraadets fulde anerkendelse af det udførte arbejde, der, efter hvad der er sogneraadet bekendt, ogsaa har vakt udelt tilfredshed blandt kommunens beboere...«

Kirkegaard og kapel indviedes til brug den 24. Nov. 1940 og skulpturen i urnehaven afsløredes 2. Pinsedag 1941.

Havearkitekt J. P. Andersen in memoriam

Dagen før sin 65. Aars Fødselsdag afgik Havearkitekt J. P. Andersen ved Døden.

Hans Navn var kendt over hele Norden. I sine yngre Aar udførte han et stort Antal Haveanlæg i Norge, — før, under og efter den første Verdenskrig et endnu større Antal Omlægninger og Udvidelser ved svenske Slotte, Herresæder, Landsteder og Villaer, og herhjemme har ingen som han været Herregaardshavernes Mand. Blandt Kirkegaardene er hans Navn især knyttet til de forskellige Udvidelser i Kolding samt til den store Urnehave ved Dammen i København's Vestre Kirkegaard.

— Før et Par Aar siden kom J. P. Andersen ind i Ledelsen af *Foreningen for Kirkegaardskultur*; desværre opnaede han kun at være med til et enkelt Bestyrelsesmøde, hvorfor han ikke her naede at faa gjort den Indsats, som vi havde haabet, og som han sikkert gerne selv havde villet yde.

Vi ærer Mindet om Havearkitekt J. P. Andersen. —

Kommentarer til et Ministerskifte

Et godt Stykke inde i den 11te Maaned i sit sidste Aar som Departementchef vilde Skæbnen, at den højtfortjente Embedsmand i Kirkeministeriet, *Valdemar Holbøll*, skulde flytte sit Sæde endnu en Gang og blive Kirkeminister.

Den, der skriver disse Linjer, erindrer tydeligt som Barn at have hørt sin Far ærbødigt omtale Embedsmanden, V. Holbøll, som den, der var noget nær det samme som selve Kirkeministeriet, — og det endskønt der den Gang dog højst har kunnet være Tale om en Fuldmægtig. Siden da har skiftende Ministre mødt den samme Embedsmand i Kultus- eller Kirkeministeriet, — med stadigt højere Charge, — en Embedsmand, der har sikret Kontakten fra den ene Periode til den anden, og som ofte i temperamentsfulde Vendinger og i sin egen charmerende Form har givet Besked eller ordnet, hvad der har skullet ordnes. At en saadan Kontinuitet fra Periode til Periode let bliver til en Tradition, skal ikke mindst Kirken være tilfreds med; yderligere synes denne at være sikret derigennem, at der ogsaa ved alle de andre nye Besættelser af Embederne i Kirkeministeriet er valgt Folk fra samme Ministerium.

Fig. 217.
Kirkeminister
V. Holbøll.

Vi benytter Ministerskiftet til at lykønske Kirkeministeriets nye Chef og sender samtidig gode Ønsker til den nye Departementchef *J. T. R. Thomsen* og den nye Ekspeditionssekretær, *Louis Petersen*, i Haab om godt Samarbejde ogsaa i Fremtiden.

En Mindehøjtidelighed paa en Kirkegaard

Af Kirkegaardsinspektør, *Havebrugsk. Hans Røno*

I Efteraaret tog Roskilde Domsogns Kirkegaardsbestyrelse Initiativet til Afholdelse af en Højtidelighed ved Komponisten *Weyses Grav* paa Roskilde gamle Kirkegaard. Det vilde være glædeligt, om en Omtale i »Vore Kirkegaarde« af denne Højtidelighed kunde give Stødet til, at der ogsaa paa Minde dage paa andre Kirkegaarde fandt lignende Højtideligheder Sted, — baade for at minde de Nulevende om dem, der er gaaet forud for os, — og for at erindre dem om, hvilke berømte Personer der hviler paa de enkelte Byers og Sognes Kirkegaarde. Dette vilde ogsaa være et vægtigt Led i Arbejdet paa at borttage det falske Indtryk af Gru og Uhygge, som Begrebet Kirkegaard (trods alt) dog stadig foresvæver mange Mennesker. Det vilde ogsaa kunne aabne manges Øjne for, at Kirkegaarden ikke blot er et Mørkets og Sorgens Sted, hvor man kun mødes til Begravelse, — men at det ogsaa kan være et Glædens Sted, hvor man samles i Mindets lyse Skær og berigede kan gaa hver til sit.

* * *

Om Aftenen den 7. Oktober 1842 kom Komponisten *C. E. F. Weyse* afkræftet hjem til sin Bolig i Kronprinsessegade i København. Da han ved Hjælp af sin Husholderskes Mand var bragt til Sengs, sagde han: »Godnat, Børn, og lad os nu sove i Guds Navn«. Dette blev hans sidste Ord. Den næste Morgen blev han fundet død, og fem Dage senere blev hans Støv efter hans eget udtrykkelige Ønske gemt paa Graabrødre Kirkegaard i Roskilde, hvor han selv havde udvalgt det Sted, han ønskede at hvile. »Paa de københavnske Kirkegaarde er der altfor megen Uro og Spekulation, og det koster da ikke Alverden at

blive kørt til Roskilde i Stilhed«, skal Weyse have sagt, og han tilføjede: »Og saa maa I ikke lægge nogen tung Sten paa mit Hoved, for saa kan jeg jo ikke komme op, naar Vorherre kalder paa mig, men I skal plante Buske og Blomster, hvorfra Fugle kan synge og Dufte stige«. Saadan gik det imidlertid ikke. Han fik et kolossalt Monument, en høj Gravligger, omgivet af et i Soklen faststøbt Gitter, som sammen med Stenen danner et kunstnerisk Hele (Fig. 219), der skyldes Billedhuggeren *G. Hetsch*, og som ingen igennem de 100 Aar, der nu er forløbet, har turdet tage Ansvaret for at ændre.

En af Perlerne i H. C. Andersens Fortælling: »Et Stykke Perlesnor«, der handler om den nye Jernbanelinie til Korsør, er netop Weyses Grav. »Hvor mange Perler er der paa Snoren fra Kjøbenhavn til Korsør?« spørger Digteren. »Vi ville betragte seks, som de fleste maa lægge Mærke til, gamle Minder og Poesien selv give disse Perler en Glans, saa de straaled ind i vor Tanke«. Den første Perle er Bakkehuset, *Camma Rahbeks* Hjem, og saa hedder det: »Kongegravenes By ved Hroars Væld, det gamle Roskilde, ligger for os. Kirkens slanke Taarnspir løfte sig over den lave By og spejle sig i Issefjorden. Een Grav kun ville vi her søge, betragte den i Perlens Glar; det er ikke den mægtige Unionsdronning *Margrethes* – nej, inde paa Kirkegaarden, hvis hvide Mur vi flyve tæt forbi, er Graven, en ringe Sten er lagt hen over den, Orglets Drot, den danske Romances Forsnyer, hviler her. Melodier i vor Sjæl bleve de gamle Sagn; vi fornåm hvor: »de klare Bølger rulled'«, »der boede en Konge i »Lejre« – Roskilde, Kongegravenes By, i din Perle ville vi se paa den ringe Grav, hvor i Stenen er hugget Lyren og Navnet: *Weyse*«.

* * *

Paa 100-Aars Dagen for Weyses Død, den 8. Oktober i Aar, samledes omkring hans Grav ca. 600 Mennesker til en Høj-

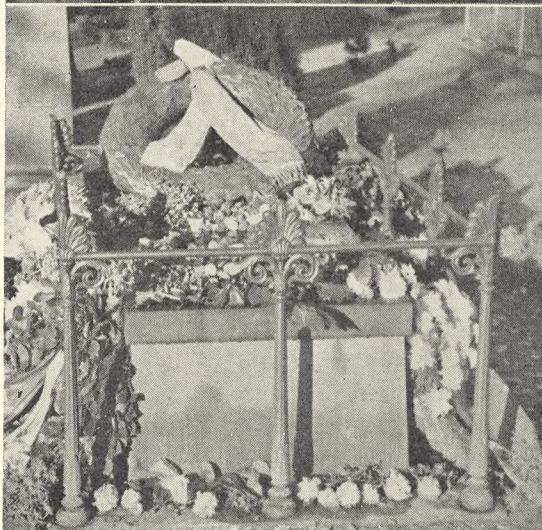

Fig. 218-19.
Fra Mindehøjtideligheden ved Weyses Grav i Roskilde
8. Okt. 1942.

tidelighed Kl. 9 Morgen, der blev transmitteret at Statsradiofonien, og som indledtes med, at Kirkegaardsbestyrelsens Formand, Guldsmedemester *W. D. Enig*, fra hvem Tanken var kommet, talte om Weyses Grav: »Fik han ikke det Blomstervæld over sig, som maaske mest havde været samstemmende med hans Sind, saa fik han til Gengæld den prægtige 200-aarige Bøg, der hvælver sig over hans Grav. Her paa hans lidt ensomme og mørke Gravplads ser vi ofte friske Blomster henlagt paa hans Gravsten som et Tegn paa, at mange i Stilhed ønsker at mindes ham og takke for, hvad han gav gennem sine Melodier«. Og saa lød for første Gang Weyses Toner over Weyses Grav.

100 Skolebørn sang flerstemigt: »Til vor lille Gerning ud«, »Dagen gaar med raske Fjed« og »Bliv hos os, naar Dagen hælder«. Efter den første Sang talte Domprovst *Ege* om Weyse og hans Tilknytning til Roskilde, hvor hans Ven, Sognepræst *Hans Hertz*, boede, og fra hvis Bolig der var en prægtig Udsigt over Fjorden: »Her sad Weyse med sine Venner eller alene oppe paa sit Værelse ved Vinduet og saa og hørte alt det, der i Sorø havde fyldt *Ingemanns* Sind. Her saa han Solen stige op i Østen, Lysets Engel sprede Glansen fra Guds Himmel over Jorden, alle de smaa Fugle flyve fra Reden, prise Vorherre og takke for Livet og Lyset med fløjstende Tunge, de fagre Blomster titte til hinanden, Sneglen vandre med Hus paa Ryg, og Jordens Børn ile til deres lille Gerning ud. Her saa han den skønne Sol gaa ned bag Rosenskyernes Volde, og der stod Slotet i Vesterled, tækket med gyldne Skjolde. Her hørte han Aftenklokkerne ringe i fjerne Kirketaarne og fornemmede her, at Aftenrøden bringer Fred, Nattens Stjerner Hvile. Men her lærte han ogsaa Længslen: »Bliv hos os, naar Dagen hælder, du kære Fader og Gud«, og saa formede han disse smaa enkle, men dog saa storladne Melodier, der fandt ind i Slot og Vraa, blev de fattiges Lovsang, Smaabørnenes Pris i den jublende Vrimmel — — — ja, blev alle Danskes kære Sangskat, fordi de umiddelbart træffer danske Iagttagelser og danske Længsler«.

Inden den sidste Sang nedlagde Overlærer *Carl Hansen* en Krans fra Roskilde Skolebørn som en Hilsen og Hyldest til Weyses Minde. Til sidst takkede Formanden alle, der havde medvirket, og de mange, der havde smykket Graven med Kranse og Blomster, og sluttede med at citere et Vers fra en Sang, trykt ved Weyses Død i 1842:

Ak, for det rige Tonekor
kun som Tak een Tone vi kan byde,
og det er Savnets Tone ved din Grav.
O, men længe, længe vil den lyde.

Bogtrykker

Niels P. Thomsen er død

Da »Vore Kirkegaard« i 1926 skiftede Redaktør og fik sit Redaktionsudvalg, skulde det ogsaa finde en god Bogtrykker, som kunde levere et smukt Tidsskrift for en Sum Penge, der stod i rimeligt Forhold til, hvad Foreningens Budget kunde præstere. Allerede da havde der længe staaet Ry om Provinsbogtrykkeren *Niels P. Thomsen*, der fra sit Trykkeri i Holstebro havde udsendt en hel Del smaa, eksklusive Tryksager. Det var allerede før den Tid bekendt, at kræse Forfattere og Forlag gerne afgav Ordre fra Hovedstaden og andre Steder i Landet til Thomsens Bogtrykkeri, helt deroppe i Holstebro, og man var altid forvissat om, at man ikke fortrød det. I Dag betaales visse af Thomsens tidligste Arbejder, ikke saa meget efter hvem der har forfattet det, der stod deri, og om det var en kendt eller ukendt Forfatter, — nej, de betaales som en Tryksag og med Liebhaberens eller Samlerens Pris paa det bedste og det smukkeste.

Redaktionen er taknemlig for, at Thomsen i mere end 15 Aar har kunnet og villet trykke vort Tidsskrift, fordi vi hele Tiden kun har ønsket at faa det bedste og det smukkeste frem. Lad være, at Bladet redaktionelt ikke altid har været saa godt betjent, — lad ogsaa være, at det ikke altid har været Guldkorn, der har staaet i det; een Ting er sikker, nemlig at Bladet er sat, ombrudt, trykt, heftet, indbundet og ekspederet med den største Omhu og af Landets fineste og dygtigste Bogtrykker; hvert Eksemplar i hver Udgave har vidnet om dette Faktum. Det bedste og det rigtigste var stedse Bogtrykker Thomsens Maal, — det kunde være svært at faa ham til at forandre et og andet, — han var konservativ og holdt af den Form, der var opnaaet i Typografi, Udstyr, Opsætning eller hvad; men Vanskeligheden ved at faa noget nyt,

en Forandring, bundede ikke i Magelighed eller et kontrært Sind, — de bundede kun i, at Thomsen ikke var helt overbevist om, at det nye nu virkelig ogsaa betød en Forbedring i bogtrykkermæssig eller bibliofil Henseende, — og undertiden gjorde det det vel heller ikke.

At han ikke desto mindre gerne selv ydede Støtte til noget nyt, naar han fandt det rigtigt eller værdifuldt, havde vi bl. a. Vidnesbyrd om, da vi i sin Tid gik over til den nuværende Omslagsforside; Thomsen tilbød da at betale Tegneren *Aage Jørgensen* for Udfærdigelse af Titlen, hvilket vi med Tak tog imod. Og at han desuden, hver Gang der i Foreningens Ledelse blev forlangt ny Tilbudsafgivelse paa Trykning af Tidsskriftet, viste sig at være den billigste, har naturligvis yderligere styrket Samarbejdet og gjort det til noget varigt, ligesom det har gjort det naturligt, at ogsaa andre af Foreningens Ordre afgik til Thomsens Bogtrykkeri; det kan i denne Forbindelse anføres, at Forslaget om vore Smaaskrifters praktiske Format skyldtes Thomsen, og at Titlen paa Serien derefter er af født af Formatet: Smaaskrifter.

Det var med Bekymring vi ifjor erfarede, at Thomsen var blevet ramt af en alvorlig Sygdom, og da vi for faa Maaneder siden i Holstebro konfererede med Thomsen, var det tydeligt at se, at Thomsen var mærket med Dødens Finger. Ikke desto mindre kom det vel alligevel som noget overraskende, at det skulde være lige i det begyndende Efteraar, at han drog det sidste Suk og nedlagde Arbejdet for sidste Gang. —

I et langt Liv — og ikke mindst i det sidste svære Aar — har hans Hustru været ham til megen Støtte, og for vort Blad er det en Tryghed at vide, at hun med en dygtig Søn, *Svend E. Thomsen*, ved Siden fører Arbejdet videre.

I Taknemmelighed overfor det ejegode Menneske, Bogtrykkeren *Niels P. Thomsen*, ærer vi Mindet. —

Om urnehaver

Af Overlæge, Dr. med. *Knud Secher*

I »Vore Kirkegaarde« nr. 7 har hr. stiftsgartner *Eig. Qwist* skrevet en artikel »om urnehaver« og ladet opstille 6 punkter, der repræsenterer »tidens krav« til en urnehave.

Jeg skal tillade mig at fremsætte enkelte bemærkninger særlig til punkt 1: at urnegravens størrelse aldrig bliver mindre end c. 1,5 m².

Man maa nu først klare, hvem der fremsætter »tidens krav«, for der maa dog staa en person bag ved.

For et hus er arkitekten bygherrens tilidsmand. Det er ham, der med praktisk sans og kunstnerisk snille og ogsaa med økonomisk ansvar skal danne rammen om de krav, som bygherren stiller; men det er bygherren, der stiller »kravene«.

Det samme maa gælde ved anlæg af haver, *in casu* urnehaver. Det maa være ejeren (byen), der stiller sine krav ud fra økonomiske betragtninger, ud fra spørgsmaal om forbrug af jord m. m. Saa maa det blive havearkitektens sag at anvende sin kunst til opnaelsen af det bedste resultat.

Noget andet er, at havearkitekten ligesom husarkitekten kan sysle med sine egne planer om, hvorledes han kunde tænke sig et givet anlæg; men saa bliver det efter »hans krav« og ikke efter »tidens krav«, at dette sker.

Med urnehaver kom der et helt nyt problem for kirkegaardsgartnerne og havearkitekterne; men det er dog først i de senere aar, at det virkelig har været diskuteret, — ikke mindst gennem den indsats, der er blevet gjort af havearkitekt *Johannes Tholle*. Men det første krav, der maa stilles til løsningerne af problemet er dette, at de skal tage hensyn til de krav, der stilles af kirkegaardsejeren.

Naar derfor nu stiftsgartner *Qwist* som første krav forlanger 1,5 m² jord til en urnegrav, saa har han ingen ret til at opstille dette som »tidens krav«. Det er jo netop en af

fordelene ved urnehaverne, at der kun behøver at anvendes lidt jord til en grav. Det er en afgørende fordel for byer, der er i jordnød og som kun gennem store økonomiske ofre kan skaffe mere plads, der maa ske maa ligge langt borte fra byens centrum. At den lille grav ogsaa i økonomisk henseende har en meget stor betydning for et stort antal af borgerne, kan byens ledelse ikke se bort fra.

Naar byen ønsker grave paa 0,5 m² til urnebegravelse, saa bliver det byens »krav« til sin havearkitekt eller kirkegaardsgartner, at han løser den opgave at skabe noget smukt ud af saadanne smaa grave.

Det har jo ogsaa vist sig, at denne opgave meget vel kan løses. Man faar blot noget nyt frem, noget, der afviger fra de gamle kirkegaarde; det er en funktionalistisk opgave, der skal løses, og den bliver løst.

Man har i Sverige særlig fra lederen ved Malmös kirkegaarde, trädgårdsarch. *G. V. Walberg*, stillet krav om, at urnegravene skulde ligge spredt med plantning imellem. Der er jo ingen tvivl om, at man kunde faa noget smukt frem paa denne maade, men et saadant forslag er ganske utopisk, naar det drejer sig om bykirkegaarde. I Stockholm havde jeg lejlighed til at diskutere dette punkt med vedkommende og protesterede mod tanken som uigennemførlig.

Ved passende placering og beplantning m. m. skal den smukke virkning opnaaes ogsaa for de smaa grave. Netop paa grund af den ringe størrelse spiller anvendelsen af ensartede sten en ganske særlig rolle, saaledes som ogsaa stiftsgartneren fremhæver det. Det er blot vanskeligt at faa publikum med dertil. —

* * *

Ovenstaaende Replik har været forelagt Stiftsgartneren, som imidlertid ikke mente at ville fremføre yderligere i Spørgsmaalet.

Redaktionen.

Kan Pastorseminariet blive Kirkegaardene til Hjælp?

Med Udgangspunkt i den kongelige Anordning om Ordning af Undervisningen paa Pastorseminariet rejste vi i et tidligere Hefte af »V. K.« (S. 72) det Spørgsmaal, om Kirkegaardene kunde vente, at de Præster, der fremtidigt gik ud til Sognearbejdet, vilde være bedre udrustet end de hidtil havde været det, — og netop med Støtte i den nævnte Anordning maatte man synes, at der var Grund til at nære nogen Skepsis her over for.

Imidlertid viser det sig, at den nævnte Anordning ikke gav Oplysning om alt, hvad der skulde undervises i, og i en Samtale, som vi siden har haft med Medlem af Bestyrelsen for Pastorseminariet, Biskop, Dr. theol. *H. Fuglsang Damgaard*, oplyser denne, at Kirkegaardene netop er taget med i Dispositionerne. Biskoppen udtrykte ved denne Lejlighed sin store, personlige Interesse for Sagen og kunde henvise til, at det er Meningen, at Kirkegaardene sidestilles med kirkelig Kunst, — og mere kan man ikke fra Kirkegaardssagens Venner med Billighed ønske sig.

Der vil altsaa nu paa Universitetet kunne paaregnes Undervisning i de Ting, der betinger Kirkegaardenes Udvikling og Standpunkt i de danske Sogne og Byer, og det maa derefter kunne forventes, at Præsterne fremtidigt kan gaa til deres Embeder med et vist Fond af Kundskaber om, hvad der kan kræves, for at Kirkegaardene kan opfylde Tidens Krav til dem, og at de ikke, — som det nu ofte er Tilfældet, — staar famlende eller uforstaaende overfor Sagen.

Vi vil da fremtidigt ikke mere staa tilbage for vort nordiske Broderland, Finland, — og Spørgsmaalet, der er sat som Overskrift paa nærværende Artikel, vil forhaabentlig snart kunne besvares med et klart og tydeligt: Ja. —

PAASKEGRY PAA KIRKEGAARD

Hører du, min døde,
 hvor lydt de Fugle synger?
 Skimter du, hvad Foraarsgrøde
 Dødens Urtegaard forynger?
 Aner du, hvor Morgenstunden,
 lufter spæde Blomsterkjoler,
 hvor, som Bølger, blaa Violer
 stiger op af Grunden?

Hører du, min døde,
 hvor her et Hjerte banker
 dit med Foraarsbud i Møde
 under Blomstervæld af Tanker?
 Føler du den strenge Kulde
 fra dit eget Hjerte vige,
 saa det længselsvarmt maa hige
 opad – bort fra Mulde?

Hører du, min døde,
 de Klokker, Klokker kime?
 Fuglekor mod Morgenrøde!
 Melder Livets Sejerstime.
 Dødens Vinternat er omme,
 vi, som aldrig før, i Live.
 Dagen ved sit Solskinskomme
 ser os evigt sammen blive!

Ingeborg Maria Sick.

Fig. 220. Gislinge Kirkegaard. - Foto: J. Th. 1942.

Menighedsraadenes Ansvar for Skade paa Person og Ejendom i Kirker og paa Kirkegaarde

Af Stiftsfuldmægtig, cand. juris H. F. Jørgensen

Indledningsvis bemærkes, at der ikke i den kirkelige Lovgivning findes Bestemmelser angaaende det fornævnte Emne, og det er saaledes nødvendigt for nærmere at klarlægge Spørgsmaalet at søge hen til den almindelige Lovgivnings Bestemmelser herom. Det er derhos af Overskuelighedshensyn praktisk at sondre mellem Skader, der overgaar:

- 1) Kirkens Funktionærer,
- 2) Kirkegængere og Besøgende i Kirke og paa Kirkegaarde, og
- 3) Løsøregenstande, tilhørende private, som findes paa Kirkegaarden. Som saadant Løsøre kan nævnes Monumenter, Gravtittre og anden af en Gravstedsejer opstillet og hans Ejendomsret undergivet Genstand.

ad. 1. Ifølge Lov Nr. 183 af 20. Maj 1935 paahviler det en Arbejdsgiver at holde de af ham beskæftigede Arbejdere forsikrede mod Ulykker, som maatte overgaa disse under Udførelsen af deres Hverv. Denne Bestemmelse maa Kirkerne ogsaa underkaste sig og bortset fra en særlig Ordning i København og paa Frederiksberg, hvor efter henholdsvis den københavnske og den frederiksbergske kirkelige Ligning fra 1. Juli 1931 at regne har overtaget Ansvaret for Kirkebetjentene i Henhold til Ulykkesforsikringslovens Bestemmelser, jfr. nærmere Gejstlig Reskriptsamling 1931 pag. 392, 461 og 737, paahviler der Kirkerne en almindelig Forsikringspligt til Imødegaaelse af Erstatningsansvar for Ulykker, der maatte overgaa Funktionærene.

I det følgende vil der blive citeret nogle af Kirkeministeriets Afgørelser af Spørgsmaalet om at holde de ved Kirkerne og paa Kirkegaardene ansatte Funktionærer ulykkesforsikrede. I Ministeriets Skrivelse af 6. April 1933 (G. R. pag. 66) udtales det saa-

ledes bl. a., at der maa paahvile Menighedsraadet Forsikringspligt overfor Ringeren, der i dette Tilfælde tillige var Graver og Fyrbøder, ligesom der paahviler Raadet Forsikringspligt overfor enhver (herunder Kordegn, Kantor og Organist), der for et fast aarligt Vederlag udfører Arbejde for Kirken og paa Kirkegaarden samt tillige overfor tilfældig Medhjælp ved Kirke og Kirkegaard. Det tilføjes derhos i Skrivelsen, at der *ikke* overfor *Sognepræst* og *Kirkegængere* paahviler Menighedsraadet nogen Forsikringspligt i Henhold til Ulykkesforsikringsloven.

Ved ikke-selvejende Kirker maa der i Henhold til nævnte Lov paahvile Menighedsraadet Forsikringspligt for de Funktionærer, som ansættes af Menighedsraadet og lønnes af Midler, der tilvejebringes af den kirkelige Ligning.

ad. 2. Hvad derhos angaar Omfanget af Kirkens Ansvar for skadevoldende Begivenheder, som indtræffer paa Kirkens Grund, og om Tegning af Ansvarsforsikring til Dækning af Risiko for mulige Erstatningskrav udtales det i Kirkeministeriets Skrivelse af 10. Juli 1935 (G. R. pag. 126), at der paahviler Kirken samme Ansvar som enhver anden Grundejer for Ulykker, som paa Grund af Forsømmelighed fra Kirkens Side maatte ske paa Kirkens Grund, og at Kirkeministeriet intet har at erindre imod, at der af Kirken tegnes Ansvarsforsikring til Dækning af Risiko for mulige Erstatningskrav.

Med fornævnte Udtryk »Forsømmelighed fra Kirkens Side« menes det, at Menighedsraadet foruden Ansvar for egen Forsømmelighed ogsaa har Ansvar for den Skade, Trediemand (Kirkegængere og Besøgende) maatte lide paa Grund af Forsømmelighed fra Kirkebetjentenes Side.

ad. 3. Med Hensyn til Monumenter, Git-

tre og lignende, som findes paa Kirkegaard- den, og som tilhører Gravstedsbrugere, er Hovedreglen vel nærmest den, at Kirken (Menighedsraadet) i Kirkegaardsvedtægten fralægger sig ethvert Ansvar for Beskadigelse eller Ødelæggelse, som maatte overgaa det nævnte Løsøre ved Naturbegivenheder, Vold eller hændelig Skade.

Kirkeministeriet har i en Skrivelse af 24. Juli 1934 (G. R. pag. 346) i Anledning af en Forespørgsel om, hvorvidt en Kirke eller dennes Bestyrelse maatte anses for at være ansvarlig for en under en meget stærk Storm sket Skade paa forskellige Gravsteder paa en Kirkegaard, derunder Beskadigelse af de paa Gravstederne rejste Mindesmærker og Gravstedernes Indhegning ved nedstyrkede Træer og lignende, udtalt, at der efter Ministeriets Formening ikke kan paahvile Kirken eller dennes Bestyrelse noget Ansvar for det skete, men at Spørgsmaalet henhører under Domstolenes Afgørelse. I Skrivelse af 31. Marts 1937 (G. R. pag. 49) har Kirkeministeriet ligeledes i Anledning af Spørgsmaalet om Erstatningspligt for Skade paa Mindesmærker paa en Kirkegaard, foraarsaget ved Storm, næst at henviser til Kirkegaardsvedtægten Bestemmelser om, at Kirken intet Ansvar paatager sig for en saadan Skade, udtalt, at det fremsatte Spørgsmaal iøvrigt beror paa en Fortolkning af Lovgivningen, hvilken Fortolkning henhører under Domstolenes Afgørelse, hvorved bemærkes, at der ikke for Kirkegaarde gælder særlige Lovbestemmelser for Erstatning for Skade.

Det omhandlede Spørgsmaal ses ikke at have været forelagt Landsretterne til Afgørelse. Sluttelig finder jeg Anledning til at citere Østre Landsrets Dom af 11. April 1932, hvorefter en Stenhuggermester, der i April 1931 paa et Gravsted havde opstillet et 120 cm højt Monument, bestaaende af fem Stykker hugget Sten, hvilende paa et Underlag af Grundsten over stampet Jord, ansaas erstatningspligtig overfor en Enkefrue, der i Juni 1931 var kommet til Skade

ved, at Monumentet, medens hun var inde paa et hende tilhørende, tilstødende Gravsted for at anbringe en Blomsterpotte, væltede ned og beskadigede hendes højre Fod, idet Monumentets Fundering og Opstilling antoges at have været mangelfuld og ikke at have opfyldt Gravsted-Regulativets Krav i saa Henseende.

Heraf kan det formentlig i Tilslutning til det behandlede Spørgsmaal slutes, at der — bortset fra, hvorledes Domstolene iøvrigt vil stille sig til Spørgsmaalet i det enkelte Tilfælde — ikke vil kunne kræves Erstatning af Kirken (Menighedsraadet) for hændelig Skade paa Monument og Indhegning, naar Opstillingen af det nævnte enten ikke opfylder Kirkegaardsvedtægten herhen hørende Bestemmelser, eller efter et objektivt, sagligt Skøn herover iøvrigt maa anses for mangelfuld. Under alle Omstændigheder er det dog det sikreste i Kirkegaardsvedtægten nærmere at præcisere Kirkens Ansvar for de paa Gravene af Gravstedsbrugere anbragte Genstande.

Nya kyrkogården i Kalmar

Af trädgårdsarkitekt G. V. Walberg

När jag för ett par år sedan erhöi i uppdrag att uppgöra förslag till generalplan för det nya kyrkogårdsområdet i Kalmar, var detsamma redan delvis inhägnat och dränerat. Dessa arbeten hade tidigare utförts som s. k. nödhjälpsarbeten. På området var även ledes uppfört ett kapell med krematorium samt vägar till detsamma framdragna dels österut mot landsvägen och dels söderut i anslutning till den befintliga kyrkogården. Entrépartiet mot landsvägen var likaledes utfört. Samtliga dessa fakta försvårade givetvis i viss mån lösningen av projektet och komplicerade delvis detsamma (Fig. 221).

Det nya kyrkogårdsområdet är till större delen bevuxet med större och mindre träd av tall, gran, ek, björk m. m. med en yppig markvegetation av gräs och örter. En mindre

del, sydöstra området, utgöres av äldre åkermark bevuxen med gräsvall. Markens höjdförhållanden äro sådana att ej alla delar av området kan dräneras till 2,00 met. djup, som föreskrives för kistbegravning.

Belägenheten är den bästa möjliga i förhållande till såväl kommunikationer som ock närheten till stadens bebyggelse. Den omedelbara gränsen till nuvarande kyrkogårdsområdet får även anses såsom en fördel. Naturen, å såväl området som angränsande marker, är i alla avseenden mycket stämningfull.

Uppdraget gällde, som förut nämnts, att uppgöra en generalplan för den avsedda utvidgningen av kyrkogården. Å huvudplanen framgår huruledes de olika dispositionerna hava gjorts. Planen av 10 kv. utvisar huruledes urngravarna skola infogas i terrängen. Här nedan återgives den beskrivning som åtföljde planen vid förslaget överlämnande.

»Planen är uppgjort med tanke på ett succivt utvidgande av kyrkogården.

Med avseende på områdets disponering för begravningsändamål, så bemärkes att kvarteren 1-8 och 11 äro avsedda att i hufvudsak användas för kistbegravningar (2,00 met. gravdjup) medan de övriga kvarteren, som ej kunna dräneras till erforderligt djup, äro avsedda att ordnas för gravsättning av urnor.

Från nya entrépartiet, utmed Norra vägen, har infarten till kapellkrematoriet givits en ändrad riktning så att man kommer direkt fram till den stora planen som redan finnes söder om kapellet och mot dess huvudingång.

Kvarteren 1-5, vilka äro förlagda till det öppna området mellan den nuvarande och nya kyrkogården, äro utlagda som gravgårdar och omgivna av höga avenbokhäckar. Inuti dessa gravgårdar och utmed huvudingångarna utläggas gravar ordnade i enkelt-rader och omfattande såväl familjegravplatser som ock ensamgravar.

Kvarteren inuti det skogbevuxna området skola omgärdas med jordvallar eller vall-

murar. Dessa vallar kunna under hand uppläggas av den fyllnadsmassa, som erhålles vid grävning av gravar å det nya området.

För ernäendet av en sådan ordning, att kyrkogårdens karraktär kommer att överensstämma med tanken i det föreliggande förslaget, så bör särskilda bestämmelser utfärdas rörande såväl beläggning som ock plantering och inhägnad av gravplatserna jämte mått å de monument som få anbringas å gravar och gravplatser.

Med avseende på vegetationen å det öppna området, så skall densamma, förutom de förut omnämnda avenbokhäckarna, bestå av stamträd vilka planteras dels som fristående träd inuti gravgårdarna och dels som alléer utmed huvudingångarna.

I gränsen mot den nuvarande kyrkogården skall planteras en ny häck av avenbok, som anbringes på så stort avstånd från gränshäcken att här kan erhållas en ny rad av gravplatser när gränshäcken, efter det avenbokhäcken ernått erfoderlig höjd, kommer att borttagas, och då ej längre kan anses, fylla avsett ändamål.

Å det skogbevuxna området skall all värdefull vegetation bibehållas, men bör lämplig gallring i god tid företagas, så att kvarstående träd erhålla god och allsidig utveckling.

I sydvästra delen har utlagts ett plantskole- och ekonomiområde för kyrkogårdens behov. Det är nämligen av stor betydelse att ett sådant område finnes å en kyrkogård av den omfattning, som här avses.

Vid kyrkogårdens ibruktagande för avsett ändamål torde vara lämpligast att i första hand iordningställa kvarteren 1 och 2 och eventuellt kvarter 10. Denna senare gård omfattar endast urngravar. Avsikten är nämligen att alla urnor med aska, skola nedsättas i marken eller ock i urnkammare som nedgrävas i jorden.

Första utvidgningsskedet bör omfatta dränering samt omläggning av infartsvägen till kapellkrematoriet och dessutom anläggning av vägen i skogskanten mot öster.

Uppdraget, som sådant, har varit mycket

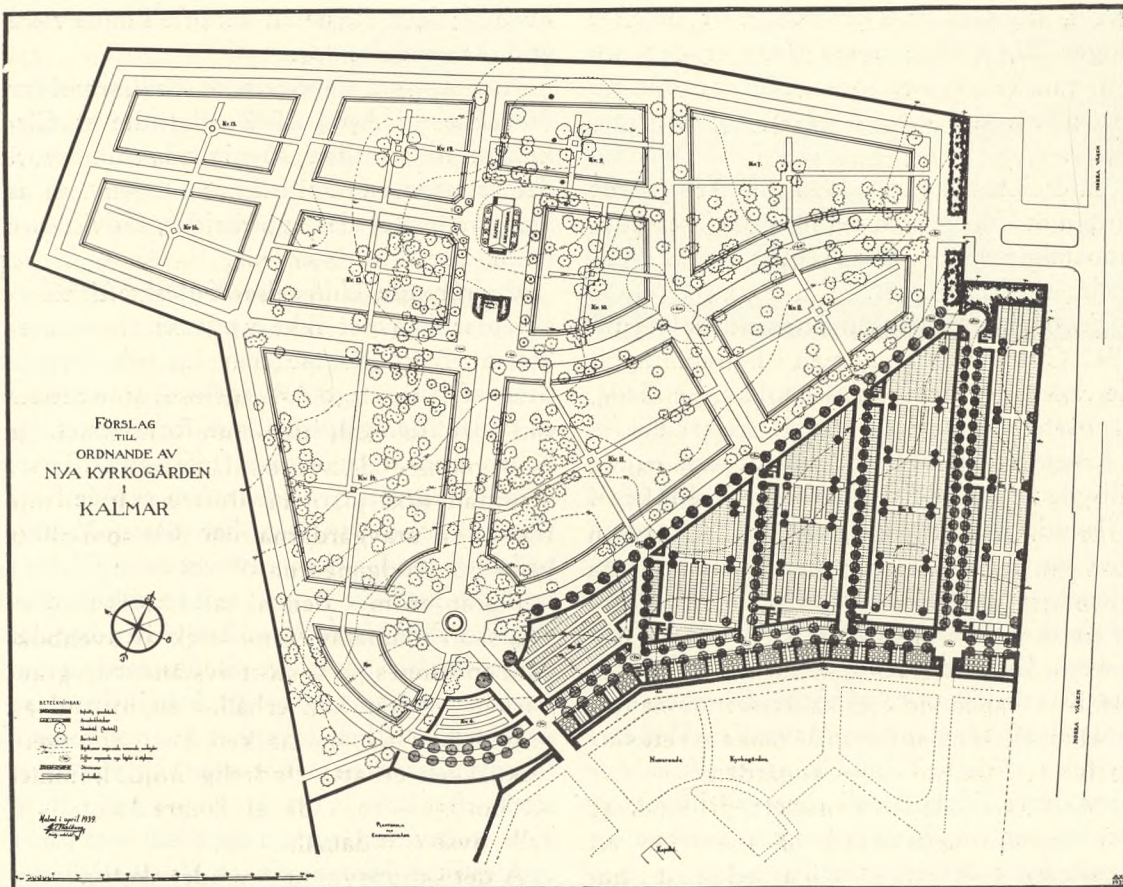

Fig. 221.
G. V. Walberg: Plan
til ny Kirkegaard
i Kalmar (se Teksten
S. 103-5).

intressant inte minst därför att vederbörande myndigheter, jämte kontraktsprosten och kyrkogårdsföreståndaren på platsen, visat den allra största förståelse för saken. Det är också att hoppas att de stora förutsättningar, som här finnas för att skapa en verkligt vacker och stämningsfull kyrkogård, vid den framtida utformningen till alla delar komma att infrias.

Beskæftigelseslovene

I Fortsættelse af *Kirkeministeriets* Cirkulærer af 21. Februar og 30. August 1941 udsendtes der under 28. Marts 1942 et Cirkulære om Restaurering af Malmkroner i Kirkerne, i hvilket det samtidigt meddeltes, at Andragender om Tilskud til Kirkegaards-

arbejder, der iværksættes for at afhjælpe Arbejdsløsheden, ikke som hidtil skulde indsendes til Arbejds- og Socialministeriet, men gennem Provstiudvalg og Stiftsøvrighed skulde indsendes til Kirkeministeriet, og at dette Ministerium (hvis Arbejdet godkendes) derefter fremsender det til Arbejds- og Socialministeriet (Beskæftigelsescentralen). Denne Regel gælder saaledes stadig, — og den gælder uanset at Beskæftigelsescentralen fortsat udleverer Ansøgningsblanketter, hvorpaa der staar noget helt andet. Dette er naturligvis ikke saa heldigt, og det volder undertiden let forstaaelige Misforstaaelser.

Arbejds- og Socialministeriet udsendte under 6. Marts 1942 sit Cirkulære om Dyr-tidstillæg til de beskæftigede Arbejdere; i dette regnes der (som ogsaa i den øvrige Aflønning) med 2 Decimaler efter Øre-Til-

læget, saaledes at Dyrtdstillæget derefter udgør 39,15 Øre; ogsaa dette er det noget vanskeligt og ubehageligt at operere med; men det *kan* jo gøres, og det *skal* gøres.

Efter Kendelsen af 1943 fik Arbejderne endnu et Tillæg, som der maa paaføres Løn- udbetalingerne, — ogsaa regnet med 2 Decimaler til Ørebeløbet.

Fra ovenn. Ministerium udsendtes 11. Juni 1942 Cirkulære om, at man i Betragtning af de vanskelige Transportforhold henstillede, at Materialer saavidt muligt fremskaffedes i Arbejdsstedets Nærhed, og at man kunde tilbyde at yde 80 pCt. af Arbejdslønnen i Tilskud, naar de paagældende Arbejdere blev sat til at oparbejde egne Materialer paa Stedet, — og i Cirkulære af 9. Oktober 1942 er dette Tilbud gentaget og gælder indtil videre. Cirkulæret omfatter ogsaa Tilbud om at yde 50 pCt. af Arbejdslønnen ved Indkøb af indenlandske Materialer. Ved Benyttelse af dette Tilbud kan der altsaa opnaas større Tilskud end ellers bevilliget, og det vil naturligvis være klogt at benytte sig deraf, hvor det er muligt.

Endelig har *Handelsministeriet* under 25. August 1942 udsendt sit Cirkulære om Begrænsning af Cementforbruget, efter hvilket det ikke mere er tilladt at anvende Cement til Veje og Gaardspladser, i Haver, Parker og lignende Anlæg samt ved Indretning af Hegn og Hegnsmure, Vandbassiner til Haver, Parker o. l., Kantsten, Rendesten, Afviserværker og Cementfliser, — Ting, af hvilke adskillige ofte bruges i Kirkegaardsanlæg, og som Forbudet derfor rammer. Dette er beklageligt, og der er derfor sine Steder sikkert Grund til at ansøge om Dispensation for Bestemmelserne. Derimod rammer Forbudet iflg. Kirkeministeriets Resolution af 22. Februar 1943 ikke Støttemure og heller ikke nødvendige Reparationer af Arbejder, der oprindeligt er udført i Cement, ligesom det er muligt at faa 30 Sække Cement i »fri Handel« til Anvendelse ved Arbejder, for hvilke der ikke er givet noget

Forbud; dette sidste vil der ofte kunne være god Anvendelse for.

Nævnes skal det ogsaa, at *Fællesraad for Havekunst* i April 1942 udsendte et Cirkulære til samtlige Menighedsraad, hvori der rettedes en Opfordring til dem om at igangsætte Reguleringsarbejder, Udvidelser m. m. ved Kirkegaardene.

Vedrørende *Udførelse* af Beskæftigelsesarbejder kan det ikke undgaas at bemærkes, at Betingelserne (navnlig om Anvendelse af langvarigt Arbejdsløse) sine Steder er faldet Menighedsraadene for Brystet, og hellere end at tage imod et Tilskud til Arbejder, hvorved Arbejdskraften skulde hentes fra Byer i Amtet, har disse Menighedsraad paa Landet undværet dette Tilskud og ladet Folk fra Sognet udføre det til normal Arbejdstidsbetaling. Endvidere har det ogsaa knebet adskillige Steder med at faa anvist saadanne langvarigt Arbejdsløse, saa Arbejdet i det hele taget har kunnet komme i Gang. Der er Arbejder, som er projekteret straks efter Lovens Ikrafttræden og som bl. a. af ovennævnte Grund næppe har faaet sat et Spadestik i Jorden. Disse Vanskeligheder med at finde langvarigt Arbejdsløse har dels været i Egne, hvor Jordbrug, Tørvegravning og Roesæsonerne længe lagde Beslag paa Arbejdskraften, men ogsaa paa Steder hvor Wehrmacht har sat større Arbejder i Gang samt i den sydlige Del af Landet, hvor mange finder Arbejde paa den anden Side af Grænsen. Paa sidstnævnte Sted er der dog i enkelte Tilfælde givet Dispensation for Bestemmelsen om de 100 Dages Ledighed, saa at Arbejdet har kunnet komme i Gang, — men først efter at det har ligget stille i op imod eller over 12 Maaneder. At dette er uheldigt, siger sig selv, — det er meget ubehageligt og ubetinget fordyrende, naar et Anlægsarbejde saadan kommer til at ligge hen og gro til en hel Sommer igennem, ja mere end det.

Men selv om der er Ubehageligheder og Vanskeligheder ved Loven om Beskæftigelsesforanstaltninger, bør disse dog ikke hin-

dre, at Loven bliver benyttet i videst muligt Omfang til Gavn for Arbejdskraften saavel som for Kirkegaardene. Og da der nu er gaet cirka Halvdelen af den Tid, for hvilken Loven er gældende, og da bl. a. baade Kulsituationen og Cementsituationen maa formodes at ville skabe en ny Arbejdsløshed, er det af Vigtighed, at Menighedsraadene skynder sig med at tage imod Lovens Tilsagn om Tilskud og faa deres Kirkegaard bragt i god Orden. Ogsaa fordi Krigssituationen i sig selv og de Epidemier, som erfaringsmæssigt følger i Krigens Fodspor, vil kunne kræve Forbrug af langt mere Jord, end vi ellers har nødtigt at regne med.

I Tilknytning til Oversigten over Forholdene vedrørende Beskæftigelseslovene og deres Virkning kan det vel have sin Interesse at anføre, at den af et Par af de kgl. Bygningsinspektører benyttede Praksis med at sende Planer til nye Kirkegaarde m. v. til Erklæring hos en gartnerisk Fagmand atter er indstillet paa Grund af manglende Midler dertil.

Til den indtil da praktiserede Ordning kan der givetvis anføres baade Fordele og Mangler. Kirkeministeriet har fundet Ordningen for dyr, og Menighedsraadene har erfaret, at den kan forsinke en Sags Gang, — ofte ganske betydeligt, og Havearkitekter, som har været underkastet Censuren, vil have høstet Erfaringer af anden Art.

Fællesraad for Havekunst har haft en Konference med Kirkeministeren og Departementchefen om Sagen, og det kan vel have sin Rimelighed, at der før eller senere findes en tilfredsstillende Løsning.

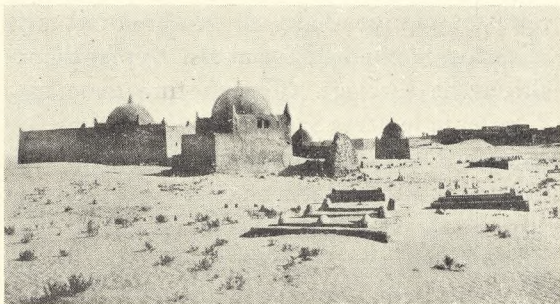

Fig. 222.
Arabisk Kirkegaard.

Arabiske Kirkegaarde i Tunis og Ørkenen

Af Bibliotekar Hans Aage Paludan †

Uden Adskillelse fra de omgivende, øde Strækninger eller mellem Gravstederne indbyrdes, uden Blomst eller Busk udover enkelte strittende Kaktus hist og her skinner *Kairuans* muhammedanske Kirkegaard som en blændende hvidkalket Tuemark udenfor Bymuren. Skyggeløs, tør, gulgraa af Sten og Jord, men de fleste Grave hæver sig lidt med en kalket Flise over Firkanten, med eller uden en stumpet Pyramide over Hovedenden; denne *mohabad* betegner en Mandsgrav, Kvindegravene er flade. Kun sjældent ses en Indskrift. Enkelte Familier har om deres Omraade en lav, hvid Mur; hyppig sprækker de gule Mursten frem under den hvide Puds. Smaa hvide *Kubba'er* eller *Kuppelbygninger* viser Præsters eller andre hellige Mænds Grave (*Marabut'er*). Nogle er kun af Mursten, andre har Fajanceplader i flere Farver over sig; paa de grønne kendes

Tilvenstre Fig. 223.
Kongegrave foran
Tuggurt.

Tilhøjre Fig. 224.
Kirkegaard i Ørken-
sandet.

Cherifferne, af Profetens Slægt. Et trekantet Hul bestemt til at hælde Henna og vellugtende Sager ned til den Døde.

Kirkegaardene er i Islams Lande uhyre store Omraader udenom Byerne; Grave hjemfalder ikke, stadig nye lægges ved Siden af. Saaledes blinker ogsaa i Solen omkring Kairuan Islams hellige By i Tunis, deres hvide Kalkbælte af Kupler og Stene.

Ved rigere Begravelser uddeles Brød og Figner til Tiggere, læses Tryllesprog, brændes ogsaa Røgelse. Et Telt rejses for nogle Dage over den nye Grav til Familien, især Kvinder, der kommer til *Chitme*, som de kalder det, og spiser et Rismaaltid og læser eller lader læse af Koranen og modtager Besøg. Især om Fredagen kommer Kvinder til Gravene og brænder sukkertopformede Lys. Men skønt det anses for en religiøs Pligt at besøge de Døde, ialtfald een Gang om Aaret, — hvor Familierne kommer der som paa Skovtur med Børn, drikker Kaffe, leger og sover derude, — saa ligger de nøgne Kirkegaarde næsten altid øde hen.

Allerydmygst at se til er Beduingravene i Ørkenen eller de smaa Kirkegaarde i Landet udenfor Oaserne. Foran *Tuggurts* Negerby, ude i den aabne Sandmark, hvor ingen Palmer mere skygger, ligger *Ben-Djellab* — Kongernes Grave i et Par smaa lindekronede Gravkapeller under Kuppel af den graagule Ørkenrose-Kalksten, glimtende af Mika under Søjlerne. Der er her et halvhundrede Grave i Rækker med 2 hvide Steler for mandlige, 3 for kvindelige, Midterstelen er afstumpet for ugifte Kvinder; men udenom i Sandet ligger hist og her efter samme Princip Gravfliser af kalket Lerjord eller Fajancekanter, eller blot smaa Rammer lagt sammen af Ørkenrose-Blokke og snart overføgne af Sand.

Ved nye Grave ses en Palmepind for hver Ende, flade Røgelsekar af Ler, en lille Skaal til Føde og Vand til Fugle eller andre Dyr; Votivgaver kan hænge paa Pinden: Tøjklude, smaa Redskaber eller Horn. Af og til er der endog hobet smaa Tuer sammen af Sandet til at angive Gravstedet.

Menighedsraadene og Byplanlægningen

I Henhold til den nugældende Byplanlov skal enhver Købstad og »enhver anden samlet Bebyggelse, der overvejende udgøres af Bygninger til andet end Landbrugsformaal, og som omfatter mere end 1000 Indbyggere«, inden den 29. April 1943 have udarbejdet sin Byplan. Dette Arbejde skal besørges ved Kommunalbestyrelsens Foranstaltning, og det er som saadan Menighedsraadene uvedkommende, — *men iøvrigt vedkommer det i høj Grad Menighedsraadene*. Dette gælder i ganske særlig Grad Spørgsmaalet om *Kirkegaardene*, idet det kun er et Faatal af Kirkegaardene, der er henlagt til Kommunalbestyrelsernes Omsorg. Langt de fleste af vore mere end 2000 Kirkegaarde administreres af Menighedsraadene.

Da det altsaa er en kommunalpolitisk Opgave at faa lavet en Byplan, løber Menighedsraadene let den Risiko, at Kommunen ikke tager fornødent Hensyn til Behovet af Kirkegaardsjord. Og da selv Menighedsraadene (der dog ellers kender *noget* til Kirkegaardsbehovet) ofte bedømmer Kravet om Gravstedsjord alt for lavt, disponerer de ofte for alt for kort Tid, saa at Udvidelse paa Udvidelse følger efter hinanden indenfor alt for korte Aaremaal. Hvordan vil det saa ikke let kunne gaa, naar det er de i Sagen mindre kyndige (Kommunalbestyrelsen), der skal disponere over Behovet?

Derfor maa det henstilles til Menighedsraadene hurtigst muligt at faa skaffet sig et Indseende med disse Forhold; de bør straks rette en Henvendelse til Kommunalbestyrelser og Sogneraad for at faa Byplandispositionerne forelagt. Menighedsraadene maa derefter lade deres Sagkyndige bedømme Byplanens Dispositioner med Hensyn til Udvidelse af Kirkegaardene eller Anlæggelse af nye, og de maa ved Bedømmelsen af disse Forhold erindre, at Erfaringen har vist, at Gravene beholdes meget længere end een

Fredningsperiode. Det er en Kendsgerning, at normalt fornyes i Byerne 70–80 pCt. af Gravstederne, naar den første Fredningsperiode er udløbet, – paa Landet sker dette ofte i endnu højere Grad. Dette er et godt Tegn paa Befolkningens Pietet og Kirkegaardskultur; men det stiller som oftest større Krav til Jord, end man gør sig klart, og dette Forhold er iøvrigt en af Forklaringerne paa de talrige Udvidelser af Landets Kirkegaarde.

Men Menighedsraadene maa skynde sig, hvis de ikke skal forspilde deres Chancer; thi Byplanerne skal indsendes til Godkendelse af Indenrigsministeren inden den 29. April 1943. Man kan maaske have det Haab, at en og anden Kommune har faaet Udsættelse, – og hvis Menighedsraadet har noget at indvende imod Kommunens Dispositioner, maa det kræve søgt Dispensation fra Indleveringsfristen, saa Sagen kan bringes i Orden. Thi disponerer Kommunen imod Menighedsraadets Interesser og Ønsker, vil alt for meget kunne blive slaaet i Stykker. Og Menighedsraadet har jo stadigvæk Pligten til at skaffe Plads til alle Sognets Døde, – det har Kommune- og Sogneraadene ikke.

Grave fra den 2. Verdenskrig

Krigene er gaaet videre i 1941 og 1942, og de fortsætter i 1943, – selv om vi dog samtidigt maa kunne regne med stadig at komme et Skridt nærmere imod Freden. I Alverdens Lande (neutrale eller krigsførende) er der gravet nye Grave for civile, militære eller maritime Krigsofre, og selv i Lande, hvor der iøvrigt er indtraadt Vaabenstilstand, er der vokset nye Krigskirkegaarde frem. Heller ikke vort Land har været sparet derfor.

I Danmark har Krigsoperationer og Krigsulykker til Lands, til Vands og i Luften givet os mangfoldige Krigsgrave, fordelt paa en Mængde Kirkegaarde. Engelske Grave (navnlig Flyvergrave) er blandt andet kastet

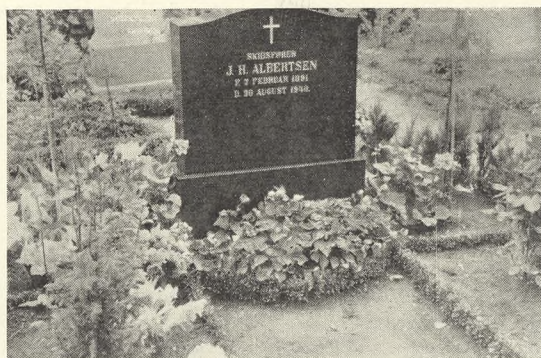

Fig. 225.
Kaptain J. H. Albertsens Grav i Ærøskøbing.
Foto: J. Th. 1942.

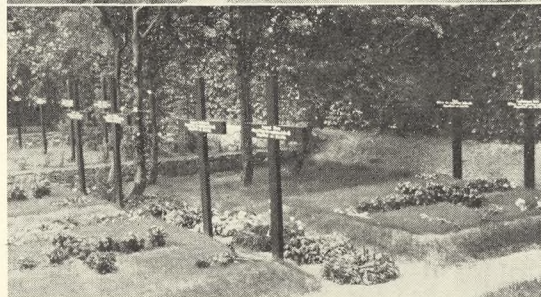

Fig. 226-27.
Engelske Flyvergrave i Odense.
Foto: J. Th. 1942.

Fig. 228.
Engelske Flyvergrave i Aabenraa.
Foto: C. J. Bech.

i Aabenraa (se Fig. 228), i Esbjerg (Fourfelt), Furreby, Kalundborg, Lemvig, Mersløse, Odense (se Fig. 226–27), paa Rømø (se Fig. 232), i Skagen (se Fig. 231), i Tranbjerg paa Samsø og i Tønder, foruden de tidligere i »V. K.« omtalte og afbildede

Fra venstre Fig. 229.
Tysk Marinegrav i
Helsingør. Fig. 230.
Tysk Soldatergrav i
Skagen. Fig. 231. En-
gelsk Flyvergrav i
Skagen, og Fig. 232.
Engelsk Flyvergrav
paa Rømø.

Tilvenstre Fig. 233-34.
Tyske Marinegrave
i Stege.

Tilhøjre Fig. 236.
Kirkegaard med en-
gelske og tyske Grave
ved Fjällbacka i
Sverige.

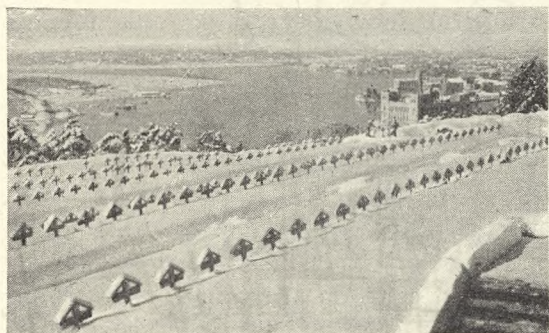
Fig. 235.
Tysk Soldatergrav
i Skagen.

Grave (se XIII S. 109–10 og 124). Mindes-
mærker er rejst paa tidligere Faldnes Grave
fra den 9. April (saaledes paa Brandmand
Jørgen Lorentzens Grav i Kliplev) og i Hø-

spitalskirkens Haveanlæg i Haderslev (se
Fig. 237). Af Grave for de andre Civile bring-
er vi Billedet af Kaptajn *Albertsens* Grav
i Ærøskøbing (se Fig. 225), ligesom vi bring-
er Billedet af den Mindesten, der rejstes,
hvor de 3 Grænsegendarmene *A. S. Albertsen*,
J. P. Birk og *A. A. Hansen* faldt paa
deres Post ved Viadukten i Padborg (se Fig.
238). Stenen bærer en Engel af Billedhug-
geren *Bomand Frank* og en Indskrift af Fru
Hansigne Lorentzen, der lyder:

Trofast satte I Livet til
med Eders Kald i Pagt.
Hav Tak fra Fædreland og Folk
for trofast Grænsevagt.

En Canadier er jordet paa Svinø Kirke-
gaard. De tyske Faldne og Lazaretdøde er
navnlig samlet paa Kirkegaardene i Aalborg,
Egvad (se Fig. 240), Skagen (se Fig. 230 og
235), Stege (se Fig. 233–34) og Værløse,
og i Store-Hedinge blev den 16. Septem-
ber jordet en ukendt, fremmed Soldat, hvis
Lig var drevet i Land paa Stevns.

I Sverige blev der i Juni 1942 begravet tyske Soldater saavel i Barsebäck som i Trelleborg, og i Bohuslen er der gravet Soldatergrave for Tyske og Engelske paa Tjörn, ved Käringö, Morlanda og Fjällbacka (se Fig. 236 Side 110), — desuden paa Sigilhult Kirkegaard ved Uddevalla.

I Norge er den tyske Soldaterkirkegaard paa Ekeberget (Oslo) nu færdig (se Fig. 239 her ovenfor).

I Finland er den 17. Maj gjort til Helte-Mindedag, og danske Pressefolk var ifjor med ved Kransenedlæggelserne ved Gravene. Heltekirkegaarden i Helsingfors har faaet rejst et mægtigt Trækors som Vartegn over Gravene, — og nye Ofre har gjort, at denne Kirkegaard har maattet udvides.

Fra et Besøg i Petroskoj i Fjern-Karelen (Øst-Karelen) berettes i »Politiken« for 24. 10. 41 følgende:

»Den gamle Kirkegaard benyttes stadig og er velbevaret. Paa Indgangsporten staar en Plakat med Paabud om ikke at krænke Gravfreden. Her staar græsk-katolske Kors Side om Side med rødmaalede Pæle med

Øverst tilvenstre Fig. 237. Afsløring af Mindesmærke for de i Haderslev faldne Danske (9. 4. 40). Nordisk Pressefoto.

Tilhøjre Fig. 238. Mindesten for de faldne Grænsegendarmere (Padborg).

Nedenfor tilvenstre Fig. 239. Soldaterkirkegaard paa Ekeberget i Oslo.

Fig. 240. Tysk Flyvergrav paa Egvad Kirkegaard (Nr. Horne Herred).

Sovjetstjerner. Gravene er af russisk Type, enten bestaar de af mange Lag Græstørv, stablet oven paa hinanden, eller af et Blomsterbed, kranset af murede Sten. Paa mange

af Korsene, der for største Delen er af Træ, men somme Tider af Støbejern, er der bag Glas indsat Fotografier af de Afdøde, og det myldrer med smagløse, kunstige Blomster. Kun nogle faa røde Helte har deres særlige Begravelsesplads inde midt i Byen med fuldt op af røde og sorte Baand og talrige Blomster paa deres Grave. De menige Bolsjeviker har fulgt Fædrenes Stil og blot erstattet Korset paa Graven med en Stjerne.

Medens jeg besøgte Kirkegaarden, fandt der en Begravelse Sted, den tristeste, jeg har set i mit Liv. Der var hverken Præst eller Følge, kun en Far og en Mor, der begravede deres lille Barn. Faderen gravede selv Graven, saa Sveden trods Kulden haglede ned ad ham. Moderen sad ved Siden af med den lille Barnekiste. Laaget havde hun taget af, saa hun lige til det sidste kunde betragte det lille voksgule et eller to Aars Barn, der laa der i sit stiveste Puds, i hvid Kjole og med en stor blaa Sløjfe om Halsen. Hun bøjede sig ned og rettede paa det blaa Baand, for at Barnet kunde tage sig saa smukt ud som muligt, inden det nu uden nogen som helst Ceremoni blev lagt ned i Graven.

Livet gaar videre, ogsaa blandt Petroskojs civile Beboere. Men det synes næsten unaturligt, naar Døden kommer paa denne Maade uden Kugler, Granater eller Bomber.

Fra Tyskland foreligger Beretninger om Forholdene under Offensiven imod Rusland, hvoraf følgende Linjer skal gengives («Politiken» 8. 4. 42):

»Tøvejret medfører altsaa store Vanskeligheder. Det har givet Tyskerne et makabert Problem. Naar Sneen smelter, kommer Ligene af de faldne russiske Soldater til Syne. I Tusindvis og atter Tusindvis afdækker den smeltende Sne de Døde, og dermed opstaar et alvorligt hygiejnisk Problem, som maner til største Forsigtighed. Risikoen for Epidemier vokser jo i

samme Grad, som Temperaturen stiger.

Tyskerne har indsat særlige Formationer, der ikke har andet at gøre end at samle og begrave døde Russere. Dag efter Dag gaar de over Markerne og gennem Skovene med deres Spader, graver i Jorden og lader Ligene af de fjendtlige Soldater forsvinde. Paa sine Steder har Gravene med døde Menneskelegemer en Udstrækning paa flere Kilometer, meddeler man. Endvidere har man iagttaget et stort Antal 16–17 Aars Drengene blandt de døde Soldater, og ved Siden af dem gamle Mænd paa over 60 Aar.

I Fagbladet »Der Friedhof« (Nr. 7) skildres det, hvorledes der indrettes Æreskirkegaarde under Felttoget i Rusland og i samme Blads Nr. 1 for 1943 fortælles det, hvordan man har truffet den Beslutning at lade Jødekirkegaarden i Kiew ligge som et fredet Omraade, der er tænkt at skulle være et Dokument for »Verjudung des Bolschewismus« og for »Jødernes Skamløshed«.

Om Reglerne for Brugen af Æreskirkegaardene i Tyskland beretter »Berl. Aften« under 5. 8. 42 følgende:

»Ifølge nu offentliggjorte Regler er dog ikke blot Soldater berettiget til at blive begravet paa disse Steder, men f. Eks. ogsaa Mænd af Vaaben SS og Rigsarbejdstjeneren, saafremt disse er døde under deres Indsats eller grundet paa Saar eller Sygdom, som de har paadraget sig under deres Tjeneste. Ogsaa Civile, der er blevet dræbt, f. Eks. ved Luftangreb, kan, hvis de Efterladte ønsker det, blive begravet paa Æreskirkegaarde. Dette gælder dog ikke Jøder. Hvis der paa Civiles Grave skulde ønskes anden Gravsten end Jernkorset, er det tilladt at lade denne Sten forsyne med et Jernkors.

Tegnet paa Gravene i Hjemlandet er ligesom paa Soldatergravene ved Fronten Jernkorset af 1939 – altsaa med Hagekorset. Omkostningerne ved den egentlige Begravelse bliver udredet af Militæret, og hvis de Efterladte har haft Udlæg, vil disse blive erstattet.

PAA RISE KIRKEGAARD

Saa højt imod Sky staar det ældgamle Spir
 med Vindfløjen drejet for Vind
 og Krydsankre drevet i Taarnsiden ind,
 med Glamhul mod Veje og Stier.

Naar Sol gaar af Havet, og Kvæg gaar af Fold,
 da lyder de malmfulde Slag,
 forkyndende Arbejdets Solskinsdag,
 ved Sommer, i Vinteren kold.

Og ringes saa Solen mod Aften ned,
 og Fuglene tier i Træ,
 og puttet sig stille har Kvæg og Kræ, —
 gaar Koner til Gravenes Sted.

En Blomst bliver stukket bag Buksbomkrans,
 og pyntet blir Gangens Kontur,
 mens Guldet paa Kirkens det ældgamle Ur
 maa lue i Solfaldets Glans.

Her ligger i Mulden den henfarne Slægt
 fra Huse og Gaarde og Bol,
 i Liv og i Død under selvsamme Sol
 og under Guds Varetægt.

Her vandrer til Kirke et Sognefolk,
 her toner de Salmer mod Hvælv,
 og Trøsteord lyder til Hjerter i Skælv
 fra Gudsordets viede Tolk.

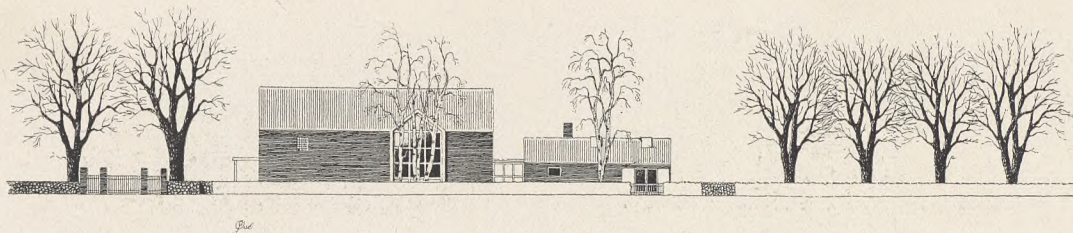
Og tænder Kastanier sig Sommerskrud
 af Brudekærter i Sol,
 da knæler der Piger i Brudekjol
 for Alter, at signes af Gud, —

mens ind under Ringmurens Kamp og Tavl
 sig Vedbendrankeerne snor,
 og bag de Ranker, hvor Spurveve bor,
 det hvisker ved Munkeportsgavl. —

Johannes Tholle.

Fig. 241. Tom Petersen: Rise Kirke (Ærø) (Radering).

Fig. 242.
Adler Nissen:
Kapel paa St. Mikkel's
Kirkegaard i Slagelse.

Nyt Kapel paa St. Mikkel's Kirkegaard i Slagelse

Af Arkitekt Jørgen Adler-Nissen, M. A. A.

Forarbejderne til det nye begravelseskapel paa St. Mikkel's kirkegaard blev paa begyndt for to aar siden. Man havde da flere egnede pladser paa kirkegaarden, men man valgte dog pladsen lige ved hovedindgangen, hvor der tidligere havde været graverbolig med have, skønt det vilde blive nødvendigt at nedrive den gamle graverbolig og et ret nyt hus, der indeholdt kirkegaardens toiletter.

Man opnaaede herved at faa en stor plads, hvor der var mulighed for at skaffe direkte indgang til modtagelsesrum fra Parkvej, samt tilstrækkelig store arealer omkring kapellet til haveanlæg.

Hovedindgangen blev orienteret mod nord ud mod kirkegaardens hovedallé. Det store vindue i kapelsalen orienteredes mod vest.

I kapellets hovedbygning er indrettet et forrum med adgang til kapelsal, trappe til balkon og et venterum.

Kapelsalen rummer et følge paa ca. 250, og balkonen giver plads til yderligere 50 og vil normalt kun blive taget i brug ved meget store begravelser.

Orglet har faaet sin plads fremme i salen, saa følget, organist og sangere kan følge hinanden paa samme maade som præst og menighed under gudstjenesten. Ogsaa for akustikken i salen giver denne placering gode muligheder.

For at give højde i rummet er dette udført med et loft, der følger tagets profil. Rummet er belyst med et stort vindue, der naar helt op til loftets højdepunkt og skærer sig ind i de skraa flader. Forrum og

venterum er belyst gennem glasmursten, der er indmuret i korsform.

Fra kapelsalen er der gennem en forbindelsesgang, som tillige tjener som planterum, adgang til præsteværelse og ligrum, og foran dette et modtagelsesrum, hvor baaren kan modtages i overværelse af et beskedent følge.

Fra kirkegaarden er der adgang til et rum for gravere og ligbærere samt til kirkegaardens toiletter.

I kælderen er der indrettet kedelrum, brændselsrum og et ventilationsrum.

I kapellets østlige facade er der ud mod kirkegaarden anbragt en klokkestabel, hvori der er ophængt en mindre klokke med installation til elektrisk ringeanordning.

Kapellet er opført af meget mørke røde teglsten, brændt specielt til formaalet paa Hedehusene teglværk, fuget med en mørk tilbageliggende fuge. Taget er belagt med tegl paa et undertag af brædder beklædt med tagpap. Desværre var det umuligt at fremskaffe mørke teglsten, der svarede til facaderne, men forhaabentlig vil den anvendte lyse tagsten snart tone mørkere.

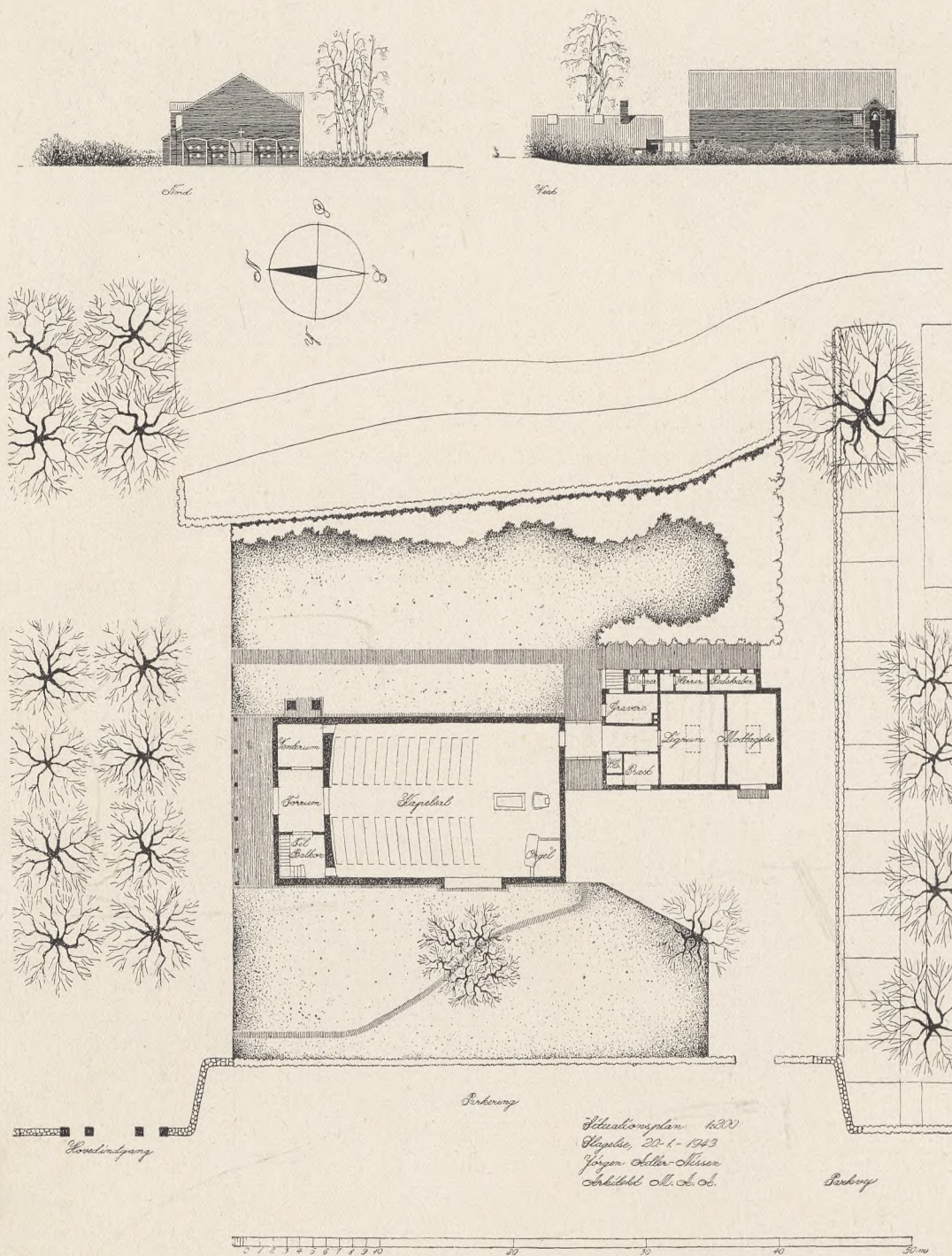
Tagkonstruktionen er udført som gitterspær med »Buldog« samlinger.

Gulve i forrum, venterum og kapelsal er belagt med Ølandsfliser paa et isolerende underlag af 5 cm molerbeton. Soklerne er ligeledes udført af Ølandssten.

Væggene er kalket med slaaget kalk, loftet, der er af profilerede brædder, er malet hvidt. Bagvæg ved balkon samt væggen omkring orglet er beklædt med lister i naturtræsbehandling.

Alle indvendige døre er udført i egetræ.

Fig. 243-44.
Adler Nissen:
Kapel paa St. Mikkels
Kirkegaard.

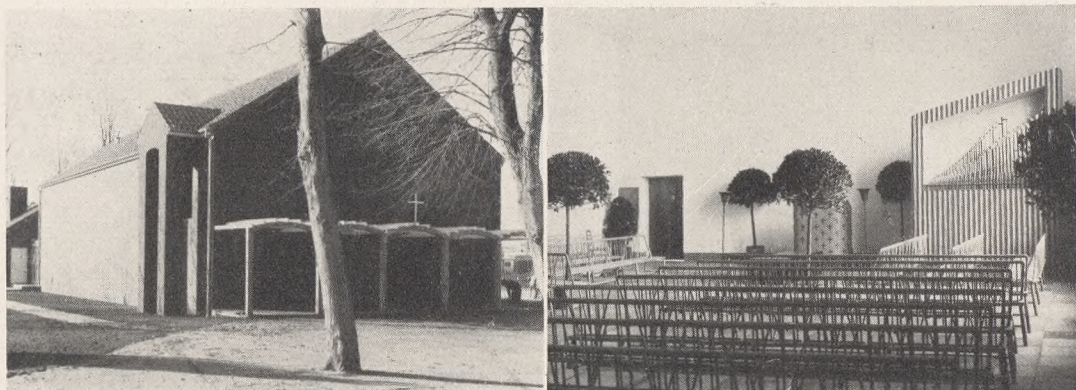

Inventaret er udført i lyst bøgetræ. Bænkene er udført med 7 sæder med pinderyg og faste bøgetræssæder.

Kapellet opvarmes ved et varmt-lufts anlæg projekteret af civilingeniør H. Jul. Fjers-

ring, Slagelse. — Omkring bygningerne er der udført et anlæg med store græsplæner og gange belagt med røde klinker. Foran det store vindue er der plantet en gruppe birketræer.

Fig. 245-46.
Adler Nielsen:
Kapel paa St. Mikkel's
Kirkegaard i Slagelse,
(se Teksten S. 114-15).

Om Præstens Gerning ved Begravelse

Af Sognepræst ved Næstved Sct. Peders Kirke, Provst V. Joensen

Mon der findes vanskeligere Lejlighed for en Præst at gøre Fyldest ved end Tjenesten ved Begravelse? Eller nogen, som lettere udæsker til Kritik? Ogsaa til Selvkritik for en vaagen Præst, mest maaske, naar Folk roser hans Tjeneste, fordi han da frygter, han har svigtet, *ikke* hvad Folk venter af ham, men hvad Kirkens Herre har paalagt sin Kirke og dens Tjenere paa hans Vegne. De følgende Linier vil søge at fremlægge lidt af de Tanker, som en Præst maa søge at klare sig, — til velvillig Eftertanke for dem, som før eller senere, sjældnere eller oftere oplever Præstens Tjeneste ved Jordefærd.

Først et Par Ord om det, som gaar *forud* for Begravelsesdagen! Enhver Præst føler sig langt sikrere paa Tjenestens hele Sigte i de Tilfælde, hvor han har faaet Lov at følge den døde det sidste Stykke af Vejen forud. I Byerne er det saa sørgelig sjældent, vi faar at høre om Menneskers Sygdom i Tide. Det sidder endnu saa dybt i Folk med Præsten som Dødsvarsel, at Familien ikke nærner at skræmme den syge med Præsten. Det var godt, om vi Præster havde vænnet vort Sogn til Præstens Besøg som noget ganske naturligt ogsaa ved ikke-dødelig Sygdom, saa det snarere vilde være naturligt, om Præsten ikke ogsaa kom til sidst. Har en Præst faaet Lov at gøre *Kirkens Gerning med Kristi Evangelium overfor den*

syge og set det blive modtaget af Hjertet, hvor staar han da i bedste Forstand stærkt den Dag ved Begravelsen.

Og saa *Valget af Salmerne!* Juridisk har Præsten Retten til at bestemme Salmerne; de fleste af os overlader dette til Familien. Men Følgen er, at vi ofte maa undvære den Hjælp, som vore Kærnesalmer er, og maa nøjes med de mere populære, der blot siger saa meget mindre af det rigtige. Det er godt, om Familien tager Præsten med paa Raad og finder dem, der passer bedst.

Med Hensyn til Talens Indhold da gælder stadig *det gamle Ritual fra 1685*, som har afstukket Retningslinierne for Præstens Tjeneste paa hans Kirkes Vegne. Det lutherske Grundsyn kommer uforlignelig klart til Udtryk i Ritualets Krav til Prædikanten om at forkynde om »Synden som den første Aarsag til Døden, om en god Beredelse mod Døden, Kristi Befrielse fra Døden, om Opstandelse fra de døde; om Himmerig, Salighed og det evige Liv efter Døden«. Genstanden for Kirkens Tjeneste er altsaa ikke — som i den katolske Kirke — den afdøde, hvis Skæbne i Dødsriget skal paavirkes af Kirkens Tjeneste, men de levende, som skal beredes baade til Døden og til Livet forud for Døden igennem Guds Evangelium. Men Ritualet standser ikke her: Præsten skal føje en personlig Omtale af den afdøde til. Men

han »skal holde Maade med den dødes Liv og Levnets Opregnelser og Berømmelse og vogte sig for panegyrisk (= overdrevet rosende) Snak efter Hedningers Vis, saa de besmitte deres hellige Kald og deres egen Samvittighed, — men paa den anden Side intet usømmeligt om den døde melde, med mindre det sandt er og vitterligt i Menighed, men udsige det med Maade og god Maneer beskedentlig, andre til Afsky og Advarsel«.

Ud fra disse Retningslinier maa saa en Præst redelig søge at forme sin Tale. Der er visse almindelige Synspunkter, som melder sig for Præsten.

1) Sigtet maa være *Sandheden tro i Kærlighed*. Det gælder baade den personlige Side og den evangeliske. Ikke en Kærlighed, som svigter Sandheden, saa Præsten siger mere, end Sandheden tillader, eller lover mere, end Gud indfrier. Men heller ikke en Sandhed uden Kærlighed! Er der noget pinligt [enten i den Afdødes foregaaende Liv eller hans Dødsmaade (Selvmord!)], er jeg ikke sikker paa, at Præsten har Pligt til at omtale hele Sandheden. Grænsen kan være vanskelig at regulere; men holder man en Smule af de Mennesker, har man en Hjælp til ikke at gøre det svære endnu sværere. Og saa i det, man *ikke* siger, kan der siges noget. Men føler en Præst sig forpligtet til at omtale dette pinlige, maa han gøre det med Takt overfor de efterlevende og — endnu vigtigere — saadan, at det ikke fremkalder Farisærglæden hos ham selv eller hos Tilhørerne over, at vi Præster ikke er »som denne Tolder«.

2) I Forbindelse dermed: *det er ikke Præsten, som har Dommen i sin Haand, men alene Gud, som er Hjertekenderen*. Vi ved aldrig, hvornaar et Menneske af »Tolderklassen« er død med Tolderbønnen i sit Hjerte og derfor — efter Jesu eget Ord — gaaet retfærdiggjort hjem. Vi vil have Lov at benytte vor Ret til ikke at dømme, men lade Gud om Dommen. — Tilsvarende ved vi heller ikke, hvor vi staar overfor en af

Kirkefolket eller af det øvrige »pæne Selskab«, om det ikke er en af Farisæerklassen, som døde i Tro paa sig selv og sin egen Gerning og derfor ikke er død i sine Synders naadige Forladelse.

3) »*Gør det kort, og gør det tørt!*«, sagde en gammel, vis Præst. Det vil ikke sige hjerteløst eller forretningsmæssigt, os uvedkommende; det vilde være oprørende. Men det er en Afvisning af det sentimentale. I mange Tilfælde er de nærmeste, efter et langt og strengt Sygeleje og maaske et oprivende Dødsleje, saa nervebelastede, at Begravelsen i sig selv er en Kraftprøve, som bringer dem til Bristepunktet eller maaske endog derover. Derfor er det en Hensynsfuldhed og ikke en Hjerteløshed, naar Præsten afholder sig fra at tale stærkt til Følelserne.

4) Endelig vil Præsten prøve paa en Gang at *træde frem med Evangeliet og tilbage for Evangeliet*. Han stræber efter at lade Evangeliet komme til sin Ret, ogsaa derigennem, at det taler til hans eget Hjerte; men samtidig ved han lidt om, hvordan vort eget let kan komme til at svulme og derved skygge over Evangeliet.

— — —

Ritualet af 1685 har givet Folk Lov til at vente, at der er baade en evangeliskforkyndende Del og en personlig. De færreste tænker imidlertid paa, hvor svært det er at faa det indbyrdes Forhold rigtig klaret.

Med H. t. *det personlige*, da skulde det være saa *naturligt*, at et Menneske ved sin Død mindes i den Sammenhæng, han har været en Del af og levet sit Liv ind i. Undertiden kan Præsten lade den Side ligge, fordi den varetages af nogle af Vennekredsen — for Resten ikke altid lige heldigt. I Reglen er Præsten den eneste, der fører Ordet. Efter min Mening forsynder Præsten sig mod Hjertets Ret og sin Kirkes Bud, om han forbigaar denne Side i Tavshed.

Men lige saa naturligt det er med det personlige, lige saa *farligt* kan det være. Faren er en dobbelt; først den rent menne-

skelige, en panegyrisk Overdrivelse af den Afdødes Personlighed og Livsgerning. Her er der syndet meget af os Præster, oftest vel i god Tro, efter Oplysninger fra de efterladte, som Præsten ikke har kunnet kontrollere. Mon ikke det er rigtigt, at det, Præsten har sagt for meget, det trækker Folk selv fra, og i Reglen lidt til, saa det ogsaa i den Henseende er en daarlig Tjeneste, vi gør dem? Det er en Advarsel til Familien om endelig ikke overfor Præsten at forskønne deres Billede af den Afdøde.

Men der er en anden Fare, som er større, den nemlig, at Præsten foretager en *glidende Modulation fra det personlige over i det kristelige Plan*. Jeg mener, at Præsten ganske stille gaar fra Afdødes menneskelige Rarhed her i Livet over til Guds evige Rige efter Skemaet: »Han var en god Fader, en god Borger, en god Dansker; saa var han nok ogsaa en god Kristen og er gaaet salig hjem«. De fleste Mennesker har den Tankegang, at det at være et rart Menneske er det samme som at være god Kristen. Men den Tankegang er den modsatte af Evangeliets; og Præsten maa ikke forraade Evangeliet for at imødekomme det naturlige Hjertes Tanker.

Hvordan skal vi da tale sandt om det personlige og det evangeliske? Vi maa beflitte os paa at *tale evangelisk om Menneskelivet*. Det vil sige for det første, at vi taler om Menneskelivet som det, der er *skabt af Gud og derfor stort og rigt*. Vi behøver ikke (af Frygt for at svække Omvendelsens Alvor) at fortegne det naturlige Menneskelivs Rigdom og Skønhed, særlig i Hjem, Slægt og Folk. Lad os kun tale stærkt om alt det, vi er fødte til! I denne Forbindelse falder det ganske naturligt at nævne, at det har ogsaa denne Slægt Erfaringer af med det Menneske, som nu er gaaet bort. Selv om Præsten af gode Grunde ikke kommer nærmere ind paa Enkeltheder, vil Folk selv fylde det tomme Kar, som Præsten holder op.

Men samtidig maa Præsten søge at gøre

det levende og aggressivt, at *alt dette store er vi ved Synden faldet fra*. Han maa tale ud fra Kirkens andet store Dogme om Synden og Døden. Selv om Folk oftest daarligt forstaar det med Synden bibelsk, maa det paa een eller anden Maade siges, at det at komme til Kirken og bede Præsten gødens Gerning, det er at stille sit Liv ind i Guds Lys i Kristus og under Guds Maalestok. Og det vil altid sige under Guds Dom. Saa først forstaar vi, at Døden er mere end en fysisk-fysiologisk Proces, men at Døden for os faldne Mennesker er Syndens Sold og er Udtryk for den guddommelige Vrede.

Paa det Grundlag har vi Lov og Pligt til at *fremlægge Kirkens Vidnesbyrd om det, som vi er døbt til*, Guds Naadegave i Jesus Kristus, den korsfæstede og igenopstandne, han, som var, som er, og som kommer igen at dømme levende og døde og forvandle vort Fornedrelseslegeme til at blive ligedanet med hans Herlighedslegeme. Præsten afholder sig fra at ræsonnere og »bevise« det ubevislige; han *vidner* om den kristne Tro paa Kristus og Barnekaaret i hans Navn og om det kristne Haab om Riget, som kommer. I den Tro og det Haab er Kraften til en salig Hjemgang og til for de efterladte at fortsætte Livet uden at forbløde og til at bære Gaadernes Byrde uden at segne, i en levende Forvisning om, at de, som skilles i Jesu Navn, engang skal mødes i Jesu Navn for aldrig at skilles igen.

Hvor godt det lykkes for os? Opgaven er i Sandhed vanskelig. En værdifuld Hjælp er imidlertid givet i det saakaldte *Odense-Ritual af 1910*, som vel ikke er foreskrevet, men tilladt. Talen bibeholdes; men udenom er lagt forskellige Skriftstykker om Liv og Død og Guds frelsende Kærlighed i Kristus og om Formaning til at leve i denne Tro. Det slutter med en meget smuk og ren Kollekt. De to Sider: den frie Tale og Ritualets faste Form, udfylder hinanden, saa ikke alt staar og falder med Præstens Tale og et Par Salmer.

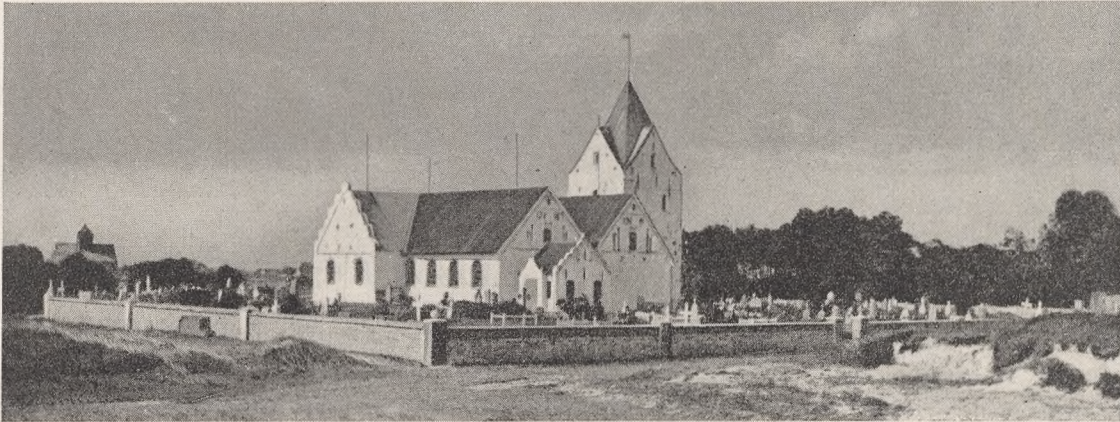

Fig. 247.
Rømø Kirkegaard.

Kirkegaarden paa Rømø

Af Billedhuggeren Gunnar Hammerich

Omtrent udenfor Lands Lov og Ret ligger den skønne, ufrugtbare Rømø, vor sydligste Vesterhavsø, igennem Aarhundreder kun kendt af et Faatal, fordi Adgangen der til altid har været saa primitiv og vanskeliggjort ved Vesterhavets stærke Ebbe og Flod. Dette gør, at man fra Fastlandet kun kan komme derover een Gang om Dagen, paa stadig regelmæssigt skiftende Tider. — Men den, der engang har besøgt Øen, har en latent Trang til at komme igen.

Adgangen dertil var tidligere fra Ballum til Øens sydligste Bebyggelse, Havneby, — nu fra det store Diges Midtpunkt — Ballum Sluse, hvorfra der gaar Færge til Kongsmark. — Naar den paabegyndte Dæmning nordpaa er færdig, vil Øen blive oversvømmet af Biler, og Idyllen vil blive spoleret!

I stille Vejr ser Rømøs flade Profil fra Fastlandet ud, som om den svævede i Luftten. Naar man nærmer sig med den lille beskedne Motorbaad, dukker Enkelthederne op, — de mange Gaarde og Huse, men først og fremmest dens Kirke med det spidse Taarn. Og naar man fra Kongsmark ønsker at lære Øen at kende, drages man uvilkaarligt først mod Kirkeby. Ad de sandede Veje forbi gamle maleriske Gaarde og smaa lyngklædte Hedebakker naar man til den ejendommelige Kirke, som tydeligt bærer Præ-

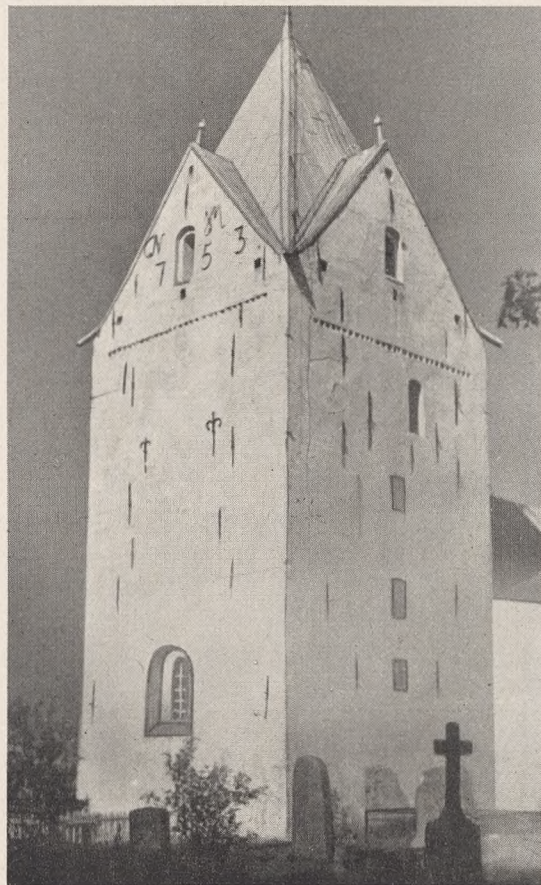

Fig. 248.
Kirketaarnet.
Foto: J. Th. 1941.

get af at være blevet opført i flere Afdelinger, alt efter Tidernes Behov og økonomiske Evner. — Kirken ligger der, trygt hvilende midt paa Kirkegaarden, der er indrammet af en lav Mur.

Den fremmede studser allerede, naar han

Fig. 249.
Laage i Vest.

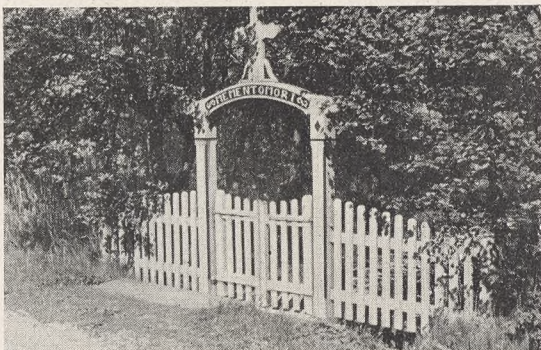

Fig. 250.
Betonstøbt Gang
mellem
Græsarealerne.

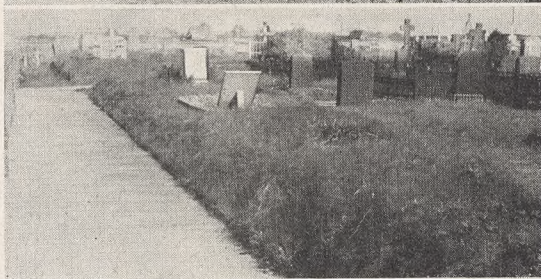

Fig. 251.
Gamle Gravmæler af
Træ og Smedejern.

Fig. 252.
Kig over
Kirkegaardens
Nordside.

Alle Foto:
J. Th. 1941.

gaar ind ad Gitterlaagen fra Nordsiden, ved at se gamle smukt forarbejdede Gravsten ligge foran Laagen som Fliser (se Fig. 253 og 254), men naar han gaar indenfor, forbaavs han endnu mere ved at se den ene skønne, gamle Gravsten efter den anden med herlige varierende Ornament, nogle naive, andre raffinerede, men alle Stenene huggede med

en sjælden dekorativ Sans for Ornament og Skrift. De fleste af disse gamle Sten ligger ned (se Fig. 109, 255-57 og 265), og bliver derfor yderligere udsatte for Forvitring og Overbevoksning af Lav o. l., som gør, at Indskrifterne ofte er vanskelige at tyde, men for at give et Begreb om hvor langt tilbage og hvor kontinuerlig de bevarede Mindesmærker har været anbragt, anføres her Aarstal fra en væsentligt Del af Stenene: 1659, 1681, 1686, 1687, 1691, 1696, 1697, 1703, 1705, 1707, 1709, 1713, 1720, 1721, 1722, 1767, 1768, 1771, 1777 og 1786, og naar man saa tænker paa hvor mange Sten, der i Aarenes Løb er blevet fjærnet, undres man over den Rigdom, som denne ufrugtbare Ø maa have besiddet i ældre Tider for at have faaet Raad til at lade alle disse Gravminder udføre. Hvor kom alle de Penge fra til dette, ligesom til den Rigdom paa skønne gamle Møbler, Sølvtoj, Fajance og alt muligt andet, som den lille Ø indtil for faa Aar siden var fuld af? — Jo, Forklaringen er den, at Rømøboerne var højt ansete Søfolk. — Ikke mindst i det 18de Aarhundrede udrustedes fra Holland og Tyskland (Hamburg) store Hvalfangerflaader til Fangst i Grønland, og til disse farefulde Togter betragtedes det som en Nødvendighed at hverve Kaptainer, de saakaldte »Kommandører« fra Rømø, ligesom Hvalfangerskibene for en stor Del bemandede med Danskere og da især fra Rømø. Da Risikoen for Forlis ved disse Togter var meget stor, var Lønnen ogsaa meget betydelig, og Indtægterne strømmede til det fattige Rømø, og naar Søfolkene kom hjem fra Holland, medbragte de foruden Penge alle mulige Effekter som f. Eks. Møbler og Vægfliser, og uden Tvivl er Størsteparten af de smukke Gravsten paa Øen hugget i og hjembragt fra Holland. Stave-maaden og det dobbelte W tyder bl. a. derpaa, men ogsaa Overleveringen taler derom.

Rigdommen købtes dog ofte dyrt. 1777 var f. Eks. et Sorgens Aar for Øen. Over 100 Hvalfangerskibe blev skruet fast i Isen

nær Spitsbergen, og de fleste af disse forliste. Hvert Skibs Besætning var paa 40–50 Mand. Naar man saa ved, at der det Aar var 40 »Kommandører« hjemmehørende paa Rømø, kan man tænke sig, hvilke Tab Øen har lidt. — Af de forliste Kommandører fra Rømø i dette Aar nævnes:

1) *Jens Hansen Præst*. Fører af Die Frau Agathe af Hamburg. Besætning 45 Mand. Forlist ved Grønland 3. Juni 1777.

2) *Engelbrecht Jensen*. Forlist 20. Aug. 1777.

3) *Peter Andresen*. Fører af »Jacobus« af Hamburg. Besætning 44. Forlist mellem Island og Østgrønland.

4) *Hans Petersen*. Fører af »Sarach Cecilia«. 46 Mand. Forlist 30. Septbr. 1777.

5) *Hans Christian Jaspers*. Fører af »Mercurius« fra Hamburg. 46 Mand. Forlist 30. Septbr. 1777 i Nærheden af Østgrønland.

Paa en Sten fra 1783 staar følgende Indskrift:

»Commandoer *Mathis Svendsen Schouw* og Kone *Maren Niels Doter*. Fra Hamburg til Grønland ieg 27 Reiser for Comand har giort med Skibet *Zwanen*. Død 1783 i hans Alders 45. Aar«.

Man forstaar, at en saadan Mand maa have efterladt sig Penge nok til at faa sig et værdigt Mindesmærke!

— — Skulde man dømme efter Aarstallene paa Stenene, er de rige Indtægter ebbet ud med 1700's Tallets Slutning, og forgængelige Trækors (se Fig. 251) har afløst de skønne Kalk- og Sandstensmonumenter. — Op igennem det 19de Aarhundrede skifter Kirkegaarden igen Karakter; — de gamle Gravsten forfalder, bliver i nogle Tilfælde taget hjem til Gaarden af den begravedes Slægtninge, og Mangelen paa Pietet for Slægt og Skønhed gaar saa vidt, at nogle bliver brugt som Trappetrin, som Tilfældet er ved Kirkegaardens vestlige Indgang (se Fig. 253-54), og andre bliver brugt til et saa prosarisk Formaal som til Slibesten (se Fig. 263).

De Sten, som endnu ligger eller staar paa Kirkegaarden, burde der hægtes om som

Fig. 253.
Indgang fra Nordsiden
med Gravmæler
som Fliser.

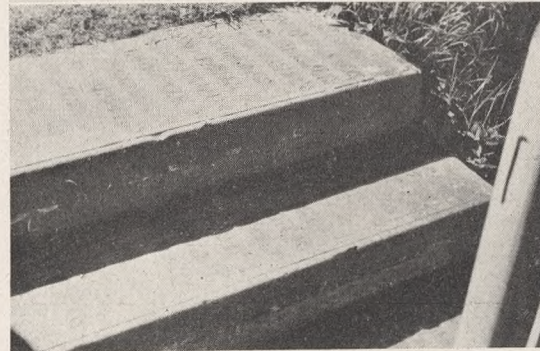

Fig. 254.
Indgang fra Vest med
smukke Gravmæler
som Trappe.
Begge disse
Anvendelser af Grav-
mæler er Misbrug.

Fig. 255-56.
Liggende, gamle
Gravmæler.

Alle Foto:
J. Th. 1941.

dyrebare Minder, men det er desværre ikke endnu Tilfældet. Hvis ikke Staten eller en behjærtet Rigmand tager Sagen i sin Haand, vil mange af Stenene snart være saa udvaskede og forvitrede, at de ikke er til at redde. Kun et Par Sten er fundet værdige til at rejses op og restaureres, saa de præsenterer sig i deres fulde Skønhed.

Fig. 257.
Monument over en
Grønlandsfarer.
Foto: J. Th. 1941.

Fig. 258.
Motiv fra en
Gravsten fra 1696.
Gunnar Hammerich
del.

Fig. 259.
Motiv fra en anden
gammel Gravsten.
G. H. del.

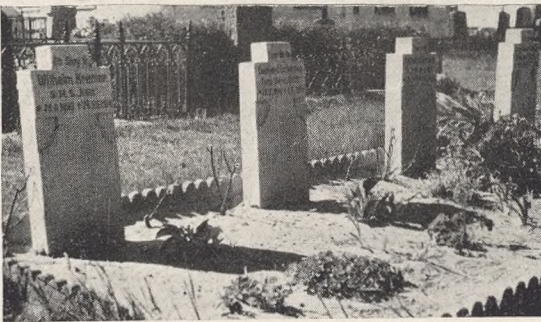
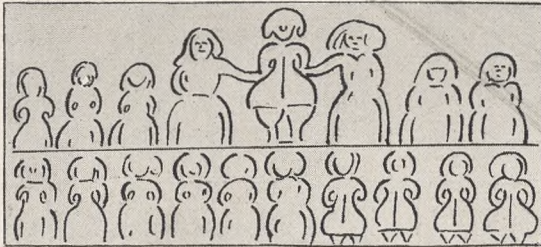

Fig. 260.
Tyske Soldatergrave
fra Verdenskrigen.
Foto: J. Th. 1941.

Den ene (ikke den her afbildede) er prydet paa begge Sider med Indskrift og Ornamenter.

Paa Forsiden er en Kristus i Stregornamenter. Paa Bagsiden Herren i Skyer med Segl i Haanden. Nedenunder to Engle, den ene med Segl. Under Ægteparret Konen med en Vægt, Manden med en Passer og Økse, og et Barn. Derunder igen et Skib.

Indskriften lyder:

Her fandt vi dig hvor søde Grav
som glædde tit hvort Dye.
Her lagde vi hvor Wandringstov
og endt ald hvor Møye
hvor ingen veed hvad Dyeblif
hans korte Tid har Ende
hvor den som vil i Dommens Sky
sin Jesum glad beegne
Skal fødes her af Gud paa nye
og Verden intet regne.

Anno 1768 den 26. Octob. døde den erlige og welfornemme Mand *Niels Peter Alhey*, Skipper af Synderland Rømø. Hans Alder 86 Aar. Hans kiere Hustru den erlige dydzirede Matrone *Karen Nielskone* som døde Ao. 1743 den 8. Marts. Hendes Alder 55 Aar. Hans anden kiere Hustru den ærlig dydzirede Matrone *Ellen Nielskone*, som døde Ao. 1757. —

Paa en anden læselig Sten staar:

Ungkarl *Jens Pedersen* af Taaftum som døde Ao. 1707 d. 18. Oct. Hans Alder 23^{2/3} Aar og Ungkarl salig *Anders Petersen*.

Nedenunder staar:

Min Selads er gjort
Min Haven er god
Thi Glæden er stor.

Paa en Sten ser man Familien tage Afsked med et Hvalfangerskib.

Paa en af de større Gravsteder ser man afbildet en Mand med hans 2 Hustruer og de 2 Kuld Børn (se Fig. 259). I Gravstenen er forsøgt en vis Karakteristik for hver af Personerne. I første Kuld var der 5 Piger og i andet Kuld 6 Piger og 4 Dreng, Gravstenen ligger ved Gangen indenfor den nordre Kirkegaardsmur.

Fra venstre Fig. 261, Trægravmæle, Fig. 262, opretstaaende Gravsten, Fig. 263, Gravsten, der er misbrugt som Slibesten, og Fig. 264, Nordre Indgangslaage med Gravsten, der er misbrugt som Trædesten.

Alle Foto: J. Th. 1941.

— Livet derovre drejer sig naturligt om Søen. Tæt ved Kirken ligger en af Redningsstationerne, og fire Sten er rejst over ilanddrevne Tyskere fra Verdenskrigens Dramaer (se Fig. 260), medens Ligene af Englændere under denne Krig er skyllet op paa Stranden og begravet paa den fredfyldte lille Ø's eneste Kirkegaard (se Fig. 232), som netop nu planlægger en betydelig Udvidelse, nødvendiggjort ved det stadig stigende Antal Begravelser af ilanddrevne Lig. Man ønsker, at de fremmede Soldaters Grave skal ligge samlet indenfor et bestemt Omraade, og man mener at have fundet et velegnet Omraade dertil, selv om man ikke er i Stand til at beregne, hvormange det skal kunne rumme. Man har tænkt at udvide Arealet med 14 Meter imod Syd, og man haaber, dette vil være tilstrækkeligt.

For Rømøs egne Faldne fra Krigene i 1848-50, 1864 og 1914-18 er der i December 1942 rejst en Mindesten og næsten hele Øens Befolkning deltog i den stemningsfulde Afsløringshøjtidelighed.

Rømø har lige til vore Dage fostret dygtige og initiativrige Sømandsslægter, og gaar man paa Kirkegaarden, ser man Navne som *Kraemer, Carl* og *Mærsk Møller*, men mens Øens Befolkning svinder ind og Huse nedrives, taler Kirkegaarden med sine Minder om daadrige og kraftige Søfolk, som har gjort Danmark Ære.

Fig. 265. Smuk, gammel Liggesten.

Fig. 266. De faste, støbte Gange gør sig egentlig godt mellem Græs og Grave. Foto: J. Th. 1941.

Fig. 267.
Nødvendigt Skilt paa
en nordsjællandsk
Kirkegaard.
Foto: J. Th.

Misforstaaet Turisme

Af Havearkitekt Johannes Tholle

Mange af vore Kirker og Kirkegaarde er kendt for deres Seværdigheder, og formentlig kan ingen Myndigheder eller Privatpersoner have nogetsomhelst imod, at Kirkers og Kirkegaardes særlige Seværdigheder bliver beundret, og at der ogsaa ad den Vej skabes en vis sympatisk Atmosfære omkring dem. Men mens Kirkerne og deres Seværdigheder normalt kun kan beses udenfor de Tider, hvor der er Gudstjeneste eller Andagt, er det i hvert Fald vanskeligt at hindre, at Kirkegaardene i tæt befolkede Egne faar Besøgende ogsaa paa andre Tidspunkter, derunder ogsaa, naar der finder Begravelser Sted. Og selv om de paagældende i Almindelighed besidder en saadan Takt, at de ikke direkte forstyrrer Gudstjeneste og Andagt, saa kan de dog alene ved deres Færd forbi Vinduerne eller forbi en Jorde-færd nok afstedkomme nogen Uro. Forbyde saadanne Enkeltpersoner at færdes paa Kirkegaarden er ikke muligt, men det er i hvert Fald gørligt, at hindre Folk i Flok som Turister at drage rundt paa en seværdig Landsbykirkegaard, naar de der uvægerlig vil forstyrre Ro og Andagt. Dette kan gøres ved Bestemmelser i Kirkegaardsvedtægten og ved Opslag af Ordensregler samt ved direkte Henvendelse til Turistførere og Bureauer. En Henstilling til disse sidste turde ofte være nok.

Men ogsaa udenfor de fælles Andagtsstunder kan Turister volde Uro og de kan ovenikøbet let saare dem, der har Gravsteder paa Kirkegaarden og dvæler der i Mindet, i Andagt, i Bøn eller Arbejde. Ved at komme med upassende Bemærkninger om en eller anden, hvis Grav man finder, kan man gøre alvorlig Skade paa andres Sind og Tanker. Og ved at træde ind paa Gravsteder for at læse Inskriptioner paa Monumenter, der maaske ikke let kan læses udefra, begaar man en Krænkelser af Freden for dem, der ønsker at have deres Plet i Fred, — ligesom man iøvrigt ogsaa viser en Uærbødighed, som her ikke er paa sin Plads. Endnu værre bliver det, naar entreprenante Hotel-ejere eller andre finder paa, at et Besøg paa en velbeliggende Kirkegaard, der maaske ovenikøbet gemmer Støvet af landskendte Personer, skal indgaa som en Attraktion i Opholdet paa Stedet, og som derfor sender Gæsterne i Flok og Følge og under en mere eller mindre taktfuld Fører paa Turistbesøg til Kirkegaarden. Selv om et saadant Besøg ikke just sker i Kirketiden, er det ikke stemmende med det Krav om Kirkegaardsfred, som man ønsker sig, og der er Kirkegaarde, hvor disse Besøg er blevet en saadan Plage, at Gravstedsejerne, for i hvert Fald at hindre, at de nysgerrige træder op paa Gravstedet, har maattet opsætte Skilte med Forbud imod Betrædelse (se Fig. 267), og iøvrigt ganske har maattet resignere overfor den øvrige generende Færden.

Imidlertid vil vi formode, at en Turisme, der er saa misforstaaet, maa kunne bremses, og at man maa kunne finde mere passende Former for Besøg paa de Kirkegaarde, som fra Naturens eller Skæbnens Haand er bleven forsynet med Værdier ud over det almindelige. Vi tør tro paa, at et Folk, som iøvrigt i en tragisk Tid i det store og hele har kunnet udvise en smuk Optræden overfor ydre Forhold, ogsaa maa kunne finde en mere passende Form for Optræden paa Omraader, som er indviede og fredhellige.

Fig. 268-70.
Tre Typer paa forsømte og glemte Grave: Den ukrudtfyldte, den grusede som Alfavej og den græslagte.
Foto: A. G. 1940.

Vandringsmand paa danske Kirkegaarde

Af Sognepræst, Dr. phil. Axel Garboe

Vi er vist ikke saa faa, der saa vidt muligt aldrig forsømmer en Lejlighed til at standse paa vor Vej gennem en Egn for at gaa ind paa Sognets Kirkegaard, hvadenten det nu er en Landsbykirkegaard, gennem hvis gamle Laage man gaar stille ind, eller det er en By-Kirkegaard, man besøger. Altid er der noget at se og noget at modtage i sit Sind, naar man dvæler en Stund i de Dødes Have. Indskrifterne paa Gravene, der gemmer Mennesker, man aldrig mødte, kan ofte have saa meget at sige En rent menneskeligt, og har man lokalhistorisk eller personalhistorisk Sans, forsømmer man alene af den Grund ikke at besøge Landets Kirkegaarde. Men selv om der ikke er noget at hente af den Art paa en Kirkegaard, saa er der altid selve Stedet med Stilhedens og Fortidens Stemmer at lytte til og aandeligt beriges af.

Idet man saaledes gaar ud og ind paa Landets Kirkegaarde, hænder det, at man standser ved en Grav, hvor Græs og Ukrudt breder sig over det hele. Engang passedes denne Grav af kærlige Hænder; endnu kan man i »Urskoven« se en forkrøblet Rose

eller lignende. Men forlængst er de, der brød sig om at passe Graven, borte, og ingen anden gør det. Tristere Syn end saadan en forsømt Grav skal man lede længe efter. . . Var det ikke en Opgave for Stedets Menighed at sørge for at passe og pryde Grave, som ingen andre passer eller betaler for at passe, — en Kærlighedsgerning at øve, indtil det Tidspunkt kommer, da Graven sløjfes?

Men Vandringsmanden standser paa fremmede Kirkegaarde ved andre Grave fra en svunden Tid. Man har af en eller anden Grund ikke nænnet at fjerne Gravmonumentet paa en Grav, som iøvrigt ikke blev holdt vedlige. Saa sløjfede man Graven og fjernede al levende Plantevækst. En gruset Plads, hvor mange Fødder traver henover, er Gravens Sted nu blevet til. Men der er nogle, der synes, at saa maatte man næsten hellere fjerne det hele og lade Glemselen tage ogsaa det sidste. Eller hvad om, ogsaa i dette Tilfælde, som en bedre Udvej Menigheden eller en enkelt lod Vedbend eller andet faa Lov til at danne en lille heget Plet, let at holde og dog pietetsfuld, over

den gamle Grav, der nu er som Alfarvej, kun markeret af et gammelt Kors, der af en eller anden Grund fik Lov til at blive staaende. Eller hvad om man gjorde, som det sker saa mange Steder: saae Græs over det hele og lod en pænt holdt grøn Flade med lidt vildtvoksende Blomster i dække de gamle Grave, som ingen paarørende nu mere kommer for at holde vedlige. Saadan er der gjort med den Grav, som ses tilhøjre Side 125. — Den netop hundrede Aar gamle, smukke Sandsten er indmuret i Kirkegaardsmuren og taler endnu til dem, der gaar over Kirkegården, om Forældres dybe Sorg over tvende haabefulde Ynglinge, der »være i Livet deres Forældres Glæde og bragte dem ved deres Død den første Sorg«. Hundrede Aar er gaaet, siden de Dødsfald skete, og Gravene er sløjftet, men dog ikke sløjftet, for over dem breder sig det friske, grønne Græs med vilde Urter i, og naar dette holdes i Orden med et Minimum af Umage, er der paa værdig Maade holdt Hævd over en gammel Grav.

Soldatergrave i Holland

Af Kirkegaardsass., Havebrugsk. Mogens Skrydstrup

Rundt omkring i Holland findes der spredte Grave eller regulære Militærkirkegaarde, hvori de Faldne fra Krigen og Slagene i Maj 1940 ligger jordet.

Den største af Krigskirkegaardene er sikkert den paa *Grebbeberg* ved Byen *Rhenen*

i Østholland, hvor 6—700 er begravet. Den ligger meget smukt midt i en Skov. Paa Indgangsporten, der er af tynde afbarkede Træstammer, staar det hollandske Vaaben paa den ene Side og det tyske S.S.-Vaaben paa den anden (se Fig. 271). Til venstre paa Kirkegården ligger Hollænderne, til højre Tyskerne. En elegant klædt Betjent staar Vagt, og der maa ikke tales højroset paa Kirkegården; man maa ikke ryge, og man skal gaa med blottet Hoved.

Den tyske Side er langt den smukkeste, da Gravmælerne her udelukkende bestaar af bejsede Trækors og derfor giver en smuk Helhedsvirkning, hvorimod den hollandske Side virker meget forvirret, da de Efterladte har Tilladelse til selv at arrangere Gravene og Gravmæler; der er saa mange grimme Glaskasser med kunstige Blomster, Billede af og Breve fra den Afdøde og lignende, der er typiske for Katholikerne. Men alt dette er desværre i nøje Kontakt med den hollandske Tradition for Kirkegaardskultur.

De fleste Kirkegaarde paa Landet er ganske smaa med ca. 10—30 Gravsteder. Mange ligger meget smukt i frie Omgivelser, — alt efter Stedet, de faldt. En Fællesgrav ligger lige ved en Autostrada i det vestlige Holland midt paa en aaben Mark, hvor Køer græssede lige op til den runde Grav, som ved mit Besøg dér i 1940 kun var omgivet af et lavt Hegn. Her havde en Bombe truffet en Transportbil med Soldater, og samtlige 23 var dræbt øjeblikkelig.

Hesselø Kirkegaard

Af Overassistent, Havebrugskandidat A. Hilsøe

Naar man definerer en Kirkegaard som en ved gejstlig Medvirken indviet Begravelsesplads for forskellige, hinanden uvedkommende Mennesker, og altsaa ikke regner de enkelte private Begravelsespladser ved forskellige Slotte og Herregaarde (f. Eks. ved Ledreborg ved Lejre) for Kirkegaarde i almindelig Forstand, tør man vist trygt be-

Fig. 271.
Soldaterkirkegaard
ved Grebbeberg
i Holland.

nævne Kirkegaarden paa den lille Ø Hesselø i Kattegat som Danmarks mindste.

Kirkegaarden er beliggende midt paa Øens Vestsida lige ude ved Skrænterne ned mod Havet. Hele Øen er godt 1 km paa den ene Led og knap 1 km paa den anden Led, i Flademaal ca. 70 ha, og hele Kirkegaarden er kun 15 m paa hver Side, ialt 225 m², altsaa ikke ret meget større end det største Familiegravsted paa Vestre Kirkegaard i København, hvilket er 208 m². Den er hegnet af et solidt Kampestensdige, og Indgangen er lukket med en hvidmalet Tremmelaage. Præsten i Rørvig, til hvilket Sogn Hesselø hører, har indviet Kirkegaarden og har ogsaa medvirket ved de eneste 2 Begravelser, der har fundet Sted her, nemlig en Røgter fra Øens eneste Gaard, der hængte sig og blev begravet 8. Juli 1902 og en norsk Tømrer, der drev i Land, og blev begravet i 1880.

Anlæg eller Gange er der intet af. Paa Nordsiden er plantet en Del Hvidgraner som Læ for Vinden, og den øvrige Beplantning har Naturen selv sørget for, og for mig forekom den at være baade overdaadig og pragtfuld, nemlig nogle kraftige vilde Roser i det sydøstlige Hjørne og et helt lille, overmaade frugtbart Brombærkrat i det sydvestre Hjørne med lange Ranker tæt besat med store, glinsende sorte Bær hængende ud over Kampestensmuren. Midt paa Kirkegaarden ligger de to Grave hver for sig, indrammede med en Stensætning og ellers overvoksede med Græs og vilde Blomster. Ukrudt er saadan et kedeligt Ord i denne Forbindelse og faldt ved Besøget slet ikke én ind, thi »Beplantningen« passede stort til Omgivelserne og den temmelig uciviliserede Ø i det hele taget. Det hele gjorde ikke en Gang et forsømt Indtryk, idet Laagen nyligt var malet, og samtidig havde Trækorset paa Tømrerens Grav ogsaa faaet en Omgang, hvorved Inskriptionen desværre var forsvundet for Efterverdenen, men jeg fik at vide, at der har staaet: »Tømrermand Niels Nielsen Krokeide af Bergen, født 3. Juni 1844, død 1880«.

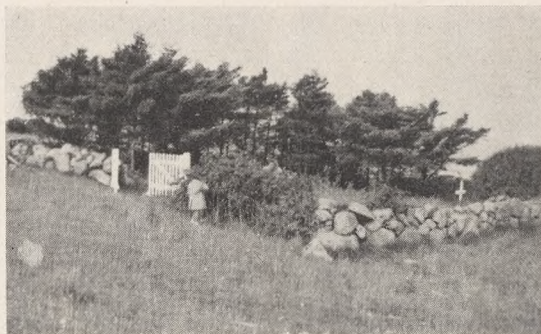

Fig. 272.
Hesselø Kirkegaard.

Man kommer uvilkaarligt til at tænke paa sidste Vers i Digtet om *Terje Vigen*:

»Ved Fjære Kirke jeg saa en Grav,
den laa paa en vejrhaard Plet,
den var ikke skjøttet, var sunken og lav,
men bar dog sit hvide Brædt.
Der stod »Terje Vigen« med sortmalet Skrift
samt Aaret, han Hvile fandt.
Han lagdes for Solbrand og Vindes Vift,
og derfor blev Græsset ogsaa saa stift,
men med vilde Blomster iblandt«.

Over Røgterens Grav var intet Minde af nogen Art.

Man undrer sig over, at der ikke er mere end disse to Begravelser, men Øens Befolkning, 13 Mennesker ialt — 3 Familier i Tilknnytning til Fyrtaarnet og 1 Bestyrerfamilie paa Gaarden samt 1 Lærerinde til Børnene — føler sig ikke »hjemme« i den Forstand paa Øen; saa sker der et Dødsfald under deres Ophold der, faar de den Døde begravet paa den Egn, de ellers føler sig knyttet til.

Det er interessant at se, at alle Steder, hvor der staaer lidt om Hesselø i Litteratur, nævnes det som en Kuriositet, at Øen har 2 Kirkegaarde. Ellers plejer der overhovedet

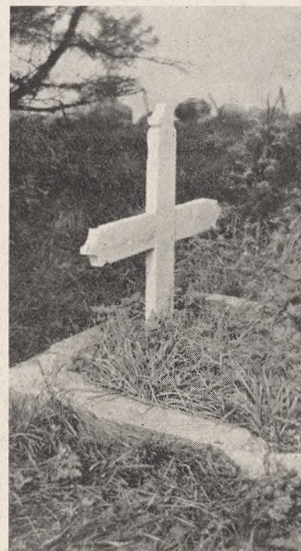

Fig. 273.
Trækors paa
Hesselø Kirkegaard.

ikke at staa noget om Kirkegaardsforhold ved en kortere Beskrivelse af mange af de Øer, der er større end Hesselø.

Øens anden »Kirkegaard« vil jeg dog hellere betegne som en Begravelsesplads, idet den sikkert ikke er gejstlig indviet. Den ligger paa Øens Nordspids paa den flade, brede Forstrand, og er betydeligt større end den »rigtige« Kirkegaard. Arealet er nærmest ovalt, smaa 60 m langt og ca. 40 m bredt og ligeledes indhegnet af et solidt Kampestensdige. Her findes en halv Snes Grave, bestaaende af Stendynger ca. 2 m lange, 1 m brede og $\frac{1}{2}$ m høje. Ligene, som sikkert stammer fra Strandvaskere fra ældre Tid, er ikke blevet gravet ned, hvilket ogsaa vilde være umuligt her, da Stranden bestaar af et tykt Lag Rullesten. — Her er ingen Kors, og ingen kender noget til dem, som hviler her. Det mentes en Overgang, at Begravelserne skulde stamme fra engelske Orlogsmænd, som holdt til her under Krigen 1807-1814; men Øens tidligere Ejer, Hofjægermester *Holstein-Rathlou*, lod en gang forespørge desangaaende i det engelske Admiralitet; dette mente ikke, at det kunde have sin Rigtighed.

Skulde andre have Lyst til at besøge Hesselø, skal jeg oplyse, at man kommer der til med Postbaad fra Nykøbing S. Øen er — selv bortset fra sine Kirkegaarde — meget interessant og naturskøn og vil give gode Resultater, — ogsaa for dem, der interesserer sig for Botanik, Zoologi og Geologi.

Om Kirkegaarden kan iøvrigt læses i *Acton Friis*: De danske Øer III (1920) S. 195 og »Vore Kirkegaarde« X (1933) S. 37-39.

Om Byggelinjer og Kirkegaarde

Til Brug for Kirkegaardsudvidelser skal der som bekendt præsteres Sundhedsattest for det Areal, der er udset til Brugen; at der desuden skal foreligge Approbation

paa Planen fra Kirkeministeriet er ogsaa velkendt, men at ogsaa Amtsvejvæsenet skal approbere Sagen er noget ganske Nyt.

Amtsvejvæsenet er imidlertid i sin gode Ret, idet det støtter sig til Lov Nr. 275 af 28. Nov. 1928 hvori det i § 1 hedder, at »Naar vedkommende Kommunalbestyrelse (Amsraad, Byraad, Sogneraad eller Flækebestyrelse) af Færdselshensyn anser det fornødent, at der sikres en Landevej . . . eller anden offentlig Vej eller Gade Mulighed for Udvidelse til en større Bredde, kan Kommunalbestyrelsen beslutte, at Bygninger . . . skal holdes i en Afstand fra den paagældende Vejs eller Gades Midterlinje af indtil 17,5 m, saafremt Vejen er en Landevej, og indtil 12,5 m . . . ved en anden offentlig Vej eller Gade . . . Hvad der . . . gælder om Bygninger, gælder ogsaa om Sportspladser, Kirkegaarde, Tankanlæg og andre lignende Anlæg af blivende Art«.

Denne Bestemmelse er sikkert ikke meget kendt, — en Sag viser, at den heller ikke har været særlig kendt i Kirkeministeriet; thi efter at man der havde approberet en Udvidelsesplan, og efter at Menighedsraadet havde igangsat Arbejdet, mødte Amtsvejvæsenet op og stoppede det, — i Henhold til ovennævnte Bestemmelser. Man forlangte for det første, at Planen ændredes saaledes, at der ikke lagdes Grave udenfor den nævnte Byggelinje (17,5 m), samt at man yderligere skulde ansøge Amtet om Dispensation for det Areal, som laa mellem denne Byggelinje og Vejen. Personlige Forhold gjorde, at man ikke ønskede Sagen sat paa Spidsen ved at henvise til Kirkeministeriets Accept; men da man gennem Haandhævelse af Bestemmelsen berøvede Kirkegaardsudvidelsen et Par af dens bedst beliggende Grave og ødelagde enhver Udnyttelse af et betydeligt Areal, betød det et afgjort Afbræk i Dispositionerne.

Derfor advares der kraftigt imod at overse disse Bestemmelser, — og især maa man regne med, at de haandhævedes langs Hovedvejene.

DE FALDT DEN 29. AUGUST 1943

I trofast Opfyldelse af deres Pligt faldt den 29. August 1943
vore Landsmænd, Soldater af Hær og Flaade:

Kaptajn C. L. Wesenberg, Kompagnichef ved 20. Bataljon, faldet i Nyborg; Kaptajnløjtnant S. Snerding, Adjudant ved Livgarden, faldet i København; Premierløjtnant P. A. Hansen-Nord ved Garderhusarregimentet, faldet i Næstved; Overofficiant O. K. Karbo ved 21. Bataljon, faldet i København; Oversergent K. O. Norvin ved 1. Livgardebataljon, faldet i København; Sergent S. A. J. Andersen ved Garderhusarregimentet, faldet i Næstved; Kornet K. B. Madsen ved 3. Regiment, faldet i Nyborg; Korporal S. H. Michelsen ved 6. Artilleriafdeling, faldet i København; Menig Nr. 487 L. J. B. Larsen ved 3. Livgardebataljon, faldet i København; Menig Nr. 554 R. V. Isbo ved 21. Bataljon, faldet i København; Menig Nr. 336 I. Jacobsen ved 20. Bataljon, faldet i Nyborg; Menig Nr. 145 A. P. Christensen ved 4. Bataljon, faldet i Odense; Menig Nr. 832 P. V. Olsen ved 6. Artilleriafdeling, faldet i København; Menig Nr. 840 A. E. Hansen ved 6. Artilleriafdeling, faldet i København; Menig Nr. 20 H. K. Jørgensen ved Felttøjmesterkvarteret, faldet i København; Vægter C. C. Hansen ved Hærens Vaabenarsenal, faldet i København; Soløjtnant af 1. Grad i Reserven A. R. Jørgensen, Ministrygeren »Hajen«, faldet i Korsør; Artillerikvartermester af 3. Grad H. E. Andreasen, Artilleriskibet »Niels Juel«, faldet paa Isefjorden; Torpedo-Underkvartermester af 2. Grad Chr. Thomsen, Ministrygeren »Hajen«, faldet i Korsør; Overkonstabel K. B. Jensby, Middelgrundsførtet, faldet ved Middelgrundsførtet; Mathelev O. K. Rasmussen, Kaserneskipet »Fyen«, faldet paa Holmen; Værnepligtig Nr. 5805 E. B. Christensen, Kaserneskipet »Fyen«, faldet paa Holmen; Værnepligtig Nr. 4942 N. B. Olsen, Patruljeskibet P. 7, faldet i Nyborg.

»G U D S F R E D M E D V O R E D Ø D E«

Fig. 274. Soldatergraven paa Bispebjerg Kirkegaard. Nordisk Presse-Foto.

Fig. 275.
 Monumentalt Kors af
 Jernbeton paa
 Skogskyrkogården
 i Stockholm.

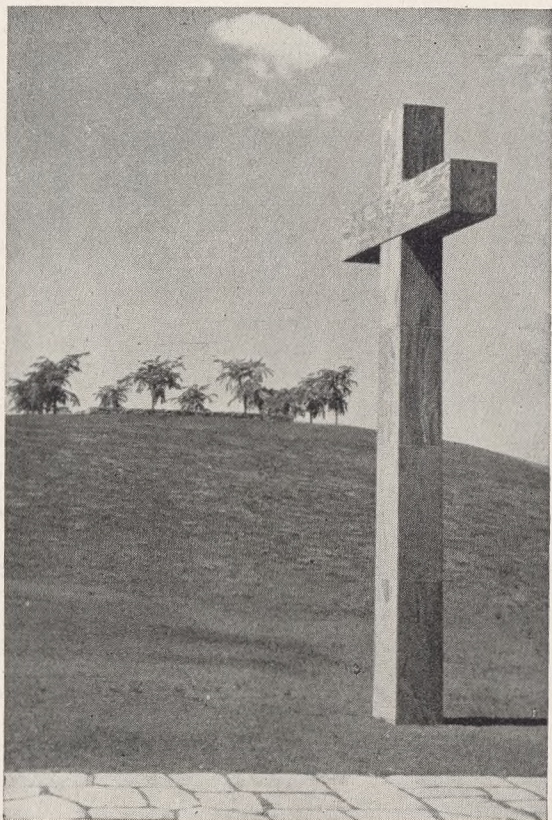

Fig. 276.
 Monumentalt Kors af
 Træ paa
 Heltegravene i
 Helsingfors.

Kirkegaard, — eller blot Begravelsesplads?

»Fra umindelig Tid har Landets Kirkegaard hørt til Kirkerne, og Begravelsesvæsenet været et rent kirkeligt Omraade, og dette er det for saa vidt den Dag i Dag«; saaledes karakteriserer man i Det kirkepolitiske Udvalgs Betænkning af 1940 Stillingen i Spørgsmaalet om Begravelsesvæsenets Bestyrelse. Man nævner samtidigt, at der er sket enkelte Afgivelser herfra, saasom for Hovedstadens og enkelte andre større Byers Vedkommende. Men i det Forslag, som Udvalget fremsætter, foreslaas der ingen Ændring i de bestaaende Forhold, — tværtimod foreslaas det, at Menighedsraadene ved Forslag om fremtidige Udskillelser af Begravelsesvæsenet skal give deres Billigelse dertil, samt at der i de Kommuner, hvor Kommunen allerede har overtaget Begravelsesvæsenet, nedsættes Udvalg af Menighedsraadet, som gives Ret til at udtale sig om Forslag til Kirkegaardsvedtægter m. m.

Det er saaledes klart, at Lovgivningen fastholder den gældende Praksis, at Kirkegaardene ikke blot er Begravelsespladser, men er Kirkens Interesseomraade, og at det som Følge deraf er Menighedsraadenes Sag at varetage de Spørgsmaal, som dette af føder; Loven om kommunale Kirkegaarde (af 1907) har altsaa ikke forandret den Tradition, der har hersket, og Lov om Kirkers Bestyrelse af 1922 forankrede Traditionen i Lovgivningen.

Heller ikke Praksis har ændret dette Forhold. Maaske var der en Periode, hvor man bevidst gik uden om Anvendelse af kirkelige Symboler i de Kapeller, som opførtes paa de kommunale Kirkegaarde. Det kan ogsaa være rimeligt at tænke sig, om en og anden Person, der ikke staar i Folkekirken, ja som end ikke anerkender den kristne Tro, ikke ser med udelt Glæde paa, om der findes kristne Symboler i Kapeller m. fl. Steder, hvor ogsaa ikke-Kristne skal bisættes; men

Tendensen er i de senere Aar afgjort gaet i Retning af, at de kirkelige og kristne Symboler ogsaa benyttes paa de kommunale Kirkegaarde. Og i den Henseende har der ikke været nogen Forskel, om Kapellerne ogsaa benyttes til Ceremonier for Baalfærd eller kun for Jordefærd; saavel Kirkernes som Kommunernes Krematorier fra de senere Aar mangler ikke Præg af, at de betjener en kristen Nation.

Kirkelige eller kristne Symboler burde imidlertid ogsaa findes ude paa Kirkegaardene. Det kan maaske tænkes, at Kapellets Kors ses over hele Omraadet, naar Kirkegaarden kun er af mindre Udstrækning, — men oftest er dette ikke Tilfældet, og der kan man undertiden savne dette Symbol. Paa de katolske Kirkegaarde hører det med til en forskriftsmæssig og rigtig Indretning af Kirkegaardene, at der bl. a. opstilles et Krucifix. Lignende Symboler (oprette monumentale Kors) er rejst bl. a. paa Kirkegaarde i Sverige, Finland, Tyskland o. s. v., og undertagelsesvis er de ogsaa rejst paa danske Kirkegaarde. Saadanne Symboler kan være overordentlig virkningsfulde; de kan ligesom med eet hæve et Anlæg op i en højere Sfære, saa at man uvilkaarligt faar en stærk Ærbødighed for Stedet og at en andagtsfuld Færden bliver en Selvfølge, hvorved Opslag med Forbud imod støjende Færden o. s. v. bliver ganske overflødige.

Men naar man foreslaar noget saadant, møder Havearkitekten ofte en ganske uforstaaelig Modvilje i Menighedsraadet. Der kan saaledes henvises til adskillige Tilfælde, hvor man har kuld kastet efter Forfatterens Mening velmotiverede Forslag om Rejsning af kristne Symboler paa Kirkegaarde, — de er bleven afvist med de mærkeligste Motiveringer, lige fra Henvisningen til at det jo var »katolsk« og til, at det mindede om Golgatha. — Kun en Del liggende Symboler af denne Art er det lykkedes at faa gennemført; men Virkningen af disse sidste er selvsagt af langt ringere Art, og det kan ovenikøbet med Rette

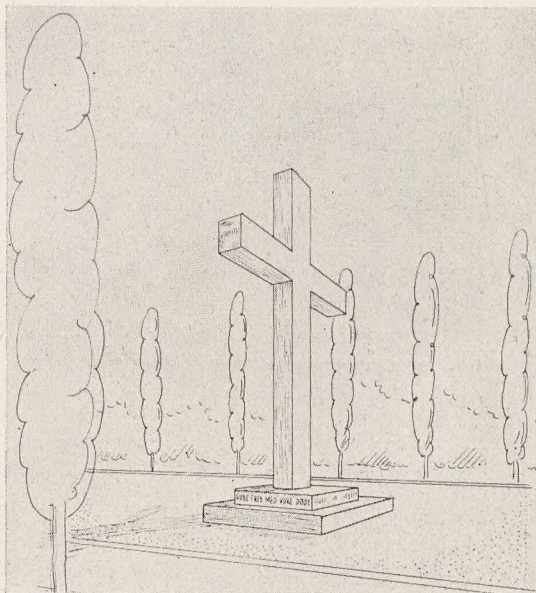

Fig. 277.
Forslag til monumentalt Kors paa Sønderborg nye Kirkegaard. Indskrift: »Guds Fred med vore Døde i Danmarks Rosengaard.«

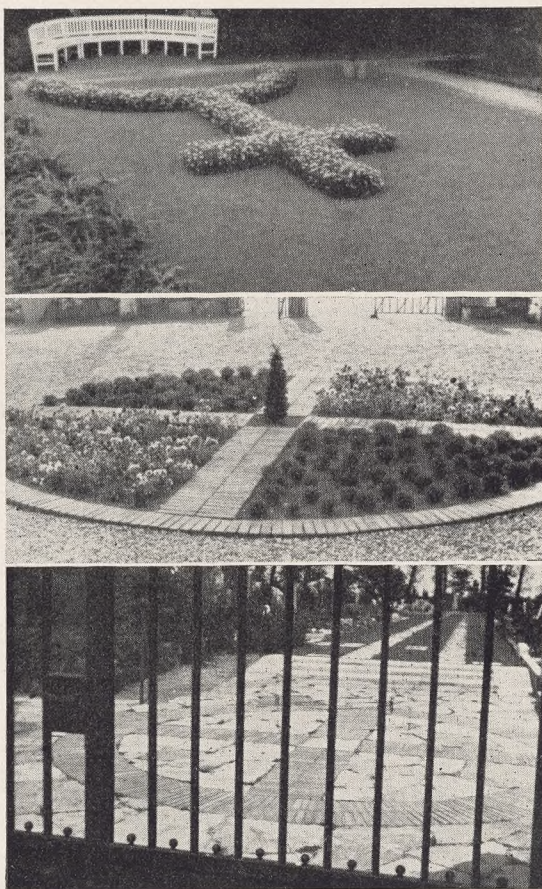
diskuteres, hvorvidt de overhovedet er berettigede. Desuden har det heller ikke voldt Vanskelighed at faa placeret Symboler i Urnehaverne, især naar disse er bekostet andetsteds fra.

Men naar vore Begravelsespladser er kristne Begravelsespladser, er det rimeligt og ønskeligt, at de bærer Præg deraf ogsaa

Fig. 278.
Forslag til monumentalt Kors i Hornbæk.

Fig. 279—81.
 Horizontale Symboler
 i Hørsholm, Bjerreby
 og Nykøbing S.
 Foto: J. Th.

paa anden Maade. Ved Anlægsform og ved Detailler, mindre end ved Plantevalg, maa Kirkegaardene adskille sig fra de offentlige Lystanlæg. Kirkegården maa i sin Havekunst ligge paa et æstetisk højere Niveau end alle andre Anlæg, — ganske som vi bygger (eller i hvert Fald bør bygge) en Kirke paa anden Maade end en hvilken som helst profan, offentlig Bygning. Dette forstaas maaske ikke af alle, der arbejder med Kirkegaarde; men det gælder for enhver Tekniker eller Kunstner, at for at løse en stillet Opgave, maa han finde til Bunds i de specielle Krav; naar det er Kirken, der stiller sine Krav, maa han da søge at finde ind til Aanden i den kristne Kirke. Dette vil enhver ansvarsbevidst Person ganske naturligt ogsaa gøre, — for nogle vil det være let, for andre vil det være svært.

Og Opgaven med Kirkegården skal da

paa een Gang løses som en Mindets Have (eller De Dødes Have, om man vil det) og som et Udtryk for den Tro og det Haab, der bærer ud over Graven. At der skulde være noget Modsætningsforhold i disse 2 Udtryksformer er vanskeligt at indse. — I en Artikel i »Menighedsraadens Blad« er det hævdet, at en Kirkegaard for de kristne ikke er »De Dødes Have«, »hvor vi freder om Mindet, medens Døden øver sit Opløsningsværk«; men dette er utvivlsomt ganske urigtigt. De Koner, Enker, Mødre og Søstre, der gaar og pusler om deres Kæres Grave, og som selv planter Mindeblomster derpaa, — de ser paa Gravene som en lille Mindets Have, og de ser, at Grav efter Grav samler sig til en stor Mindets Have, De Dødes Have; og naar efter Fyraften Mændene paa Bænken under Kirkens Mure bakker paa deres Pibe, er det nok navnlig gamle Minder, de snakker om; større Aander end den jevne Mand og Kone har sunget om Kirkegården som Mindets Have i Vers, der hører til vor Poesis dyreste Klenodier. Samtidigt melder gamle Gravskrifter om, at man tillige har betragtet Gravene som de Dødes »Leyersted«, — det Hvilested, der ikke var for evigt, men for en »stakket Stund«, og nye Gravmæler fortæller det samme i et mere moderne Sprog. Kirkegården er saaledes baade De Dødes Have og Hvilestedet, hvor der ventes »paa den store Paaskemorgen«; og om denne tvetsidede Funktion maa Kirkegaardene bringe sit Bud.

Kan vi i Arbejdet med Kirkegaardene tillige gøre dem saa skønne, at de tillige kan være et ærefuldt Mindesmærke over vore henfarne Slægter, — et Minde i levende Planter og i en udtryksfuld Havekunst, var der ogsaa vundet noget derved. Om Opgaven er løst rigtigt og dygtigt, vil vor Slægt da have rejst sig selv et Minde, som Eftertiden vil se hen til med Stolthed.

Menighedsraad og Havearkitekter har i Samarbejde med den daglige Leder af Kirkegården en stor Opgave at løfte.

Om Fredningsperioder og misrøgtede Grave

Af Kirkegaardsinspektør, Havebrugskandidat C. E. Elers-Nielsen

I al Almindelighed skulde man gaa ud fra, at naar et Gravsted er blevet erhvervet ud over een »Fredningstid« eller »Turnus«, var dette sket af Pietetshensyn eller Respekt for den Afdøde, — og Menneskers Følelser i den Retning bør naturligvis respekteres; desuden bør et Begravelsesvæsen strække sig vidt for ikke at komme paa tværs af saadanne Følelser.

Ikke desto mindre sker det ret ofte (i alt Fald her paa Frederiksberg), at Folk, der har Pengepungen i Orden, ved en Begravelse erhverver sig Brugsretten til Graven ikke blot for een Periode, men for 60—80 til 100 Aar, ja endog »saalænge Kirkegaarden bestaar« (hvorved der her almindeligvis betales for 150 Aar).

Saa bliver Monumentet anskaffet og Graven anlagt, og almindeligvis bliver den ogsaa passet, saalænge Afdødes nærmeste Slægtninge er i Live. Der kan gaa 20—40 Aar; men saa en skønne Dag er der ikke flere, der synes at have Interesse i selv at passe Graven, eller betaler Kirkegaarden derfor; den forfalder mere og mere og bliver før eller senere ryddet i Henhold til Kirkegaardens Vedtægtsbestemmelser om forsømte Grave; i Resten af den Tid, Graven er erhvervet, maa Kirkegaarden da sørge for, »at Jorden holdes ren, uden der af Ejeren kan rejses nogen Fordring paa Erstatning for, hvad der formenes at have været paa Gravstedet«.

Der gives naturligvis Mennesker, der ved Indbetaling af en Sum Penge sørger for at sikre Gravens Renholdelse eller fulde Vedligeholdelse i den Tid, Graven er erhvervet; men der findes desværre ogsaa dem, der ganske roligt meddeler Kirkegaarden, at naar Fredningstiden er udløbet, vil de ikke betale mere, saa nu kan Kirkegaarden overtage Pasningen Resten af den Periode, for hvilken Graven er erhvervet. Jeg kan forsikre, at jeg — i de over 30 Aar jeg har været Kirkegaardsleder her — har faaet en saa-

dan Udtalelse stukket ud adskillige Gange.

I al Almindelighed er det jo saaledes, at Publikum kun erhverver Gravstedet for den i Loven fastsatte Fredningstid (20 Aar), og derefter fornyer for 5—10 til 20 Aar ad Gangen, og det er for saa vidt beklageligt, at det netop er Folk, som har haft Raad til at erhverve Gravstedet for længere Aaremaal, der ser saa kynisk paa Sagerne. Sagen var adskilligt nemmere i ældre Tid, hvor hver Gaard fik sit »Lejested« paa Kirkegaarden og beholdt det, saalænge Graven blev passet.

Der mangler altsaa efter min Mening i Kirkegaardslovene en Bestemmelse om, at Grave, der ikke passes efter den lovbestemte Fredningstid, kan »inddrages« og »nysælges« af Begravelsesvæsenet, samt en Bestemmelse om, hvad der skal ske med de Penge, der af tidligere Erhververe er betalt for de Aar, der er tilbage af »Lejetiden« (»Fæstetiden«). Jeg kan ikke se, at en Ordning for dette, omfattende hele Landet, ikke skulde kunne træffes, idet man jo dog maa erindre, at selv om der tales om »Gravsteds-ejer«, saa er denne Betegnelse jo absolut misvisende. Man bør bruge Udtrykket »Gravstedsbruger«, »Fæster« eller »Lejer«, da et »Køb« paa Aaremaal med stærkt begrænsede Rettigheder (bl. a. at Gravstedet ikke kan overdrages til andre) jo ikke er et »Køb«, men et Lejemaal. Det er jo heller ikke et Skøde, men et Begravelsesbrev (»Fæstebrev«), der udstedes til »Køberen«.

I Dec. 1942 læste jeg i Dagspressen nedestaaende Annonce fra *Aarhus Kirkegaarde*:
Fornyelse af Gravsteder paa Aarhus Kirkegaarde.

Gravstedejere, som har erhvervet Familiegravsteder i 1922 og Urnegravsteder i 1932 paa Nordre Kirkegaard, og som ikke senere har fornyet disse Gravsteder, men fremdeles ønsker dem bevarede, anmodes om inden 31. December d. A. at henvende sig om Fornyelse paa Begravelsesvæsenets Kontor, Raadhuset 3. Etag.

Det bemærkes endvidere, at ethvert Gravsted skal

vedligeholdes saaledes, at det ikke bliver til Mispryd for Kirkegaarden. I modsat Fald kan Begravelsesvæsenet efter forudgaaende skriftlig Meddelelse til den, der ifølge Begravelsesbrevet har Vedligeholdelsespligten, overtage Vedligeholdelsen for den i Takstregulativet fastsatte Betaling, eller ogsaa vil Gravstedet — indtil Udløbet af den fastsatte Fredningstid af 20 Aar — blive udlagt med Græs eller Grus, uden at der af Vedkommende kan rejses nogen Fordring paa Erstatning for, hvad der formenes at have været paa Gravstedet.

— Hvis et Gravsted, som er erhvervet for et længere Tidsrum end Fredningsperioden, ikke vedligeholdes i passende Stand, er Begravelsesvæsenet i Henhold til § 13 i Anordning om Kirkegaarde af 10. December 1927 berettiget til at tage Gravstedet i Brug efter Fredningstidens Udløb.

Kirkegaardsbestyrelsen i Aarhus, 6. December 1942
(Fremhævelsen foretaget af Forfatteren).

Jeg troede da, at der virkelig var truffet en Ordning eller var kommet en Lov om dette Spørgsmaal; men da jeg ikke selv i Kirkegaardslovene kunde finde noget, der syntes at bekræfte dette, rettede jeg den 7. December 1942 følgende Forespørgsel til Kirkeministeriet:

I Dagspressen for 6. December 1942 fandtes vedhæftede Avertissement om Fornyelse m. m. af Gravsteder paa Aarhus Kirkegaarde. Da Sagen har min største Interesse, tillader jeg mig høfligst at forespørge, om den aarhusianske Fortolkning af § 13 Stk. 2 er rigtig?

Naar der i denne Paragraf til Slut staar »men maa ikke inden Fredningstidens Udløb tages i Brug«, kan dette naturligvis fortolkes saaledes, at hvad man ikke maa inden Fredningstidens Udløb, maa man efter denne.

Da Spørgsmaalet, foruden at det interesserer mig paa det stærkeste, tillige har almen Interesse i vide Kredse, beder jeg det højtærede Ministerium velvilligst besvare mit Spørgsmaal.

Ærbødigst
C. E. Elers-Nielsen.

Herpaa indløb flg. Svar (31. Marts 1943):

Journal Nr. 4 Q 2924.

I en hertil indsendt Skrivelse af 7. December 1942 har De under Henvisning til, at Kirkegaardsbestyrelsen i Aarhus i et Avertissement om Fornyelse af Gravsteder m. m. har anført, at »hvis et Gravsted, der er erhvervet for et længere Tidsrum end Fredningsperioden, ikke vedligeholdes i passende Stand, er Begravelsesvæsenet i Henhold til § 13 i Anordning om Kirkegaarde af 10. December 1927 berettiget til at tage Gravstedet i Brug efter Frednings-

tidens Udløb«, forespurgt, om Bestemmelsen i den nævnte Anordnings § 13, 2. Stk., hvorefter Kirkegaardsbestyrelsen ikke kan tage et ikke sømmeligt vedligeholdt Gravsted i Brug inden Fredningstidens Udløb, skal forstaas saaledes, at Kirkegaardsbestyrelsen er berettiget til at tage et saadant Gravsted i Brug efter Udløbet af 1. Fredningsperiode, selv om Gravstedet er erhvervet for et længere Tidsrum.

I Anledning heraf skal man efter stedfunden Brevveksling med Kirkegaardsbestyrelsen i Aarhus og Direktoratet for Københavns Begravelsesvæsen herved meddele Dem, at naar der i den fornævnte kgl. Anordning af 10. December 1927 § 13, Stk. 2 er anvendt Ordene: »Fredningstidens Udløb«, tager dette Sigte paa det sædvanligt forekommende Tilfælde, at det paagældende Gravsted kun er erhvervet for een Fredningsperiode. I de Tilfælde, hvor derimod Gravstedet er købt for mere end een Fredningsperiode, maa det være en Selvfølge, at dette Køb respekteres, saaledes at Gravstedet ikke vil kunne inddrages og tages i Brug af Kirkegaardsbestyrelsen, forinden hele den Tid er udløbet, for hvilken Gravstedet er købt og betalt.

P. M. V.
(sign.) Th. Thomsen. / Brøndum.

Heraf fremgaar det altsaa, at Ministeriet ikke var enig med Kirkegaardsledelsen i Aarhus eller København om disse Ledelsers Fortolkning af Den kgl. Anordning af 10. December 1927 § 13 Stk. 2.

Da jeg imidlertid synes, at denne Afgørelse ikke bør være den endelige, og da der i Svaret tales om »Gravstedejer« og om »Køb« af Graven, og at dette »Køb« respekteres o. s. v., maa jeg formene, at Ministeriets Afgørelse ikke er den helt rigtige. Jeg ved ogsaa, at jeg har adskillige Meningsfæller omkring i Danmark. Jeg ved ogsaa godt, at Kirkegaarden kan lade være med at »sælge« Gravsteder for mere end een Turnus ad Gangen, og jeg ved ogsaa, at det — med Kirkeministeriets Bifald — kan anbefales ved saadanne »Køb« paa lange Aaremaal at kræve Indbetaling af »Legatsum«; men jeg synes blot ikke, at disse to Udveje er tilfredsstillende, og det hjælper jo heller ikke paa de bestaaende Forhold. Lejere, der misholder deres Lejemaal, bliver jo ikke taalt under andre Forhold, hvorfor skal da de paaklagede Forhold tolereres paa danske Kirkegaarde.

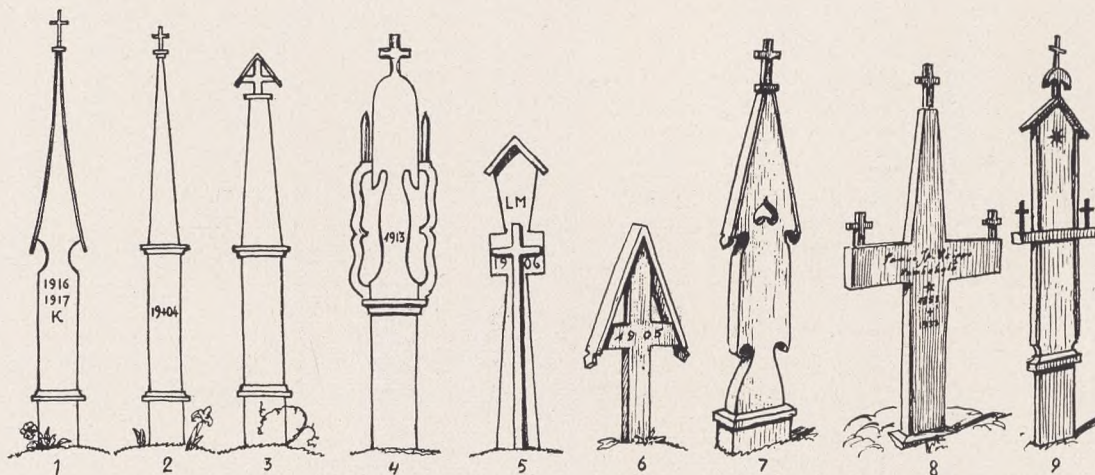

Fig. 282.
Gravmæler af Træpaa
Kirkegaarden i
Koivisto (Björkö) i
Finland. Ilmari Wirk-
kala del. (jevnf. Fig.
283).

Ett bildspråk som förstummat

Af Kunstneren Ilmari Wirkkala

På Karelska Näset i Finland, där Östern och Västern har mötts både i strid och fredlig umgänge, har på begravningsplatserna blommat ett säreget bildspråk, som har varit öppet för endast de »invigda«. Språkets tydare ha blivit allt färre och år 1938, då undertecknad reglerade begravningsplatser å Näset, fanns på Koivisto (Björkö) gravgrävaren Mikko Rossi, som hade varit i tjänst under 30 år och lärt sig bildtyderiet av sin far, som hade varit i samma tjänst före sonen från 1866. Gubben Rossi hade själv varit »korsmästare« och därför hemma i yrkets alla hemligheter.

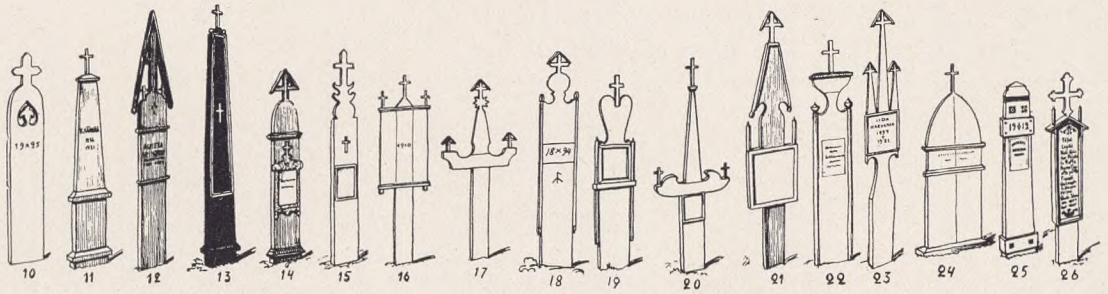
Koivisto var känt sedan 800 år som bys plats mellan Stor-Novgorod och västerländska köpmän. Under Vinterkriget år 1939–40 stod den delvis i eldlinjen och försvarades hjältemodigt enda till början av Mars månad. Då ryssarna sommaren 1941 måste avstå Koivisto, brände de köpingen fullständigt, och före detta hade de förstörd begravningsplatserna, så att de minnesmärken av trä, som här framställes, äro borta för alltid.

På dessa minnesmärken, av vilka det fanns i hundratals, ser man sällan någon inskription, då och då bomärken, men oftast äro de utan vardera. Dock kan man ifrån själva

stilen och några enskilda detaljer läsa ifrån vilken by och från vilken gård den avlidne varit hemma. Andra gemensamma tecken bestämmer igen könet och åldern. De tecken, som bestämmer byn och gården, kan man här helt och hållet förbise, med endast en liten vink. Man kan se ifrån de flesta, att värden är tredelad. Den föreställer »kyrkan« med sockeln, själva byggnaden och takresningen eller tornet, Billederne 1, 2, 3 o. s. v. (se Fig. 282—283). Om värden har endast sockeln och tornet, är den avlidne från skärgården, närmare bestämt från Tiurinsaari.

Om värden är reslig och smäcker hör den till en ung person; om den är låg och nedtryckt, hör den till en gammal. Taket avskiljer könet. Om värden är försedd med tak, vilar under densamma alltid en kvinna. Taket föreställer kvinnans huvudbonad, doket, som hon enligt apostel Paulus skall vara försedd med på heliga platser och vid bordet. Man kan se av bilderna, huru doket förändrar sig med åldern. N:o 1 är ett flickbarn, n:o 3 en ung flicka, n:o 7 en ung hustru, n:o 6 en gammal sytningskvinna. — På den manliga linjen finner vi motsvarigheter. N:o 2 ett gossebarn, n:o 4 en yngling i skriftskoleåldern (obs. ljusen, som höra alltid till en som dött i denna ålder; se också n:o 19

Fig. 283.
Gravmæler af Træ paa
Kirkegaarden i
Koivisto (Björkö) i
Finland. I. W. del.
(jevnt. Fig. 282).

och 21), n:ris 10 och 15 unga män, n:o 8 en gammal skärgårdsbonde och fiskare.

Förmögenheten företrädes av tre kors på samma vård, — icke tre begravda under samma märke. Man ser, att under n:o 16 vilar en rik mans gossebarn och under n:o 20 en rik mans flickebarn, under n:ris 17 och 23 vila rika föräldrars unga döttrar, under n:ris 12 och 9 rika värdinnor och under ovannämnda n:o 8 en rik bonde.

Av symboler framträder här solen, stjärnan, hjärtat och duvan. Solen på n:o 18 och n:o 15 där ifrån solen växer upp livetsträd, som slutar sig i ett kors. Hjärtat å n:ris 7 och 19 samt n:o 10 där en uppåtflygande duva är inneslutet. På n:o 9 föreställer fi-

guren på korset icke en halvmån, utan en uppåtlyftande duva. Stjärnan förekommer på n:ris 9 och 17.

Sorgstavar, som tidigare bars framför liket i processioner, har anbringats på vårdarna 18 och 22. Dessa typer äro icke hemma från Näset, utan från Östra-Tavastland, och från Österbotten har korsmästaren Rossi från sin födelseort infört modellerna 24—26, som mest avvika från ortens egna sällsynta typer.

Den som har vandrat i Björkö »Guds-trädgård« (Guds Ager), bestående av 5½ hektarer och nästan helt och hållet »märkt« med dessa minnesvårdar, kan det aldrig glömma.

En særlig Lov om to af de københavnske Kirkegaarde

I Lov af 6. Juli 1867 vedrørende den saakaldte Demarkationslinje omkring København fastsloges det, at Holmens og Garnisons Kirkegaarde skulde ophøre at fungere som Begravelsespladser med Aaret 1947. Ved Lov af 1942 er dette blevet ændret derhen,

at de paagældende Kirkegaarde faar Ret til at fungere videre indtil 1. Januar 1960.

At lovgive om en enkelt (eller et Par) Kirkegaarde er noget usædvanligt, og i det hele taget skiller disse 2 Kirkegaarde sig i mangt og meget ud fra de øvrige københavnske. De er ikke (som de fleste af Byens andre) kommunale; de er selvejende i den Forstand, at de ejes af de paagældende Kirker. Og desuden er der det mærkelige ved dem, at de for de paagældende Kirker betyder en væsentlig Indtægt, mens Kommunen selv (efter den vedtagne Ordning) maa betale et ikke uvæsentligt Underskud for sine egne Kirkegaarde. Navnlig det sidste er det værd at lægge Mærke til; thi for mange Kirker betyder Kirkegaardene en

Fig. 284.
Den uheldige Facade
imod Gaden (Holmens Kirkegaard).

haard Belastning. Og naar de 2 paagældende private Kirkegaarde faar Lov at bestaa disse Aar længere, er det navnlig med den Motivering, at »de to Kirkegaarde i overvejende Grad danner det økonomiske Grundlag for Holmens og Garnisons Kirker«. Vi vil finde det rimeligt, om en og anden Kirkebestyrelse (Menighedsraad) kunde ønske at kigge lidt nærmere paa disse Kirkegaardes Økonomi, saa at ogsaa deres Kirkegaard ikke længere blev en Byrde, men en Indtægtskilde; maaske var der her noget at lære.

Men ved at være kommet frem i Offentlighedens Projektørlys, har man ogsaa fundet, at der var noget at kritisere; navnlig er det kritiseret, at Hegningen om disse Kirkegaarde ikke just var egentlig skøn, — Billedet Fig. 284 vil formentlig give Indtryk af, at denne Kritik har været ført med Rette. Og det er da ogsaa stillet som en Fordring til de nævnte Kirkegaarde, at de maa bringe dette Gadeparti i bedre Harmoni med, hvad man regner for sømmeligt.

Og her kan vi da heller ikke undlade at pege paa endnu et Særkende for disse 2 Kirkegaarde, nemlig dette, at de rummer særlig mange Grave, som vi regner for Nationens dyrebareste Grave: Soldatergravene. Begge Kirkegaar-

de rummer Støvet af Danmarks Sønner, faldet i flere af vore Krige, — ogsaa fra den 9. April rummer de Blodofre. Dette Forhold er vigtigt, — det har været medbestemmende for Afgørelsen om, hvorvidt de skulde nedlægges før eller senere, — og det maa være i højeste Grad medbestemmende for, hvordan de hegnes, og hvordan de plejes. Og nægtes kan det ikke, at de 2 Kirkegaarde ikke altid har været et ubetinget straalende Eksempel paa god Gravstedspleje eller en høj Kirkegaardskultur. Den gartneriske Standard har lidt under, at Kirkegaardenes Ledere ikke har været gartnerisk og kirkegaardsmæssigt uddannede, — og bundes deres gode Økonomi heri, ja saa er der nok alligevel ikke noget at lære her, — i hvert Fald slet ikke noget at tage Eksempel op efter.

Det er vort Haab, at den forlængede Levetid for disse 2 navnkundige Kirkegaarde med vore nationale, dyrebare Minder maa give dem en Renaissance i de sidste Leveaar, saa at deres sidste Aar maa komme til at præge dem paa den skønneste Maade. — Saa faar Fremtiden i 1960 afgøre, hvorledes man fortsat kan værne om deres dyrebareste Minder.

Skogskyrkogården i Stockholm

Af Redaktør Henning Halldor

Skogskyrkogården!

För stockholmaren har detta relativt nya ord hunnit förvärva en klang av furus och skogsdoft, det framkallar för ögat visioner av enkla träkors under tallkronor uppburna av smärta stammar, och det riktar tanken mot vår bortgång och vår sista viloplats här på jorden.

En vandring på Skogskyrkogården stämmer vårt sinne till ro och andakt. Det skall bli skönt att efter slutad gärning få vila här under trädens kronor där skuggan ser så sval och inbjudande ut under heta somrardagar, och på vintern står skogen på vakt och giver skydd och lugn.

»Skogskyrkogården« minner oss om rader av svartklädda människor, som stilla vandra på vägarna för att taga farväl av

Fig. 285. Mønstergrave, dækket af Vinca, til Brug ved Demonstration af forskellige Gravmæletyper; 14de Kvarter (Jevnf. Plannen næste Side). Billede fra Aar 1927.

Fig. 286.
Kort over Södra
begravningsplatsen i
Stockholm med
Sandborgskyrko-
gården (øverst) og
Skogskyrkogården
(nederst).

bortgångna fränder och vänner, men samma ord minner också om blommor, små och blyga eller stora och färggranna, på enkla gravar. Träden se så stora ut bredvid de små blommorna, vilka i känsla av sin litenhet tyckas bedja: »se till mig som liten är«.

* * *

I vissa avseenden ensam i sitt slag, är Stockholms skogskyrkogård ute vid Enskede en av huvudstadens sevärdheter, vilken särskilt resande trädgårdsmän ej böra försumma att besöka när de komma till Stockholm.

När Stockholms stad stod inför en oundviklig utökning av utrymmet för begravningsplatser, inköptes år 1912 området ute vid Enskede. Detta var då bevuxet med ung, vacker tallskog och marken bestod till största delen av grus och sandblandad jord, och en mäktig ren grusås går genom området. Lika oklokt som det skulle vara att plantera träd i avsikt att skapa skogskyrkogården ute på slättland hade det här varit att röja undan skogen för att skapa en kyrkogård i den slentrianmässiga stil – eller stillöshet, om man så föredrager – som man sett alltför mycket utav här i landet.

Det var en mycket delikat uppgift som förestod den, som skulle få utformningen av den blivande kyrkogården om hand. Det ansågs lämpligast att låta arkitekterna tävla, och år 1915 utlystes en pristävlan, där första priset sedan erövrades av arkitekterna *Lewerentz* och *Asplund*.

Det ursprungliga förslaget har ändrats i rätt stor utsträckning allteftersom man under arbetets gång funnit bättre lyckade lös-

Fig. 287. Skogskapellet, bygget af Arkitekt E. G. Asplund (†), er det først opførte Kapel.
Over Indgangen skimtes Carl Milles „Dødsängeln“.
Motivet fra de slanke Fyrrestammer gentages smukt i Forhallens Søjler.

ningar eller insett, att modifikationer vore behöfliga.

Det väsentligt nya hos Skogskyrkogården i Enskede är sättet att förlägga gravarna mellan träden på så sätt att gravfälten komma att ligga inne i glesa trädbestånd. På de skogskyrkogårdar som finnas utomlands, särskilt i Tyskland, har man i allmänhet följt principen att i skogen inspränga gravfält, vilka vart och ett få bilda en sluten enhet. I den ursprungliga planen för Enskedekyrkogårdens utformning ingick det däremot icke blott att behålla träden utan även skogens naturliga mark täcke. Det saknades icke pessimistiska röster, som genast påstodo att skogen snart skulle falla omkull eller dö och att marktäcket skulle brännas upp eller vissna bort, och såväl fackmännen som allmänheten har tävlat i spådomar.

Det visar sig nu, att beträffande den första punkten, skogen, så ha pessimisterna hittills åtminstone fått orätt.

Skogen ej blott står kvar utan synes trivas bättre än någonsin förr. De grävningar som företagits ha tydligen förbättrat luftväxlingen i jorden eller på annat sätt varit gagnande för träden, vilka skjutit längre årsskott och stå grönnare och friskare. Vindfällena ha ej förekommit, och då sakkunnigt biträde finnes att tillgå vid utgallringen av träd just för att undvika en för stark gallring, som kunde skänka vinden alltför stort spelrum i trädkronorna, så har man anledning att tro, att något vindfälle ej heller skall behöva förekomma i framtiden.

Det naturliga marktäcket däremot gick det icke at bibehålla utan man har måst övergå till att beså marken med gräs för att få jämn grönska under träden, och då tallbestånden äro gallrade så reder sig gräset gott, om man väljer grässlager som fördraga skugga. I de första gravfälten finnas inga som helst gångar, utan de bilda hela, obrutna mattor, på de nyare fälten har man däremot övergått till att upptaga smala sandade gångar mellan varje rad av gravar, vil-

ket visat sig giva litet mera omväxling och minska entonigheten.

Gallringen av trädbeståndet är av betydelse ej blott för att bereda gravplatser med iakttagande av villkoren för skogens fortbestånd, utan den betyder även mycket för kyrkogårdens utseende. Ett för tätt bestånd giver för mycket skugga åt gravfälten, blommar och gräs trivas ej under kronorna och intrycket blir för mörkt och dystert. Det gäller därför att träffa det rätta, när man gallrar. Att det endast är i en tallskog ock icke i en granskog, man kan anlägga en kyrkogård, där man avser att bereda gravplatser mellan träden, torde varje trädgårdsmän förstå, ty tallens rötter gå på djupet medan granens och andra trädslags rötter breda ut sig i ytan. Det stora problemet är huru nära stammen man vågar gräva utan att skada tallarna? Ute vid Enskede hållar man sig i allmänhet en meter från stammen. Det är dock icke hela kyrkogården, som ser ut på sätt som här ovan nämnts med gravfält under trädkronorna, det finns flera arkitektoniskt utformade gravfält som utgöra slutna enheter, däribland en särskild barnkyrkogård. Och just på senare tiden har man iordningställt flera sådana fält. På grund av att dessa icke ha någon känning med varandra, behöva de icke ligga i samma längdriktning, utan kunna anläggas på det sätt terrängen inbjuder till.

* * *
»Skogskyrkogården« bildar tillsammans med den äldre begravningsplatsen vid Enskede, »Sandsborgs-kyrkogården«, »Södra begravningsplatsen« till skillnad från »Norra begravningsplatsen« ute vid Haga, vilken av äldre stockholmare gärna kallas för »Nya kyrkogården«.

Det är nu c. 20 år sedan Skogskyrkogården började tagas i bruk, och mangfoldiga människor ha redan jordats där, men man beräknar att den ändå skall räcka 75 år framåt, ty hela området utgör ej mindre än 78 hektar.

(Fortsättes i näste Nummer).

MINDELUNDEN PAA HARBOØRE KIRKEGAARD

DE STRED PAA HAVET FOR DAGLIGT BRØD
OG FANDT DERUDE DEN BITRE DØD;
ENGANG I OPSTANDELSENS MORGENGRY
SKAL GUD DEM KALDE TIL LIV PAANY

AAGE DYRKJØB

Fig. 288. Mindesmærke af Billedhuggeren Thorv. Westergaard i Mindelunden paa Harboøre Kirkegaard.

Udstillingsbede paa Københavns Vestre Kirkegaard

Af Overgartner, Havebrugsk. Arne Falmer Nielsen

Et førende Hovedstadsblad skrev for nogle faa Aar siden: »Gravsteder er ikke noget, der gaar Mode i«. Men hvorfor skulde Anlæg af Gravsteder ikke følge Tidernes skiftende Smag lige saa godt som alt muligt andet?

At dette ogsaa er Tilfældet, vil man hurtigt se, hvis man gaar en Tur paa en Kirkegaard og specielt, hvis det er paa een af Hovedstadens store Kirkegaarde.

Tidligere Tidens Opdeling af de relativt smaa Jordstykker, som vore Gravsteder bestaar af, er blevet afløst af den Opfattelse, at Graven synes større, naar man lægger hele Arealet ud med Græs eller med forskellige Bundplanter, eller man planter Dværgconiferae og gruslægger hele Graven. —

Denne nye Anlægsmaade har mange baade æstetiske og praktiske Fordele, men paa eet enkelt Punkt tilfredsstiller den ikke Publikums Krav, og det er med Hensyn til Anbringelse af Blomster. Roserne, der tidligere blev plantet paa samtlige Grave, gav Folk den Tilfredsstillelse, at der nu var plantet Blomster paa den Afdødes Grav, selvom det ofte var ret illusorisk; thi som Regel bliver Roser paa et Gravsted en Skuffelse og i særlig Grad paa en gammel Kirkegaard, hvor Jorden er for gennemkultiveret,

og hvor Faren for Angreb af de forskellige Rosensygdomme er meget stor.

Ved den nye Anlægsmaade finder Anvendelsen af Roser ikke Sted i ret stor Udstrækning. Her tilstræber man netop at plante noget, der er ens og pænt paa alle Aarstider, og her finder man rig Anvendelse for Udplantningsplanter. Medens disse tidligere kun blev brugt paa de store og dyre Grave, søger man nu at faa alle til at plante Blomster paa deres Gravsteder, ud fra den Forudsætning, at det er billigere at plante een Gang end at købe en Buket eller en Potteplante, hver Gang man kommer til Graven.

For at stimulere Publikums Interesse og for at lære dem de forskellige Udplantningsplanter at kende, har man paa Vestre Kirkegaard i København anlagt nogle Udstillingsbede i umiddelbar Nærhed af Kontoret.

Hvor Anlægget er udført, var tidligere en Bepantning af stedsegrønne Træer, der var sammenvokset og tildels ødelagt af de strenge Vintre. Ved at hugge ud her har man bevaret nogle smukke gamle Tax, der danner dejlige Overstandere. Hele Arealet er lagt ud med Græs og heri er »tilfældigt« udstykket nogle cirkelrunde Bede af forskellig Størrelse, og for at bevare Formen er der lagt en Kant af gamle Brosten omkring dem.

Disse Bede tilplantes med de forskellige Udplantningsplanter alt efter Aarstidernes Krav. Om Foraaret begynder man Tilplantningen med Myosotis, Primula og Stedmoderblomster i forskellige Farver.

Senere følger saa Sommerens Væld af Heliotroper, Ageratum, Fuchsia og Begonia i de mest brugte Sorter.

Disse Højsommerens Blomster afløses af Chrysanthemum, Veronica og Erica, og naar Nattefrosten om Efteraaret har ødelagt Blomsterpragten, pyntes Bedene med Mahonia-spidsler, for at vise Folk, at man heller ikke, naar Blomsterne er borte, behøver

BLOMSTERPLANTER

Bestilling modtages paa Kirkegaardens Kontor Hverdage Kl. 9-16.

I Prisen er medregnet Plantning og Tilførsel af Gødning.

Foraarsblomster:

April-Maj.

Stedmoderblomster 25 Øre
Forglemmigej 25 ..

Sommerblomster:

Juni-Juli-August.

Begonia i forskellige Farver 35 Øre
Knoldbegonia 150 ..
Pelargonier 150 ..
Fuchsia 150 ..
Heliotroper 150 ..
Margueriter 150 ..
Ageratum 50 ..
Lobelia 35 ..
Santolina og Leucophyta 35 ..
Echeveria 35-65 ..

Efteraarsblomster:

September-Oktober.

Veronica
Chrysanthemum
Erica

Blomsterlæg: Lægning i Oktober-November.

Hyacinter - Tulpaner - Paaskellier - Crocus m. m.

Det tilraades at lade Gravsteder med Blomsterplanter vande.

Fig. 289.
Plakat paa Københavns Kirkegaarde.

at have et kedeligt bart Bed liggende. —

Naar Vinteren nærmer sig, afsluttes Kredsløbet med Granpyntning, og her kan man let og anskueligt vise Forskellen paa de tre Prislæg, som Pyntningen omfatter.

Ved disse Prøvepyntninger, saavel som ved de forskellige Udplantningsplanter, er anbragt let læselige Navneskilte af Zink med ætsede sortmalede Bogstaver. I Tilknnytning til Udstillingsbedene er opstillet en Plakat, der tydeligt angiver, hvad der paa de forskellige Aarstider kan plantes og hvormeget Planterne koster (se Fig. 289).

I Prisen er altid iberegnet Plantning samt Tilførsel af Bladjordsgødning, for uden den rette Behandling af Planterne opnaar man ikke den rette Vækst, og dette skaber Utilfredshed hos Gravstedsejeren.

Hele Anlægget virker, som det jo ogsaa først og fremmest skal, som Propaganda for gartnerisk Arbejde paa Kirkegaarden, og har allerede i den korte Tid, der har været anlagt, medvirket til et forøget Salg af Udplantningsplanter, men dernæst virker det ogsaa forskønnende paa Kirkegaarden og gaar ind som et Led i dens andre smukke Blomsterarrangementer.

Til yderligere Vejledning for Gravstedsbrugerne har Begravelsesvæsenet udgivet en Brochure, hvori der findes afbildet Typer paa Gravstedsanlæg, Forklaringer og Priser. En ny Udgave af denne udsendes i Foraaret og findes anmeldt paa dette Blads Tillægssider.

Fig. 290-92.
Udstillingsbede paa Københavns Vestre Kirkegaard. Øverst Bede med Sommerblomster; nederst 2 Typer paa Græsdækning.
Foto: 1943.

Om Hurtigformering af nogle Kirkegaardsplaner

Af Inspektør O. Bjørn

I de senere Aar har Kirkegaardene haft overordentlig store Vanskeligheder med at faa Hækplanter af *Ligustrum* i Sorterne: *vulgaris*, *atrovirens* og *ovalifolium* samt Indfatningsbuxbom, hvilket selvsagt er meget ubehageligt og hæmmende for Arbejdet med Gravsteder m. m., og derfor har man søgt hurtige Metoder at formere disse Planter paa. Dette er tilfulde lykkedes.

Planteskolen, der hører til Bispebjerg Kirkegaard, har i Aar fremstillet *Ligustrum* paa siger og skriver 1 Aar og Indfatningsbuxbom paa 3—4 Maaneder; det Materiale, der er fremstillet, er smukke brugelige Planter, der er velegnede til Gravstedshække eller (for Buxbommens Vedkommende) særdeles velegnede til de tynde og fine Kanter, som behøves paa Gravstederne.

Fig. 293.
Tre Maaneder gammel Buxbomplante fra Mistbænk. Bemærk de fine Rødder.

Ligustrum er formeret i Bænk under Glas paa sluttet Luft med Rørmaatter over; de er sprøjtet hver Dag; som Formeringsmateriale er der benyttet unge Sommerskud; Stiklingerne er holdt paa 8–10 cm Længde og med ca. 3 Blade; de er stukket i Juli Maaned i Jord med et tyndt Lag Bakkegrus over. Allerede en Maaned senere har de

sig, at Arbejdet dog kan udføres allerede fra det tidlige Foraar.

Som Stiklinger er benyttet gammel Buxbom, der er blevet for lang; denne skæres i ca. 10–12 cm's Længde og stikkes i smaa Totter i Jord med et tyndt Lag Bakkegrus over. I Løbet af en Maaned er Stiklingerne rodfæstede, og Vinduerne kan fjernes, og efter 2–3 Maaneders Forløb har man en god, anvendelig Plante (se Fig. 293), der sælges direkte fra Bænken.

Resultatet af disse Metoder er saaledes, at vi ved at anvende Varme m. m. egentlig »snyder« Planterne for et Aar eller to, samt at vi desuagtet har faaet et godt Plantemateriale, samt at vi har været i Stand til meget hurtigere end det ellers vilde have været muligt at retablere Hække og Indfatninger, som de 3 Fimbulsvintre havde gjort det af med, og hvorved Kirkegaardene mange Steder havde faaet et meget trist og uordentligt Udseende.

Og det maa jo erindres, at det ikke blot var paa Kirkegaardene, at de paagældende Planter var døde, — ogsaa i de Plantereskoler, hvor vi skulde have købt Planterne, var de udgaaede, og for Importen har der jo længe været stoppet.

Metoden anbefales derfor varmt ogsaa til andre Kirkegaarde som en god Hjælp i Nøden.

Fig. 294.
Stiklingsplanter af Buxbom i Mistbænk. Begge Foto: J. Th. Bispebjerg 1943.

fæstet Rod og er begyndt at sende nye Skud. Vinduerne er da fjernet, og Planterne har overvintret i Bænken. Tidligt Foraar er de unge Skud skaaret tilbage, og de rodfæstede Stiklinger er udplantet paa Bed. I Løbet af Eftersommeren har vi da haft gode, brugelige Planter med 4–6 Grene, der er 40–50 cm lange, og som har haft et udmærket og fuldt tilstrækkeligt Rodnet.

Indfatningsbuxbom er ogsaa formeret under Glas paa sluttet Luft med Rørmaatter over; ogsaa den maa sprøjtes daglig, og den bedste Tid til Formeringen synes at være Juli–August Maaneder; men det har vist

Om Gravkastning i strenge Vintre

At faa de Døde i Jorden, — selv om Frost binder haardt og længe, er en Sag, som nok kan volde Kirkegaardsledere og Gravere betydelige Vanskeligheder. Men Gravene skal graves, og de Døde skal i Jorden; saadan lyder Ordren i Danmark; i Nordsverige og visse andre Steder hensesætter man de Døde i dertil egnede Rum, naar Frost i Vinterhalvaaret binder Jorden og, naar Sneen ligger metertyk, hvor-

efter man ved Foraarets Tøbrud giver sig til at jorde dem.

Men hos os skal de Døde altsaa i Jorden ogsaa i de strenge Frostvintre; og det er Gravernes Sag at faa klaret dette, saa at denne Funktion i Samfundsmaskineriet fungerer saadan, at Slægten ikke mærker, at det har voldet Vanskelighed. Hvordan det skal klares, — det bliver det Gravernes Sag at finde ud af, og det er klart, at der maa træffes Foranstaltninger til at hindre alt for dyb Jordfrysning, hvor man ved, at der skal begraves; værre er det, naar der skal begraves i gamle Gravsteder, som ikke kan udpeges allerede om Efteraaret, men kun med faa Dages Varsel skal kastes en Grav.

I saadanne Tilfælde har man anvendt Sprængning med Aerolit (se »V. K.« VI S. 63—64 og XIV S. 48), hvilket kan anvendes, men dog ogsaa kan have sine Skavanker. Det har ogsaa været brugt at anvende Hammer og Mejsel og paa den Maade faa Jorden løsnet, Stykke for Stykke; det er en enkel Metode, men meget møjsommeligt at benytte. Ogsaa de elektriske Presseluft-hamre har været benyttet, men det kan jo ikke nægtes, at den voldsomme Støj, som disse fremkalder, ikke just er velkommen og allermindst bør forekomme paa vore Kirkegaarde, — rent bortset fra, hvorvidt Spørgsmaalet om Ledninger dertil og andre rent praktiske Forhold iøvrigt kan løses. Endelig har man i hvert Fald i Udlandet ogsaa benyttet kunstig Optøen af Jordbunden; hvilke Metoder der her har været anvendt, skal her kort refereres.

Kunstig Afstand er bl. a. udført ved Hjælp af et lille Baal af Træ, eller endnu bedre af Briketter, som tændes paa det paagældende Aasted. I Løbet af 3—4 Timer vil Jordbunden ad denne Vej kunne blive optøet ca. 30 cm ned; og fjerner man nu det optøede Lag, gaar det endnu bedre med det næste, naar man antænder Baalet i den fremkomne Grube. Paa denne Maade har man kunnet faa hele Jordbunden optøet i Løbet af 8 Timer, hvorefter den egentlige Gravkastning

i frostfri Jord kan tage sin Begyndelse. Erfaringerne siger, at Baalet helst skal tændes om Eftermiddagen og have Lov at brænde om Natten, idet man saa den næste Morgen kan begynde Kastningen. Baalet maa imidlertid ikke give nogen stærk Flamme; et glødende Baal er det bedste, og det er klart, at der maa være en vis Opsigt der ved, og at man maa beskytte Planter, Jerngitre o. a. i Nærheden.

I Udlandet har man ogsaa anvendt Optøning ved Hjælp af Læsekalk, der som bekendt sætter stærk Varme under Læskningen. Dette forudsætter, at det Sted, der skal optøs, omgives med en Ramme, og dog vil de tilstødende Omraader ikke kunne undgaas at blive noget tilsmudset af Kalken. Den fornødne Kalk lægges i et Lag paa ca. 20 cm over Stedet, og derover lægges 10 cm Jord til Afdækning. I Løbet af 24 Timer skal man ved denne Proces kunne faa optøet Jorden i 40—50 cm Dybde, hvorefter det gaar relativt let at bearbejde Resten med Spidshakke, Mejsel el. a. Den opløste Kalk kan om Foraaret anvendes som Gødning; men Planterne over Graven maa sikkert alle fornyes.

Om de almindelige Forholdsregler med Paaførsel af et tykt Lag Løv el. a. Paa de Steder, hvor man begraver i Rækkefølge, skal der ikke her ofres mange Ord; men det skal anføres, at *Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur* har ladet foretage Undersøgelser over Frostens Nedtrængen i Jorden, og at man har udsendt en Beretning herom (Forsøgsberetning Nr. 341. December 1942), hvori Resultaterne fra flere Aars Forsøg paa forskellige Steder er gjort op. Beretningen kan rekvireres fra Forsøgsvæsenet (Lyngby) og bør kendes af alle Kirkegaardsledere. Det kan lige anføres, at det af Beretningen bekræftes, hvad Erfaringen har sagt En, at Frostdybden paavirkes af Snelag, Læforhold, Jorddække, Vindstyrke, Vandindhold i Jorden og naturligvis ogsaa af Temperaturen, og at de forskellige Aar udviser store Forskelligheder.

Fig. 295.
Det monumentale
Kors foran Helliga kors-
sets kapell.

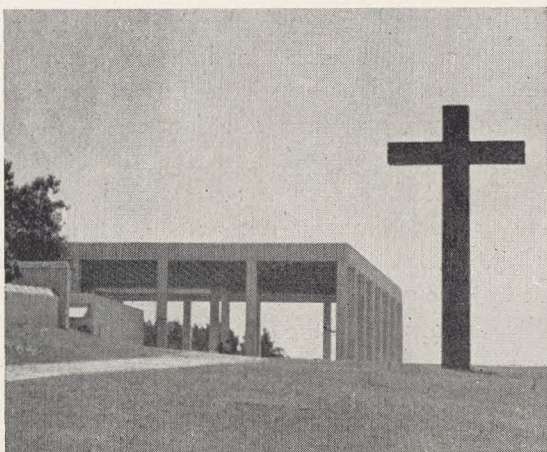

Fig. 296.
Skogskapellet set
inde fra Kistens Plads
og ud mellem Gran-
stammerne.

Fig. 297.
Vandkumme
(jvf. Fig. 301).

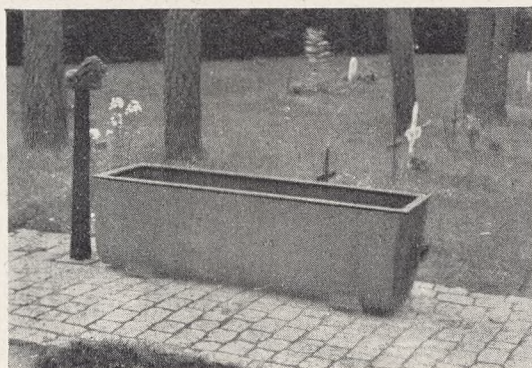

Fig. 298 th.
Haabets Kapel.

Skogskyrkogården i Stockholm

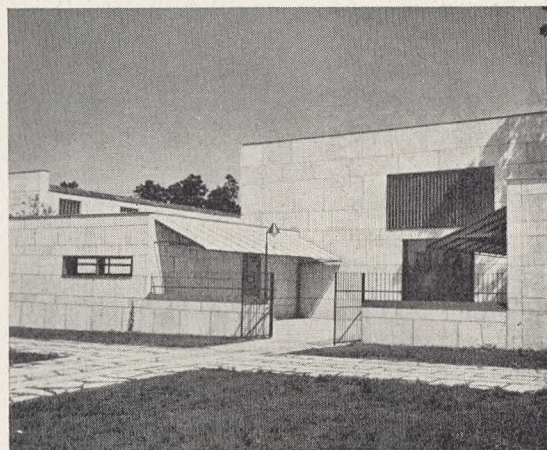
Af Redaktør Henning Halldor

(Fortsat fra Side 140)

De vanlige enkle gravpladserne upplåses som bekendt endast för begränsad tid, 25 år, medan familjegravarna upplåses för beständigt, det är strängt taget endast dessa senare som utgöra orsaken till att begravningsplatserna behöva utvidgas, ehuru man så långt det är möjligt söker undvika att taga upp de gamla gravfälten, vilkas tid är ute. Vid Stockholms kyrkogårdsväsen har man emellertid slagit in på den vägen, att låta familjegravarna bära utgifterna för kyrkogårdsutvidgningarna, och medan de vanliga enkelgravarna betinga en så låg kostnad som ned till 3 kr. kan man ej få en familjegrav med två platser för mindre än något över 500 kr.

I Stockholm inrättades för 25 år sedan en kyrkogårdsinspektorsbefattning, vars förste innehavare blev *E. A. Nohlgård*, som tillträdde densamma på våren 1919. Han sorterar under Stockholms stads kyrkogårdsnämnd och ha överinseendet över samtliga begravningsplatser. Det mesta arbetet fick han nedlägga på Skogskyrkogårdens utformning.

Då Skogskyrkogården blivit i huvudsak färdig, blev den indelad i tre arbetsdistrikt, vartdera med sin förman och särskilda eko-

nomibyggnader, ty det är alltför långa sträckor för att personalen skulle samlas på ett ställe eller från samma redskapsbodar hämta sina redskap.

Där kontrolleras arbetarnas ankomsttid – liksom även den tid då de gå ut – genom moderna tidkontrollur av det slag som finnes på våra större verkstäder. Matsalar, klädskåp, toalettanordningar och spisar för värmning av kaffe och andra bekvämligheter finnes.

Arbetsstyrkans storlek växlar högst väsentligt med årstiden, under sommaren är den anseelig och går tidvis upp till över hundralet manliga samt ett 60-tal kvinnliga arbetare enbart på Skogskyrkogården.

Av kapellen är *skogskapellet* det äldsta (se Fig. 287, 296 og 300). 1925 uppfördes det nyare *Uppståndelseskapellet* (se Fig. 314, 317 og 324), i vars närhet särskilda likbodar finnas. Blomsterhandlarna ha dock mot dessa anmärkt, att de äro så kalla att blommorna frysa där vintertiden. Vid utförande av kistdekorationer förstöras blommorna innan de hunnit spikas på kistan.

Genom området går en stor bred körväg, ty med de stora avstånden därinne kan man icke begära att alla besökande skola kunna gå de långa sträckorna.

Fig. 300.
Skogskapellets
Søjlehal.

Skogskyrkogården är intressant ur många synpunkter och bjuder på stora skönhetsmoment, den är därför värd att beses även om man icke kan giva envar besökare det

Vore Kirkegaard Bind 14.

Fig. 299 tv.
Enkeltgrave i
14. Kvarter (jvf.
Planen Fig. 286).
Billedet er fra Aar
1927.

Fig. 301.
Detail fra Vandpost
og Kumme
(jvf. Fig. 297).

Fig. 302.
Korsets Vej med
Hovedkapelanlægget
og Krematoriet i
Baggrunden.

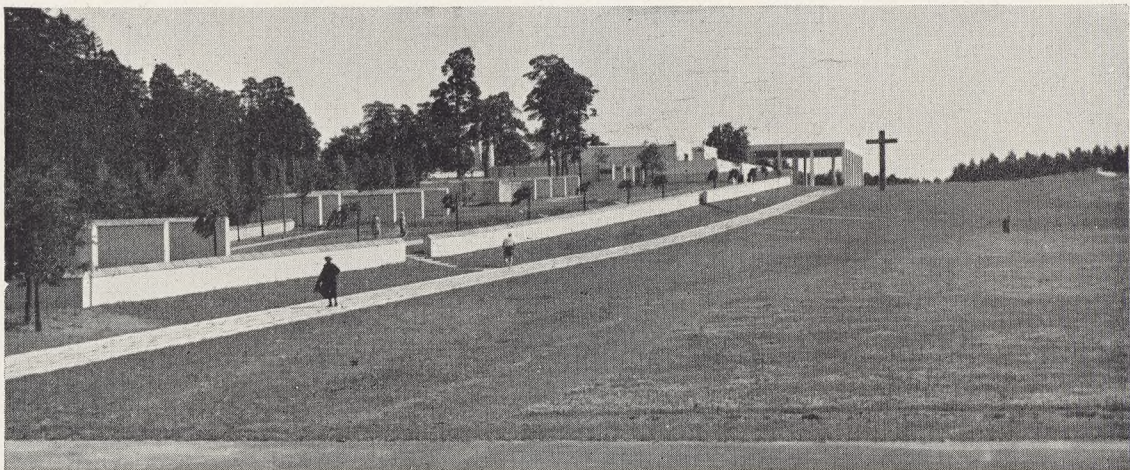

Fig. 303.
Grave mellem
Stammerne.

Fig. 304.
Luftfoto af Hoved-
indgangen til Skogs-
kyrkogården.

gamla rådet: »gäck du och gör sammaledes«.

Det nya *krematoriet*, som invigdes i juni 1940, har varit planerat alltsedan Skogskyrkogårdens tillkomst (se Fig. 302).

Denna nyare del av kyrkogården gör ett egenartat intryck och skiljer sig totalt från den äldre avdelningen. När man passerat entrén möter ögat en ofantlig, starkt kuperad, gräsbevuxen yta. Inför denna väldiga vidd, bara blå himmel och grönt gräs, känner man sig med ens så liten och obetydlig. Om det varit arkitekternas avsikt att medvetet framkalla detta intryck, ha de lyckats tillfullo.

Från den i enkel och värdig stil hållna, magnifika inkörsporten leder en bred, med stenplattor belagd gångväg upp mot ett jättelikt stenkors, som skarpt avtecknar sig mot himmeln. Detta kors är det enda som fångar blicken (se Fig. 275). Av krematoriet ser man till en början ingenting, men till vänster fäster man sig vid ett system av låga, vita murar, som utgör urngården (se Fig. 302). Först när man nått upp till korsets fot, befinner man sig utanför de tre kapell, som utgöra begravningsplatsens centrala del. Det är *Trons kapell*, *Hoppets kapell* och *Heliga korsets kapell*. Det sistnämnda är störst — det rymmer omkring 300 sittplatser — och kan genom sänkning av hela den

Fig. 305-6-7 fra v. „Sju gårdars väg“ ved Sandborgskrematoriet (Ligusterhække), — Urnegrave ved samme Krematorium Vest for ovennævnte Vej, — Urnegrave i 12. Kvarter Sydøst for Skogskapellet.
Alle Foto: J. Th.

främre glasväggen förenas med den väldiga öppna pelarhallen utanför. Golvet i denna pelarhall är belagt med stenplattor i utsökt mönster. Pelarna äro försedda med belysningsanordningar, som måste åstadkomma en fantastisk effekt, när de äro i funktion. Från hallen leder en bred trappa ned mot den äldre delen av kyrkogården.

Samtliga tre kapell ha en inre utsmyckning av högt konstnärligt värde. Vackrast, enklast och värdigast är kanske Heliga korsets kapell. Det är hållet i en ljusgrå färg-ton. Runt väggarna går en barriär av grå kalksten, på vilken levande ljus brinna under begravningsceremonierna. — Kransarna placeras ej runt katafalken utan i fonden, där de bättre komma till sin rätt mot den ljusa bakgrunden. I golvet finnas kransstativ, som kunna dragas upp efter behovet vid varje särskilt tillfälle. Även barriären i fonden är försedd med korta värråta kransstativ, vilka kunna skjutas in i sina spår, när de icke behövas.

På baksidan förenas de tre kapellen genom en lång hall, utåt försedd med en glasvägg. Här stå kransvagnarna uppställda. De äro gjorda av stålrör av duraluminium och ha hjul med gummiringar. Varje vagn är försedd med fem hyllor ovanför varandra, vilka rymma ett 20-tal kransar. Strax före jordfästningen rullas vagnarna in i kapellet och kransarna placeras på de förut omnämnda stativen. För särskilt stora kransar finns det krokare i taket i kranshallen; dessa krokare kunna även tagas i bruk, då det är ett ovanligt stort antal kransar.

I källarvåningen med bisättningsrummen

Fig. 308. Vej fra Hovedindgang til Hvilepladsen paa Bakken ved Begyndelsen af „Sju brunners väg“.

Fig. 309. Ceremonipladsen under Udformning; omkring den findes Gaskandelabre.

Fig. 310. Familiegrave Syd for Skogskapellet.

Fig. 311. Enkeltgrave i Skogsterrain.

I venstre Spalte:

Fig. 312.

Enkeltgrave i aabent Terrain paa Skogskyrkogårdens sydlige Del.

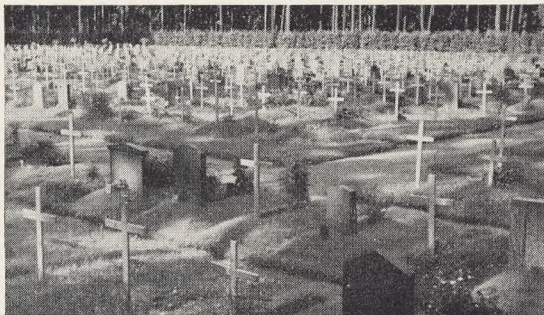

Fig. 313.

Familiegrave Øst for Skogskapellet.

Fig. 314.

Opstandelseskapellet set fra Vest. (19. Kvarter).

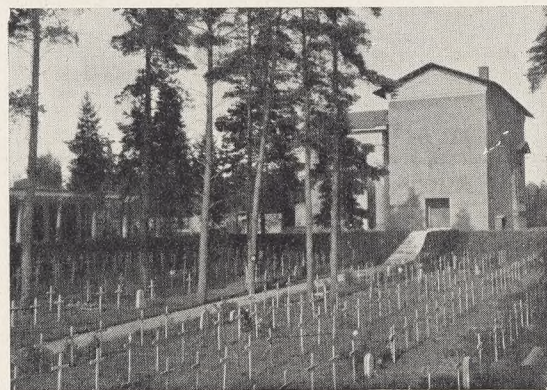

Fig. 315.

Enkeltgrave i 19. Kvarter. Billeder fra Aar 1927.

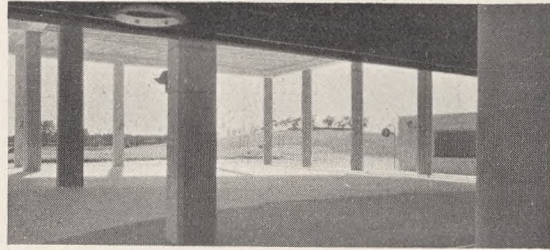
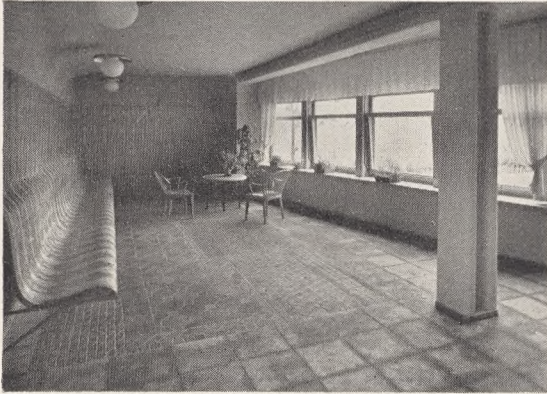
Fig. 316.

19. Kvarter set fra Nord. Hække af Rosa alpina. Foto: Sv. A. Hermelin.

Fig. 317.

„Sju brunnars väg“. I Baggrunden Indgang til Uppståndelseskapellet.

I venstre Spalte.
Fig. 318.
Venterum ved Troens
Kapel.

Fig. 319.
Søjlehallen ved Heliga
korsets kapell.

Fig. 320.
Østre Side af Bisæt-
telsesafdelingen
samme Sted.

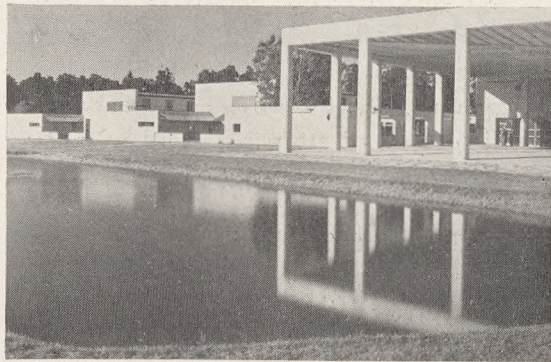
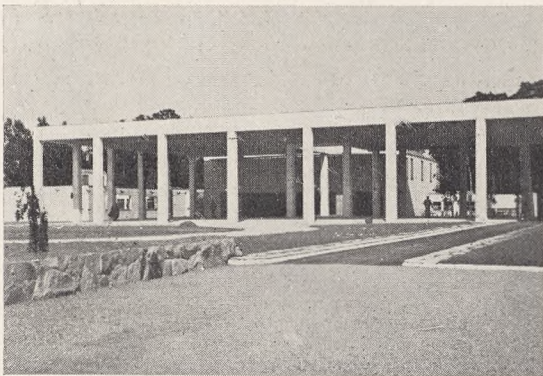
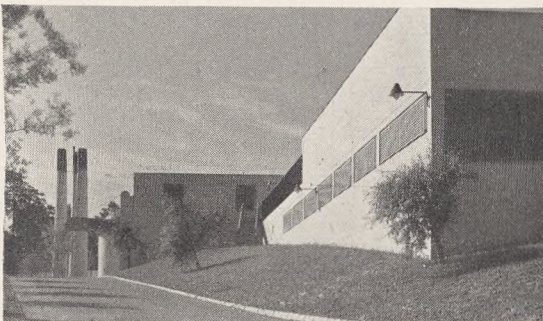

Fig. 321.
Haabets Kapel med
Otto Skölds Mosaik
i Baggrunden.

I højre Spalte.
Fig. 322.
Søjlehallen ved Heliga
korsets kapell.

Fig. 323.
Udsigt fra Syd. Fra
venstre ses Troens
Kapel, Haabets Kapel
og en Del af Søjle-
hallen og det sænk-
bare Glasparti i
Entreen til Det hel-
lige Kors' Kapel.

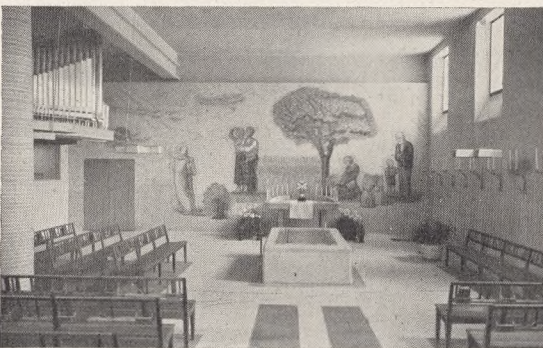

Fig. 324.
Opstandelsesmonu-
mentet i Heliga
korsets kapell
af Lundquist.

finnas fyra särskilda rum, i vilka kistdekorationerna kunna utföras. Därintill ligga två svepningsrum, obduktionsrum, den elektriska manövercentralen med fjärrtermometrar och högtalare samt pannrummet. Kremationsugnarna upphettas med elektricitet. Kylmaskiner sörja för lagom temperatur i bisättningsrummen.

I ett smakfullt och praktiskt inrett visningsrum blir det tillfälle för de sörjande att i enskildhet taga ett sista avsked av den bortgångne. Det blomstersmyckade kistloket lägges då på ett par för ändamålet speciellt inrättade konsoler. Allt är så inrättat, att ceremonierna skola bliva värdiga och andaktsstämda. För att detta syftemål skall nås är en perfekt organisation nödvändig. Jordfästningsceremonier kunna försiggå i alla tre kapellen samtidigt utan att störa varandra eller utan att begravningsföljerna behöva kollidera. Elektriska ljussignaler förmedla kontakten mellan funktionärerna.

Enskilda firmor få icke utföra dekorationer i något av de tre kapellen, utan dessa ombesörjas uteslutande av kyrkogårdsnämnden till fastställda priser.

Från den öppna peltarhallen utanför Heliga korsets kapell har man vid utsikt över det nya kyrkogårdsområdet (se Fig. 309). I närheten av hallen har man anlagt en näckrosdamm och ovanför denna en ceremoniplats i det fria. Ännu längre bort ligger en hög kulle, på vars krön finnes en liten parterr, inramad av planterade granitmurar och hängalmar. I parterrens mitt finnes en liten brunn och längs muren stå bänkar, de enda som ännu så länge kunde upptäckas på hela området. Här uppifrån kan man överblicka hela den nya delen av begravningsplatsen med krematorium och urngård. Och bortom de mjukt buktande, gröna kullarna stå Skogskyrkogårdens furor som en mörk mur.

* * *

Om Skogskyrkogården, dens Kapeller og Krematorium foreligger der en omfattende Tidsskriftslitteratur, til hvilken de henvises, som ønsker nærmere at studere den. Kyrkogårdsforvaltningen i Stockholm har selv udsendt et Hefte, der hedder: Skogskyrkogården och heliga korsets kapell i Stockholm (1942), i hvilket der findes en udførlig Litteraturliste.

Det beklages, at der til 2 af Illustrationerne i forrige Hefte af »Vore Kirkegaard« er kommet vildledende Tekster. Om Korset (Fig. 275) skulde der staa, at det var af blaa, svensk Granit, og til Fig. 287 skal der staa Granstammer i Stedet for Fyrrestammer.

Red.

Om Udregning af Takster for Gravsteder

Af Kirkeværge Mertz Nielsen

Det kan blandt de Opgaver, en Kirkeværge maa varetage — navnlig for Nybegynderen i Stillingen — volde en Del Bryderier at finde ud af og benytte Kirkegaardsvedtægtens Paragraffer, der omhandler Betaling for Erhvervelse og Fornylse af Retten til Gravsteder, idet Taksterne i Regelen er forskellige, eftersom de vedrører Personer, der omhandles i den ene eller anden af de forskellige Paragraffer, og i Forhold til Antallet af Fredningsperioder. Det er da især af Betydning, at Vedtægten er affattet klart. Er den ikke det, bliver det hele naturligvis endnu mere indviklet.

For at undgaa Fejl ved Beregningen af Betalingen og tillige for at spare Tid, dannede jeg mig en Taksttabel, som jeg kan slaa op i og hurtigt finde det søgte Beløb, eventuelt efterfulgt — ved Fornylser — af en Brøkdelsberegning heraf.

Da det har været mig en god Hjælp, anbefaler jeg interesserede at anvende samme Fremgangsmaade.

Tillæg til »Vore Kirkegaarde« Bind 14 Nr. 1

Medlemmernes Opmærksomhed henledes høfligst paa, at Foreningens Regnskabsaar er udløbet pr. 31. Marts. Der erindres om, at Kontingentet lettest og billigst afgøres ved, at man indbetaler Beløbet til Foreningen for Kirkegaardskultur, Postkonto 119,15, Roskilde. Kontingentet er for personlige Medlemmer i Danmark Kr. 5,00, Medlemmer i Udlandet betaler 6,00 (der fremsendes pr. Check) og for Institutioner, Menighedsraad, Foreninger etc. beregnes Kontingentet efter særlige Regler (se Lovens § 3). Beløbet bedes godhedsfuldt indbetalt inden den 10. April, efter hvilket Tidspunkt Udsendelse af Opkrævninger med paaløbende Omkostninger paabegyndes.

FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR

Nye Medlemmer.

Afdeling C.

- 701 Hr. Arkitekt Aage Herløw, M. A. A., Frbg. Bredgade 18, Kbh. F.
702 Danske Boghandlers Kommissionsanstalt (Importbokhandeln), Nyrupsgade 17—19, Kbh. K.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 19/12 (Kbh. Amts Avis): Sorgenfri Kgd. udvides i Henhold til tidligere Konkurrenceplan (se »V. K.« 4 S. 41—45); Omkostn. 30,000 plus Jordkøb 6700.
19/12 (Hejmdal): Planerne om en ny Kgd. forelagt i Sønderborg Byraad.
22/12 (Politiken): Dyrt at leve, dyrt at dø.
23/12 (Sorø Amtstid.): Gierslev Kgd. reguleres af Lektor G. Georgsen (12—1500 Kr.).
23/12 (Sorø Amtstid.): Stenlille Kgd.s Ud. er fuldført af G. Georgsen (11,400 Kr.).
27/12 (Rosk. Soc. & Dem.): Blokaden af St. Jørgensbjerg Kgd.
4/1 (Vestloll. Avis): Nøbbet Kgd.s udv. indviet af Pastor Blockmann.
4/1 (Fyns Tid.): Havearkitekt P. Wad har udført arbejdet Forslag til Rydning paa Ejby Kgd.; Provststudvalget gaar imod Planen.
4/1 (Holbæk Amts Venstrebl.): Nyordningen af Begr. i Holbæk fra 1/4.
6/1 (Næstved Avis): Kransen hejst paa det ny Kapelkrematorium i Ringsted.
14/1 (Ringkøb. Amts Dagbl.): Reguleringsplaner forelagt for Aadum Kgd.
15/1 (Kristl. Dagbl.): Begravelsestaksterne i Kbh.
16/1 (Hejmdal): Byraadet i Sønderborg yder et Tilskud paa 85,000 Kr. til den ny Kgd.; Arealet er 4,2 ha.
16/1 (Horsens Folkebl.): Den ny Kgd. i Brødstrup ventes anlagt og beplantet, saa snart Vejret er til det.
17/1 (Kristl. Dagbl.): Farum Kgd. udvides med et Stykke af Præstegaardshaven; Omkostn. 4500 Kr.
22/1 (Aarhus Amtstid.): Den 26. ds. indvier Provst Eriksen Mørke Kgd.s Udvidelse.
22/1 (Vestsjæll. Soc. & Dem.): Træerne paa Dalmose

Kgd. ryddes, og Gitteret langs Vejen erstattes med Mur.

26/1 (Aarhus Stiftstid.): Klosterkgd. i Haderslev.
28/1 (Nykøb. F. Soc. & Dem.): Horreby Vedtægt skal revideres.

30/1 (Randers Amts Avis): Skal Ø. Tørslev Kgd. reguleres?

6/2 (Hejmdal): Planen til den ny Kgd. i Sønderborg godkendt.

8/2 (Skive Venstrebl.): Kirkegaardsgraverne har det svært.

10/2 (Helsingør Dagbl.): Havearkitekt Troels Erstad forelægger Plan til Anlæg af Stier, Trapper m. m. ved Humlebæk Kgd.

17/2 (Aalborg Stiftstid.): Landsbyens Kgd.

20/2 (Jydske Tid.): Kommunen forhøjer sit Tilskud til Sønderborg Kgd. med 17,500 Kr.

21/2 (Aalborg Stiftstid.): Kommunegartner Wendelboe stiller Forslag om at istandsætte den ny (Søndre) Kgd. i Aalborg for ca. 120,000 Kr.; desuden om Mur m. m. omkring den nuv. Kgd.

27/2 (Vejele Amts Folkebl.): Planer om Ud. af Grindsted Kgd.

27/2 (Flensborg Avis): Arbejdsministeriet har nu forhøjet sit Tilskud til Sønderborg ny Kgd. til 50 % af Ud.

1/3 (Berl. Tid.): Holmens og Garnisons Kgd. i Kbh. bevares yderligere 50 Aar frem i Tiden.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Havekunst Nr. 1: Kirkegaardsspørgsmaal.

Menighedsraadens Blad Nr. 1; Begravelsesvæsenet og Kirkeskatten; Nr. 2: Beskæftigelseslovene og Kirkegaardene.

Præsteforeningens Blad Nr. 2: Gem »Dejlig er Jorden« til andre Tider (som Begravelsessalme); Nr. 4: Dejlig er Jorden. —

Landsbygraveren Nr. 11: Stedsegrønne bladbærende Planter til Kirkegaarde. Pyntning af Gravsteder ved Vintertid; Rosens Behandling og dens Sygdomme m. m. Nr. 12: Julens Rose. Juletro og Juleskik m. m. — Nr. 1: Under vor daglige Gerning. Vore Slyngrosers Haardførhed. — Nr. 2: En Nødvendighed (om Begravelsesprotokollen) m. m.

Täppan Nr. 12: Om vården av gamla kyrkogårdar.

Ignis Nr. 12: En kungshög ved Norsborg. Urnlunden i Ludvika. — Nr. 1: Svendborg Amts Ligbrændingsforening. Kyrkogård vid Skelleftå invid. Minnehögtiderna. Tjeckiska urngravmonument. De behöfliga utrymmena i krematorierna. St. Johannes Urnlund i Norrköping. Motala skal få krematorium. — Nr. 2: Svenska eldbegängelseskassan under 1940. Eldbegängelsefrekvensen vid Stockholms norra krematorium under 1940. Nye københavnske Urnehaver (fortsættes). Ivar Johnssons och Bror Hjorths konstnärliga arbeten i krematoriet på Skogskyrkogården.

Puutarha Nr. 12: Sankarihautojen hoito — puutarhaviäen kunnia-asia

Die Feuerbestattung Nr. 3: Ein vorbildlicher Urnenhain. Deutsche Totenehrung. »Die moderne Leichenverbrennung«. Die Feuerbestattung im Lichte der Schönheit. Eine Einäscherung im japanisch-chinesischen Feldzuge. Gedanken zum Kult der Feuerbestattung. Zur Einführung des Reichsgesetzes über die Feuerbestattung. Die Feuerbestattung im Protektorat Böhmen und Mähren. Bestattungswesen im fascistischen Italien.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 12: Die ewige Wache. »Ich hatt einen Kameraden«. — Nr. 1: Zum neuen Jahre und zum 3. Jahrzehnt unsere Zeitschrift. Die ewige Wache. Was wird aus unseren Gefallenen? Ehrenfelder für Kriegsgefallene auch in der Heimat. Richtlinien über die Aufstellung von Grabzeichen.

BOGANMELDELSER

Om Læplantning.

I April 1938 udgav Det danske Hedeselskab et Særnummer af Hedeselskabets Tidsskrift, som paa en meget grundig Maade skildrer de forskellige Læhegns Virkninger. De teoretiske Undersøgelser var foretaget under Ledelse af Professor Nøkkentved og Arbejdet i Marken af Skovrider Oldenburg. Denne meget omfattende Undersøgelse skal imidlertid kun betragtes som orienterende, selv om man allerede kan udlede mange værdifulde Vink med Hensyn til Hegenes Lævirkning.

Fortsættelsen af 1938-Forsøgene er beskrevet i et Særnummer af Hedeselskabets Tidsskrift, som udkom i December 1940. De samme Videnskabsmænd, som ledede Undersøgelserne i 1938, har ogsaa været ledende i denne kompletterende Vejledning.

Man er kommet til det Resultat, at et middeltæt Hegn, som kun bremser Vinden, er at foretrække og ikke som mange tidligere antog det helt tætte, klippe Hvidgranshegn, som skaber en uheldig Hvir-

veldannelse. Seljerøn og Tjørn med en Tæthed paa ca. 50 pCt. har vist sig at bremse Vindene paa mest effektiv Maade. Men skal der opnaas en virkelig nyttig Lævirkning paa store Afstande, maa Hegnene anbringes saa tæt, at det menes at genere det tekniske Markarbejde. Da dette synes at være et noget nedslaaende Resultat, besluttede Hedeselskabet at undersøge Plantagernes Lævirkning, og her viste det sig, at jo dybere en Plantage var, desto længere strækker den sin Lævirkning. Dette vil sige, at der i barske Egne maa skabes Plantninger, som vil bevirke at den paagældende Egn vil fremtræde som frodigere og mindre barsk end tidligere. Disse sidste meget interessante Oplysninger vil blive uddybet med større Grundighed.

Det kan anbefales alle interesserede at læse Hedeselskabets Særnummer, det er et grundigt og solidt videnskabeligt opbygget Arbejde. E. Q.

Anna Lise Møldrup: Gotisk Skrift. Vejledning i Læsning af Kilder til Slægtsforskning. 28 S. upag. 8°. J. H. Schultz' Forlag, Kbh. 1940.

I denne lille Bog, der bestaar af Faksimile Gengivelser af Protokolsider o. a. i gotisk Skrift, og som har modstaaende »Oversættelser«, har Forfatteren givet en værdifuld Hjælp til dem, der »higer og søger i gamle Bøger« efter Slægtsoplysninger. Ogsaa Kirkevæger og Gravere og Præster af vor Generation vil kunne have Udbytte af at studere den, — ja, de helt gamle Mennesker, der selv har lært Skriften, behøver det jo ikke; men de er kun faa, for Skriften blev afskaffet i Skolerne i 1871.

Cirkulære til Stiftsøvrighederne og Overtilsynene for Kirkerne i København og Frederiksberg angaaende Lov af 27. December 1940 om Iværksættelse af offentlige Arbejder og Beskæftigelse af arbejdsløse.

Som et Led i Regeringens Beskæftigelsesplaner er de hidtidige Bestemmelser om Nødhjælpsarbejder og Beskæftigelsesforanstaltninger i Lov Nr. 169 af 13. April 1938 blevet afløst ved en ny Lov af 27. December 1940 om Iværksættelse af offentlige Arbejder og Beskæftigelse af arbejdsløse. Ved denne Lov stilles betydelige Midler til Raadighed for Arbejds- og Socialministeriet — for Aaret 1941—42 indtil ialt 45 Mill. Kr. — til Anvendelse til Tilskud til Arbejder, der agtes iværksat af Staten, af Kommuner, eller hvor Forholdene maatte tale derfor, af private Institutioner, naar Bekæmpelse af Arbejdsløsheden har været det væsentlige Formaal med Arbejdets Gennemførelse.

Kirkeministeriet finder herved efter Forhandling

med Arbejds- og Socialministeriet Anledning til at henlede Opmærksomheden paa denne Lov, idet bemærkes, at Lovens Bestemmelser om Tilskud ifølge den Fortolkning, der vil blive lagt til Grund ved Fordelingen af de til Raadighed staaende Midler, vil kunne anvendes ogsaa paa Arbejder, der sættes i Gang af Menighedsraadene (Kirkebestyrelserne, Kirketiendejerne) paa Kirkernes og Præsteembedernes Vegne.

Til Bedømmelse af Spørgsmaalet om, hvilke Arbejder, der kan komme i Betragtning ved Ydelsen af Tilskud i Henhold til Loven, er det af Arbejds- og Socialministeriet anført, at man først og fremmest maa støtte saadanne Arbejder, hvor Arbejdslønnen udgør den væsentligste Del af de samlede Udgifter, og dernæst maa lægge afgørende Vægt paa, at der til Arbejderne i saa vidt Omfang, som det er teknisk gennemførligt, anvendes danske Materialer. Endvidere har Arbejds- og Socialministeriet henledt Opmærksomheden paa, at de paagældende Arbejder maa ses som Foranstaltninger iværksat til Fordel for en bestemt Kategori af arbejdsløse, nemlig saadanne, som har været uden Beskæftigelse i mindst 4 Maanedre (100 Dage) indenfor det sidste Aar, og for hvem der er hængaaet mindst 14 Dage siden sidste Arbejdsophør, samt at visse i Loven nærmere angivne Bestemmelser om Arbejdstid og Arbejds løn skal overholdes.

De Arbejder, som man efter disse Retningslinier først og fremmest har for Øje, er herefter særlig Jordarbejder og lignende, hvorfor man da ogsaa fra Arbejds- og Socialministeriet har fremhævet Arbejder vedrørende Kirkegaarde som saadanne, hvortil Tilskud kunde gives, idet det samtidig er oplyst, at der til Arbejder af denne Art, for saa vidt de findes egnet til at komme i Betragtning, vil kunne forventes Tilskud paa indtil 40 pCt. af Arbejds lønnen foruden et Tilskud til Materialer, der dog ikke vil kunne overstige Halvdelen af Tilskudet til Arbejds lønnen. Det er desuden af nævnte Ministerium anført, at der vil være Mulighed for at yde Tilskud af lignende Størrelse til Restaurering og Fornyelse af Inventar i Kirkerne, hvorimod der i Henhold til den her omhandlede Lov ikke vil kunne forventes Tilskud til egentlige Byggearbejder, hverken vedrørende Kirker m. v. eller Præstegaarde.

Under Henvisning hertil skal Kirkeministeriet her ved henstille, at det af Menighedsraadene (Kirkebestyrelserne) gøres til Genstand for særlig Overvejelse, om der forestaar Arbejder ved Kirkegaardene, som det kunde være rigtigt nu at søge gennemført med Tilskud i Henhold til den fornævnte Lov. Man skal i saa Henseende eksempelvis anføre: Regulering og Forbedring af Kirkegaardens Anlæg, Dræningsarbejder paa Kirkegaarden, Istandsættelse af Stendiger

Nyanlæg af Veje paa Kirkegaarden og Ordning af Tilkørselsforhold, Parkeringsplads eller lignende. Endvidere vil der, dersom Udvidelse af Kirkegaarden kan forudses indenfor en ikke for fjern Fremtid, kunne være Grund til at overveje, om Udvidelsen ikke bør søges gennemført nu med Tilskud i Henhold til Loven til de dermed i Forbindelse staaende Arbejder, ligesom der kan være Spørgsmaal om nu at foretage tidligere udskudte Arbejder ved Arealer, der allerede maatte være erhvervet til Begravelsesplads, men endnu ikke bragt i anvendelig Stand.

Foruden Arbejder paa eller ved Kirkegaarden skulde der imidlertid i Henhold til det anførte til lige kunne blive Spørgsmaal om Tilskud til Gennemførelse af bedre Indkørselsforhold til Præstegaarden, Regulering og Anlæg af Gaardsplads samt Omlægning og Regulering af Have, og det bør derfor ogsaa overvejes, om der kunde være Grund til at sætte saadanne Arbejder i Gang, eventuelt i Forbindelse med samtidige Arbejder af tilsvarende Art ved Kirken og Kirkegaarden. Grundforbedringsarbejder vedrørende Præsteembedets Jorder falder derimod udenfor Lovens Omraader, idet de særlige Regler i Lov om Grundforbedring, jfr. Bekendtgørelse af 14. November 1940, her er gældende.

Hvad særlig angaar Spørgsmaalet om Istandsættelse eller Fornyelse af Kirkernes Inventar med Tilskud i Henhold til den her omhandlede Lov skal man henlede Opmærksomheden paa, at der ogsaa for disse Arbejders Vedkommende kun vil kunne ydes Tilskud i det Omfang, som de foran omtalte langvarigt arbejdsløse kan beskæftiges, og at det ved Overvejelserne om, hvorvidt der bør søges Tilskud til saadanne Arbejder, maa erindres, at der baade af Hensyn til Kirken som arkitektonisk Genstand og oftest tillige paa Grund af Kirkens og Inventarets Betydning som historisk Minde maa tages særlige Hensyn, hvorfor det næsten altid vil være nødvendigt at benytte særlig sagkyndig Bistand saavel ved Udarbejdelsen af Forslaget som ved Gennemførelsen af Arbejdet og eventuelt forud at søge Vejledning ved Henvendelse til Nationalmuseet eller vedkommende kgl. Bygningsinspektør.

Med Hensyn til Indgivelse af Andragende om Tilskud i Henhold til den omhandlede Lov skal man oplyse, at trykte Skemaer til saadanne Andragender gennem Arbejds- og Socialministeriet er tilstillet de offentlige Arbejdsanvisningskontorer, hvorfra de udleveres, men at Skemaer ogsaa kan rekvireres direkte fra Arbejds- og Socialministeriets Beskæftigelsescentral (Adresse: Laksegade 19, København K.), der varetager den daglige Administration af Loven, og hvortil Andragender skal indsendes. Man henleder samtidig Opmærksomheden paa, at de paagældende

Arbejders Gennemførelse i mange Tilfælde ogsaa forudsætter Godkendelse af nærværende Ministerium, og dette er i ethvert Fald Tilfældet for alle Arbejder, der omfatter Forandring af Kirkers Inventar. Man bemærker derhos, at nærværende Ministerium ved Behandling af Andragender om Godkendelse af Arbejder, hvortil Statstilskud søges i Henhold til foranstaaende, vil stille sig særdeles velvillig med Hensyn til Ydelsen af de Laan, som maatte findes fornødne til Supplering af det eventuelle Statstilskud.

Det fornødne Antal Eksemplarer af nærværende Cirkulære vedlægges til Omdeling blandt Provstiudvalgene og Menighedsraadene (Kirkebestyrelserne) samt Kirketiendeejerne.

Kirkeministeriet, den 21. Februar 1941.

P. M. V.

V. Holbøll.

A. Dettlefsen,
Fm.

RESOLUTIONER m. m. VEDRØRENDE KIRKEGAARDE

(Fortsat fra Side 56).

16. Sept. 1937. Kirkeministeriets Cirk. (til Stiftsøvrighederne) ang., at **ældre Stengærder omkring Kirkegaarde bør bevares i saa vid Udstrækning som muligt, m. m. *)**

Paa dertil af Danmarks Naturfredningsforening givne Anledning skal Ministeriet herved anmode Stiftsøvrigheden om at ville henlede Provstiudvalgenes og Kirkebestyrelsernes Opmærksomhed paa Bestemmelsen i § 17, Stk. 3, i Lov Nr. 282 om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v. af 30. Juni 1922, jfr. § 10, Stk. 1, i kgl. Anordning af 10. December 1927 angaaende Kirkegaarde, hvorefter ældre Stengærder omkring Kirkegaarde ikke maa nedbrydes eller erstattes med andet Materiale uden Ministeriets Samtykke.

Idet man under Henvisning hertil anmoder om, at det nøje paases, at alle Sager angaaende Fjernelse eller Ombygning af saadanne Gærder forelægges Ministeriet, skal man udtale, at Ministeriet maa tillægge det ikke ringe Betydning, at de gamle Stengærder, der danner en for vore middelalderlige Landsbykirker særlig karakteristisk Afgrænsning af Kirkegaardens Omraade og sædvanlig stemmer smukt med selve Kirkens Arkitektur og det typisk danske Landskab, bevares i saa vid Udstrækning som muligt, hvorfor Ministeriets Tilladelse til Fjernelse eller Erstatning med andet Hegn ikke vil kunne forventes, medmindre aldeles tvingende Grunde taler for, at en saadan Tilladelse gives.

*) Jvf. »V. K.« XII S. 86—87 og Tillægsside 52.

4. Okt. 1937. Kirkeministeriets Skriv. (til Biskoppen over Viborg Stift) ang. **en Besværing over, at den ved en Begravelse fungerende Præst havde nægtet en Lægmand Tilladelse til at tale i Kirken, m. m.**

I en med Deres Højærværdigheds Erklæring af 3. d. M. hertil tilbagefulgt Skrivelse af 21. April d. A. har Lærer N. N. overfor B. Menighedsraad rejst Besværing over Sognepræst for A. og B. Menigheder O. O. i Anledning af, at denne har nægtet Klageren ved hans Moders Begravelse fra B. Kirke den 19. April d. A. at tale i Kirken efter Sognepræsten.

Da Menighedsraadet for sit Vedkommende afviste Klagen som sig uvedkommende, har Klageren indansøkt Sagen for Deres Højærværdighed, og efter at De derhos i Skrivelse af 4. Juni d. A. under Henvisning til Bestemmelsen i Lov af 30. Juni 1922 om Sognebaandsløsning og Brugen af Kirkerne, § 8, Stk. 3, havde meddelt Klageren, at Sognepræsten har Afgørelsen af, om en Tilladelse som den ønskede bør gives, at Sognepræst O. O. efter det oplyste i det her foreliggende Tilfælde ikke i formel Henseende har ladet det mangle paa fornødent Hensyn, og at De derfor ikke kan anse Klagen for berettiget, har Klageren fremsendt Sagen til Ministeriets Afgørelse.

I Anledning heraf skal man tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at ifølge Bestemmelsen i Lov Nr. 100 af 19. April 1907 om forskellige Forhold vedrørende Begravelser, § 1, Stk. 2, kan den fungerende Præst efter Begæring af den, der har bestilt Begravelsen, tillade Lægmand at tale i Kirken eller i Begravelseskapellet eller ved Graven, naar saadan Begæring er fremkommet, forinden Handlingen begynder.

Som den, der er ansvarlig for det ved Begravelshandlingen forefaldende, har den fungerende Præst altsaa i Henhold til denne Lovbestemmelse Ret til efter sit Skøn over Omstændighederne i hvert enkelt Tilfælde at give eller nægte sit Samtykke til, at en Lægmand taler i Kirken, og i Overensstemmelse hermed har Sognepræst for A. og B. Menigheder O. O. ej heller overtraadt sin Kompetence ved at nægte Klageren Adgang til at tale i Kirken ved sin Moders Begravelse, hvorved yderligere bemærkes, at Klageren, som var Sognepræsten personlig ubekendt, først umiddelbart forinden Begravelshandlingens Paa-begyndelse ved Sognepræstens Indtrædelse i Kirken har henvendt sig til ham med sin Anmodning, uden at der altsaa forud havde været Lejlighed for Sognepræsten til ved Samtale eller paa anden Maade at faa Kendskab til Klageren og de med hans Henvendelse forbundne nærmere Omstændigheder.

(Fortsættes).

Tillæg til »Vore Kirkegaarde« Bind 14 Nr. 2

Foreningen afholder sin 15. ordinære Generalforsamling Mandag den 7. Juli Kl. 11 paa Hotel »Kolding« i Kolding. Dagsorden i Henhold til Lovene, derunder Forslag fra Bestyrelsen om at ændre §§ 4, 6, 7 og 8. Kl. 12 afholdes Frokost samme Sted. Kl. 15 afholdes ligeledes samme Sted offentligt Møde med Lysbilledforedrag om aktuelle Kirkegaards-spørgsmaal. — Om Aftenen foretages Besøg paa Kirkegaardene, hvor Havearkitekt J. P. Andersen vil berette om de nye Arbejder, samt i Krematoriet, paa Slottet m. m.

FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR

Nye Medlemmer.
Afdeling C.

- 703 Hr. Arnold Buck's Boghandel, Købmagergade 49, K.
704 Hr. Graver O. Jørgensen, Gørlev.
705 Kirkeværgen ved Dybbøl Kirke (Fr. Knudsen), Ragebøl.
706 Hr. Kirkegaardsgartner St. Th. Aaschou Jakobsen, Møllegade 8 a, Ikast.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

1/3 (Ekstrabl.): Assistens Kgd. — Skal ogsaa dens Nedlæggelse udsættes?

1/3 (Jydske Tid.): Entreprenør Nis Hansen har faaet overdraget Arbejdet med den ny Kgd. i Sønderborg (111,000 Kr.).

1/3 (Vestkysten): Skal Grindsted Kgd. udvides?

4/3 (Bornholms Soc. Dem.): Nexø Kgd.

5/3 (Kbh. Amts Avis): Udv. af Sorgenfri Kgd. er udbudt i Licitation.

6/3 (Vejle Amts Folkebl.): Vejle Søndermark Kgd. indvies med en Ærebegravelse (af Borgmesterinde Poulsen).

7/3 (Holbæk Amtstid.): Gislinge Kgd. skal udvides med 2000 m².

8/3 (Venstrebl. f. d. sydl. Jyll.): Malt Kgd. skal afvandes.

10/3 (Kbh. Amts Avis): Ved Lic. over Sorgenfri Kgd. var følgende Tilbud lavest: Smedemester Møller, Virum, Hegn: 2212,00, Poulsen, Lyngby, Vandledningsarbejde: 3392,00, I. P. Larsen, Lyngbyvej, Anlæg af Gangstier og Dræningsarbejde: 13,510.

11/3 (Vejle Amts Avis): I Gaar Eftm. indviedes Vejle Søndermark Kgd. (Havearkitekt Chr. Nielsen).

11/3 (Holbæk Amtstid.): Jyderup Kgd. skal udvides.

11/3 (Jydske Tid.): Graasten Menighedsraad har fra Dansk Ligbrændingsforening faaet Tilsagn om 4000 Kr. til en symbolsk Skulptur i Urnehaven (Billedhugger Gunnar Hammerich).

13/3 (Folkebl. f. Vejen): Holsted Kgd. skal reguleres.

16/3 (Nordjyll. Soc. Dem.): Arbejder for ½ Mill. Kr. ved Lystanlæg og Kgd. i Aalborg (Kommunegartner Wendelboe).

18/3 (Holbæk Amts Avis): Ny Udv. af Holbæk Kgd.

18/3 (Kristelig Dagbl.): Der skal udvides i Hornbæk; Udv. bliver formet som en Skovkirkegaard.

18/3 (Hejmdal): Aabenraa Kgd. skal udvides.

18/3 (Sydvestjyll.): Diget om Ansager Kgd. reguleres.

19/3 (Socialdem.): Hornbæk faar en idyllisk Skovkirkegaard.

19/3 (Ringkøb. Amts Dagbl.): Skal Træerne paa Ringkøbing Kgd. fældes?

21/3 (Rosk. Avis): Weyses Grav m. m.

21/3 (Fyns Stiftstid.): Bogen Kgd. udvides (Inspektør Raahauge Askegaard).

21/3 (Aarhus Stiftstid.): Kirkens Økonomi.

22/3 (Holbæk Amtstid.): Byraadet i Holbæk tilbyder Menighedsraadet et Areal af Dyrskuepladsen for 75 Øre pr. m² til Udv. af Kgd.

22/3 (Helsingør Dagbl.): Humlebæk faar 60 pCt. Statsstøtte til Kirkegaardsarbejder (Haveark. Troels Erstad).

22/3 (Holstebro Soc. Dem.): Forhaven til Holstebro Kgd. anlægges efter Plan af Kirkegaardsgartner Walbjørn Christensen.

22/3 (Kolding Soc. Dem.): Skal der oprettes en AssistensKgd. i Grindsted.

22/3 (Randers Amts Avis): Den forladte Kgd. (Essenbæk).

22/3 (Venstrebl. f. d. sydl. Jyll.): Ny Mur om Kolding Kgd. 33,000 Kr.

25/3 (Aalborg Stiftstid.): Byraadet i Nørre-Sundby gav i Gaar Menighedsraadet Garanti for et Laan paa 80,000 Kr. til Udv. af Kgd.

25/3 (Holstebro Soc. Dem.): Kgd. Alleén i Ringkøbing.

26/3 (Ringkøbing Amts Dagbl.): Hvorfor en Del af Træerne paa Ringkøbing Kgd. skal bort.

27/3 (Frøborg Amtstid.): Vinderød Kgd. skal reguleres.

27/3 (Bogense Avis): Udv. af Bogense Kgd. koster 13,000 Kr.

27/3 (Ringkøbing Amts Dagbl.): Kgd.s-Træerne i Ringkøbing.

29/3 (Horsens Soc. Dem.): Der skal opføres 300

l. m. Mur om Horsens Østre Kgd. tildels for »Beskæftigelsespenge«.

31/3 (Sønderborg Soc. Dem.): Aabenraa Kgd. skal udvides fra 5 til 7 ha.

2/4 (Nakskov Tid.): Den gl. Kgd. ved Østre Boulevard i Nakskov reguleres.

4/4 (Svendborg Amtstid.): Bøstrup Kgd. skal udvides.

7/4 (Licitationen): Udv. af Humlebæk Kgd. er godkendt af Kirkeministeriet.

7/4 (Vestkysten): Tønder Menighedsraad har ansøgt om 5—6000 Kr. til Regulering og Forbedring af Forholdene paa Kgd. efter en Plan af Havearkitekt Johannes Tholte.

7/4 (Horsens Avis): Horsens Kirkegaardsbestyrelse ophæves.

8/4 (Randers Amts Avis): Tidsbegrænsning af Begravelser paa Randers Østre Kgd.?

16/4 (Aalborg Amtstid.): Aalborg faar 40 pCt. i Statsstøtte til Arbejdslønnen ved Mur omkr. Kgd. og deraf 50 pCt. til Materialer.

16/4 (Aarhus Stiftstid.): Der stjæles mange Blomster paa Kgd. i Aarhus.

17/4 (Roskilde Dagbl.): Kgd.s-Vejens Lindetræer falder.

17/4 (Bornh. Avis): Rønne Kgd. faar Statstilskud til Opsætning af 425 l. m. Kirkegaardsmur, Anlæg af en ny Vandlejning til Krematoriet og Udvidelse af Tilkørselsvejen til samme. Samlet Udgift 43,000 Kr.

17/4 (Vejle Amts Folkebl.): Kgd.s-Detektiver i Vejle?

19/4 (Flensborg Avis): Urnehaves-Forhold paa nordslesvigske Kgd.

21/4 (Nakskov Tid.): Konsulent Georg Jensen har udarbejdet Planer til Anlæg og Bepantning paa Kirkegaardsgangen ved Maribo Kirke.

24/4 (Hejmdal): Der skal opstilles en Skulptur i Urnehaven i Aabenraa (Billedhugger Bregne).

25/4 (Nationaltid.): Paatænkte Arbejder paa Roskilde Kgd.

28/4 (Nationaltid.): Mindetavlen i Bøffelkobbøl.

30/4 (Hobro Venstrebl.): Løftet om et Kapel paa Hobro Østre Kgd.

30/4 (Thisted Amts Avis): Blomstertyve paa Thisted Kgd.

30/4 (Vendsyssel Tid.): Nyanlæg paa Vraa Kgd. (Konsulent Andersen).

3/5 (Frøborg Amts Avis): Urnehaven paa Hørsholm Kgd.

2/5 (Hvetbo Herreds Avis): Landsbyens Kgd.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

31/10 (Aftenposten): Asker Kgd. udvides.

3/3 (Hamar Stiftstid.): Kgd. i Brumunddalen i ny Stilling.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Landsbygraveren Nr. 3: De lave Landsbygraver-Lønninger. Vejlbj Kirke. Mens Vinteren rinder. — Nr. 4: Valg af Mænd og Samarbejde. Mod Foraaret.

Menighedsraadenes Blad Nr. 3: Om Kirkegaardskultur. Om Nødhjælpsarbejder. Nr. 4: Om Kirkekultur (sluttet). Landsby-Graverne.

Ignis Nr. 3: Kyrkan inför eldbegängelsen. Kring kyrkogårdsproblemet. Kyrkogårdsförhållandena i Ludvika. Till Frågan om nybyggnad av krematorier i Dalarna. Vilka orter böra få krematorier? Beräkningsgrunder för kremationsavgifter. Urnlunden i Hedemora m. m. — Nr. 4: Till minner av domprost John Hansson. Föreningen Sveriges kyrkogårdsföreståndare. Kring 1940-års eldbegängelsessiffror. Elbeg. i Protektoratet Böhmen-Mähren. Nye københavnske Urnehaver. Bomben och krematoriet m. m.

Der Friedhof Nr. 1: Friedhöfe der Volksgemeinschaft im Felde und in der Heimat. Die Friedhofsbauten. Richtlinien über die Aufstellung von Grabzeichen auf Ehrenfriedhöfen. Anordnung über den Vertrieb mindevertiger Kunsterzeugnisse. Gartenbau-Berufsgenossenschaft. — Nr. 2: Die deutsche Friedhöfe im Wandel der Zeiten. Der Friedhof muss unfallsicher sein. Neuregelung der Friedhofswesens. Ein aufschlussreicher Gang durch den elsässischen Friedhof Achenheim. — Nr. 3: Alte Friedhofskunst. Die neuen vorläufigen Grabzeichen für unsere Gefallenen. Entwidnung von Friedhöfen. Grabsteine im Totemburger Wald. Marmor in der Antike. Gartenbau-Berufsgenossenschaft m. m. — Nr. 4: Warum ein Merkblatt?.

Die Feuerbestattung Nr. 1: Das Krematorium zu Straszburg (Elsas). »Die moderne Leichenverbrennung«. Medizin und Feuerbestattung. Die deutsche Friedhöfe im Wandel der Zeiten. Mensch und Feuer. Würde auf dem Friedhof. Das Urnengrabfeld. Domprobst John Hanson in Luleå in Memoriam.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 2: Die ewige Wache. Die Kriegsgräberfürsorge der deutschen Wehrmacht m. m. — Nrr. 3/4: Heldengedenktag 1941. Die ewige Wache.

BOGANMELDELSER

Oscar Övden: »Eldbegängelsen — Framtidens Begängelseskick«, 8°, Svenska eldbg. for Stockholm.

Det er et Propagandaskrift for Ligbrænding, og det bringer samtidig en interessant Statistik over Krematorier i Sverige. Pjecens Forfatter er kendt som en glødende Tilhænger af Ligbrænding, og mange fornuftige Ting bliver sagt til Fordel for Kremation. Som naturligt er, bliver en saadan Beretning noget ensidig; Sagen skal jo ses fra Foreningens Stand-

punkt. Enkelte Argumenter er neppe helt paalidelige, f. Eks. er der paa Bispebjerg Krematorium 18 Personer i Arbejde og ikke 4—5. Oscar Övden mener, at Urnegrave skal være smaa, ganske vist uden at nævne nogen bestemt Størrelse. Som jordbesparende Faktor ser dette besnærende ud, men man maa ikke se bort fra Kirkegaardens Opgave som Park og Aandehul for de store Byers Befolkning. Ifølge denne Pjece maa det nærmest betragtes som »livsfarligt« for de Efterlevende at lade deres Paarørende begrave uden Kremation. Dette maa dog vist siges at være en noget for streng Paastand.

Pjecen slaar til Lyd for at skabe smukke og stilfærdige Urnelunde, og dette er rigtigt. Paa dette Felt kan vi her i Danmark lære af vort dygtige Broders folk. Mange af vore Urnehaver er ensidige og lidet æstetisk forsvarlige; man maa haabe, at alle ansvarlige Kirkegaardsledere maa søge at lære, der hvor der er noget at lære.

E. Q.

Die moderne Leichenverbrennung af Dr. A. Daubenfeld.

Denne lille Pjece er blevet til paa Grund af en Artikel om Ligbrænding i det nybearbejdede »Lexikon für Theologie und Kirche«. Forfatteren af Pjecen er paa næsten alle Punkter uenig med Forfatteren af Leksikonartiklen, som fremhæver Begravelsen fremfor Ligbrændingen.

Der gives mange solide historiske Oplysninger til Støtte for Dr. Daubenfelds Meninger, og det har stor Interesse at læse om de Kampe, der har ført Ligbrændingsbevægelsen frem til dens nuværende høje Stade.

At Pjecens Forfatter ser Sagen kun fra een Side kan maaske vildlede uindviiede, men gør ikke den lille Bog mindre læseværdig.

E. Q.

Johannes Tholle: Særtryk af Dansk Ligbrændingsforenings Beretning for 1940, 8°, 32 S., Kbhvn. 1941.

For dem der vil følge med i den raske fremadskridende Urnehaveanlæggelse her i Landet er det nødvendigt at kende dette Særtryk af Dansk Ligbrændingsforenings Beretning for 1940. Forfatteren skilddrer paa en meget klar Maade alt det nye som i 1940 er skabt paa vore Kirkegaarde. Det er meget værdifuldt at noget saadant gøres, og at det gøres af en erfaren Kirkegaardstekniker, fordi nogle her paa en let Maade maaske kan finde nye Impulser, og andre kan se hvordan det ikke skal være. Vi maa alle være Dansk Ligbrændingsforening taknemmelige for den smukke Beretning, den hvert Aar udsender, og Kirkegaardene maa være særlig taknemmelige for dette smukt illustrerede Særtryk.

E. Q.

Anna Weber og Chr. Stapel: Bekæmpelse af Haveplanternes Sygdomme. 10. forøgede Udgave. A. d. Gartnerfor. Forlag, Kbhvn. 1941, 8°, 184 S. ill.

Med denne nye Udgave er den nyttige Bog solgt i

70,000 Eksemplarer og kommer dermed op i Nærheden af den hidtil største Bogsucces: Den 9. April. Og den fortjener det; thi den giver kort og klar Besked om praktisk talt alt, hvad der er Brug for i dette Emne, — ogsaa for Kirkegaardsfolk. Af Forfatterne til de tidligere Udgaver er Gram afløst af Chr. Stapel.

Lars Hansen: Plantelære for Gartnere. Alm. d. Gartnerforenings Forlag, Kbhvn. 1940, 8°, 120 S., ill.

En udmærket Bog til at indføre de unge Gartnere i de almindelige biologiske og gartneriske Elementærkundskaber, — skrevet af en Forfatter, der er noje hjemme i sit Stof og forstaar at gengive det i let og behagelig Form.

Dansk Tidsskrift-Index. Udgivet af Statens Bibliotekstilsyn ved Th. Døssing og Robert L. Hansen. 25. Aarg., Kbhvn. 1940, 8°, 456 S.

Jubilæumsudgaven af Tidsskrifternes blaa Bog er den tykkeste, der endnu er serveret og omfatter Artikler fra Aargangen 1939. Den er lige saa uundværlig som dens Forgængere og bør være selvskreven at have i enhver Tidsskrift-Redaktors Haandbibliotek.

Berättelse över Suomen krematorioyhdistys r. y. Krematorieföreningen i Finland har udsendt sin aarlige Beretning, — som sædvanlig praktisk og tvesproget. Vanskelighederne under Krigen nævnes, og om disse er der forud berettet i Artikler i »V. K.«.

Svend Poulsen: Roser. G. E. C. Gads Forlag, Kbh. 1941, 8°, 140 S., ill. med 20 Tegninger, 47 fotogr. Geng. og 16 farvetrykte Tavler.

I en stor Havebog, som kom for faa Aar siden, skrev Forfatteren om Roser, kyndigt og sagligt, men uden at nævne en moderne Sortsfortegnelse, hvilket Anmelderen kritiserede i »V. K.«. Nu har Svend Poulsen ikke blot givet interesserede ypperlige Sortsfortegnelser, men ogsaa en aldeles fortrinlig Anvisning baade paa Tiltrækning og paa Dyrkning af Roser. Det er maaske lidt uoverlagt at sige, at det er den bedste danske Rosenbog, — thi der er jo i Forvejen fortrinlige danske Rosenbøger. Men i hvert Fald er det ubestridt den Bog, der for Øjeblikket og for en Aarrække vil være den, hvortil alle søger hen, naar de vil finde noget om Roser, og det er uden Diskussion Bogen, hvor et førende Rosenfirmas Specialist har nedlagt om ikke de dybeste Hemmeligheder, saa dog adskilligt ud over, hvad andre Havebogs-Forfattere vilde kunde bringe af Erfaringer.

Kjeld Winding: Danmark for 100 Aar siden — og nu. Vi og vor Fortid Nr. 2. J. H. Schultz' Forlag, Kbhvn. 1941, 8°, 144 S.

Historikergruppen har her fortsat Arbejdet med at grave i vor Fortid, — fortsat »Den danske Landsby« i den danske By og skilddrer Samfunds- og Stats-

forhold, Undervisning og Oplysning, — politisk Liv, Forholdet til Hertugdømmerne o. s. v. En populær Bog, som bør finde stor Udbredelse.

Alwin Seifert: Im Zeitalter des Lebendigen. Müllersche Verlag, Dresden, Planegg 1940, 8°, 206 S. ill.

Professor Seifert har her genoptrykt en Række Artikler, som han i Aarene 1934—39 har skrevet som Landskabskonsulent for Generalinspektøren for de tyske Rigs-Autobaner, og Artiklerne udsendes i Bogform med Forord af Rigsminister, Dr. T o d t. Det er en Hyldest til Landskabet og en Hymne til Sammensmeltningen af Kultur og Natur gennem en »Gliederung«. Billederne viser Eksempler og Modeksempler, — ogsaa vi har begge Dele af kunne opvise, og vi maatte ønske, at vi kunde omplante de bedste Ideer fra det tyske Rige til gamle Danmarks Vejvæsen. Vort Landskab minder mange Steder mere om Landskabet i Kent, Surrey og andre engelske Grevskaber end om de flade eller alpine tyske; derfor — og af andre Aarsager — vil det være horribelt at tænke paa en Kopiering af de tyske Metoder, — men vi kan drage Lære af, hvad de laver. Og dertil bidrager denne Bog ypperligt; den er en moderne »Theorie der Gartenkunst« paa dette specielle Omraade.

RESOLUTIONER m. m. VEDRØRENDE KIRKEGAARDE

(Fortsat fra Side 4).

Naar det imidlertid udtales af Sognepræsten i hans i Sagen afgivne Erklæring af 3. Juni d. A., at han rent principielt maa finde det rigtigst, at der ved Begravelser kun tales af Præsten i Kirken, skal man tjenstlig anmode Deres Højærværdighed om at ville tilkendegive Sognepræst O. O., at dette hans principielle Synspunkt ikke er Lovens og altsaa ikke af ham vil kunne tages som Rettesnor for hans fremtidige Afgørelser i Medfør af den fornævnte Bestemmelse i Lov af 19. April 1907 § 1, idet det maa anses for uforeneligt med denne Lovbestemmelse, at den fungerende Præst ved Begravelser paa Forhaand principielt har besluttet sig til enten at sige ja eller nej overfor alle fremkommende Anmodninger fra Lægmand om Tilladelse til at tale i Kirken, hvorimod det maa paahvile Præsten ud fra en Overvejelse af Omstændighederne i hvert enkelt Tilfælde at skønne over, hvorvidt han maatte finde det rettest at give eller at nægte sit Samtykke.

(Fortsættes).

Foreningen for Kirkegaardskultur.

Regnskab for Aaret 1. April 1940 til 31. Marts 1941.

Indtægter:			Udgifter:		
	1940—41	1939—40		1940—41	1939—40
Overført fra forrige Aar	44 30	1 57	Administration	1185 44	1223 04
Kontingenter	2698 13	2684 75	»Vore Kirkegaarde«... ..	2255 03	
Tilskud:			÷Tilskud fra Ny Carls-		
Kirkeministeriet.....	900 00	900 00	bergfondet	500 00	1755 03
Landbrugslotteriet.....	500 00	—	Afdrag og Renter af Laan.....	668 75	674 38
Kbhvn. Kreds af Alm. dansk			Foredrag, Møder, Rejser etc.....	322 80	119 35
Gartnerforening	250 00	—	Blomster og Kranse.....	45 50	26 40
Den danske Præsteforening...	50 00	—	Diverse	81 00	37 25
Roskilde Sparekasse	25 00	25 00	At overføre til næste Aar.....	28 37	44 30
Svendborg Sparekasse	—	25 00			
Protokolsalg (nyt Oplag)	÷412 90	206 50			
Salg af Smaaskrifter, Renteind-					
tægter m. m.....	32 36	25 32			
	<u>4086 89</u>	<u>3868 14</u>		<u>4086 89</u>	<u>3868 14</u>

Roskilde, den 1. April 1941.

Hans Rønø,
Kasserer.

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

afholdt d. 7. Juli 1941 sit 15. ordinære Generalforsamling i Kolding. Dirigent var Provst Roesen. Formanden, Biskop C. I. Scharling, redegjorde for Foreningens Arbejde i de vanskelige Aar; Kassere- ren, Kirkegaardsinspektør Hans Rønø, fremlagde Regnskaber og Budget; Redaktøren, Havearkitekt Johannes Tholle, redegjorde for Tidsskriftets Forhold. Der gaves Decharge for Beretninger og Regnskab samt for den af Formanden skitserede Virksomhedsplan. De af Bestyrelsen foreslaaede Lovændringer vedtoges, og de forskellige Valg var Genvalg samt Nyvalg til Bestyrelsen af fhv. Kirkeminister, Folketingsm. Johs. Hansen og som Bestyrelses- suppleanter Overgartner (senere Stiftsgartner) E. Qwist og Billedhugger Elo. Som Stedet for næste Generalforsamling valgtes Roskilde Stift. — Efter Generalforsamlingen besaa man med megen Interesse Kolding Kirkegaarde, Krematorium m. m. —

NB. Eksemplar af de ændrede Love faas portofrit tilsendt ved Henvendelse derom til Foreningens Kon- tor. —

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 187 Mogenstrup Menighedsraad.
- 188 Kolding Byraad.
- 189 Nyker Menighedsraad.

Afdeling C.

- 707 Hr. Undergartner E. Manniche, Mathildevej 7⁴, Kbh. F.
- 708 Kirkeværgen for Stokkemarke (C. C. Christensen) Stokkemarke.
- 709 Hr. Pantefoged Fr. Sørensen, Kolding.
- 710 Hr. Kommunegartner Vilh. Iversen, Kolding.
- 711 Hr. Bestyrer N. P. Brødsgaard, Ndr. Ringvej 14, Kolding.
- 712 Fru Stenhuggermester C. Iversen, Aabenraa.
- 713 Hr. Stenhuggermester Harald Petersen, Nørregade 82, Esbjerg.
- 714 Hr. Stenhuggermester Alfred Lund, Fredericia.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 6/5 (Østsjælland. Folkebl.): Karise Kgd. skal udvides.
- 7/5 (Frøborg Amts Avis): Græsted Kgd. skal udvides.
- 9/5 (Frøborg Amts Tid.): Det Classenske Fidei- kommis skænker en Mindebrønd til Vinderød Kgd. (Arkitekt Høeg Hansen).
- 12/5 (Roskilde Dagbl.): Vallensbæk Kgd. skal udvides.

16/5 (Holbæk Amts Venstrebl.): De 12 adelige Kister flyttes fra Faarevejle Kirke til en Fællesgrav.

20/5 (Politiken): 2000 Gravsteder var væk, da de Paarørende kom.

23/5 (Faaborg Folketid.): Mindetavle afsløret paa Soldatergraven i Bøffelkoppel.

23/5 (Svendborg Avis): Mindedag for de Faldne paa Svendborg Kgd.

23/5 (Aalborg Amtstid.): Aalborg faar 30,000 »Beskæftigelsespenge« til Omlægning af den nye Kgd.

24/5 (Kolding Avis): Licitation paa den ny Mur om den nye Kgd. i Kolding; lavestbydende Heine- mann Larsen: 24,152 Kr.

24/5 (Holstebro Dagbl.): Udv. af Holstebro Kgd. vil koste ca. 23,000 Kr.

24/5 (Fyns Tid.): Mindehøjtid ved Soldatergr. i Faaborg.

27/5 (Ærø Avis): Tranderup Kgd. er for lille.

29/5 (Silkeborg Avis): Der er gaaet 365 Træer ud paa Silkeborg Kgd.

29/5 (Hejmdal): En Skulptur af Billedhugger Gun- nar Hammerich opsættes i Urnehaven i Graasten.

31/5 (Hejmdal): En Skulptur af Billedhugger Breg- nøe opsættes paa Aabenraa Urnehave.

3/6 (Hejmdal): Der nedlægges Kranse paa Kriger- gravene i Aabenraa.

4/6 (Ærø Avis): Menighedsraadet har vedtaget den af Havearkitekt Johannes Tholle udarbejdede Plan til Regulering af Ærøskøbing Kgd.

8/6 (Fyns Tid.): Korsløkke Kgd. skal udvides.

10/6 (Vejle Amts Folkebl.): Nordre Kgd. i Vejle faar sit Vartegn i et 5 m højt hvidt Fyrretræskors.

11/6 (Horsens Soc. & Dem.): Den ny Kgd.s-mur i Horsens koster 23,193 Kr. (Murerm Kæszner & Søn).

12/6 (Dannevirke): Toftlund Kgd. skal udvides.

20/6 (Ebeltoft Folketid.): Havearkitekt Emil Bøt- tiger regulerer Ebeltoft Kgd.

25/6 (Sønderborg Soc. & Dem.): Aabenraa Kgd. ud- vides.

2/7 (Skive Venstrebl.): Pastor Sørensen ind- viede i Søndags den udvidede Kgd. paa Fur.

2/7 (Aarhus Amtstid.): Fra Kirkegaard til Raadhus- park.

4/7 (Ringsted Folketid.): Det ny Kapel i Ringsted indviet i Dag (se »V. K.« S. 14—16).

4/7 (Kolding Avis): Den nye Del af Kolding Kgd. (se »V. K.« S. 2—4).

6/7 (Jydske Tid.): Mindefest ved Krigergravene i Fredericia.

8/7 (Horsens Avis m. fl.): Foreningen for Kirke- gaardskultur.

10/7 (Socialdemokraten): Dansk Ligbrændingsfor- ening skænker Københavns Kommune en symbolsk

Skulptur til en af Urnehaverne (Billedhugger E10).
17/7 (Vendsyss. Tid.): Udsigt til Fredning af Skaægens gamle Kgd.

18/7 (Aarhus Stiftstid.): Mindelund for gamle Slægter paa Søndre Kgd. i Aarhus.

20/7 (Nordjyll. Soc.æDem.): Aalborg ny Kgd. er snart færdig.

22/7 (Holstebro Avis): Udv. af Holstebro Kgd. foretages, naar Tilsagn om Statstilskud foreligger.

22/7 (Sønderborg Soc.æDem.): Varnæs Kgd. skal udvides (Omkostn. 9,500 Kr.).

25/7 (Langelands Avis): Arbejdet med Udv. af Humle Kgd. er henlagt.

30/7 (Dannevirke): Der er anlagt Parkeringsplads ved Lintrup Kgd. (Stenhugger Chr. Feddersen).

4/8 (Vestkysten): Føvling Kgd. reguleres.

? (Ærø Avis): Nyordningen paa Ærøskøbing Kgd.

8/8 (Berl. Tid.): Metaltysterier fra københ. Kgd.

9/8 (Jydske Tid.): Regulering af Augustenborg Kgd. er snart færdig.

9/8 (Herning Soc.æDem.): Tørken har kostet Gartseren paa Herning Kgd. Tusinde Kr.

12/8 (Nationaltidende): Rørvig Forskønnelsesforæning har skænket Rørvig Kgd. et Areal til Udvidelse af Kgd.

16/8 (Købh. Amts Avis): Udvidelsen af Sorgenfri Kgd. er afsluttet.

20/8 (Møns Folkebl.): Keldby Kgd. udvides (Hævearkitekt Johannes Tholle).

21/8 (Jydske Tid.): Havebrugskandidat M. Klintø er antaget til at lede det daglige Gartnararbejde ved Sønderborg nye Kirkegaard.

21/8 (Holstebro Dagbl.): Tyverier paa Kgd. i Holstebro.

22/8 (Vestsjæll. Soc.æDem.): Nyt Kapel til St. Mikæls Kgd. i Slagelse (Arkitekt Jørgen Adlers Nissen).

23/8 (Aalborg Stiftstid.): Udv. af Vilsted Kgd. er færdig.

23/8 (Silkeborg Avis): Nr. Snede Kgd. skal udvides med et Stykke af Præstegaarden.

24/8 (Jydske Tid.): Aabenraa Urnehave skal udvides.

25/8 (Holbæk Amts Soc.æDem.): Der skal eksproprieres Jord til Udv. af Gislinge Kgd.

27/8 (Jydske Tid.): Der er købt 1120 m² Jord til Udv. af Spandet Kgd.

27/8 (Roskilde Avis): Interessante Fund paa Graabrødre Kgd. i Roskilde.

29/8 (Politiken): Sportsplads eller Kgd. (i Roskilde).

29/8 (Randers Dagbl.): Ny Urnehal i Randers?

29/8 (Jydske Tid.): Graasten Kgd. har faaet sin Klokke; Gave fra Anonym.

29/8 (Roskilde Tid.): Fra Graabrødre Kgd.

30/8 (Aarh. Stiftstid.): Besser Kirkegaard skal udvides.

30/8 (Ringsted Folkebl.): Kapel paa Sorø ny Kgd.

1/9 (Sorø Amtstid.): Det ny Kapel paa St. Mikæls Kgd. i Slagelse.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

10/6 (Berl. Tid.): Mindestøtter afsløredes d. 9/6 paa Gausdal Kgd. over faldne norske Soldater fra Gausdal. Pengene dertil er indsamlet af Stedets Befolkning.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Arkitekten Ugehefte Nr. 31: En anden Form for Urnegravsteder.

Havekunst Nr. 5: Beskæftigelsesloven og de dertil knyttede Cirkulærer. Nr. 6: En anden Form for Urnegravsteder.

Landsbygraveren Nr. 5: Dværgformer af Naaletræer. En Lønoverenskomst. — Nr. 6: Om Kirkepyntning. Haveplanternes Sygdomme. Vore Kirkeklokker. — Nr. 7: Beretning m. m. ang. »Landsbygraveren«. — Nr. 8: Hvem tager Initiativet til en generel Ordning for Landsbygraverne?

Billed-Bladet Nr. 30: 200 Efterladte begravere 19 Dræbte (i Helsingfors).

Stenhuggertidende Nr. 8: Generalforsamling i Foreningen for Kirkegaardskultur.

Præsteforeningens Blad Nr. 27: Lidt Malurt i et Festbæger (Aarhus). — Nr. 30: Kirkegaarden som Byggeplads.

Allmän svensk trädgårdstidning Nr. 14: Namnkänd kyrkogård i Helsingfors.

Ignis Nr. 5: En vacker urnlund — annars ingenting alls. Den gode jorden; Otto Skölds mosaik i krematoriet på Skogskyrkogården i Stockholm. Kyrkan och eldbegängelsen. — Nr. 6: Luleå och Vänersborgs krematorier 10 år. Naksöv Krematorium. Eldbegängelsen i stortyska riket år 1940. Kyrkan och eldbegängelsen. — Nr. 7: Det idealistiska draget i eldbegängelsesrörelsen. Inför dödens Majestät. Krematoriernas bränslefråga under krisen. — Nr. 8: Træ som Erstatningsbrændsel i Ligbrændingsovne. Västanfors krematorium 5 år. Uppståndelsen; John Lundqvists monumentala grupp i Skogskrematoriet. Invigingen av John Lundqvists Uppståndelsesgrupp vid Skogskrematoriet.

Trädgårdsodlaren Nr. 5: Gråmossans användning som binderimaterial.

Der Friedhof Nr. 5: Warum ein Merkblatt? — Nr. 6: Père-Lachaise, Europas berühmtester Kirchhof, wird

deutsche Heldenfriedhöfe. Das Licht im der Dienste der Friedhofskunst. Geschichte der deutschen Totenehrung. — Nr. 7: Der erste grossdeutsche Grabmalwettbewerb. Fürsorge für der Kriegsgefallenen. Berechtigungskarte für Handwerker. Sektion zur Erforschung des Todesursache. Schaffung eines Ehrenfriedhofes im Raum der Maginotlinie.

Gartenkunst Nr. 7–8: Volkseigene Grabzeichen. Brunnen und ihre Verwendung auf den Friedhof.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 5: Ein Volk erkämpft den Sieg. — Nr. 7–8: Türen, Tore und Gitter.

BOGANMELDELSER

60 Grabmale. Udgivet af Reichsinnungsverband des Bildhauer- und Steinmetzhandwerks. Forlag Karl Ulrich & Co., Nürnberg. Mappe 30 × 21 cm.

Som Resultatet af en tysk Konkurrence om de bedste Gravmæler foreligger denne Mappe med Afbildninger af 60 af de bedste Arbejder, og det er en Fryd at blade den igennem. Hvis disse Arbejder, der bærer Præg af personlig Indsats saavel som individuel Behandling af Opgaverne, kommer til at præge tysk Gravmælekunst, er den godt hjulpen. Det vilde være

Et af de Gravmæler, der fik 1. Præmie; 100 cm høj.

at ønske, om vi kunde faa noget tilsvarende herhjemme, — i Sverige har de jo gennem Wadsjö faaet noget i samme Retning. Og de danske Stenhuggere, der paastaar at se Fagets Ruin i Bestemmelser om, at Gravmæler paa Linjegrave ikke bør være over 1,25 m høje, kunde man ønske vilde studere Mappen grundigt. De er formodentlig lige saa dygtige som deres tyske Kolleger, — og naar de ser, hvad de kan faa ud af Arbejdet (og derfor forventelig ogsaa af Fortjeneste) paa de lave Gravmæler, saa vil vi tro, at de alligevel venter at kunne undgaa Socialkonnatorerne.

„Der Lichtgedanke und die Feuerehrung“. Udg. af Dr. med. Mühling. Gräfe und Unzer Verlag, Königsberg 1941. 130 Sider, illustr.

Det er en løjerlig bog. I forordet siges det, at den er blevet til, fordi vore begravelser (ligbrændinger) er blevet saa »mørke og kolde«, og udgiveren paastaar, at »bogen vil ikke prædike, ikke hverde, men den vil kun bekende og hjælpe«. Det forekommer anmelderen, at det er mislykkedes saa grundigt, som noget kan mislykkes. Man gavner ikke ligbrændingssagen ved at angribe den kristne menigheds tro, og det gør denne bog, særdeles kraftig endda. Det siges heri, at kristendommen er en for de germansk-nordiske folk fremmed religionsform. Læren om synden er uværdig for det ædle, mod »lyset« stræbende »nordiske« menneske. Den teologiske skolastik »opfandt« »læren om helvede«, arvesynden og den menneskelige naturs fordærv o. s. v. (Se f. eks. pp. 52, 17, og 48). Nogen paatrængende nødvendighed for en saadan (iøvrigt fra Alfr. Rosenberg o. a. velkendt) polemik imod den kristne tro synes der iøvrigt ikke at være, eftersom bogens forfattere mener, at kristelige symboler i ligkapeller i byerne overhovedet ikke mere kommer i betragtning, mens det paa landet »sandsynligvis kun er et spørgsmaal om tid«, naar de forsvinder ogsaa der. Saadanne forhaastede spaadomme mindes vi fra tidligere tider. Menigheden har overlevet dem alle. Det er kun mærkeligt, at »spaamændene« ikke bliver klogere.

Den nye »bekendelse« (sml. forordet!), der træder i stedet for den gamle, er troen paa »lyset«, »lystanken«. Herom »prædikes« der (trods forordet!) side op og side ned. Det hele er komplet forvirret, en blanding af ekstrakt fra alverdens hedenskab tilsat moderne tysk livs- og verdensanskuelse. En af læremestrene er den frafaldne J. Wilhelm Hauer, der begyndte som kristen missionær i Indien, men som nu er »profet« for en hjemmelavet tysk religionsform, der i hvert fald næppe vil overleve dens stifter. Et af hovedpunkterne i dette miskmask er menneskeforgudelsen (»daadsmennesket«) parret med en paafaldende hedensk foragt for det individuelle menneskelige legeme: »Et dødt legeme er bogstave-

ligt noget ganske uvæsentligt, et afkastet værdiløst puppehylster, der egentlig uden større ophævelse burde skaffes af vejen, som man kaster et ituslidt og ubrugeligt klædningsstykke bort« (Side 93—94). Heroverfor staar den kristne menighedsbekendelse: Vi tror paa ... kødets opstandelse; og apostlen siger, at Gud er mægtig til at bevare baade »aand og sjæl og legeme... indtil Jesu Kristi dag«. Det er der ganske anderledes hjælp i.

Her i dette land bliver der forhaabentlig aldrig brug for denne nye tyske »Lichtgedanke«. Derfor vil ogsaa de forslag til ny arkitektur, billedhuggerkunst og musik, som ved stil, symboler og toner skal fremme den nye »religion«, for os faldne døde til jorden. De billeder af dette »nye«, som bogen indeholder, efterlader os kolde og uinteresserede, ja, en kunstner som Hr. Fidus vilde i dette land uvægerligt tillige fremkalde et befriende dansk smil, — i den grad er hans produktion »artfrend«. Og naar bogen med begejstring citerer Svenskeren Prof. Frederik Böök foruden en svensk domprovst, saa er dertil kun at sige, at ogsaa nordiske præster og professorer kan blive frafaldne fra det »arteigene«.

Dersom ligbrændingsbevægelsen skal vinde yderligere frem i vort land, saa skal det ganske afgjort være paa et andet grundlag end det, denne bog byder paa, — mere videnskabeligt sagligt og uden at krænke vor kulturelle og kristelige arv.

Hans Magle.

Dansk Ligbrændingsforening: Beretning for Aaret 1940.

Foreningen tæller nu 120,000 Medlemmer. Af samtlige døde i Aaret 1940 er ca. 12 pCt. brændt; af Københavns alene ca. 35 pCt. Beretningerne fra de forskellige Afdelinger er illustreret med Fotografier af nye Krematorier m.v. Mag.art. L. Buschardt fortsætter sin Artikkelseerie over primitive Naturfolks Begravelsesformer, denne Gang med Omtale af Forholdene i Asien. For »V. K.«s Læsere har Beretningen sin særlige Interesse ved en fyldig Oversigt over danske Urnehaver ved Udgangen af 1940, skrevet af Havearkitekt Johs. Tholle, og forsynet med en Række smukke og instruktive Billeder. (Jvnf. Anmeldelsen af dette Særtryk i forrige Nr.).

Hans Rønø.

Lustgården 1940: Aargang 21. Udg. af För. f. Dendrologi och parkvård. 8°, 192 Sider, Stockholm 1941.

Föreningen för Dendrologi och Parkvård har tilægnat Professor, Dr. phil. Nils Sylvén denne smukke Aargang.

Bogen viser blandt andet en Serie Billeder fra Norrland, der af Artiklens Forfatter kaldes de rige Muligheders og de store Overraskelsers Land paa Havebrugets Omraade. Mangfoldige Planter, som

man mente ganske udelukkede fra at kunne vokse paa disse nordlige Breddegrader, trives her udmærket. Paa dette Omraade har vi her i Landet modtaget ubehagelige Overraskelser de to sidste Vintre, og vi kan af denne Artikkel lære adskilligt.

Om Rosernes Historie og Popularitet gennem Tiderne gives en udførlig og udmærket Omtale. Bogen indeholder en aktuell Beretning om, hvorledes den nationale Følelse giver sig til Kende ved, at der nu mere end før søges nyt Plantemateriale indenfor Landets egne Grænser. Der gives adskillige Eksempler paa dette.

Den ejendommelige Ginkgo biloba underkastes en indgaaende Skildring og en Fortegnelse af kendte Eksemplarer i Sverige.

»Två Terrassträdgårdar i Bild« er en Artikkel, der ved nogle vikelige smukke Billeder viser Partier fra disse Haver, hvor Sten og Stenplanter spiller den største Rolle, og vel at mærke en Rolle, hvor det er Naturen, der har bestemt Placeringen, og ikke en tilfældig Gartner, der blot vælter en Bunke Sten ind i en uskyldig Have.

Bogen er paa 200 Sider og indeholder mange smukke Billeder, men desværre ogsaa adskillige daarlige, hvilket er en almindelig Skavank hos Havebøger baade i Danmark og Sverige. Det er en Bog med et mangesidigt Stof, som maa paakalde alle Planteelskeres Interesse.
E. Qwist.

Udstykningsbogen Hus og Have. Villaejerens Aarvog 1941. Carl Allers Forlag, Kbh. 1941, 8°, 120 Sider ill. m. Fot. og Tegn.

Nu foreligger 5. Aargang af Udstykningsbogen Hus og Have. Bogen er i Aar skrevet med særligt Henblik paa de aktuelle Forhold og indeholder en omfattende Behandling af alle de Emner, som vil være af Interesse for enhver fremtidig eller nuværende Ejer af en Grund. Arkitekt A. Bendix skriver om Statslaanshuse og giver en udførlig Redegørelse for Lovens Praksis og Fortolkning. En Artikkel om Tørvefyring i Centralkedler er sikkert ogsaa til Nytte for mange Villaejere. Havearkitekt Johs. Tholle skriver om Havens rationelle Udnyttelse i Aarets 12 Maanedes samt om Indhegning af Haver.

Afsnittet Udstykningsarealer omfatter en Udstykningsfortegnelse med kortfattede Oplysninger over ca. 200 Udstykninger Landet over. Bogen er meget anbefalelsesværdig.
Minor Plum Tholle.

Thure Hastrup: Vore gamle Kirker. 8°, 128 S., Gyldendal. Kbh. 1941.

I denne lille Bog analyseres Kirkebygningerne, — og for hvem der er interesseret i at faa noget at vide herom, er den god, — populær og letfattelig. Et Størværk om Kirkebygninger giver den sig ikke ud for at være.

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

190 Brande Menighedsraad.

Afdeling C.

715 Sognepræsten i Besser, Tranebjerg.

716 Hr. Stenhuggermester Henning Jensen, Jernbanegade, Køge.

717 Hr. Stenhuggermester A. Laursen, Vestergade 61, Herning.

718 Hr. Stenhuggermester Tage Hansen, Præstøvej 1, Næstved.

Afdeling D.

54 Hr. Trädgårdsm. Gunnar Karlsson, Norra Vallgt. 88^a, Malmö, Sverige.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

6/9 (Ringsted Folketid.): Pedersborg Kgd.

8/9 (Nordsj. Soc. & Dem.): Gartner Villy Sørensen er ansat som Graver ved Nyhuse Kgd.

9/9 (Holbæk Amts Venstrebl.): Havearkitekt Emil Böttiger projekterer Ud. af Holbæk Kgd.

10/9 (Haslev Folketid.): Graverstill. ved Pedersborg Kgd.

10/9 (Politiken): Sorgenfri Kgd. faar 30,000 Kr. af Staten til Beskæftigelse ved Ud.

12/9 (Aarhus Amtstid.): Besser Kgd. skal udvides.

12/9 (Silkeborg Soc. & Dem.): Them Kgd. reguleres af Landinspektør Hjort Nielsen.

12/9 (Nationaltid.): Overgartner E. Qwist (Bispebjerg Kgd.) er udnævnt til Stiftsgartner i Vallo.

16/9 (Næstved Tid.): Næstved Kgd. kloakeres.

16/9 (Randers Dagbl.): Der er udarbejdet Plan til Urnehave paa Randers Nordre Kgd. (Graver Arendt og Gartner Nedergaard).

16/9 (Skagens Avis): Den gl. Kgd. i Skagen søges fredet efter at Begr. er ophørt.

23/9 (Loll. F. Venstrebl.): Stubbekøbing Kgd. skal udvides.

24/9 (Nordjyll. Soc. & Dem.): Der bygges Mur om Aalborg gl. Kgd. (37,000).

25/9 (Vestkysten): Grindsted Kgd. skal udvides.

29/9 (Kalundborg Folkebl.): Alléen paa Kalundborg Kgd.

30/9 (Østsjæll. Folkebl.): Ringsted Kapel har faaet en Klokke.

30/9 (Fr. & borg Amtstid.): Skovkgd. i Hornbæk?

1/10 (Loll. F. Folketid.): Kan Gedser ikke faa sin Kgd?

1/10 (Kolding Soc. & Dem.): Ud. i Grindsted.

2/10 (Rosk. Soc. & Dem.): Retten sat paa St. Jørgensbj. Kgd. i Anl. af en Strid om Færdelsret.

3/10 (Nationaltid.): Garnisons Kgd. med dens dyrebare Minder er i Fare.

4/10 (Nationaltid.): De historiske Grave paa Garnisons Kgd. udlettes ikke.

4/10 (Holbæk Amts Avis): Kgd.s-udv. i Holbæk vil koste ca. 50,000 Kr.

5/10 (Nationaltid.): Af Fortids Grave. . . .

6/10 (Kalundborg Folkebl.): Kgd. i Kalundborg.

7/10 (Socialdemokraten): Taarbæk Mhrs. paa Krigsstien.

7/10 (Aalborg Amtstid.): Næsborg Kgd. skal udvides.

8/10 (Ekstrabl.): Skoven og Kgd.

9/10 (Sorø Amts Dagbl.): Kapellet i Slagelse skal være billigere og ligge et andet Sted.

9/10 (Bogense Tid.): Bogense har faaet godkendt Kirkegaardsprojektet og maa faa 18,000 Kr. i 20-aarigt Laan.

9/10 (Langel. Avis): Humle Kgd. istandsættes.

9/10 (Hejmdal): Arbejdet med Sønderborg ny Kgd. skrider rask frem.

10/10 (Holbæk Amtstid.): Mhrs. i Konkurrence med Byens Handelsgartnere.

11/10 (Rosk. Avis): Haudrup Kgd. udvides. Tilbudet paa 1623 for Dræning antoges. (Entreprenør Gunner Hansen, Viby).

11/10 (Holbæk Amts Venstrebl.): Holbæk Begr. væsen og de private Gartnere.

11/10 (Herning Avis): Ikast Kgd. omlægges (Gartner Johansen), og der bygges Nødtørftshus (Arki-tekst H. P. Jensen).

13/10 (Flensborg Avis): Broager Kgd. reguleres.

14/10 (Ekstrabl.): Skal vore Kgd. nedlægges?

14/10 (Jydske Tid.): Rise Kgd. skal udvides.

14/10 (Kolding Avis): Begr. i Grønsværet paa den ny Kgd. i Kolding.

15/10 (Berl. Aften): Holmens og Garnisons Kgd.

16/10 (Østsjæll. Folkebl.): En ny Kgd. skal forbedes i Køge.

18/10 (Skanderborg Amts Avis): Har Kgd. Pligt til at gruse Gangene?

22/10 (Fyns Stiftstid.): Kgd.s-udv. i Bogense.

23/10 (Langel. Avis): Ud. af Bøstrup Kgd. forberedes.

23/10 (Vejle Amts Folkebl.): Nollund Kgd. skal reguleres.

24/10 (Horsens Soc. & Dem.): Østbirk Kgd. omlægges.

27/10 (Fyns Soc. & Dem.): Faaborg gl. Kgd. udvides, og der anlægges Urnehave (Insp. J. Gravesen).

27/10 (Næstved Avis): Braaby Kgd. reguleres (Klostergartner H. Wedege).

28/10 (Vejle Amts Avis): Jubilæumssamtale med Inspektør Haumann (Vejle).

29/10 (Ærø Folkebl.): Ærøskøbing Kgd.
 1/11 (Fyns Soc. & Dem.): Otterup Kgd. skal udvides.
 3/11 (Socialdem.): Bispebjerg Kgd. smur forlænges.
 4/11 (Jydske Tid.): Egvad Kgd. udvides.
 7/11 (Fyns Stiftstid.): Havearkitekt P. Wad har udarbejdet Plan til Kgd. ved den nye Kirke i Næsby.
 8/11 (Fyns Soc. & Dem.): Naturfredningsmyndighederne standser Udv. af Kgd. i Bogense.
 8/11 (Helsingør Dagbl.): Udv. af Humlebæk Kgd. paabegyndt (Havearkitekt Troels Erstad).
 8/11 (Fyns Tid.): Ubberud Kgd.s Udvidelse indviedes Allehelgensdag (Havearkitekt Johannes Tholle).
 10/11 (Kolding Soc. & Dem.): Nyt Møde om Kirkegaardssagen i Grindsted.
 11/11 (Natt.): Monument over druknede Vesterhavsfiskere.
 12/11 (Roskilde Avis): Menighedsraadet frifundet ang. Stien over St. Jørgensbjerg Kgd.
 13/11 (Ærø Folkebl.): Ærøskøbing Kgd.
 13/11 (Vestkysten): Udv. af Grindsted Kgd.
 14/11 (Sorø Amtstid.): Udv. af Nidløse Kgd.
 20/11 (Købh. Amts Avis): Der stjæles Bronceæder m. m. paa Kgd.
 21/11 (Nyk. F. Soc. & Dem.): Areal ved Gedser udset til Kgd.
 21/11 (Loll. & F. Venstrebl.): Nysted Kgd. reguleres for ca. 1500 Kr.
 21/11 (Rosk. Dagbl.): Graabrødre Kgd. i Roskilde reguleres for ca. 8000 Kr.
 22/11 (Bogense Avis): Byraadet i Bogense gaar enstemmigt imod Menighedsraadets Plan.
 22/11 (Vestkysten): Spandet Kgd. er under Udvidelse.
 23/11 (Socialdem.): Fællesmonument rejses i Urnehaverne paa Bispebjerg Kgd. (Billedhugger Elo).
 25/11 (Holstebro Dagbl.): Udv. af Kgd. i Holstebro vil koste Kr. 23,899.
 25/11 (Randers Amtstid.): Kgd. i Dronningborg?
 25/11 (Jydske Tid.): Sønderborg ny Kgd. er snart færdig (Havearkitekt Johannes Tholle; Entreprenør Nis Hansen).
 25/11 (Bogense Avis): Fredningsnævnet vilde ikke frede Kirkebakken i Bogense.
 26/11 (Holbæk Amts Soc. & Dem.): Niløse Kgd. skal udvides med 200 m².
 26/11 (Hejmdal): Sønderborg ny Kgd.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Gartner-Tidende Nr. 35: Plantematerialet til vore Kirkegaarde.

Havekunst Nr. 8: En Urnehave.

Landsbygraveren Nr. 9: Plantematerialet til vore Kirkegaarde. Til Kursus i Asminderød m. m. — Nr.

10: Indtager Kirken en Særstilling som Arbejdsgiver m. m. — Nr. 11: Landsby-Gravernes Forhold. Til Kursus m. m.

Præsteforeningens Blad Nr. 34: Kirkegaardssarkitektetur.

Allmän svensk trädgårdstidning Nr. 21: Kulturminnesmärken vid Täby kyrka. — Nr. 24: Vinterdekoration av gravplatser.

Ignis Nr. 9: Eldbegängelse eller jordbegängelse? Urnlundarnes läge. Kiruna krematorium. Böra utomstående tillåtes närvara under kremationsförloppet? — Nr. 10: Kyrkan och eldbeg. Var skola Västkustens krematorier byggas? Det blivande krematoriet i Borås. Krematorieplanerna i Trollhättan. Eldbeg. och kyrkogårdskostnaderna. Kommunal eldbeg. och balsamering. Vad som av kyrkan utträttats för eldbeg. i Sverige m. m. — Nr. 11: Hur Halmstad fått sitt krematorium. Halmstads kapelkrematorium. När Halmstads krematorium indvigdes. Den konstnärliga utsmyckningen i Halmstads krematorium.

Viola Nr. 34: Kyrkogårdsföreståndarnas årsmöte i Göteborg.

Puutarha Nr. 11: Maalaiserku kirjoittoa.

Der Friedhof Nr. 8: Ein Ehrenpreis erobert der Waldfriedhof. Die zeichnerische Darstellung der Gräberarten. Der vergessene Edelsandsteinbruch in Blosdorf (Mähren). Der Ehrenhain der Stadt Frankfurt a. M. Das neue Friedhofs-Südfeld in Heidelberg. m. m. — Nr. 9: Friedhöfen drinnen und draussen. Mahnmale auf den Stätten des Kampfes. Der Reichsbeirat des Reichsverbandes der Landschafts- und Friedhofsgärtner in Erfurt. Groszdeutschlands erster Kriegerfriedhof vor der Vollendung. Elbings künftiger Waldfriedhof in wundervoller Lage. Ein neuer Gewerbesteuer; Entscheid. Über die Gestaltung des Friedhofs und der Kriegerehrenstätte. Die erste Mausoleen Groszdeutschlands. Friedhöfe und Familienforschung. Gräber in Rosenterrassen. Würdige Gestaltung der Friedhöfe. Der Garnisonsfriedhof Hasenheide wurde am 5. Okt. 1861 eingeweiht.

Gartenkunst Nr. 10: Waldfriedhöfe oder Friedhöfe im Wald?

Kriegsgräberfürsorge Nr. 9/10: Das Feuermal deutscher Seelenkraft.

BOGANMELDELSER

Socialt Boligbyggeri. Udsnit af 15 Aars Boligbyggeri. Red. Ark. Ole Buhl, Carl Allers Bogforlag, Kbh. 1941, 144 Sider, 4°, ill. m. Fotografier og Tegn.

Foreningen »Socialt Boligbyggeri«, der i Sommeren 1933 stiftedes paa Initiativ af Direktør Rasmus

Nielsen, har udsendt en Bog om socialt Boligbyggeri i Almindelighed og om Foreningens Indsats i Særdeleshed.

Bogen indledes med Artikler af bygningsmæssig Karakter, bl. a. af Prof. Ivar Bentsen, om de bygningstekniske og bolig-mæssige Fremskridt, der er foregaaet indenfor de sidste Aars omfattende sociale Boligbyggeri, og af Arkitekt Edvard Heiberg om Byplan og Bebyggelsesplaner, ledsaget af mange Eksempler og Illustrationer saavel fra Danmark som fra Udlandet. Desuden anmelder Professor Kay Fisker en meget interessant Konkurrence om Lejlighedstyper til børnerige Familier.

At »Socialt Boligbyggeri« har haft Succes er uden for al Tvivl. Det skal her blot nævnes, at »Bispeparken« fik udlejet samtlige 800 Lejligheder paa 2 Dage, — uden Tvivl dansk Rekord i Boligbyggeriets Historie. Særlig interessant er det, at dette fandt Sted i 1940, hvor alting blev dyrere, og Indtægterne mindre, og hvor Folk var nødt til at spare, — et straalende Bevis for Nødvendigheden af et socialt Boligbyggeri. Bogen henvender sig til enhver, der interesserer sig for Boligspørgsmaal, saavel ud fra kulturelt som økonomisk eller politisk (lejerpolitisk) Synspunkt.

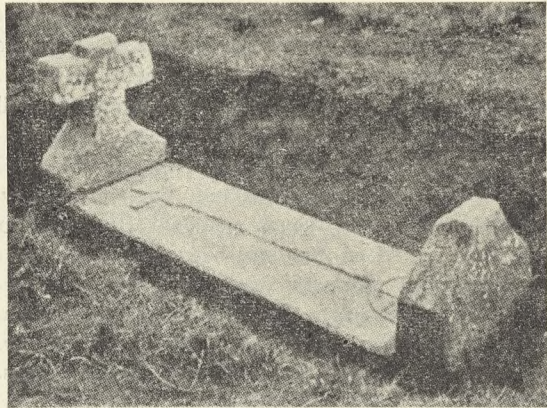
Minor Plum. Tholle.

Hans Richard Fabricius: Dansk Kirkekunst, 8°, 176 S., Lohse, Kbh. 1941.

Med Støtte af Den Raben-Levetzauske Fond er der foretaget en Undersøgelse af Kunsten i vore Kirker, navnlig den helt gamle, samt over engelsk Kulturs Indflydelse paa Kirkearkitektur og Udsmykning. Det er blevet til en omhyggelig og indholdsrig Beretning, der ledsages af op imod 100 Illustrationer. Forfatteren gaar navnlig ind i en Undersøgelse af Symbolerne og deres Betydning, — mindre beskæftiger han sig med Teknikken. Og efter at have identificeret Symboliken finder han ogsaa ind til Oprindelsen derfor, dels fra Bibelen, dels fra Folketroen. Han gør opmærksom paa en Rigdom af Spor af Oldkirkens Billedtradition i vor ældste Kirkekunst, og i et særligt Afsnit finder han adskillige Indslag af engelsk (irsk) Kirkekultur i vore Kirkehuse. Ogsaa til Kirkegaarden finder Forfatteren ud og bringer bl. a. et Billede af en af vore ældste Grave, en tidlig-middelalderlig Grav paa Vinderslev Kirkegaard (se hosstaaende Ill.). — Bogen er af overordentlig stor Værdi for dem, der vil studere den dybere Mening med Kirkernes ofte saa rige Billedsprog, der faar nyt Liv ved kyndig Forklaring.

Gustav Lind: Stockholms Trädgårdar under gångatider. Saxon & Lindström, 8°, 224 S., Stockholm 1941.

Denne Bog giver et udmærket Indtryk af tidligere Tidens Haver i Stockholm saavel som ogsaa de Personer, der har medvirket ved deres Tilblivelse og

Tidlig middelalderlig Grav i Vinderslev (Aarhus Stift).

Udvikling. Det undrer den danske Anmelder, at saa faa danske Gartnere har skabt sig et Navn her; men flere af de Navne, der har betydet noget i gamle Dages Gartneri i Danmark forekommer dog ogsaa her (Benedictus, Creutzfeldt, Friese, Hunneus (Hunnæus?), König, Locher m. fl.) omend i de fleste Tilfælde formentlig af udenlandsk Oprindelse.

Otto Juel Jørgensen: Drivhusopvarmning. A. d. G. Praktiske Handbøger Nr. 11.

En udmærket, praktisk Hjælp til dem, der i en kritisk Periode som nærværende skal økonomisere med Brændsel til Opvarmning af Drivhuse.

Dansk Naturfredning. Aarsskrift 1940—41.

Man bemærker i dette Skrift fra Danm. Naturfredningsforening med Interesse bl. a. Fredningerne ved Broager Kirke og Gloeslunde Kirkegaard.

Th. Døssing & Robert L. Hansen: Dansk Tidsskrifts Index, 26. Aarg., 1940, 8°, 404 S., Arnold Buscks Forlag, Kbh. 1941.

Det nys udsendte Bind af den nyttige Haandbog er den tyndeste siden 1936, — skulde Krigs- og Kri-sesituationen have været saa haard ved Tidsskrif-terne? Selv om den altsaa er tyndere, rummer den dog 404 Sider og har omhyggeligt gennemgaaet ca. 260 Tidsskrifter. Artikler om Kirkegaardsforhold søges under følgende Klasser: Begravelsesforhold under 61, 48 — Krematorier under 71, 8 — Kirkegaardsanlæg under 71, 95 og Gravmæler under 73, — og i disse Afdelinger finder man da ogsaa, hvad andre Blade end »V. K.« har bragt om disse Forhold, — det er nu ikke meget.

Otto Croneberg: Om Gravrätt. Kyrkorättslig Studie. 8°, 208 S., Svenska kyrkans diakonissestyrelses bokförlag; Stockholm 1941, Kr. 4,75.

Den foreliggende Bog er et interessant og dybt-gaaende Arbejde om de til Begravelser, Gravsteder og Kirkegaarde henhørende retslige Forhold, — et Omraade, der ogsaa nok kunde trænge til sin Be-

handling paa Dansk. Forfatteren fastslaaer, at det er den kristne Stats og Kirkes Sag at tage Vare om de Afdødes Legemer, — redegør for Indvielse af Begravelsesomraaderne, — om Retten til Gravplads, — til det, der findes over og under Mulde paa Gravpladsen o. s. v. Han henviser til baade svensk Ret og til Forholdene i Danmark, Tyskland, England o. s. v. og optrykker de paa svensk gældende Bestemmelser in extenso. — Af en Annonce bag i Bogen fremgaar det iøvrigt, at Forlaget ogsaa forhandler »Gravbreve«, »Anslagstavler« for Kirkegaarde og Kolumbarier (med Tekst af Biskop Söderblom), »Gravbøger« o. s. v. Og af Bogomslaget bebudes Professorinde Else Dahls »Handbok i kyrkogårdsvård«, som der har været arbejdet paa i mangfoldige Aar; den skulde komme paa Forlaget i 1942.

Jensens Lommebog for Gartnere. 1942. 32. Aarg. N. C. Roms Forlag.

Endelig (i Aar) kommer denne Kalender og Lommebog saa tidligt, at man kan faa den paa Julebordet og faa den anmeldt i ordentlig Tid. Den er lige saa nyttig som før, — og Brugeren er trofaste imod den. Men gamle Fejl gentages og nye indføres; det heder ikke Fællesudvalg, men Fællesraad for Høvekunst, og »Vore Kirkegaarde« udkommer desværre ikke i 9 Hefter om Aaret, — for blot at nævne et Par Eksempler.

Reinhardt Kristensen: Køkkenurter. 80, Alm. d. Gartnerfor. Bogforlag, 126 S., Købhvn. 1941.

Efter flere Udgaver af Professor A. Pedersens Bog om samme Emne kommer nu Forsøgslederens Køkkenhavebog til Brug for Undervisningen ved A. d. G.s Aftenskoler. Den er betydeligt mindre i Omfang end den tidligere, men forsynet med fortrinlige Billeder.

Cirkulære til Stiftsøvrighederne og Overtilsynene for Kirkerne i København og Frederiksberg vedrørende Lov af 27. December 1940 om Iværksættelse af offentlige Arbejder og Beskæftigelse af arbejdsløse.

I Continuation af Kirkeministeriets Cirkulære af 21. Februar d. A. vedrørende Lov af 27. December 1940 om Iværksættelse af offentlige Arbejder og Beskæftigelse af arbejdsløse finder man Anledning til at henlede Opæmsksomheden paa, at ifølge den af Arbejds- og Socialministeriet fulgte Praksis vil der i Almindelighed ikke kunne forventes Tilskud efter den herommeldte Lov til saadanne Arbejder, der

allerede maatte være paabegyndt forinden Indsendelsen af Andragende til nævnte Ministerium om Tilskud i Henhold til Loven eller dog forinden Modtagelsen af Svar herpaa.

Da der ifølge det for Ministeriet oplyste i adskillige Tilfælde ikke er forholdt overensstemmende hermed, maa man finde det paakrævet at indskærpe saavel Frovstiudvalg som Menighedsraad og private Kirketiendejvere, at det altid vil være nødvendigt at afvente Svaret paa et indgivet Andragende om Tilskud i Henhold til den heromtalte Lov til Arbejder vedrørende Præstegaarde, Kirker eller Kirkegaarde.

Kirkeministeriet, den 30. August 1941.

P. M. V.

V. Holbøll.

J. T. R. Thomsen,
Eksp.sekr.

RESOLUTIONER m. m.

VEDRØRENDE KIRKEGAARDE

23. Okt. 1937. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Fyens Stift) ang. **en Bestemmelse i en Kirkegaards Vedtægt om den Betaling, som af Personer udenfor Folkekirken skal erlægges for Begravelsesplads.**

I Skrivelse af 30. September 1937 har Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdighed af Hensyn til Spørgsmaalet om Approbation paa det hoslagt tilbagefølgende, ændrede Forslag til Regulativ for Hinge Kirkegaard forespurgt, om Formuleringen af § 9 i Forslaget, hvorefter Personer, der ikke tilhører Folkekirken, for Erhvervelse af Gravsteder paa Kirkegaarden betaler det samme som Folkekirkens Medlemmer, saa længe Kommunen, som hidtil, ved et af Menighedsraadet godkendt Tilskud lader alle kommunale Skatteydere deltage i Udgiften til Kirkegaardens Vedligeholdelse og Drift, er i Overensstemmelse med Bestemmelsen i § 25, Stk. 5, 2det Punktum, i Lov af 30. Juni 1922 om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v., hvorefter den Betaling, der af Personer udenfor Folkekirken skal erlægges for at erholde Begravelsesplads paa Folkekirkens Kirkegaarde, skal fastsættes under Hensyntagen til, at de nævnte Personer ikke deltager i Udgifterne til Kirkegaardens Vedligeholdelse og Drift.

I Anledning heraf skal man herved tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at der savnes Hjemmel til at undlade i Regulativet at fastsætte forhøjet Betaling for Erhvervelse af Gravsteder af Personer udenfor Folkekirken.

(Fortsættes).

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 191 Gassum Menighedsraad.
192 Gylling Menighedsraad.
193 Øster Tørslev Menighedsraad.

Afdeling C.

- 719 Hr. Havearkitekt V. Termansen, Hillerødsgade 136, F.
720 Hr. Havebrugskandidat Mogens Klinto, Langøsgade 17^a, Ø.
721 Hr. Anlægsgartner Axel Bech, Morescovej 8, Chll.
722 Hr. Gartner Ancher Simonsen, Bredevej 21, Lyngby.
723 Hr. Anlægsgartner Frederik Gram, Fredericia.
724 Hr. Arkitekt Arne Finsen, Ribe.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

29/11 (Næstved Tid.): Der ofres 34.000 Kr. paa Forbedring af Forh. paa Næstved Kgd.

3/12 (Venstres Folkebl.): Forslag om Urnehave i Korsør.

3/12 (Aarhus Stiftstid.): Aarhus Kgd. indfører endelig Sommertiden.

8/12 (Vejle Amts Folkebl.): Detektiver paa Vejle Kgd. har standset Tyverierne.

9/12 (Jydske Tid.): Tinglev Kgd. skal udvides.

12/12 (Frøborg Amtstid.): Krigergraven paa Horsholm Kgd. istandsættes.

12/12 (Kolding Soc.-Dem.): Fredericia Mhstr. har henlagt Sagen om en Urnehave.

12/12 (Aarhus Stiftstid.): Den udvidede Aarslev Kgd. indvies paa Søndag.

13/12 (Nyborg Avis): Nyborg Kgd. skal udvides; der drøftes Planer om Anlæg af en Urnehave.

16/12 (Holstebro Dagbl.): Kommunen optager Laan paa 15.000 Kr. til Dækning af sin Andel af Udg. ved Udv. af Holstebro Kgd.

16/12 (Holbæk Amts Venstrebl.): Udv. af Gislinge Kgd. bortliciteres (Havearkitekt Johannes Tholle).

18/12 (Ringkøbing Amts Dagbl.): Skern køber Jord til Udv. af Kgd.

18/12 (Bogense Avis): Striden om Kgd. i Bogense gaar nu til Overfredningsnævnet.

18/12 (Kalundborg Folkebl.): Kgd.s-Allé i Kalundborg skal fornyes efter Plan af Lektor G. Georgsen.

19/12 (Nationaltid.): Rømø rejser Mindesmærke for sine døde Soldater fra 3 Krige.

20/12 (Sønderborg Soc.-Dem.): Havearkitekt Johannes Tholle har foreslaaet at der rejses et monumentalt Egetræskors paa den ny Kgd. i Sønderborg.

22/12 (Ærø Folkebl.): Tranderup Kgd. skal udv.

22/12 (Horsens Folkebl.): Østbirk Kgd. reguleres.

22/12 (Holbæk Amts Soc.-Dem.): I Gaar indviede Provst Holmgaard St. Peders Kgd.

22/12 (Helsingør Dagbl.): Hellebæk Kgd. staar for Udvidelse.

23/12 (Aalborg Amtstid.): Der er erhvervet Jord til Udv. af Agersted Kgd.

3/1 (Viborg Stifts Folkebl.): Udv. af Grønbæk Kgd. er i fuld Gang.

3/1 (Jydske Tid.): Der søges et Navn til Sønderborg ny Kgd. Forslag: Fredens Kgd.

3/1 (Lollandsp.): Stubbekøbing Kgd. skal udvides.

5/1 (Socialdem.): Borgergade i Kbhvn. gemmer en gl. Pestkgd.

6/1 (Aarhus Stiftstid.): Kirkegaardsbestyrelsen og Parkudvalget i Aarhus slaas sammen, efterat Stadsgartneren har overtaget Kgd. under sit Embede.

11/1 (Aarhus Stiftstid.): Malling har købt et Areal for 10.700 Kr. til Udv. af Kgd.

11/1 (Aalborg Stiftstid.): En af Nordens smukkeste Kgd. (Skogskgd. i Stockholm).

15/1 (Frøborg Amts Avis): Herløv Mhstr. ser paa Jord til ny Kgd.

15/1 (Nakskov Khd.): Dannemarre Kgd.s-Udv. indviedes 14. Januar.

15/1 (Langel. Avis): Landinspektør Mackeprang har udarbejdet Planen til Udv. af Kgd. i Rudkøbing.

16/1 (Randers Soc.-Dem.): Licitation paa Udv. af Vorup Kgd.

17/1 (Nationaltid.): Assistens Kgd. i Kbhvn. som Urnekgd.

19/1 (Demokraten): Ministerierne har godkendt Planerne af Havearkitekt E. Böttiger om Udv. af Ebeltoft Kgd.

19/1 (Aarhus Stiftstid.): Graven laa et forkert Sted, og Begr. maatte udsættes (Aarhus).

19/1 (Rosk. Dagbl.): Der udføres for ca. 8000 Kr. Arbejder paa Roskilde Graabrødre Kgd. og nye Kgd.

20/1 (Ærø Avis): Den oprindelige Begravelsesplan paa Ærøskøbing Kgd. opretholdes.

21/1 (Vendsyss. Tid.): Taksterne paa Skagen Kgd. forhøjes, og den gl. Kgd. søges fredet som Fortidsminde.

23/1 (Aalborg Stiftstid.): Standard-Begravelser i Aalborg.

24/1 (Nationaltid.): Min By, Kirkegaarden (Kbhv.).
24/1 (Randers Dagbl.): Ebeltoft Kgd. udvides af Havearkitekt E. Bøttiger; Omkostn. Kr. 7,000. — Graver Fr. Frederiksen leder Arbejdet.

24/1 (Viborg Stiftstid.): Kgd.s-mur ved Rødevej i Viborg projekteret af Arkitekt Fr. Jensen; Omkostn. 60—70,000 Kr.

27/1 (Ringkøb. Amtstid.): Der arbejdes paa Indretning af en Mindepark paa Harboøre Kgd.

28/2 (Randers Amts Avis): Vorup Kgd. skal udvides med en Trediedel.

28/1 (Sorø Amtstid.): Graver Emilius tager sin Afsked fra St. Mikkels Kgd. i Slagelse.

28/1 (Sorø Amts Dagbl.): Det nye Kapel i Slagelse vedtaget.

31/1 (Sydvestjyll.): Bramminge Kgd. udvides.

1/2 (Jydske Tid.): Til Udvidelse af Aabenraa Kgd. er bevilget et Tilskud paa 40 pCt. af Arbejdslønnen; Omkostn. Kr. 28,000.

4/2 (Berl. Tid.): Georg Brandes Aske er spredt ud paa Eremitagesletten.

5/2 (Frøborg Amtstid.): Krigergravene paa Hørsolm Kgd. istandsættes.

7/2 (Herning Soc. Dem.): Den gl. Kgd. i Herning bevares som Mindelund.

8/2 (Fyns Tid.): Stor Interesse for Regulering og Forskønnelse af Kgd.

10/2 (Aftenbl.): Udov. af Taarbæk Kgd.

10/2 (Holbæk Amts Venstrebl.): Ministeriet har godkendt Udov. af Holbæk Kgd.; Omkostn. Kr. 46,000. (Havearkitekt E. Bøttiger).

12/2 (Østsjælland. Folkebl.): Kirkekor fritages for Kirkegaardstjeneste.

12/2 (Socialdem.): Taarbæk Kgd.

14/2 (Aarhus Stiftstid.): Arkitekt Ali Rasmussen udarbejder Plan til Udov. af Beder Kgd.

19/2 (Rosk. Avis): Man er 1½ Dag om at grave en Grav i denne Frostperiode.

19/2 (Nyborg Avis): Udov. af Nyborg Kgd. vedtaget. Omfatter ca. 10,000 m² og koster ca. 32,000 Kr.

22/2 (Nordjyll. Soc. Dem.): Træk af Aalborg Kgd.s Historie.

23/2 (Berl. Tid.): Vaabenskjolde fra gamle, æbne Begravelser.

23/2 (Ribe Stiftstid.): Der foreslaas Mur paa de 2 Sider af Ribe gl. Kgd.

23/2 (Thisted Soc. Dem.): Udov. af Hillerslev Kgd.

23/2 (Fyns Stiftstid.): Kirkegaardsinspektør Raahauge Askegaard i Odense fylder 50 Aar.

24/2 (Esbjergbl.): Der foreslaas Mur om Ribe gl. Kirkegaard.

25/3 (Kalundborg Folkebl.): Kantor Arland holder 1. Marts 25 Aars Jubilæum i Kalundborg.

26/2 (Jydske Tid.): Aabenraa Kgd. skal drænes.

2/2 (Sønderborg Soc. Dem.): Licitation over Dræning af Aabenraa Kgd.

3/3 (Holbæk Amtstid.): Sogneraadet i Gislinge bevilliger 8000 Kr. til den Udov. af Kgd., som Menighedsraadet har sat i Gang.

24/2 (Socialdemokraten): Begr. Taksterne i Kbhv. forhøjes ikke.

FRA SVENSKE KIRKEGAARDE

22/12 (Sydsv. Dagbl.): De engelske flygarnas minnehedres. Stemningsfull andagtsstund på Pålsjö Kgd.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

9/2 (Berl. Tid.): Vidkun Quisling har udstedt en Lov hvorefter der ikke maa rejses Mindesmærker over Nordmænd, som er faldet eller blevet dræbt i Krig, uden Samtykke fra Kultur- og Folkeoplysningsministeriet.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Gartner-Tidende Nr. 48: Smukke Træer. — Nr. 5: Graver L. Emilius fratræder. — Nr. 8: Kirkegaardsinspektør Raahauge Askegaard runder de 50 Aar. — Nr. 9: Kirkegaardsgartner J. P. Jensen i Nyborg er død.

Haven Nr. 12: De Dødes Have.

Landsbygraveren Nr. 12: Ind under Jul. Smuk Kirkepyntning. Gravkastning. Forbedrede Løn- og Arbejdsforhold. Assens Amt; Vore Kirkegaards Tilstand. — Nr. 1: Et Par Bemærkninger. Vore Kaar m. m. — Nr. 2: Gaa hen og forliges, og saa dygtig gør Jer! Aktuelle Problemer m. m.

Ignis Nr. 12: Kommunale fördela av bidrag till eldbegängelse. Konstnärlig utsmyckning av askbehandlingsrummet i Halmstad. Linköping krematorium 1936—41. 20 års eldbeg. i Prag. Urnlunden på Västra kyrkogården i Göteborg. Allehelgonadagens minneshögtidligheter i krematorierne m. m. — Nr. 1: Kyrkan förstår eldbegängelserörelsen. 1941-års kyrkomöte och eldbegängelsen. Stadlandsbygd och eldbegängelse. Urnlund och kolumbarium i Hofors. Föreningen Sveriges kyrkogårdsföreståndare, m. m. — Nr. 2: Svendborg Krematoriums Askebehandlingsrum. Urnlunden i Bjuv. Ett krematorium i en medeltidskyrka. Hur bör man förfara med de arkvigdas aska? Hamar krematorium med dekorasjoner av Per Vigeland. Spid icke urngravarna på kyrkogården, m. m.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 11/12: Mosaik in deutschen Ehrenmalen. — Nr. 1/2: Probleme der Kriegsgräbergestaltung. — Der Tod fürs Vaterland.

Die Feuerbestattung Nr. 3: Werden und Gestaltung des deutschen Urnenfriedhofes. Die Jenaer Urnenruhe. Entfernung eines Urnendenkmals. Was Grabsteine erzählen. — NB. Man meddeler, at Blandt paa Grund af Papirrestriktioner ikke foreløbig kan udkomme.

Der Friedhof Nr. 11: Allerseelen und Totensonntag. Deutsche Totenehrung. Grabesblumen und Friedhofsbaume. Rote Grabkreuze. Eingliederung aller Wiener Friedhöfe ins Landschaftsbild. Der Stadtgottessacker in Halle. Das Schicksal einer Begräbnisstätte. Gartenbau-Berufsgenossenschaft. — Nr. 12: Urnenhain auf dem Südwestfriedhof, Berlin. Gräberoffiziere. Den gefallenen Kameraden zur ehrenden Erinnerung auf Kreta. Neuregelung des Friedhofswezens in Reichsgau Warthekand. Ein neuer Friedhof in Hess.-Olendorf. Die Pflanzensymbolik des Friedhofes m. m. — Nr. 1: Zur Bewertung der Grünanlage einer Kirche im Enteignungsverfahren. Ein Ehrenbegräbnisstätte. Überführung von Leichen nach auswärts. Berichtigung der Eintragung von Kriegsterbefällen. Sonntagsbeerdigung während des Krieges.

BOGANMELDELSER

Emma og Erik Lundberg: Svensk trädgård, 4°, 242 S., Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1941.

Den svenske Haveamatør, Fru Emma Lundberg og hendes Søn, Erik L., har i det foreliggende Værk givet et interessant Bidrag om svenske Haver. Det minder i mangt og meget om den danske Bog »Om Haver« og er ligesom denne en Studiesamling, hvor Forfatterne meddeler deres Syn paa en Del forskellige Haver; i den svenske Bog gaar man dog mere ind paa det primitive i Havekunsten (Motiv: Løvengen, som vi paa Dansk vilde kalde saadan noget som Pilehaven). — Ogsaa moderne Synspunkter anlægges; navnlig fremhæves Haven som Brugsgenstand (Opholdshaven). — Det er en Nydelse at læse Bogen og at stifte Bekendtskab med de mange smukke Motiver, der er gengivet fortræffeligt.

Kurt W. Mark: Wir hielten Narvik. 8°, 340 S., Gerhard Stalling Verlag, Berlin, 1941.

En underholdende Beretning om Indtagelse, Rømning og Genindtagelse af Narvik, — grundet paa Dagsbogsoptegnelser og med indflettede Kommunikationer m. m.

Gerd Böttger: Narvik in Bild. 4°, 152 S., Gerhard Stalling Verlag, Berlin 1941.

Bogen rummer en Række fortrinlige Optagelser fra Kampene i Norge, — nogle er farvelagte; desuden en Del Tekst med interessante Enkeltheder.

Ulla Albeck: Dansk Synonym-Ordbog. 8°, 256 S., Kbhvn. 1941. J. H. Schultz' Forlag.

Paa Bagomslaget anføres, at Menneskers passive Ordforraad er langt større end det Ordforraadet, som de anvender. Synonym-Ordbogens Opgave er at hjælpe sin Bruger til at gøre det passive Ordforraad aktivt, — d. v. s. at man altsaa skal kunne vælge mellem flere forskellige Ord for samme eller lignende Ting og Begreber. Ved at tænke sig om, kan man let give Ordbogen Ret i dette. Variation i Sproget og Ordvalget er godt. — Ordbogen henvender sig ikke blot til Forfattere, Talere, Oversættere, Journalister, Korrespondenter og andre, for hvem det er professionel Nødvendighed at udtrykke sig godt; den henvender sig ogsaa til enhver, som forstaar, at Evnen til at udtrykke sig rigtigt og træffende er baade et umiddelbart Gode og et Vaaben — »maaske det vigtigste« — i Kampen for Tilværelsen.

Bent Stener Eriksen: Spiselog. A. d. G. Prakt. Haandbøger Nr. 12. 52 S., 1942.

Bogen er udsendt for at fremme Løgdyrkningen, saa at vi ogsaa paa dette Omraade kan blive selvforsynende. Den ser ud til at rumme meget af Nytte for Løgdyrkere.

Steen Eiler Rasmussen: I Danmarks Have. 140 S., Gyldendal 1941.

Skønt denne lille Bog ikke er sendt os til Anmeldelse, kan vi dog ikke undlade at henlede vore Læseres Opmærksomhed paa de Sider i denne Bog, hvor Forfatteren paa sin egen Maade synger sin Hyldest til de gamle Kirkegaardsdiger. Og vi anbefaler Læserne at købe den, — De vil ikke fortryde det.

RESOLUTIONER m. m.

(Fortsat fra Side 16).

2. Novbr. 1937. Kirkeministeriets Skriv. (til Aarhus Byraad) ang. **Nedlæggelse af en Del af Aarhus Søndre Kirkegaard m. m.**

I et hertil indsendt Andragende af 20. September 1937 har Aarhus Byraad med Henviisning til, at Raadet har vedtaget at opføre et nyt Raadhus for Byen og i dette Øjemed ønsker at disponere over et Areal af Aarhus Søndre Kirkegaard, anholdt om Kirkeministeriets Approbation paa Nedlæggelse af den paa det hoslagt tilbageførende Rids nærmere angivne Del af Kirkegaarden, saaledes at det omhandlede Areal, der er den eneste centralt beliggende Plads i Byen, som egner sig til det anførte Formaal, fritages for Kirkegaardsforpligtelse og overgaar til Kommunen som almindelig Ejendom.

Det er i Andragendet oplyst, at der af Kirkegaardsbestyrelsen under Forudsætning af Ministeriets Godkendelse af den omhandlede Foranstaltning efter An-

modning fra Aarhus Byraad er ført Underhandling med de Gravstedsejere, der endnu havde Ret til deres Grave paa det ovennævnte Areal, om at fraskrive sig deres Ret til disse Grave, og at disse Forhandlinger har medført det ønskede Resultat, hvorved alle Grave, der findes paa det nævnte Areal, er overgaaet til Kommunens Eje, og Ligene af de Personer, der ikke havde henligget i Gravene i den vedtægtsmæssige Tid (20 Aar), med Familiens Tilladelse og efter Sundhedskommissionens Anordning er overført til andre Grave paa Aarhus Kirkegaarde. Endvidere fremgaar det af Andragendet, at det efter denne Ordning er ca. 70 Aar, siden der er nedsat Lig paa den Plads paa Arealet, hvor man ønsker at bygge Raadhuset, og at eventuelle Rester af disse Lig, saafremt saadanne fremkommer ved Udgravning af Byggrunden, vil blive opsamlet og begravet paa den bibeholdte Del af Søndre Kirkegaard.

I Anledning heraf skal man, efter om Sagen, at have brevvekslet med Stiftsovrigheden over Aarhus Stift, meddele til Efterretning, at Ministeriet herved bifalder, at den omhandlede Del af Aarhus Søndre Kirkegaard nedlægges som ansøgt, idet Ministeriet forudsætter, at Fredningstiden er 20 Aar, og at der ikke paa den Del af Arealet, som er udset til Byggeplads, eller som dog berøres af Byggeriet, findes Grave, som ikke har henligget i det i Andragendet nævnte Tidsrum af ca. 70 Aar.

Det tilføjes, at Ministeriet forventer at modtage en Plan over den nedlagte Del af Kirkegaarden, i hvilken Byggelinierne for den paatænkte Bebyggelse findes indtegnet (jfr. Side 30—32 i »V. K.«s Hovednummer. Red. Anm.).

6. Debr. 1937. Indenrigsministeriets Skriv. (til N. N. Byraad) ang., at der ikke i Byplanslovens § 2 er Hjemmel til at træffe Bestemmelse om Beliggenheden af Arealer til Kirkegaardsbrug, m. m.

I Skrivelse af 14. Oktober d. A. har Byraadet anmodet Indenrigsministeriet om i Henhold til § 6 i Lov Nr. 122 af 18. April 1925 om Byplaner at ville nedlægge Forbud mod, at det paa det hoslagt tilbageførende Kort nærmere angivne Areal af den O. O.'s Arvinger tilhørende Ejendom, Matr. Nr. 1 a af N. N. Købstads Markjorder, anvendes paa en Maade, der maa antages at komme i Strid med en Byplan, som Byraadet er i Færd med at udarbejde, og efter hvilken det nævnte Areal skal forbeholdes til Udvidelse af Kirkegaarden i N. N.

Byraadet har oplyst, at det er Hensigten at søge Arealet erhvervet i Medfør af de om Ekspropriation af Jord til Kirkegaarde gældende Lovbestemmelser.

I denne Anledning skal man efter Brevveksling med Amtmanden over Præstø Amt meddele, at der efter Indenrigsministeriets Opfattelse ikke i Byplanslovens § 2 er Hjemmel til at træffe Bestemmelse om Beliggenheden af Arealer til Kirkegaardsbrug, hvorfor Ministeriet ikke vil kunne nedlægge det omhandlede Forbud.

8. Decbr. Kirkeministeriets Approbation paa, at de i Vedtægt for Begravelsesvæsenet i Odense, §§ 4 og 5, ommeldte Takster for Ligvognskørsel ved Kommunens Foranstaltning samt for Benyttelse af Ligbærerne, hvilke Takster uændrede har været gældende i en længere Aarrække, indtil videre bibeholdes.

28. Decbr. 1937. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Roskilde Stift) ang. Spørgsmaal om Oprettelse af et for en Købstads to Sogne fælles Kontor, hvortil tænkes henlagt Kontraminiestrialbøgerne Førelse, Begravelsesvæsenet og Kirkekassererforretningerne for begge Kirker.

I det med Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdigheds Skrivelse af 16. Oktober 1937 hertil indsendte Andragende har Næstved St. Peders Sogns Menighedsraad under Henvisning til, at nævnte Menighedsraad og St. Mortens Sogns Menighedsraad sammesteds har under Overvejelse, naar Kordegneembedet ved St. Mortens Kirke bliver ledigt, at oprette et fælles Kirkekantor for Byens to Sogne, forespurgt, om Ministeriet har noget at erindre herimod.

Det fremgaar af Sagen, at det er Tanken, at Kontoret skal fore Ministerialbøgerne for begge Sogne, forestaa Begravelsesvæsenet og samtidigt forestaa Kassererforretningerne for begge Kirker.

Saaledes foranlediget skal man tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet maa være enig med Stiftsovrigheden i, at Kontraminiestrialbøgerne Førelse ikke bør henlægges til et for Byens Sogne fælles Kirkekantor, men at de, som hidtil, maa henhøre under de tvende Kordegne, hvis Embeder ikke vil kunne nedlægges.

Der vil derimod intet kunne være til Hinder for, at Begravelsesvæsenet for begge Sogne henlægges til et fælles Kontor, og at Lederen af dette Kontor er Kasserer for de kirkelige Kasser i begge Sogne.

(Fortsættes).

Medlemmernes Opmærksomhed henledes høfligst paa, at Foreningens Regnskabsaar er udløbet pr. 31. Marts. Der erindres samtidig om, at Kontingentet for det nye Aar lettest og billigst afgøres ved, at man indbetaler Beløbet til Postkonto 11,915 Roskilde. Dette koster kun 10 Øre. Indbetalingen bedes foretaget inden 20. April, fra hvilken Dag Opkrævningerne udsendes. Kontingentet er for personlige Medlemmer i Danmark Kr. 5,00, Medlemmer i Udlandet Kr. 6,00 og for Menighedsraad Kr. 1,00 for hvert Medlem, Raadet bestaar af, og for Foreninger etc. beregnes efter særlige Regler (se Lovens § 3), og er det samme som forrige Aar.

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 194 Vamdrup Menighedsraad.
195 Auning Menighedsraad.
196 Asnæs Menighedsraad.

Afdeling C.

- 725 Hr. Graver og Kirkegaardsgartner H. Dunvald Petersen, Graverboligen, Nyborg.
726 Hr. Anlægsgartner S. Wedel Fleron, Admiralgade 22, Kbh. K.
727 Hr. Kirkegaardsgartner T. Lomholt, St. Mikkel's Kirkegaard, Slagelse.
728 Hr. Havearkitekt Emil Böttiger, Aarhus.
729 Hr. Kirkegaardsassistent, Havebrugsk. Mogens Skrydstrup, Vestre Ringgade 48^a, Aarhus.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

6/3 (Aalborg Stiftstid.): Hammer Kgd. reguleres med Tilskud fra Beskæftigelsesloven. (3000 Kr.).

9/3 (Holbæk Amts Venstrebl.): Licitation paa Udv. af Holbæk Kgd.

9/3 (Randers Amts Avis): Der er bevilliget 3000 Kr. til Urnehave paa Randers Nordre Kgd.

10/3 (Nordsjæll. Venstrebl.): Træerne paa Nyhuse gl. Kgd. fældes.

11/3 (Frøborg Amts Avis): Havearkitekt Troels Erstad har reguleret Humlebæk Kgd.

17/3 (Holbæk Amtstid.): Der agtes opført Præstebolig med Begravelseskontorer m. m. i Holbæk. (Arkitekt Marius Pedersen).

18/3 (Aarhus Stiftstid.): Ønsker om en Kgd. ved Kirken i Højbjerg.

20/3 (Berl. Aften): Isslaget volder Skade paa Kgd.

20/3 (Politiken): Lovforslag fremsat om Bevaring af Holmens og Garnisons Kgd. i Kbh.

21/3 (Bogense Avis): Nyt Forsøg paa at hindre Udv. af Bogense Kgd.

21/3 (Sorø Amtstid.): Havebrugsk. Tage Lomholt er ansat som Graver ved St. Mikkel's Kgd. i Slagelse.

22/3 (Aalborg Amtstid.): Næsborg Kgd. udvides. Omkostn. ca. 10,000 Kr. (Havearkitekt Johannes Tholke).

28/3 (Nationaltid.): Frederiksberg Kgd. har faaet et Beløb af Beskæftigelsesloven til Modernisering.

28/3 (Berl. Aften): Krematoriebisættelse og Sjæls-tortur.

29/3 (Fyns Tid.): Til Leder af Nyborg Kgd. er ansat Undergartner H. Dunvald Petersen.

30/3 (Berl. Aften): Begravelsesceremonierne.

4/4 (Loll. Falst. Venstrebl.): Stubbekøbing Kgd. udvides.

8/4 (Randers Dagbl.): Maria Magdalene Kgd. udvides; Omkostn. ca. 1200 Kr.; Udførelse: Murerm. Bach, Ryomgaard.

9/4 (Thisted Soc. & Dem.): Thisted Kgd. udvides med et Areal ved Møllevej.

10/4 (Jydske Tid.): Kransenedlæggelse og Højtideligheder ved de Faldnes Grave fra 9/4 40.

15/4 (Langel. Avis): Udv. af Rudkøbing Kgd. er godkendt. Omkostn. 42,000 Kr. (Landinspektør Mackeprang).

16/4 (Horsens Soc. & Dem.): Billedhugger Elo har udarbejdet en symbolsk Skulptur til Horsens Vestre Kgd.

18/4 (Randers Amts Avis): Graver Nedergaard har udarbejdet Plan til Urnehave paa Randers Nordre Kgd. Der bliver 68 Gravpladser à 1 m², 16 à 1,25 og 26 à 1,5, — ialt 288 Pladser.

19/4 (Fyns Stiftstid.): Store Ødelæggelser paa Kgd. af Frosten.

21/4 (Demokraten): Arbejdet paa Ebeltoft Kgd.s Udvidelse er i Gang (Havearkitekt E. Böttiger).

22/4 (Frøborg Amts Avis): Krigergraven paa Hørs-holm Kgd. istandsættes efter et Forslag af Havearkitekt Johannes Tholke.

23/4 (Holstebro Dagbl.): Holstebro Kgd. vokser med 5 ha.

25/4 (Herning Venstrebl.): Herning gl. Kgd. indrettes til Mindelund. Omkostn. ca. 8000 Kr. Projekteret af Inspektør Rud. Rasmussen.

27/4 (Holbæk Amts Soc. & Dem.): Onsbjerg Kgd. har faaet Tilskud fra Beskæftigelsesloven til Dræning af Kgd. (Omkostn. ca. 2400 Kr.).

28/4 (Socialdem.): Vedbæk Kgd. udvides med et Stykke af Enrum.

30/4 (Holbæk Amts Soc. & Dem.): Der er indk. 2 Tilbud paa Udv. af Holbæk Kgd.

9/5 (Svendborg Avis): Folketoget til Krigergravene paa Svendborg Kgd. kan ikke gennemføres i Aar p. Gr. af de ekstraordinære Forhold.

9/5 (Aarhus Amtstid.): Arkitekt Eli Rasmussen har projekteret Udv. af Malling Kgd.

12/5 (Korsør Avis): Urnehaven i Korsør er snart færdig (Havearkitekt Chr. Nielsen).

19/5 (Holstebro Avis): Stengærderne om Engbjerg Kgd. er sat om. Thyborøn og Vandborg Kgd. er udvidede.

22/5 (Berl. Aften): Harboore indretter Mindepark for forulykkede Fiskere. (Billedhugger Westergaard).

22/5 (Socialdem.): Kgd.s-muren i Farimagsgade.

26/5 (Skive Folkebl.): Haderup Kgd. skal udvides.

28/5 (Aarhus Stiftstid.): Aarhus Vestre Kgd. udvides. (Stadsg. Sandberg).

29/5 (Ærø Folkebl.): Tranderup Kgd. skal udvides.

29/5 (Fredericia Avis): Kgd.s-udvalget i Fredericia kræver 10,000 Kr. samt 60 Kr. pr. Gravplads for at billige Anlæggelse af en Urnehave.

30/5 (Roskilde Dagbl.): Istandsættelser paa Graabrødre Kgd.

Kriegsopfer der Zivlbevölkerung. — Nr. 4: Ehrenpreis erobert sich unsere Totengärten. — Ablieferung von Leichen. — Nr. 5: Städtische Unarten auf dem Dorffriedhof. Angehörige im Bestattungsrecht. Verwendungsverbote für Metalle bei der Herstellung von Kunstguz.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 3: Heldengedenktag 1942. Heiliger Frühling Mitteilung über Kranzniederlegungen und Lichtbildaufnahmen. — Nr. 4: Heldenchrung. Bericht über eine Reise in das Ostland. — Nr. 5—6: Der Toten Totenruhm. Der erste Heldengedenktag in Afrika. Männer des Spadens im Fronteinsatz. Ein Heldenfriedhof an der Kanalküste.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Danmark Nr. 10: Nogle gamle Mindesmærker paa Romø. NB. En Artikel om dette Emne ligger færdig til Anvendelse i »V. K.«.

Gartner-Tidende Nr. 18: Nye Kirkegaardsledere.

Landsbygraveren Nr. 3: Burde vi have en anden Form for Ansættelse? Regulativet m. m. — Nr. 4: Vort Arbejde. Lidt om Kirkepyntning m. m.

Præsteforeningens Blad Nr. 10: Moderne Kirkearkitektur. — Nr. 15: Kirkearkitektur. —

Stenhuggertidende Nr. 6: Sidste nye Kirkegaardssvindel.

Ignis Nr. 3: Kyrkan och eldbegängelsen. Transportable incineratorer och fältbål för eldbeg. under krig. Hygien och eldbegängelse. Om urngravarnas kommunalekonomiska betydelse m. m. — Nr. 4: Ett ords betydelse (Urnlund). Kring 1941 års eldbeg. En Urnehave i Graasten i Sønderjylland. Invigningen av Meissen-Klockorna i Königsbergs krematorium i Februar 1942. Eldbeg. i Böhmen-Mähren 1941. — Nr. 5: 60-aars Jubilæumsnummer. Tio år som ordförande i sv. eldbeg. för. — Eldbeg. udvikling i Sverige 1932—42. Krematorieteknikens utveckling i Sverige under 60 år.

Viola Nr. 12: De finska hjältagravar. Nr. 13: Finlands hjältagravar.

Trädgårdsodlaren Nr. 2: Hjältagravsområdet på Sandudd (Helsingfors) för trångt. — Nr. 3: En urneträdgård i Sønderjylland.

Der Friedhof Nr. 2: Die ewige Wache. Wiederausgrabung von Leichen zum Zwecke der Umbettung oder Beförderung. Der Münchener Waldfriedhof, ein Beispiel künstlicher Grabgestaltung. — Nr. 3: Die religiösen und geistigen Grundlagen des japanischen Staates. Die Stadt Tuttingen in Württemberg plant einen neuen Friedhof. Invalidenfriedhof — das letzte Biwak. Auf einem Sowjet-Friedhof. Ruhestätte für

BOGANMELDELSER

Lustgården, Aargang 22. 1941. — Aarsskrift for „Föreningen för Dendrologi och Parkvård“. 8° 156 S., Stockholm 1942.

Ja, Svenskerne kan. — Atter i Aar er det smukke og lærerige Hefte »Lustgården« paa 160 Sider udkommet. Man bliver virkelig lidt misundelig, naar man ser et saa fint udført Aarsskrift. Direktør J. E. Thorsell beskriver nogle morsomme Træer i Adelsnäs Arboret. Professor Carl G. Dahl udvikler sit Syn paa Barkafskalning hos forskellige Træer og Buske og mener, at de strenge Vintre bevirker en kraftigere Afskalning end sædvanlig. I en anden Artikel advarer Professoren mod at plante *Populus angulata* var. *cordata* f. *robusta*, da den breder sig umaadelig ved Rodskud og nemt bliver en Plage. Direktør Holger Jensen redegør i en yderst interessant Artikel om »Knopmutationer« ved Hjælp af Colchicininjektioner. Fil. d.r. Johnsen omtaler Stiklingeformering ved Hjælp af Vækststoffer, saaledes at man kan faa de omtalte Træer rodægte. Denne Metode vil, navnlig i en Krigssituation, hvor Indførsel er vanskelig, have stor Betydning. Professor C. Schoffsberg fra Göteborg bot. Have giver en fortrinlig Skildring af de Træer og Buske, som i de strenge Vintre er døde eller meget ilde tilredt af Frost. I de fleste Tilfælde er det de samme Erfaringer, vi har gjort her i Landet, selv om der dog er en Del, navnlig Buske, der har klaret sig bedre i Danmark.

Redaktøren, Trädgårdsarkitekt Sven A. Hermeslin, tilraader en radikal Nedsavning af gamle Kanadelaberlinde i de historiske Barok- og Renaissanceanlæg, hvor der er Fare for, at Træerne inden længe ikke har Kræfter nok til at bæde de lange tunge Grene. Men Forf. er samtidig klar over, at den Embedsmand, der paatager sig en saadan Opgave, vil blive udskreget som Vandal. Ak! —

Til Slut findes en dejlig Litteraturfortegnelse over alle de i 1939 og 40 udkomne Værker, som angaar Dendrologi og Parkvæsen. Blot for denne Forteg-

nelles Skyld bør dette smukke Aarskrift ejes. Billederne er i Aar af meget høj Kvalitet. Dette Aarskrift burde læses af alle interesserede Kirkegaardsledere, Parkfolk og Dendrologer og burde anspore os til at forsøge et aarligt Hefte af samme fine Kvalitet.

E. Qwist.

Svenska eldbegängelseföreningens Skriftserier Nr. 8 **Om Urnlundar och deras nationalekonomiska Betydelse.** 80 36 S., Stockholm 1942. (Lundgren, Ringsjö og Höckert). —

Dette lille Hæfte paa 36 Sider til en Pris af 50 Øre er vel værd at læse. Ganske vist er Stoffet ret ensidigt, men Hæftet indeholder saa mange Oplysninger og peger paa saa mange Forhold, at man kan se bort fra Agitationsojemedet. Om Hæftet helt modsvarer sin krævende Titel er tvivlsomt, idet de heri belyste Forhold kun drejer sig om Byforhold, og næsten alle sammenlignende Tal er opstillet paa Grundlag af en Brændingsprocent paa 100. Forfatterne er da ogsaa klar over, at denne høje Brændingsprocent er uopnaelig, og deres Sammenligninger konkluderer i Ønsket om, at Ligbrændingen blot maa blive ligestillet med almindelig Begravelse. Foruden Opstillinger, der viser Jordbesparelserne (om Ligbrænding blev obligatorisk), belyses Forhold vedrørende Gravkastningspriser, Urner, Indretning af Urnemure, Anlæg af Urneafdelinger o. m. a., og fuldkomment rigtigt peger Forfatterne paa, at ved Anlæg af Urneafdelinger kan Samlingen af alle disse Smaagrave til en Helhed kun gennemføres ved Hjælp af ret strenge Servitutter. I Slutningen findes et Par Eksempler paa Mønsterafdelinger for Urnegrave. Om Udformningen af disse er mønstergyldig kan diskuteres, men hævet over enhver Diskussion er det, at man har faaet fat i det centrale ved Udformningen af denne Afdelingstype, nemlig Urnegravens Adskillelse fra de almindelige Grave med den samlende Ramme om Afdelingerne og de enkelte Graves Monumenter og Beplantning under saa strenge Servitutter, at Helheden ikke slaas i Stykker. Det kan dog undre, at man, naar der saaledes prøves paa at opstille Retningslinier for Indretning af Mønsterurnelunde, stadig fastholder de gængse Gravstedsformer; Fordelen ved Projektering af Urnebegravelser er dog den, at Udformeren er ganske anderledes frit stillet end ved Udformningen af almindelige Begravelsespladser.

Sven Hansen.

Dansk Ligbrændingsforening. Beretning for Aaret 1941. 80 142 S., Kbhvn. 1942.

Foreningen har i Aarets Løb haft en Fremgang paa 8330 Medlemmer, hvorefter det samlede Med-

lemsantal udgør ca. 122,500. Brændingsprocenten har for København været 36,1 og for hele Landet 12,6. Der er ingen nye Krematorier bygget i 1941, men i Silkeborg og Vejle er der i nyopførte Kapeller projekteret Plads til Krematorieovne. Driftsregnskabet balancerer med ca. 1,3 Millioner.

Beretningen indeholder interessante Uddrag fra den Kommissionsbetænkning vedrørende Københavns Begravelsesvæsens Forhold, som Magistraten har foranlediget udarbejdet, og som bl. a. oplyser, at alle større Kirkegaarde drives med et betydeligt Under-skud, som dækkes af de paagældende Kommuner, saaledes Aarhus med ca. 21,000, Esbjerg med ca. 46,000, Gentofte med ca. 115,000, Odense med ca. 70,000 og Randers med ca. 43,000 Kroner, og dog er disse Tal kun smaa imod, hvad der ofres paa Kirkegaarde i vore Broderlande, saaledes yder Oslo Kommune ca. ½ Million og Stockholm ca. 1 Million til Drift af deres Kirkegaarde. Dette bør vore Menighedsraad lægge Mærke til!

Foruden Hovedberetningen indeholder Aarskriftet separate Beretninger fra de 18 Landsafdelinger, flere ledsaget af Billeder; her skal særlig henvises til Svendborg Amts Afdeling, der beskriver et nyt Askebehandlingsapparat. I det hele taget indeholder Beretningen som Helhed meget læseværdigt Stof for enhver i Kirkegaardsforhold interesseret, uanset Vedkommendes Indstilling overfor Ligbrænding. Særlig værdifuld er Mag. art. Leo Buschardts femte og sidste Afsnit af hans Afhandling om primitive Natursfolks Begravelsesformer, almene Betragtninger og Undersøgelser af det i de tidligere Beretninger fremførte Materiale.

Hans Rønø.

Skogskyrkogården och heliga korsets kapell i Stockholm. 80 52 S. plus 1 Plan; Stockholm 1942. Kr. 2,00.

Det er i vore Dage Skik, at man udsender en trykt Beretning, naar et større offentligt Byggeri er færdiggjort, — nærværende Skrift er en saadan Redegørelse for Tilblivelse af et af Nordens interessanteste Bygninger med tilhørende Omraader. Den er udfærdiget af Stockholm stads kyrkogårdsnåmn, hvis Leder er Direktør Karlsson. Den lille Bog rummer Billede af Skaberen, den alt for tidligt afdøde Professor Asplund, og en Plan; desuden 29 andre Gengivelser og beretter Kirkegaardens Historie fra de første Forhandlinger i 1885 til Indvielsen i 1940 — redegør for de kunstneriske Forhold og nævner sluttelig, at de samlede Omkostninger for Kirkegaard og Kapeller indtil 1940 udgør næsten 10 Millioner Kroner. Desuden redegøres der for de mangfoldige Tidsskriftartikler, som Kapeller og Kirkegaard allerede har affødt, — desværre er »V. K.«s Artikel ikke angivet af den simple Grund, at den

paa Grund af vor ringe Plads har maattet udskydes Gang paa Gang og neppe kan komme i »Vore Kirkegaarde« for tidligst til Nytaar. — Det anbefales interesserede at læse dette Skrift, — og derefter gøre alt muligt for at faa Lejlighed til at studere Forholdene i Virkeligheden. Et (eller helst flere Besøg) er altid udbyttebringende og megen Umage værd.

Læplantningsbogen. 4de udvidede Udg. af Det danske Hedeselskab, Viborg 1942; 80, 94 S., ved Konsulent Chr. P. Andersen.

Dette Skrift er uhyre nyttigt for Kirkegaardsfolk, der ikke er hjemme i andet vedr. Læplantning end det, der angaar deres egen Egn, og som har Opgaver ogsaa i andre Egne. Ikke mindst nu, hvor Plantningsagen efter de tørre Somre og de blæsende Foraar har faaet forøget Aktualitet, giver den mangfoldige gode Raad.

RESOLUTIONER m. m.

(Fortsat fra Side 20).

19. Januar 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Fyens Stift) ang. **Lovbestemmelsen om, at Betaling, som erlægges for Erhvervelse af Gravsteder for flere end een Fredningsperiode, skal oplægges blandt Kirkens Midler m. m.**

I en med Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdigheds Erklæring af 16. November 1937 hertil indsendt Sag har Provstiudvalget for Vinding og Gudme Herreder udbedt sig en Udtalelse fra Ministeriet angaaende en mellem Provstiudvalget og Frørup Sogns

Menighedsraad opstaaet Meningsforskel om Forstaaelsen af § 14 i den hoslagt tilbagefølgende Vedtægt for Frørup Kirkegaard vedrørende Oplægning blandt Kirkens Midler under Stiftsmidlerne i Henhold til Lov af 29. Marts 1924 om Ændring i Lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v. af 30. Juni 1922 § 25, Stk. 6, af Betaling, der erlægges for Erhvervelse af Gravsteder paa Kirkegaarden for flere end een Fredningsperiode.

Det fremgaar af Sagen, at det er Provstiudvalgets Opfattelse, at alle Midler, der indkommer for Erhvervelse af Gravsteder paa Kirkegaarden udover den første Fredningsperiode, i Henhold til de for nævnte Bestemmelser skal oplægges og inddrages blandt Stiftsmidlerne, medens Menighedsraadet i sin i Sagen afgivne Erklæring har udtalt som sin Opfattelse, at Betaling, der ydes for Fornylse af Gravsteder for kun een Fredningsperiode indgaar i Kirkens Kasse, hvorfor Raadet, som det fremgaar af Sagen, paa en Sparekassebog med Frørup Sogns Andelskasse har indsat Beløb af den heromhandlede Art, saaledes at disse Summer kan anvendes af Menighedsraadet til at aflaste Kirkens aarlige Budget og den kirkelige Ligning i Sognet.

I Anledning heraf skal man tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at det fremtidig maa paases, at de Beløb for Salg af Gravsteder, som i Henhold til Lov af 30. Juni 1922 § 25, Stk. 4—5—6 skal oplægges blandt Kirkens Midler, holdes ude fra de øvrige Beløb, der indkommer ved Salg af Gravsteder, og indbetales til Stiftsmidlerne.

(Fortsættes)

Foreningen for Kirkegaardskultur.

Regnskab for Aaret 1. April 1941 til 31. Marts 1942

Indtægter:		Udgifter:	
Kassebeholdning pr. 1. April 1941 ..	28 37	Administration	1677 48
Kontingenter	2784 98	»Vore Kirkegaarde«	1875 53
Tilskud:		Afdrag og Renter af Laan	643 75
Kirkeministeriet	900 00	Foredrag, Møder, Generalforsamling og Rejser	376 10
Roskilde Sparekasse	25 00	Blomster, Kranse m. v.	73 50
Den danske Præsteforening	50 00	Lysbilleder	10 20
Landbrugslotteriet	500 00	Kassebeholdning pr. 31. Marts 1942	232 18
Protokolsalg	809 10		
Salg af Smaaskrifter (nye Oplag) ..	÷220 69		
Renter	11 98		
	<hr/> Kr. 4888 74		<hr/> Kr. 4888 74

Roskilde, den 1. April 1942.

Hans Rønø,
Kasserer.

Regnskabet er gennemgaaet og fundet i Overensstemmelse med de forelagte Bilag.

København, den 13. April 1942.

Gentofte, den 25. April 1942.

Folmer Nielsen,

P. F. Jensen,

Tillæg til »Vore Kirkegaarde« Bind 14 Nr. 7

FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

197 Seem Menighedsraad.

Afdeling C.

- 730 Kirkeværgen for Skelskør Kirke, Skelskør.
731 Hr. Havearkitekt Niels Sandberg, Skovgaard, Frederikshøj, Vejle.
732 Kontorchef Marc. Kalckar, Pilealle 2, Kbh. F.
733 Hr. Stenhuggermester Gunnar Hansen, Kerteminde.
734 Hr. Stenhuggermester Holger Handberg, Bregentvedvej, Haslev.
735 Hr. Stenhuggermester Viggo Nielsen, Nørregade 98, Køge.
736 Hr. Stenhuggermester Chr. Petersen, Skovvej 27, Korsør.
737 Kirkeværgen i Allingaabro.
738 Hr. Kirkevæрге H. Jørgensen, »Birkely«, Nr. Aaby.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

31/5 (Jyll.øposten): De frostdræbte Træer fjernes paa Løgstør Kgd.

4/6 (Fyns Soc.øDem.): Udv. af Langaa Kgd. er nu tilendebragt. Planeringen er udført af Entreprenør **Madsen** i Hesselager.

5/6 (Ebeltoft Folketid.): Udv. af Ebeltoft Kgd., der forestaas af Havearkitekt **Emil Bøttiger**, er snart færdig; den udføres af langvarigt Arbejdsløse.

7/6 (Fædrelandet): Gravskænderi paa Sundby Kgd. Nationalsocialistiske HagekorsKransebaand fjernet fra en Grav.

7/6 (Fyns Venstrebl.): Ved Faaborg Kirke indvies i Dag en Urnehave (Inspektør **J. Gravesen**).

9/6 (Holbæk Amts Venstrebl.): Der er sluttet Kontrakt med Entreprenør **Johns. Carlsson** om Holbæk Kgd.s Udvidelse (17,000 Kr.). (Havearkitekt **Emil Bøttiger**).

9/6 (Samso Folketid.): Havebrugsk. **Max Clausen** har udarbejdet Forslag til Udv. af Besser Kgd. med ca. 3500 Kvadratmeter.

12/6 (Demokraten): Stadsgr. **Sandberg** foreslaar opført en Materialgaard ved Aarhus Vestre Kgd.s Planteskole (Kr. 12,500).

16/6 (Berl. Tid.): Forglemmer dem ej (Soldatergravene).

17/6 (Fyns Tid.): Mindesten for Faldne fra 9. April afsløret i Gummerup.

17/6 (Vejle Amts Avis): Der er udarbejdet Planer for en ny Kgd. i Mølholm ved Vejle (Havearkitekt **Niels Sandberg**).

23/6 (Berl. Aften): Mindesten rejst i Arnum for den sidste Veteran.

24/6 (Socialdem.): Vinterskader, som først oprettes om 50 Aar.

27/6 (Fyns Soc.øDem.): Kgd. i Otterup udvides.

29/6 (Vestkysten): Jernved Kgd. er for lille.

1/7 (Kolding Avis): Haveark. **Volmer Rud. Nielsen** er udn. til Kirkegaardsgartner i Horsens.

2/7 (Aalborg Amtstid.): Man har set paa Jord til Udv. af Arden Kgd.

2/7 (Kbh. Amts Avis): Paa Mariebjerg Kgd. i Genstøfte indrettes nu en ny Urnehave (10,772 Kr.), — desuden Kloakering (6500 Kr.) og et nyt Opholdsrum (9000 Kr.).

7/7 (Herning Avis): Paa Herning gl. Kgd. er der indrettet et Mindeanlæg, hvor den gl. Kirke har ligget (Inspektør **Rud. Rasmussen**).

7/7 (Venstrebl.): Udv. af Kolding Kgd. har kostet 115,000 Kr. (Havearkitekt **J. P. Andersen**; se »V. K.« S. 2—4).

9/7 (Æro Folkebl.): Udv. af Tranderup Kgd. er bevilget.

9/7 (Berl. Aften): Rester af Garnisons Kgd. fundet ved Udgr. i Bredgade (Kbh.).

21/7 (Nordsjæll. Soc.øDem.): Oppesundby Kgd. staar foran en Udvidelse.

21/7 (Aarhus Stiftstid.): Det store Kalkmaleri i Nordre Kgd. i Aarhus færdigt (Maleren **Harald Borre**).

22/7 (Socialdem.): Der sættes Mur om Bispebjerg Kgd.

22/7 (Fr.øborg Amts Avis): Graver **Sørensen** i Nyhuse har ombygget Stendiget om Kgd.

23/7 (Loll.øposten): Lærer **Fr. Hansen** regulerer Kappel Kgd.

25/7 (Rosk. Tid.): Alleen paa den ny Kgd. i Roskilde.

30/7 (Fyns Tid.): Holstenshus Gods anlægger Gravlund ind mod Diernæs Kgd. (Inspektør **J. Gravesen**).

30/7 (Kristel. Dagbl.): Pastoralseminariet og Kirkegaardene.

31/7 (Vestkysten): Udv. af Vejrup Kgd.

1/8 (Rosk. Avis): Paa den gl. Kgd. (i Flensborg).

1/8 (Fyns Stiftstid.): Kolumbarium i Kirkegaardsmuren (i Aalborg).

1/8 (Holstebro Dagbl.): Asp Kgd. er i Sommer blevet reguleret.

4/8 (Holbæk Amtstid.): Asnæs Kgd. reguleres i Forb. m. Udv. af Vejen forbi Kgd. (Havearkitekt **Johannes Tholle**).

7/8 (Loll.-posten): Der er foretaget store Reguleringer paa Nysted Kgd.

9/8 (Berl. Tid.): Kirkegaards-Uglen.

15/8 (Fr.-borg Amtstid.): Kriegermindet i Hørsholm er nu istandsat (Anlægsgartner Hannibal Hansen).

15/8 (Hejmdal): Udv. af Aabenraa Kgd. er paa begyndt.

15/8 (Vendsyss. Tid.): Vraa Mhstr. anlægger Urnehave (118 Pladser).

15/8 (Sorø Amtstid.): Sorø Kgd.

17/8 (Horsens Soc.-Dem.): Der stjæles fra Byens Kgd. (Horsens).

18/8 (Sorø Amts Dagbl.): Rejsegilde paa Kapellet paa St. Mikkel's Kgd. i Slagelse (Ark. Adler Nissen).

18/8 (Horsens Avis): Havebrugsk. V. Rud. Nielsen er tiltraadt i sin Stilling som Kirkegaardsgartner i Horsens.

19/8 (Sorø Amtstid.): Kransehejsning paa det ny Kapel i Slagelse (Arkitekt Adler Nissen).

21/8 (Rosk. Soc.-Dem.): Kommunalt Tilskud til Kgd. i Roskilde.

21/8 (Ringkøbing Amts Dagbl.): Fisker-Mindeparken i Harboøre (Billedhugger Thorv. Westergaard).

22/8 (Skive Avis): Gravfund paa Roslev Kgd.

22/8 (Aarhus Amtstid.): Udv. af Malling Kgd. godkendt (Ark. Ali Rasmussen).

25/8 (Ringsted Folketid.): Haslev Kgd. skal udvides.

26/8 (Aarhus Amtstid.): Dallerup Kgd. er bleven reguleret.

28/8 (Sydsjæll. Venstrebl.): Kirkegaardsinspektorerne har holdt Møde i Kolding.

29/8 (Jydske Tid.): Sønderborg ny Kgd. præsenteres for Menighedsraad, Byraad og Presse (Haveark. Johannes Tholle).

2/9 (Silkeborg Soc.-Dem.): Det nye Kapelkrematorium indviet i Dag (Arkitekt Knud Sørensen).

4/9 (Vestkysten): Føvling Kgd.

4/9 (Randers Amts Avis): Vedtægten for Urnehaven i Randers er godkendt.

6/9 (Nationalt.): Den eneste Kirke i Kbhvn., hvor der endnu finder Begr. Sted. (Christianskirken).

FRA SVENSKKE KIRKEGAARDE

25/7 (Vestmanl. tidning): Kolerakyrkogårdarna i Vestenfors.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Arkitekten Ugehefte Nr. 31: Wiborg Stads begravelseskapel i Finland.

Gartner-Tidende Nr. 30: Skadedyr paa Kirkegaardsplanter.

Landsbygraveren Nr. 6: Lidt om Vedligeholdelse af Gravsteder. Osted Kirke og Kirkegaard. — Nr. 7: En Gravers Lordag. En ejendommelig Gravsten. Osted Kirke og Kirkegaard. Anordning angaaende Kirkegaarde.

Menighedsraadens Blad Nr. 6: Hvorfor ikke kommunale Kirkegaarde? NB. Skønt Redaktionen i denne Rubrik af »V. K.« kun plejer at referere, hvad Tidsskrifterne indeholder af Stof om Kgd., kan vi for denne Artikels Vedkommende ikke undlade at gøre opmærksom paa, at den vedrørende vor Forening indeholder en Række positivt urigtige Oplysninger, lige fra Aarstallet for Foreningens Start til Meddelelsen om paastaet Samarbejde med andre Organisationer m. m. — Redaktionen.

Præsteforeningens Blad Nr. 28: Vogn til Præsten (bl. a. til Begravelser).

Ignis Nr. 6: Något om arbetet vid Sveriges nordligsta krematorium. Varför måsta vi ha et eget krematorium i vår ort? Ny mottagningshall i Falu krematorium. Vad er eldbegängelse? Utlandet. Malmö krematorium 10 år. — Nr. 7: Kyrka och eldbegängelsen. Monument på Urnkullen på Galärvarbs kyrkogården. Svenska eldbeg. för. 60-års Jubileum. Forslag til Kolumbarium i Bodens kyrka. Karls hamns krematorium 5 år. — Nr. 8: Störande med kransnedläggning under jordfästningsceremoni. Bör kisten sänkes i ljus eller mörker? Frågan om värdig orgel för ett krematorium. Urnlunden i Huddinge. Mönstergården, kyrkogårdens och urnlundens rådgivare. Svenska eldbegängelsefö. Åtgärdar för eldbegängelse av under krig stupade nu slutförde. Säragna gravstenar.

Viola Nr. 32: Föreningen Sveriges kyrkogårdsföreståndares årsmöte i Stockholm.

Der Friedhof Nr. 6: Über Holzgrabmale. Der Einsatz ausländischer Arbeitskräfte auf deutscher Friedhöfen. — Nr. 7: Das Grabfeld als Gestaltungsaufgabe auf groszstädtischen Friedhöfen. Die Landschaft und ihre Gesetze. Der Einsatz ausländischer Arbeitskräften. Ehrenfriedhof im Osten. Der Friedhof von Simperopol.

BOGANMELDELSER

Christian Elling: Den romantiske Have. 8°, 160 S. Gyldendalske Forlag. København 1942.

I en Tid, hvor Romantiken er vaagnet op i Havekunsten og udfylder sin Mission som Kontrast til den nøgterne moderne Arkitektur, er det ikke mindst interessant at møde Professor Ellings fortrinlige Bog

om et af Havekunstens interessanteste Afsnit: Steningshaven, den engelske Have eller den romantiske Have, der navnlig prægede Havekunsten i Perioden ca. 1780 til 1830, og af hvilken man stadig kan finde Repræsentanter og bl. a. i »Stenhøjene« finder kedelige Efternolere. Elling røber et indgaaende Kendskab til Emnet, — ikke blot litterært, men tilvejebragt ved Selvsyn, og hans Evne til at analysere og trænge helt bagved Sagen og finde Motiverne er stor. Vore Læsere vil det ikke mindst interessere at læse hans Linjer om Monumenterne i Jægerspris eller om de andre Mindestene og Gravmæler som Motiver i den romantiske Have. Professoren fortjener Tak, fordi han paa saa smuk en Maade har skildret denne Havestil, og Forlaget fortjener Ros, fordi det har udsendt Bogen i saa smukt et Udstyr, — og Bogen fortjener mange, mange Læsere. — At det romantiske Motiv ogsaa fandt Vej til Kirkegaardene, ved vi bl. a. fra Jens Bangs Forslag til Kbh. Assistens Kirkegaard, samt fra Ærøskøbing Kirkegaard, hvor Anlægget endnu ligesaa saadan (jævnf. »V. K.« XIII Fig. 103).

Harald Hindhamar og Christian Gierløff: Landskab og kultur i Norge. 80, 176 S. Norsk Gyldendal. Oslo 1942.

De to Forfattere behandler Spørgsmaalet om Landskabets Pleje for Folkesundhedens Skyld, og skønt i en noget springende Tankegang faar de det meste med af, hvad der kan siges herom med norske Forhold for Øje. De citerer Norske og ikke-Norske, citerer Folkeviser, gamle Lægebogsforfattere, Ludvig Holberg, Francis Bacon, Henrik Wergeland og mange flere hedengangne. De paaviser paa udmærket Maade bl. a. Oslos Undladelsessynder paa Omraadet, som Bogen beskæftiger sig med, og fremhæver stærkt Landskabets Betydning for Mennesket. De har medtaget et lille Afsnit om De Dødes Have, som i Norsk ofte ogsaa benævnes Gravlund. Bogen er skrevet i et let læseligt Sprog og anbefales til alle, — navnlig hvem der er interesseret i Naturfredning.

Ribe Forskønnelseskomité gennem 100 Aar (1842-12. Maj 1942). Udg. af Ribe Forskønnelseskomité 1942. 80, 52 S. Ribe 1942.

I denne lille Bog redegøres for Ribes Forskønnelseskomites Arbejde i 100 Aar, — og det ses, at det navnlig har været Plantagen, man har viet sine Kræfter. Handlungartner Andr. Lorentzen er den nuværende Formand. — Jeg tror, at Komiteen og dens Formand godt kunde interessere sig ogsaa for andet i den ellers saa smukke By; mon den ikke kunde hjælpe Kirkegaardsudvalget til en Løsning med den gamle Kirkegaard, — bl. a. dens Indhegning?

Arbejds- og Socialministeriet. Beskæftigelsescentralen. Beretning for Aaret 1941. 80, 168 S. I Kommission hos Gads Forlag. Kr. 2,00.

Meget fornuftigt har Centralen udsendt en Redegørelse for det i Aarets Løb udførte Arbejde, og denne er illustreret med en Del Billeder af hvilke Rensningsanlægene til Ferskvand er flest. Man meddeler, at der er godkendt 123 Arbejder med Anlæg af Parker og Sportspladser og 129 Jordarbejder, til hvilken Kategori bl. a. Kirkegaardene henregnes. Men hvormange Kirkegaarde, der er godkendt og hvormange eller hvilke, der er i Arbejde eller udført, meddeles der intet om. Beretningen er meget summarisk og interesserer formentlig i første Række Politikere, Socialøkonomer m. fl.

Haandbog for Bygningsindustrien. 10. Aarg. 1942. 40, 816 S.

Denne nye Haandbog har faaet Forord af Professor Anker Engelund; i en Krisetid, hvor Erstatningsmaterialer og Restriktioner raader overalt, er det meget værdifuldt at have Oplysningerne samlet i en Haandbog af denne Art.

P. H. Bernholm: Antvorskov. 40, 148 S. Schönbergske Forlag, Kbh. 1942.

En Studie som denne, der genfremkalder Historien om et Omraade, der i den Grad er bleven forsoemt og misrøgtet, har i høj Grad Interesse, og Antvorskov-Navnet rummer dog noget baade af Klosters Tid og Kongeborg, inden Godset blev slagtet og Herligheden gik i Ruiner. Forfatteren har forstaaet at finde Kilderne og at øse deraf, saa andre med Glæde læser Beretningen.

Johan Henrik Wanscher: Arvelighedsordbog. Udg. af A. Hansens Frøhandel. 80, 132 S. I Kommission hos Gads Forlag. Kbh. 1942.

A. Hansens Frøhandel fortjener Tak, fordi den har bekostet Udgivelsen af denne nyttige lille Haandbog; Arveligheds læren er et Omraade, der i høj Grad er i Udvikling, og man faar gennem Magister Wanschers Fremstilling et levende Indtryk af, hvad det drejer sig om.

Dansk Tidsskrift-Index, 27. Aarg. 1941. Kbh. 1942. Nyt nord. Forlag. 80 436 S.

Det er altid med Interesse, at man tager denne Aarbog i Haanden, — og altid vil man kunne finde noget, man ikke før vidste noget om. Vi bemærker ogsaa, at man under Klassen Kirkegaardsanlæg henviser til Gruppen Begravelsesvæsen, men at Stiftsfuldmægtig Jørgens Artikel ikke desto mindre er sat under Kirkegaardsanlæg; vi vilde mene, at den rettere hørte hjemme under Begravelsesvæsen.

Nordiske Gude- og Kæmpesagn ved Ingvard Nielsen, 80, 140 S., illustreret ved A. Muchitsch, Gyldendal, Kbh. 1942.

Ganske jævnt og ligefremt genfortæller Overlæreren de gamle Sagn om den nordiske Gudeverden,

saa det er forstaeligt for store Børn og unge Mennesker; det er ikke et videnskabeligt Arbejde, og der er ikke givet nogen Fortolkning eller forsøgt Samhörighed med nutidig Tankegang eller andre Myter og Religioner, hvilket nok vilde have gjort Bogen mere interessant i andre Kredse. Illustrationerne er ret sparsomme, men træffende. — I en ond Tid, hvor vi alle dyrker tilbunds for at finde Styrke og Næring, har de nordiske Gudesagn deres Betydning, og Overlæreren fortjener Tak, fordi han har gjort dem levende.

Vort nordiske Modersmål, ved Dansk Forening til nordisk Sprogbrødt, 8°, 58 S., Gyldendal 1942.

I sine prisværdige Bestræbelser for dels at danne Front imod Importen af Fremmedord, der i de senere Aar ganske naturligt har været alt for stort, dels at formidle Dansk med de andre nordiske Sprog har den nystiftede Forening udgivet denne første Pjece, i hvilken der findes meget sundt og nyttigt. Det bør haabes, at Foreningens Arbejde maa faa godt Resultat — opadtil ved at skaffe en Retskrivningsform et nordisk Præg, udadtil ved at faa Sprogrogten populariseret.

Nordens forenede Stater ved K. Petander, W. Kleen og Anders Ørne, 8°, 62 S., Folkungs Forlag, Graasten 1942.

Det tjener Folkungs Forlag til megen Ære, at det har oversat den oprindeligt paa Svensk udgivne Bog om de forenede nordiske Stater og dermed gør det muligt for et langt større Publikum end ellers at blive delagtiggjort i de fremsatte Tanker, — der ikke er noget Utopi, men har fast Bund under sine Teorier og maa finde Spirekraft i en Ragnarokstid og Groskraft, naar Ploven har erstattet Panservognen i at trække sine Spor over giftig Muld.

Kriggergravene paa Assens Kirkegaard af Løjtnant Otto Ernst, 8°, 16 S., udg. af A/S Assens Bank og A/S Assens Elektricitetsværk, Middelfart 1942.

Denne lille Pjece, der paa en smuk Maade fremdrager Mindet om og Navnene paa tapre danske og svenske Soldater, der under vore 2 forrige Krige er jordet i Assens, er egentlig som en smuk Fortsættelse af og et godt Supplement til den af Oberst H. Boech for faa Aar siden udgivne Bog om danske Kriggergrave. Egentlig er det forsmædeligt, at Oplysningerne om denne og andre Grave, som vi aarligt bringer Hæder, Kranse og Besøg, ikke har været fyldigere, end det har været Tilfældet. Her er da gjort et nyttigt Arbejde, — gid andre lignende Publikationer maatte følge efter. Forfatteren og Udgiverne fortjener Nationens Tak.

Allan Bock: Øen, 8°, 284 S., Nyt nordisk Forlag, Kbh. 1942.

Ved sin Debut-Roman har Forfatteren, der tidligere har gjort sig godt bemærket ved en forlængst udsolgt Samling formfuldendte Digte, med Rette vakt en vis Opsigt og fremkaldt velvillig og god Kritik. Bogen er livligt skreven, og Forfatteren har en glimrende Evne til at tage Folk paa Kornet og karakterisere dem ved raffinerede Linjer. En Nøgleroman er det ikke, idet kun enkelte Personer er afportrætteret og de øvrige mange Personer ikke alle tilhører milieuet; men at det er Ærø, der er Øen, og at Handlingen (især i de Partier, hvor Forfatteren har været mest oplagt) foregaar om et Hjørne, hvor et af Bestyrelsesmedlemmerne af For. f. Kirkegaardskultur tilbringer sine Somre, kan efter Læsningen ikke være nogen Hemmelighed. Bogen vil sikkert blive en af Efteraarets best sellers.

RESOLUTIONER m. m.

(Fortsat fra Side 24)

Hvad særlig angaar Forstaaelsen af § 25, Stk. 6, i fornavnte Lov, bemærkes, at Ministeriet maa være af den Formening, at kun den Betaling, der sker for flere end een Fredningsperiode under et, vil være at oplægge, medens Betaling for Fornylse i een Fredningsperiode vil kunne indgaa i Kirkens Kasse, selv om der forud er erlagt Betaling for een eller flere Perioder ved det oprindelige Køb af Gravstedet.

Hvad angaar de Beløb, som herefter indgaa i Kirkens Kasse, bemærkes, at disse maa fores til Indtægt — men ikke til Udgift — paa Regnskabet for det paagældende Aar, og at det herefter eventuelt overskydende Beløb maa komme til Indtægt paa Overslaget for næste Aar, saaledes at Ligningen for dette Aar mindskes med det tilsvarende Beløb.

19. Jan. 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Aarhus Stift) ang. **et Menighedsraads manglende Beføjelse til at inddrage en Del af et Familiegravsted, der var udlagt uden Vederlag og uden Udfærdigelse af Fæstebrev, m. m.**

I et senest med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 4. December 1937 hertil indsendt Andragende har Fru N. N. besværet sig over, at Voldby Menighedsraad paa Grund af Pladsmangel paa Voldby Kirkegaard har erklæret eventuelt at ville inddrage en Del af det hendes Familie tilhørende Familiegravsted paa nævnte Kirkegaard.

Af Sagen fremgaar det, at Gravstedet i 1919 — uden Udfærdigelse af Fæstebrev paa Gravstedet — er overdraget til den paagældende Familie og udlagt med 5 Gravpladser, uden at der er krævet nogen Betaling for Gravstedserhvervelsen, hvilket ses at være i Overensstemmelse med den gældende Kirkegaardsvedtægt, hvori der ikke er fastsat Betaling for Erhvervelse af Familiegravsteder.

(Fortsættes).

Tillæg til »Vore Kirkegaarde« Bind 14 Nr. 8

FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 198 Hatting Menighedsraad.
- 199 Vorbasse Menighedsraad.
- 200 Horsens Kirkegaardsbestyrelse.
- 201 Rørby Menighedsraad.
- 202 Kyndby-Krogstrup Menighedsraad.
- 203 Gording Menighedsraad.
- 204 Taastrup Menighedsraad.
- 205 Tjæreby Menighedsraad.
- 206 Alsønderup Menighedsraad.

Afdeling C.

- 739 Hr. Gartner J. Iversen, Goethesgade 16, Sønderborg.
- 740 Hr. Graver Hubert Eskildsen, Vestergade 1, Faaborg.
- 741 Hr. Edv. N. Hansen, Thisted.
- 742 Karlshøj Stenhuggeri (Hr. G. Møller Hansen), Tappernoje.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 25/8 (Assens Amts Avis): Krigergravene paa Assens Kgd.
- 5/9 (Helsingør Dagbl.): Graver og Ringerstillingen ved Humlebæk Kgd. bliver ledig fra 1. Januar.
- 5/9 (Nordsjæll. Soc. Dem.): Toiletbygning paa Lyngs Kgd.
- 5/9 (Holstebro Soc. Dem.): Fisker-Mindeparken paa Harboøre Kgd.
- 8/9 (Berl. Tid.): Ruin-Fund paa Jelling Kgd.
- 8/9 (Randers Amtstid.): Urnerne paa Nordre Kgd. i Randers.
- 8/9 (Aarhus Stiftstid.): Træk af Kgd.s Historie.
- 13/9 (Fyns Stiftstid.): 119 Navneplader paa Kriger-graven (Odense).
- 15/9 (Fyns Venstreblad): Ny Kgd. i Allested indviet i Søndags.
- 18/9 (Ringsted Folketid.): Ensartet Gravstenshøjde paa Ringsted Kgd. og ikke mere dødt Hegn.
- 18/9 (Demokraten): Kgd. ved Holme ny Kk.
- 21/9 (Fyns Stiftstid.): Kgds.-udv. i Otterup.
- 23/9 (Nykøb. F. Soc. Dem.): Gedesby Kgd. udvides.
- 25/9 (Ærø Venstrebl.): Ærøbo skabt en af Landets smukkeste Kgd. (i Sønderborg).
- 1/10 (Kolding Folkebl.): Hvorfor Skulpturen »Sorg« ikke kan opstilles paa Kgd. i Kolding.
- 5/10 (Holbæk Amts Avis): Licitation over Kgds.-mur i Holbæk.

- 6/10 (Socialdem.): Udv. af Hareskov Kgd.
- 8/10 (Jydske Tid.): 110 Mindestene rejst for Faldne i de slesv. Krige.
- ? (Berl. Aften): Wessels originale Gravskrift.
- 13/10 (Herning Avis): Ikast Kgd. er blevet reguleret.
- 15/10 (Ringsted Folketid.): Sorø gl. Kgd. forskønnes.
- 20/10 (Svendborg Amtstid.): Udv. af St. Jørgens Kgd.
- 23/10 (Holstebro Dagbl.): Udv. af den ny Kgd. i Holstebro giver 550 Gravpladser. (Kirkegaardsgartner Walbjørn Christensen.
- 26/10 (Svendborg Amtstid.): Kirkegaardsudvidelsen (Sørup).
- 27/10 (Loll.-Posten): Stubbekøbing Kgd. udvides; Omkostn. 25,000 Kr.
- 29/10 (Odder Dagbl.): Gylling Kgd. reguleres (Gartner Tage Simonsen).
- 30/10 (Østsjæll. Folkebl.): Jersie ny Kgd. indvies den 1. November af Provst Otzen.
- 30/10 (Aarhus Stiftstid.): Omkring vore Kgd.
- 31/10 (Politiken): Vandalisme paa Kgd. (Sorø).
- 31/10 (Venstres Folkebl.): Vandalisme paa Sorø gl. Kgd.
- 31/10 (Svendborg Avis): Restaurering af Ulbølle Kgd.
- 2/11 (Holbæk Amts Venstrebl.): Udv. af Gislinge Kgd. indviet af Provst Rørbech. (Havearkitekt Johannes Tholle; Omkostn. ca. 25,000 Kr.).
- 3/11 (Politiken): Ikke Vandalisme, men Forbedring (i Sorø).
- 3/11 (Vestkysten): Lønborg Kgd. skal udvides.
- 3/11 (Demokraten): Reklame fra Kgd.
- 3/11 (Ringsted Folketid.): »Vandalisme« paa Sorø gl. Kgd.
- 3/11 (Fyns Stiftstid.): Gt. Carlo Strunck er ansat som Assistent ved Odense Kgd.
- 4/11 (Loll. F. Venstrebl.): Købet af Jord til Stubbekøbing Kgd. er godkendt.
- 4/11 (Randers Amtstid.): Udv. af Købelev Kgd. (Arkitekt Ørnsholt).
- 4/11 (Randers Soc. Dem.): Der gøres klar til Ud- af Randers Nordre Kgd.
- 5/11 (Fyns Tid.): Striden om Kgd. i Bogense er endt.
- 6/11 (Demokraten): Det stoppede Gransalg paa Kgd. i Aarhus.
- 9/11 (Nationalt.): Fisker-Mindeparken i Harboøre.
- 9/11 (Politiken): Pietet eller Planlægning (i Sorø).
- 10/11 (Sydvestjyll.): Grindsted Kgd. udvides med ca. 4800 m².
- 16/11 (Rosk. Avis): Raat Hærværk paa den ny Kgd. i Roskilde.

15/11 (Kr. Dagbl.): Vestkystfiskernes Mindepark i Harboøre.

17/11 (Kr. Dagbl.): Mindeparken i Harboøre indviet i Gaar (Billedhugger Thorv. Westergaard).

18/11 (Holbæk Amtstid.): Udv. af Jyderup Kgd. (Arkitekt Aage Herløv og Havearkitekt Johannes Tholle).

24/11 (Rosk. Avis): Udv. af Hvalso Kgd. (D. d. Hedeselskab).

27/11 (Møns Folkebl.): Udv. af Keldby Kgd. bortliciteres.

27/11 (Rungsted Folketid.): Slaglille Kgd. skal udvides. Planen er approberet.

27/11 (Holbæk Amtstid.): Ved Licitation over Arbejdet ved Jyderup Kgd. Udvidelse tildeltes Murerarbejdet, Vejanlæg og Planering Murerm. Viggo Jensen for 10,537 Kr.

28/11 (Bogense Avis): Byraadet og Kgd. i Bogense.

5/12 (Nationalt.): Mindesmærke rejst over 3 svenske Soldater fra 1848 (Assens).

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

19/9 (Østlendingen): Kirkerne og Kgd. i Elverum.
20/10 (Guldbrandsdølen): Gravpladsspørgsmaalet i Ål.

23/10 (Kongsvinger Arbejderbl.): Fortvivlede Pladsforhold paa Vinger Kgd.

27/10 (Adresseavisen): Trondheim mangler Gravplads.

FRA SVENSKE KIRKEGAARDE

13/8 (Politiken): Transportabelt Krematorium til Sveriges Hær.

16/9 (Berl. Aften): Begravelser fra Aar 1000 fundet i Lund.

19/9 (Blåbandet): Kyrkovård.

FRA FINSKE KIRKEGAARDE

4/12 (Berl. Tid.): Heltekirkegaarden i Helsingfors.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Arkitekten Ugehefte Nr. 38: O. G. M. Bindsbøll (med Billeder af 3 af hans Gravmæler).

Dansk Familieblad Nr. 42: En Dag med en Graver.

Gartner-Tidende Nr. 40: Gartneren og Kirkegaarden.

Landsbygraveren Nr. 10: En Møderække. Den gl. Altertavle i Vejrum Kk. — Varme til Kirkegængerne. — Nr. 11: Adspredelse. Fra gamle Dage. Efteraars tanker og Problemer. Landsbygravere og Menighedsraad. Kirkefest. Krummerup Kk. — Kk. i Thorsminde.

Menighedsraadenes Blad Nr. 10: Landsbygravere og Menighedsraad.

Stenhuggertidende Nr. 11: Til Kamp imod Swingepjattemonumenterne.

Almän svensk trädgårdstidning Nr. 22: Urnkyrkogården.

Ignis Nr. 9: Formaliteter ved eldbegængelsebegravning. Urnans behandling. Eldbegængelsen i stortyska riket år 1941. Elden som magisk förintelsemedel. Begängelseseder i Jämshögs socken i Blekinge vid slutet av 1700-tallet. Kyrkan och eldbeg. — Nr. 10: Eldbeg. utställn. i Viggbyholm. Begängelseseder i Jämshög socken. Urnutställningsaltaren i krematorierna. Krematoriet i Trelleborg 5 år. — Nr. 11: Erfarenheter som präst i en krematorieort. Eldbg. och kvinnorna. Begravningsbestyrets ombesörjande efter avliden medlem af S. E. K. å ort utan krematorium. Utrym men som et krematorium icke får sackna. Om transporten av urnor. Der behövs en plantering omkring krematoriet.

Der Friedhof Nr. 9: Das neuzetliche Grabmal. Sicherung des Mutterbodens und Bereiten von Komposterde. — Nr. 10: Totenbrette und Totenkronen. Bau und Entwicklung des Katakomben. Wiederausgrabung von Leichen zum Zwecke der Umbettung oder Beforderung. Die neue Friedhofsordnung im Osten.

Die Feuerbestattung Nr. 1—3: Das Krematorium in Bochum. 70 Jahre Vereinsarbeit für Feuerbestattung. Feuerbestattung und Grosdeutscher Verband. Die schwedische protestantische Kirche und die Feuerbestattung.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 7—8: Schriftgestaltung im Dienst der Heldenehrung. — Nr. 9—10: Ziele, Aufgaben und Lösungen. — Nr. 11—12: Der Stein im deutschen Ehrenmal.

Signal Nr. 21: November-Mindedag for de døde og faldne.

BOGANMELDELSER

Manuskript, Korrektur og Teknik. En Orientering ved Fremstilling af Bøger og Tryksager. Udgivet af Bogtrykker Vald. Pedersen. Ejnar Munksgaards Forlag, København 1942, 2. Opl. 8°, 104 S. Kr. 6,50.

Kun et Par Maaneder efter, at første Udgave udsendtes, foreligger 2den; dette maa betragtes som et godt Resultat — og Forfatterne saavel som Forlag og Trykkeri maa kunne erklære sig tilfredse. At ogsaa Læserne er det, godtgøres af Salget. Der er megen nyttig Viden opsamlet i denne lille Bog — langt fra alt, hvad en Forfatter eller Redaktør bør vide, men dog det væsentligste, — hvorfor vi anbefaler den til hver af vore Medarbejdere. Det vilde lette Redaktøren en Del, om Bogens mange Vink blev fulgt ved Manuskriptudformningen, — og det vilde lette Bogtrykkeren og Beløbene paa hans Regning, om baade For-

fattere og Redaktører nøje fulgte dem, — men intet Menneske er jo fuldkomment. — Efter al Rosen maa vi komme med en Kritik, — Opgivelserne Side 24 vedrørende Betegnelsernes Punktering og Stipling er ikke rigtige; en stiplet Streg veksles med Punkt og Streg, en punkteret har lutter Streger; man glemmer i Bogen helt, at der ogsaa er noget, der hedder prikkede Streger, — det er dem, man i Bogen kalder punkterede.

Danmarks Runeindskrifter, Lommeudgave ved Lis Jacobsen og Erik Moltke, E. Munksgaards Forlag, 152 S., Kbh. 1942. Kr. 4,75.

For at imødekomme Ønsket om at have en bekvem, men dog fuldstændig Oversigt over det danske Runemateriale er denne Lommeudgave udfærdiget; den giver ikke paa langt nær, hvad det store Værk om Runeindskrifter giver, idet den bl. a. mangler Illustrationerne; men iøvrigt er det Satsen fra det store Værk, der er benyttet. Da adskillige Runesten er placeret paa de danske Kirkegaarde, og da Størsteparten af Runeindskrifterne er sat som Minde over Afdøde, turde Kendskabet til disse Ting høre med til nødvendig Viden for hvem, der arbejder med Nutidens Kirkegaarde. Hertil er nærv. Ud-gave en god Hjælp.

Gustav Ekman og Henning Halldor: Blomsterbindaren. Statens Hantverksinstituts handboksérie Nr. 2, Saxon & Lindström, Stockholm 1942, 8°, 240 S., 151 ill., Kr. 7,50 sv. Kr.

Som Nr. 2 i sin Serie har den svenske Stats Haandbogsserie udsendt en Lærebog i Blomsterbinderiet, og heri behandlet Blomsterbinderiets Teknik ligesaa velsom Blomsterhandelens specielle Felt, — og det maa skønnes, at Bogen vil kunne være nyttig ved Undervisning af Unge, — ogsaa i Danmark. Vi kender ikke den danske Lærebog i Blomsterbinderi, da vi (trods Ønske derom) ikke har faaet den til Anmeldelse; men vi holder for, at saavel med sin klare og gode Tekst som ikke mindst med sine enkle og meget sigende Tegninger og andre Illustrationer er den svenske Bog let tilgængelig, — og da en ikke uvæsentlig Del af Blomsterbinderiet omfatter Sørgedekorationerne, turde ogsaa mange af vore Læsere have Nytte af denne Bog, — ikke mindst efter at saa mange Anlægsgartnere tillige har slaaget sig paa Binderiet.

Michael Neilendam: Naar alle Grave brister. O. Lohses Forlags Eftf., 8°, 24 S., Kbh. 1942.

»Jeg har samlet disse Udsagn for at bevidne Skriftens Ord om de dodes bevidste og vagne Tilværelse«, siger Holmens Provst i sit lille Skrift om det, der er efter Døden, og som et Modstykke til Opfattelsen af Døden som en Slags Søvn. Neilendam mener, at de Døde er levende hos Gud, og han

hævder, at man gør Gud til »de dodes Gud, til Kirkegaardenes, Krematoriernes og Monumenternes Gud«, hvis man ikke ogsaa tror derpaa. Det opbyggelige Skrift rummer mange smukke Tanker, som har Bud til alle, — ogsaa udenfor den Kreds af Mennesker, som arbejder med de endnu ikke bristede Grave.

Eller Nystrøm: Frederiksbergs Historie I, Gyldendal, 8°, 248 S., Kbh. 1942.

Frederiksbergs Historie maa uvilkaarligt for den ældre Tids Vedkommende blive Historien om Frederiksbergs Slot og Have, og det er derfor ikke underligt, at den kendte Topograf og Historiker i høj Grad maa beskæftige sig med dette ellers saa ofte og tidligere saa indgaaende behandlede Emne. I det sidste Parti af Bogen bliver dog ogsaa Frederiksberg By behandlet, og dennes Udviklingshistorie vil blive behandlet yderligere i 2. Bind. — Det er Frederiksberg Kommunalbestyrelse, der har opfordret Forfatteren til at skrive Værket, som maa blive en Fornyelse af Elberlins Bog om samme Emne, og Forfatteren gør det med vanlig Grundighed og Kyndighed, hvorfor det ogsaa er en Glæde at studere den.

Finlands Selvstændighedskamp 1939–42. Uds. af Finl. Selvstændighedsforbund, 96 S., 4°, Kbh. 1942.

Det er ikke ukendt, baade at Finland troede, at den Krig, som kom efter Vinterkrigen, skulde kunne afgøres som en Sommerkrig og altsaa skulde have været sluttet forlængst, — og at det vakte nogen Undren og Forbavselse i vide Kredse herhjemme dels, at Finland overhovedet gik i Krig, og dels at den satte sig Maal ogsaa ud over Grænserne af 1940. For hvem der maatte have tvivlet om det rigtige i Finlands Standpunkt, giver det rigt og nydeligt illustrerede Hefte god Besked, saa at Tvivlen rimeligvis bliver bortvejret, — og for den nordiske Tanke turde dette være godt. For Venner af Finland er det med vemodblandet Interesse, at Heftet studeres; men det er godt at vide, at Finland har turdet vove noget for Frihed og Ret og for Nordens Skyld. De finske Heltegrave fra Finlands hvide Krig og fra dens 2den Forsvarskrig (dens tredie Frihedskrig siden Verdenskrigen) kan ikke være gravet forgæves.

Paavo Virkkunen: Aanden i Finlands kæmpende Armé. O. Lohses Forlags Eftf. 8°, 166 S., Kbh. 1942; oversat ved Anne og Edv. Petersen.

Forfatteren er Provst i Helsingfors og har mistet en af sine Sønner i Krigen; efter hans Død fordybede han sig i Sonnens Breve, og under Indtrykket af de Breve fra Fronten, han der fandt, udsendte han Opfordring til Folk om at sende ham Frontbreve, fordi de »udgør et dyrebart og enestaaende Vidnesbyrd om den Aand, i hvilken Kampen er ført, og

de Idealer, som besjæler vor kæmpende Armé«. Dette er da en Bog med Soldaterbreve, — umiddelbare og levende Vidnesbyrd om de unge, der enten stadig kæmper for Finlands store Sag og for Norden, — eller som nu hviler i en af de mange Grave, som Finland med Rette kalder Heltegrave. Den danske Præst L. P. Fabricius har forsynet den med et Forord, og Bogens Forfatter binder Breve og Brudstykker af Breve sammen med kommenterende Linjer, saa de danner afklarede og gode Afsnit, der i Bogens Skikkelse staar som en skøn Minderune over et Folks tapre Kæmp for Retten og Friheden.

Die Kriegsmarine erobert Norwegens Fjorde. v. Haase & Koehlers Forlag, Leipzig. 8°, 438 S.

Underligt at læse denne tilsendte Beretning om Kampen om Norge. Tysklands Motivering herfor, dens Gennemførelse, den detaillerede Skildring af Krydseren »Blücher«s Undergang, — Kampen om Kristianssand, fra hvilken et Par Ofre har fundet Hvile paa Bispebjerg Kirkegaard i København, — og alt det øvrige, som Bogen indeholder, — underligt at læse nu, da denne Kamp forlængst er afløst af andre Kampe paa andre Fronter, og hvor det hele staar som noget der forlængst er blevet Historie. Underligt, — men aldeles ikke uinteressant.

Lommebog for Gartneren 1943. 33. Aarg. N. C. Roms Forlag.

I Aar er denne nyttige Lommebog kommet i god Tid; men dette skulde vel ikke have hindret, at de Fejl, som vi har paataalt i denne Rubrik fra Aar til Aar, stadig figurerer, — saasom at »V. K.« kommer med 9 Hefter om Aaret.

Dansk Ligbrændingsforening 1931—1942. Udg. af D. L.; Andr. Fred. Høst & Son, Kbh. 1942, 8°, 272 S.

I Erkendelse af, at det Jubilæumsskrift, som D. L. udsendte ved sine 50 Aar (1931) navnlig maatte omtale Fortid og Maal, og at det navnlig er efter dette Tidspunkt, at der er gjort en betydelig Indsats, har D. L. udgivet et Værk om Ligbrændingen i de sidste 10 Aar i Ønsket om at »give en samlet Fremstilling af Betydningen af Ligbrænding som Begravelsesform for dansk Kirkegaardsdrift og for den enkelte Borger«. Værket er redigeret af Formanden, Overlæge, Dr. med. Knud Secher, og det indeholder foruden en almindelig Oversigt ogsaa en Oversigt af Kontorchef Reenberg og 3 Artikler om tekniske Finesser ved Ovne samt Fortegnelse over Bestyrelsesmedlemmerne og diverse Cirkulærer og Love fra Myndighederne som Bilag. — Alt dette giver et ret digert Værk med ret mange Illustrationer. Af disse kunde bl. a. Billederne af flere Urnehaver godt have været erstattet med nyere og mere flatterende Bil-

leder, som let vilde kunde være fremskaffet. Man undres ogsaa over, at Nordsjællands Afdeling ikke nævner de 2 ret store og godt benyttede Urnehaver i Hørsholm og Asminderød, som er afbildet under den almindelige Oversigt; saadanne Forglemmelser giver ikke et godt Indtryk, naar man skal bedømme Lødigheden i det fremførte. Iøvrigt kan man ikke undgaa at blive imponeret over hele dette Bind, der er et fortrinligt Supplement til det i sin Tid udgivne Jubilæumsskrift, og som tjener baade Foreningen og Forfatterne til megen Ære.

RESOLUTIONER m. m.

(Fortsat fra Side 28).

I Anledning heraf skal man tjenstlig meddele Hr. Stiftamtmanden og Deres Højærværdighed til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Menighedsraadet herefter — uanset at der ikke er blevet udfærdiget formeligt Fæstebrev paa Gravstedet — efter Ministeriets Formening ikke er berettiget til at inddrage nogen Del af det udlagte Familiegravsted.

Samtidig skal man anmode Stiftsøvrigheden om at ville paalægge Provststudvalget at foranledige, at Kirkegaardsvedtægten med Hensyn til Bestemmelser om Betaling for Gravstedserhvervelse m. v. bringes i Overensstemmelse med Lovens Regler i saa Henseende, jfr. Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 § 25 og kgl. Anordning angaaende Kirkegaarde af 10. December 1927 §§ 16 og 19.

31. Marts 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Viborg Stift) ang., at **alene de aarlige Renter af de til Gravstedsvedligeholdelse hensatte Kapitaler vil kunne udbetales til Dækning af Udgifterne ved de paagældende Gravsteders Vedligeholdelse.**

I et med Hr. Stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds Skrivelse af 11. Marts d. A. hertil indsendt Andragende har Herning Menighedsraad med Henviisning til, at de aarlige Renter af de til Vedligeholdelse af Gravsteder paa Herning Kirkegaard hensatte Kapitaler ikke er tilstrækkelige til at dække de med de paagældende Gravsteders Vedligeholdelse forbundne Udgifter, anholdt om Ministeriets Tillsættelse til, at der af de ommeldte Kapitaler aarlig udbetales Menighedsraadet et Beløb, der er tilstrækkelig stort til i Forbindelse med de aarlige Renter at dække Vedligeholdelsesudgifterne.

I Anledning heraf skal man tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at der, som af Stiftsøvrigheden anført, savnes Hjemmel til at frigøre mere end de aarlige Renter af Vedligeholdelseskapitalerne til Dækning af Udgifterne ved Gravstedernes Vedligeholdelse, jfr. § 18, Stk. 2, i kgl. Anordning af 10. December 1927.

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Nye Medlemmer.

Afdeling B.

41 Ribe Amtskreds af Landsbygraverforeninger.

Afdeling C.

- 743 Hr. Graver M. Knudsen, Krstrup, Randers.
744 Hr. Havearkitekt I. P. Junggreen Have, Logum-
klostervej 135, Aabenraa.
745 Hr. Graver Johs. Boserup, Elmeallé 37, Taastrup.
746 Hr. Anlægsgartner og Havearkitekt Chr. Brus-
Jørgensen, Øregaardsallé 9, Hellerup.
747 Hr. Handelsgartner A. Andersen, Fjerritslev.
748 Hr. Stenhuggermester Ejner Birksen, Fabriksvej
75, Horsens.
749 Frk. Havebrugsstuderende Alice Nielsen, Ourø-
gade 36^a, Ø.
750 Kirkeværgen for Vinding (K. Petersen), Vinding
pr. Vejle.
751 Hr. Stenhuggermester A. Aabye Olsen, Vester-
bro, Præstø.
752 Hr. Handelsgartner Valdemar Nellemann, Esper-
gærde.
753 Hr. Gartner E. Petersen, Herlufsholm, Næstved.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 4/12 (Assens Amts Avis): Mindestens-Afsløring paa
svenske Soldatergrave paa Assens Kgd.
5/12 (Bogense Avis): Stadig Muligheder for Ud-
v. i Bogense.
5/12 (Møns Dagbl.): Ved Licitation over Ud-
v. af Keldby Kgd. indkom 5 Tilbud, og Arbejdet gaves
til Entreprenør Dahl (Jordarb., Hegn m. v.) og An-
lægsgartner Frausing (Bepantning o. l.).
8/12 (Kbh. Amts Avis): Ud- v. af Kgd. i Taarbæk
og Byplanen.
8/12 (Randers Amts Avis): Provst Exner har
holdt Foredrag for Menighedsraad m. fl. om Kgd.
9/12 (Næstved Tid.): Ud- v. af Kgd. i Næstved ude
for Kritik.
10/12 (Aalborg Stiftstid.): Næsborg Kgd. indvies
den 14. ds. af Provst Jacobsen. (Havearkitekt
Johannes Tholle; Omkostn. ca. 8,000 Kr.).
12/12 (Demokraten): Mange Grave afdækket i
Olufsgade i Aarhus.
12/12 (Vestres Folkebl.): Tureby Kgd. omlægges
(Anlægsgartner Poulsen).
14/12 (Demokraten): Falling Kgd. skal udvides
med ca. 2000 m².
15/12 (Holbæk Amts Venstrebl.): Den ny Kgd. i
Holbæk kommer til at koste 12,000 Kr. mere end
budgetteret, eller ialt Kr. 62,000.

16/12 (Vestkysten): Rømo Kgd. udvides for at
skaffe Plads til Krigsofrene.

16/12 (Randers Dagbl.): Den gl. Kgd.

22/12 (Skanderborg Amtstid.): Inspektør J. Gra-
vesen i Svendborg fejrer sit 25 Aars Jubilæum.

23/12 (Kolding Avis): Kolding Kgd. koster ca.
25,000 Kr. om Aaret.

25/12 (Frøborg Amts Avis): Den gl. Kgd. i Helle-
bæk skal udvides.

28/12 (Nordjyll. Soc. & Dem.): Atter Blomstertyverier
paa Aalborg Kgd.

29/12 (Silkeborg Venstrebl.): Der stjæles Blomster
paa Kgd. i Silkeborg.

30/12 (Aarhus Venstrebl.): Blomstertyverier paa
Kgd. i Aarhus.

1943:

2/1 (Bornholms Soc. & Dem.): Ud- v. af Vestermarie
Kgd. indviedes den 30/12 (Kommunegartner G. N.
Brandt).

4/1 (Rosk. Tid.): Tyverier paa Roskilde Kgd.

6/1 (Fyns Venstrebl.): Tyverierne paa Odense Kgd.
er aftaget.

11/1 (Kbh. Amts Avis): Reguleringsarbejder paa
Hørsholm Kgd. (ca. 7000 Kr.).

12/1 (Fyns Stiftstid.): Ny Graverbolig ved Ny-
borg Kgd.

14/1 (Politiken): 50 Aar siden den første Ligbræn-
ding i Danmark.

16/1 (Fyns Stiftstid.): Kgd.s-Udvidelsen i Bogense
til Behandling i Byrådet.

16/1 (Jydske Tid.): Egvad Kgd. udvidet (Have-
arkitekt Junggreen-Have).

18/1 (Horsens Folkebl.): 5 Aars Plan til Forbed-
ring af Horsens Østre Kirkegaard (Kirkegaardsgart-
ner Volmer Rud. Nielsen).

19/1 (Jydske Tid.): Pastor Mathiesen indviede
den 17. Egvad Kgd.s-Udvidelse.

22/1 (Kolding Soc. & Dem.): Planen om Ud- v. af
Grindsted Kgd. skal fremmes.

22/1 (Ærø Folkebl.): Et nyt Kapel paa Marstal
Kgd.?

23/1 (Vestkysten): Kirkegd. og Beskæftigelseslovene.

23/1 (Morsø Folkebl.): do. do.

23/1 (Nordsjæll. Soc. & Dem.): do. do.

23/1 (Ringkøbing Amtstid.): do. do.

25/1 (Viborg Stifts Folkebl.): Ørum ny Kgd. er
snart færdig.

25/1 (Thisted Amts Avis): Kirkegd. og Beskæfti-
gelseslovene.

29/1 (Bornholms Avis): do. do.

31/1 (Fyns Stiftstid.): do. do.

2/2 (Holstebro Dagbl.): Ud- v. i Holstebro er snart
færdig.

5/2 (Østsjæll. Folkebl.): Kommunen afslaar at give
Tilskud til Ud- v. af Karise Kgd.

6/2 (Loll.-Posten): Kgd. og Beskæftigelseslovene.
6/2 (Berl. Tid.): Alstrups sidste Hvilested (Ege-
bæksvang).

10/2 (Faaborg Avis): Kgd.s-Mur i Faaborg væltet
af Stormen.

11/2 (Langel. Avis): Frugttræer paa Kgd.?

13/2 (Kolding Soc.-Dem.): Krigergravene paa Grind-
sted Kgd. skal istandsættes.

13/2 (Næstved Avis): Keldby Kgd. Udv. er paa-
begyndt.

17/2 (Berl. Aften): Stormen flytter Gravsten paa
Roskilde Kgd.

18/2 (Loll. F. Stifts-Tid.): Gedser Kgd. er færdig
(Landinspektør A. C. Lorentzen).

19/2 Roskilde Soc.-Dem.): Urnehave paa Kgd. i
Hedehusene.

19/2 (Ringsted Folketid.): Udv. af Haslev Kgd.
er vedtaget.

19/2 (Viborg Stifts Folkebl.): Udv. af Ørum Kgd.
er færdig.

20/2 (Roskilde Tid.): Ansgar Kgd. i Taastrup skal
have Urnehave.

23/2 (Viborg Stifts Folkebl.): Udv. af Vinkel Kgd.
er overdraget til Murermester Martin Lassen
for 2823 Kr.

23/2 (Vestkysten): Møde i Esbjerg om Kirkegaards-
kultur.

25/3 (Hobro Venstrebl.): Aktuelle Kirkegaards-
problemer.

25/3 (Svendborg Avis): Reguleringen af Oure Kgd.
er næsten færdig (Havearkitekt Johannes Tholle).

25/3 (Kolding Avis): Nu bygges Muren om Kol-
ding Nordre Kgd. færdig.

1/3 (Viborg Stifts Folkebl.): Pastor Brus ch ind-
viiede i Gaar Udv. af Ørum Kgd.

2/3 (Aarhus Amtstid.): Der er bevilliget 40 %
Tilskud til Arb. ved Malling Kgd.

3/3 (Holstebro Dagbl.): De danske Kgd.

3/3 (Folkebl. for Vejen): Landsbygravere og Me-
nighedsraad drøfter Kirkegaardsarkitektur.

4/3 (Randers Amts Avis): Danske Kgd.

4/3 (Folkebl. for Vejen): Beplantning af Malt Kgd.

4/3 (Randers Dagbl.): Et Kirkegaardsmøde.

4/3 (Aalborg Amtstid.): Arden Kgd. skal udvides.

5/3 (Roskilde Tid.): Domsognets Kgd. præges af
Prisstigninger.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

17/11 (Hordaland Folkebl.): Udv. af Vikø Kgd.

24/11 (Rogaland): Den ny Kgd. i Riska.

5/12 (Romsdals Budstikke): Forslag til Løsning af
Molde Kirkegaardsproblem.

11/12 (Østlendingen): Udv. af Rena Kgd. be-
handlet.

17/12 (Vesteraahus Avis): Indsamling til Mindes-
mærke over de Faldne i Krigen.

2/12 (Hamar Arbejderbl.): Romedal Kgd. udvides.

FRA SVENSKKE KIRKEGAARDE

10/12 (Sydsvenska Dagbl.): Kapelbygningerne i
Malmø skal dekoreres med Mosaik- og Reliefskulp-
turer.

18/12 (Stockholms Tid.): Forslag om, at der paa
Kirkegaardene rejses Mindesmærker over de mange
Søfolk, som omkommer under denne Krig.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Arkitekten Ugehefte Nr. 2: Svensk-dansk Arki-
tektur (med Plan af Skövde Krematorium).

Gartner-Tidende Nr. 1: Assistent Fich er blevet
Graver paa Hellerup Kgd.

Havekunst Nr. 2: Alléer og Vejbeplantning paa
Vestre Kgd. (Kbhvn.).

Landsbygraveren Nr. 12: Den gamle Graver. Min
dyrebareste Tid. Ved Aarets Slutning. Dyrtdstillæg
til Landsbygraveren. Fyring i vore Kirker m. m. —
Nr. 1: Fyring i vore Kirker. Foraaret paa Vej. Den
gamle Graver. — Nr. 2: Graverlønninger. Den gamle
Graver. Vore Planer og Ønsker. Beskæring af Sted-
segrønt. Foraaret paa Vej m. m.

Menighedsraadenes Blad Nr. 1: En Henstilling
til Menighedsraadene (om Graverlønningerne). Me-
nighedsraad og Graver.

Præsteforeningens Blad Nr. 2: Præsternes Befor-
dring i København. — Nr. 4: Præstens Gerning ved
Jordefærd. Kørselsgodtgørelse ved Begravelser i Kø-
benhavn m. m.

Ignis Nr. 12: Musiken och orglarne i vora krega-
torier. Olike begängelseskick. Nutidige svensk urn-
konst. En Dröm på Kyrkogården. Minneshögstiderna
i krematorierna. Stora Tuna urnlund m. m. — Nr. 1:
Ligbränding i Danmark i 50 år. Nya fremgångar
för eldbeg. i Böhmens-Mähren. När Kristiansstad kre-
matorium invigdes. När skola urnlundarna komma
upp i nivå med krematorierna?

Alm. sv. trädgårdstidning Nr. 5: Grönskande kyr-
kogårdar.

Der Friedhof Nr. 12: Erhaltung alter Friedhöfe.
Das Gesicht des Friedhofs. Privatrechtliche Nutzung
von Grabstätten. Verordnung. Friedhofsdiestähle.
Gräberbereitung bei starkem Frost. — Nr. 1: Aschen-
beisetzung. Fremde Welt der Toten. Ein Streifung
durch französische Gartenanlagen. Der Judenfried-
hof in Kiew. Umgestaltung des Ehrenhains auf dem
Erfurter Hauptfriedhof.

BOGANMELDELSER

»Haven«, redigeret af Havearkitekt Johannes Tholle, 8°, 128 S., illustreret af Kirsten Rode, 8 Thaller. 2. Udgave, Carl Allers Bogforlag, Kbh. 1943.

Ved 2. Udgave af denne Havebog er Oplaget naaet det for danske Forhold usædvanlige Tal af 35,000 Eksemplarer, og der er vist ikke Tvivl om, at de meget hurtigt vil blive spredt ud til alle de mange ivrige Havedyrkere.

En Række meget dygtige Fagfolk har i denne Bog under Havearkitekt Johannes Tholles Redaktion fortalt om alle de vigtige Ting vedrørende Havens Planter og Havens Pasning m. v., og det er sagt af disse Fagfolk i et levende Billedsprog og i en frisk og fornøjelig Tone, saa den nye Haveejer let og hurtigt vil blive orienteret om de mange Problemer, der vil melde sig, samtidig med at Spaden og Riven sættes i Jorden nu til Foraaret.

Havearkitekt Johannes Tholle skriver selv om Blomsterhaven, og naar Haveejer læser de smukke Beskrivelser af de mange Blomster, Stenplanter, Buske, Stauder o. s. v., vil han sikkert ikke kunde udelade Blomsterne helt i Haven trods de stærke Krav, Tiden stiller til Nytteurter, Frugttræer o. a.; blot der ogsaa havde været Plads til, at Redaktøren kunde have fortalt lidt om Havens Indretning og Formaal, for daarligt indrettede Haver ses jo desværre stadigvæk, og selv de frodigste Blomster kan ikke helt skjule Havens Skavanker.

Køkkenhaven bliver morsomt og faglig grundigt omtalt af Stiftsgartner E. Qwist, og dette Afsnit vil sikkert faa de mest slidte Blade; Qwist fortæller ikke Folk alt det, han ved, — noget Fagfolk er slemme til — men kun det Folk virkelig har Gavn af at vide. Naar han skriver om Rhabarber, at det almindeligste er, at man faar den forærende af en Nabo, saa skulde man tro, at Stiftsgartneren var en gammel erfaren Kolonihavemand. Læserne vil forstaa denne Mand og faa Tillid til ham.

Plantageejer Hans Cornelius Hansen fortæller den interesserede Frugtdyrker mange nye Ting om Frugttræer og gør Haveejer klar, at det er jo ikke alene Beskæringssaksen, der skaffer Frugt paa Træerne, mange andre Ting spiller ind: Blomsternes Bestøvningsforhold, Frugtudynding o. s. v.

En af Landets fineste Ekspertter, Havebrugskandidat Anna Weber, forklarer, hvorledes Haveejerne under disse vanskelige Forhold kan skaffe Midler til de mange Plantesygdommes Bekæmpelse, og i et klart inddelt Skema er fortalt, hvorledes de forskellige Plantesygdomme skal bekæmpes.

Desuden findes i Bogen Afsnit om de aktuelle Krydderurter omtalt af Specialisten, Havebrugskandidat Agnes Eliasson; Jordens Behandling og Gødskning er grundigt behandlet af Havebrugskandidat J. Klitgaard, og et vigtigt Afsnit om Opbevaring af Havens Produkter er skrevet af Konsulent M. Surlykke Petersen, som vejleder

Haveejerne grundigt og godt om, hvorledes det tilsladte Beredskabslager skal behandles til Vinteren.

Endelig har Redaktøren selv skrevet den umaadelig nyttige Oversigt over de forskellige Arbejder i Haven Aaret rundt, og denne klare og dog udtømmende Arbejdskalender vil sikkert bringe Ro i Haveejerens nervøse Sind, naar Foraaret for Alvor falder ind. — Arbejdet med Jorden og Planter er jo af saa uvurdelig høj Værdi netop nu i denne urolige Tid, at man med stor Glæde kan hilse en Bog som denne Velkommen, — det er en Bog, som vil hjælpe de mange Haveejerne til at naa gode Resultater, hoste store Udbytter af Frugt og Grøntsager og undgaa mange Ærgelser og unødvendige Udgifter.

Til Slut skal anføres, at den fra Dagspressen kendte Tegner Kirsten Rode har spredt et Væld af fikse, lette, smaa og store Tegninger over Bogens Blade, og hvem kan i Dag tegne Grøntsager, lækre og kønne, eller Havens mange Blomster i saa yndefulde Streger som Kirsten Rode?

Eig. Kiær.

Kaj Edvard Larsen: Vort Grænseland 1942. 8°, 142 S. Folkung Forlaget, Graasten 1943.

Blandt de gode Bøger, som Folkung-Forlaget i Graasten har udsendt, er nærværende Bog ikke den mindst interessante. Det er en Serie Grænse-Kroniker fra »Folkung-Bladet«, og de behandler (hvad Bogtitlen antyder) Forholdene i vort Grænseland i 1942. Det er en udmærket Dokumentation af, hvad der er berettet og kommenteret fra dansk og tysk Side om Grænselandets Forhold og Problemer, saaledes som de former sig under den 2den Verdenskrig. Den er nyttig at læse, og vi Danske har ingenlunde Aarsag til at skamme os over, hvad den beretter om.

Hother Paludan: Tidens Stueplanter. Alm. dansk Gartnerforenings praktiske Haandbøger Nr. 14, Kbh. 1943., Kr. 2,70.

I denne Bog henvender Forfatteren sig navnlig til Gartnere og Blomsterhandlere, og han giver flere Eksempler paa Planter, som længe har været i Mis-kredit, og som nu med Rette er kommet til Ære og Værdighed igen. Den er godt illustreret, og den har baade et dansk og et botanisk Navneregister.

RESOLUTIONER m. m.

(Fortsat fra Side 32).

5. April 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Haderslev Stift) ang., hvorvidt en Overenskomst vedrørende Kirkens Overtagelse af Vedligeholdelsen af et Familiegravsted vilde træde hindrende i Vejen for en paatænkt Regulering af Kirkegaarden, som vilde berøre Gravstedet.

I et med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 22. Novem-

ber 1937 hertil indsendt Andragende har Overrets-
sagfører N. N., Vejle, for forhenværende Gaardejer
O. O. og Hustru, Bredstenlund, besværet sig over,
at Bredsten Menighedsraad til Gennemførelsen af en
stedfindende Regulering af Bredsten Kirkegaard even-
tuelt vil føre en Vej hen over en Del af de nævnte
Ægtefællers Familiegravsted, i hvilket deres Søn lig-
ger begravet.

Af en Andragendet bilagt Udskrift af Bredsten
Kirkes Forhandlingsprotokol fremgaar det, at der i
April 1929 blev indgaaet Overenskomst mellem Ægte-
parret og Kirkeværgerne om Vedligeholdelse af det
omhandlede Gravsted indtil Aar 2020 paa Vilkaar,
at Menighedsraadet, naar Vedligeholdelsen efter Æg-
tefællernes Død eller eventuelt efter disses Ønske
paa et tidligere Tidspunkt overgik til Kirken, skulde
oppebære de aarlige Renter af en paa Konto Nr.
59,534 med Vejle By og Amts Sparekasse indestaa-
ende Kapital, stor 1000 Kr., samt af Kapitalen efter
Vedligeholdelsespligtens Ophør Aar 2020 skulde til-
falde Bredsten Kirke til dennes indvendige Udsmyk-
ning.

I Anledning heraf skal man med Henvi-
sing til Hr. Stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds Ud-
talelser i fornævnte Skrivelse af 22. November 1937
tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekend-
gørelse, at Ministeriet, idet man gaar ud fra, at Klæ-
gernes senest i Familiegravstedet begravede Søn er
død ugift, med Stiftsovrigheden er enig i, at Kirke-
gaardsreguleringen, forsaavidt den berører Klager-
nes nævnte Gravsted, ikke mod disses Protest vil
kunne gennemføres, førend Fredningstiden for Søn-
nens Grav er udløbet med Udgangen af Juni Maa-
ned 1939, jfr. Lov om Vedligeholdelse af Kirker og
Kirkegaarde m. v. af 30. Juni 1922 § 19, Stk. 1.

Ministeriet maa derhos holde for, at den foreliggende
Overenskomst med Kirkeværgerne om Vedligehol-
delse af det ommeldte Familiegravsted indtil Aar
2020, hvilken Vedligeholdelse efter det oplyste endnu
ikke er overgaaet til Kirken, næppe kan træde hin-
drende i Vejen for Reguleringen efter ovennævnte
Fredningstids Udløb, men at Spørgsmaalet iøvrigt
henhører under Domstolens Afgørelse.

Det tilføjes, at man ligesom Stiftsovrigheden fin-
der, at det, saafremt Reguleringen til sin Tid gen-
nemføres, vil være rimeligt, at den ved Overenskom-
sten fastsatte Vedligeholdelseskapital nedsættes med

et passende Beløb eller eventuelt, om Klagerne
maatte ønske det, helt ophæves.

11. April 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Gods-
forvalter N. N., Torbenfeldt Godskontor) ang., **at
der ikke kan gives Tilladelse til kirkelig Indvielse
af Gravpladser, som udelukkende er bestemt til
Optagelse af Askeurner.**

I et hertil indsendt Andragende af 12. August
1937 har De for Hofjægermester N. N., Torbenfeldt,
forespurgt, hvorledes der vil være at forholde for at
faa udvirket, at der foretages kirkelig Indvielse af
det i den hoslagt tilbagefølgende Deklaration om-
handlede, fredede Areal af Torbenfeldt Park, hvor-
paa der i Henhold til Tilladelse fra Justitsministeriet
er opført et privat Columbarium, der efter Hofjæ-
germesterens og hans Hustrus Død og efter sted-
funden Ligbrænding agtes anvendt til Opbevaring
af Urnerne med deres Aske.

Saaledes foranlediget skal man herved meddele,
at Ministeriet ikke kan indromme det fremsatte An-
dragende, idet bemærkes, at Indvielse efter gældende
Bestemmelser og Sædvane kun foretages af egentlige
Kirkegaarde eller anden Jord, beregnet til alminde-
lige Gravsteder, og at der aldrig er givet Tilladelse
til kirkelig Indvielse af Gravpladser, udelukkende
bestemt til Optagelse af Askeurner.

29. April 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stift-
amtmanden og Biskoppen over Roskilde Stift) ang.,
**Afholdelse af Syn over Oringe Hospitals Kirkegaard,
jfr. kgl. Anordning af 10. December 1927 § 35.**

I det med Hr. Stiftamtmandens og Deres Højæ-
rværdigheds Skrivelse af 23. Februar 1938 hertil ind-
sendte Andragende har Provst for Baarsø-Møenbo
Herreders Provsti N. N. forespurgt, om Oringe Hos-
pitalt Kirkegaard, som ligger i Baarsø-Møenbo Her-
reders Provsti, falder ind under Bestemmelserne i
kgl. Anordning af 10. December 1927 angaaende
Kirkegaarde, § 35, Stk. 1, om Afholdelse af Syn.

Saaledes foranlediget skal man, efter stedfundne
Brevveksling med Direktøren for Statens Sindssyge-
hospitaler, tjenstlig meddele til Efterretning og videre
Bekendtgørelse, at Ministeriet med Stiftsovrigheden er
enigt i, at Sindssygehospitalets Kirkegaard maa falde
ind under Bestemmelsen i kgl. Anordning af 10. De-
cember 1927 § 35 om Kirkegaardssyn, saaledes at Kir-
kegaarden hvert 3die Aar synes ved det i Lov Nr.
282 af 30. Juni § 32 ommeldte Syn.

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Foreningen agter at afholde sin 16. ordinære Generalforsamling i Næstved Onsdag den 18. August. Dagsorden ifølge Lovene. Nærmere Tid og Sted bekendtgøres ved Udsendelse af Brevkort til Medlemmerne.

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 207. Lundtofte Menighedsraad.
- 208. Tirsted Menighedsraad.

Afdeling B.

- 42. Maribo Amtskreds af Landsbygraverforeningen for Danmark.

Afdeling C.

- 754. Hr. Handelsingartner J. Jørgensen, »Østerlund«, Bagsværd.
- 755. Kirkeværgе for Kirkerup (Mertz Nielsen), Taagerup, Roskilde.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

5/3 (Rosk. Avis): Kgd. i Roskilde møder med Overskud.

9/3 (Socialdem.): Kommune og Menighedsraad er uenige om Beliggenheden af en ny Kgd. i Ballerup.

13/3 (Sorø Amts Dagbl.): Det ny Kapel paa St. Mikkels Kgd. i Slagelse indviet af Pastor, Dr. Nøjsgaard (Arkitekt Adler Nielsen, M. A. A.; se Hovednummeret Side 114—16).

13/3 (Bogense Avis): Sagen om Bogense ny Kgd. er afsluttet.

15/3 (Svendborg Avis): Kgd. og Beskæftigelseslovene.

17/3 (Politiken): Sorø Kgd. moderniseres nu (Lektor, Havearkitekt G. Georgsen).

21/3 (Nordjyll. Soc. Dem.): Kirkegaarde, Menighedsraad og Byplanlægning.

24/3 (Ærø Folkebl.): Tranderup Kgd. udvides (Stenhugger A. Hansen).

25/3 (Kolding Folkebl.): Koldings 2 Gravere (Fryden Dahl og Lykkebo) har 25 Aars Jubilæum.

25/3 (Nationaltid.): Bedre Kirkegaardskultur.

26/3 (Hjørring Soc. Dem.): Kirkegaarde og Menighedsraad, Byplanlægning.

26/3 (Vendsyssels Tid.): Urnehaven i Hjørring skal udvides.

27/3 (Loll. F. Folketid.): Om Kgd.s Røgt og Pleje.

29/3 (Loll. F. Venstrebl.): Havearkitekten fortæller om Kgd. og Præstegaardshaver.

30/3 (Socialdem.): Vedbæk Kgd. udvides.

30/3 (Vestkysten): Licitation over Ud. af Grindsted Kgd.

31/3 (Ringkøbing Amtstid.): Nørre-Nissum Kgd.

udvides. Omkostn. ca. 14,000 Kr. (Havearkitekt Johannes Tholle).

3/4 (Berl. Aften): Mindedag for Finlands Faldne Søndag den 16. Maj.

5/4 (Helsingør Dagbl.): Carl Alstrups Mausoleum paa Egebækvang Kgd. er færdigt.

7/4 (Jydske Tid.): Rise Kgd. skal udvides (Havearkitekt Junggren-Have).

7/4 (Aalborg Amtstid.): Ud. af Nørre-Sundby Kgd. indviedes den 7. April af Provst Carl Nielsen.

8/4 (Demokraten): Der indrettes en ny Urnehave paa Aarhus Nordre Kgd. (Stadsgartner Sandberg).

9/4 (Berl. Aften): De Faldne fra 9. April mindes Danmark over.

14/4 (Vendsyssels Tid.): Dansk Ligbrændingsf. bevilliger 1000 Kr. til Ud. af Urnehaven i Hjørring.

17/4 (Thisted Amts Tid.): Arup Kgd. har faaet nyt Kapel (Ark. Jens Foged).

21/4 (Kristel. Dagbl.): Til en Urnehave paa Østre Kgd. i Horsens er bevilliget et Statsilskud paa foreløbig 62,000 Kr.

29/4 (Sorø Amtstid.): Ejendommelige Gravskrifter.

2/5 (Berl. Søndag): En ung Maler (Arne Meyer) udsmykker Ole Olsens Gravhøj ved Asnæs.

2/5 (Fyns Stiftstid.): Ud. af Odense Kirkegaarde (Insp. Raahauge Askegaard).

8/5 (Venstres Folkebl.): Haslev Kgd. udvides. Omkostn. Kr. 58,000 plus Arealerhvervelse.

8/5 (Vendsyssels Tid.): Skagen gl. Kgd. tænkes fredet som Fortidsminde.

9/5 (Berl. Tid.): Om at gaa over »Kirke-Rist«.

10/5 (Jyllandsposten): Herremands-Kisterne fra Visborg Kirkes Krypt begravet i en Fællesgrav paa Kgd.

12/5 (Nordsjæll. Folkebl.): Ud. af Lynæs Kgd. indviedes i Gaar af Pastor Steinrud (Havearkitekt Johannes Tholle).

15/5 (Sønderjyden): Kirkegaardens Livsanskuelser.

18/5 (Ærø Folkebl.): Ud. af Tranderup Kgd. er færdig.

20/5 (Vendsyssels Tid.): Understed Kgd. skal reguleres.

25/5 (Ærø Avis): Det ny Kapel til Marstal Kgd. er projekteret af Arkitekt Fritz Jørgensen.

25/5 (Langel. Avis): Kullede Kgd.

26/5 (Aarhus Stiftstid.): Smuk Urnelund paa Nordre Kgd.

26/5 (Sorø Amts Dagbl.): Jais Nielsen skal udsmykke St. Mikkels Kgd. Kapel i Slagelse (se Teksten Side 114—16).

28/5 (Holbæk Amtstid.): Kastanjerne paa Særløse Kgd. er blevet fredet.

30/5 (Frøborg Amts Avis): Forslag om Opstilling af en symbolsk Skulptur i Hørsholm Kirkegaards Urnehave (Billedhuggeren Gunnar Hammerich).

31/5 (Skagens Avis): Skagens gamle Kgd. fredes som Fortidsminde paa Foranledning af Købmand Jens Tønnesen og efter en Plan af Havearkitekt Johannes Tholle.

1/6 (Thisted Amts Avis): Ligkapellet i Odby indvies i Søndags af Pastor Berthelsen.

2/6 (Holstebro Dagbl.): Den nederste Del af Udvalgt af Holstebro Kgd. er nu færdig (Graver Walbjørn Christensen).

4/6 (Faaborg Avis): Sønderborg og Faaborg mindes i Forening de faldne, danske Soldater.

4/6 (Horsens Folkebl.): En flensborgsk Kirkegaard.

7/6 (Næstved Tid.): Næstved Kgd. har skiftet Karakter.

9/6 (Demokraten): Fællesgrav paa Knebel Kgd. istandsættes.

9/6 (Vestkysten): Efter Licitationen er det overdraget følgende at forestaa Udvalgt af Grindsted Kgd.: Rødgaard og Jens Larsen (Jordarbejde for 4210 Kr. plus 16 Kr. pr. 1 m nyt Dige), Th. Torbensen (Murerarbejde 2970), Kjer Olesen (Tømrerarb. 1085) og Carl Eskildsen (Malerarb. 85 Kr.).

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

9/3 (Morgenavisen): Nyt Urnegravfelt på Solheim.
19/3 (Asker m. v. Budstikke): Udvidelse av Bryn Kgd.

12/4 (Fjordenes Tid.): Bedre Stel paa Kgd.

8/5 (Dagsposten): Udvalgt af Orkanger Kgd.

14/5 (Adresseavisen): Kgd. i Strinda.

FRA SVENSKKE KIRKEGAARDE

5/3 (Stockholms Tidn.): Krigsgravar.

7/6 (Göteborg Posten): Nyt Krematorium indviet i Växiö.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Gartner-Tidende Nr. 12: Kirkegaardene og Byplanen.

Havekunst Nr. 3:4: Hvordan anslaa Størrelsen af Fremtidens Kirkegaard?

Landsbygraveren Nr. 3: Til Opbyggelse. En Hensigt til Menighedsraadene. Aktuelle Kirkegaardsproblemer. Kritik. Landsbygraverens Lønforhold. Erfaringernes Vej. — Nr. 4: Hvem har Ansaret. Har Graveren selv Skylden? Fra Landsbygraverens Arbejdsmark. Foraarsfønmelser. — Nr. 5: Kirkegaardens Sommerblomster. Til Eftertanke. Mindeparcken paa Harboøre Kirkegaard.

Menighedsraadenes Blad Nr. 4: Er Kirkegaardens Røgt en gartnerisk eller kirkelig Opgave? — Nr. 5: Vore Kirkegaards Omgivelser.

Viola 17/3: Kyrkogårdsvaktmästarekus vid Alnarp.

Der Friedhof Nr. 3: Ohlsdorf im Wandel der Zeiten. Vogelschutz. Grabmäler. — Nr. 4: Sweizer Dorffriedhöfe. Ein Friedhof gibt Auskunft. Der Cholerafriedhof von Klötzen. Gräberpflege im vierten Kriegsjahre. Ehrenfriedhöfe. Der Revaler Heldenfriedhof. Grabdiebstahl. Bestattungsanspruch.

Die Feuerbestattung Nr. 1: Das zukunfftige Nürnberger Krematorium. Kolumbarien? Die Krematorien Grossdeutschlands im Jahre 1940. Feuerbestattung und Grossdeutscher Verband.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 5:6: Wir wollen den Sieg.

BOGANMELDELSER

Lustgården 1942. Aarsskrift fra »Föreningen för Dendrologi och Parkvård«, 80, Stockholm 1943. 204 S.

Atter ligger dette store og meget smukke Aarskrift paa Bordet, og atter maa vi beundre Svenskerne, fordi de kan magte en saa stor Opgave, som Udarbejdelsen af en saadan Beretning er.

»Heden, lövängen och trädgården« hedder en Artikel af Notarie Märten Sjöbech.

Hortonom Gösta Eriksson har ledet en meget omfattende Undersøgelse af *Taxus baccatas* Haardførhed overfor Frost. Alle de Eksemplarer, som i de tre strenge Vintre intet har lidt, er undersøgt og bogført, og man har taget Formeringsmateriale for at naa til Sorter, som er fuldt haardføre. Et saadant Arbejde er meget værdifuldt. Det kendes ogsaa her fra Landet, omend i mindre Stil.

Professor Torsten Lagerberg fra Skogshögskolan i Stockholm fortæller om Blomstring og Kogleudvikling hos nogle Naaletræer. Artiklen er forsynet med et usædvanligt fint Billedmateriale, og den grundige, videnskabelige Afhandling er af stor botanisk Interesse.

Studier over de tre sidste Vintres Kuldeskader paa Træer og Buske i Lunds botaniske Have, skrevet af Fil. dr. Hakon Hjelmqvist, er et fortrinligt Supplement til lignende Artikler af Professor R. E. Fries fra Bergianska Trädgården og Professor C. Skottsbergs fra Göteborgs botaniska Have. Det Omraade, disse tre Afhandlinger dækker, kan siges at være tilstrækkeligt kortlagte paa Frostskadens Omraade. Her i Landet er af Professor Paludan gjort tilsvarende Undersøgelser, og selv om de ikke gaar saa stærkt i Dybden som de svenske, saa har de den Fordel, at de dækker hele Landet.

Som sædvanligt findes bag i Bogen en særdeles fortrinlig Fortegnelse over dendrologisk Litteratur udkommet i 1941. Vi burde have en Aflægger af denne udmærkede Forening her i Landet.

Egil Qwist.

Dansk Ligbrændingsforenings Beretning for Aaret 1942. 80, 125 S. København 1943.

D. L. meddelel, at Medlemsbladet er steget til

129,182 mod 122,544 i 1941. Brændingsprocenten er nu i København 37,4 pCt., i Aalborg 31 pCt. og for hele Landet 13,1 pCt.

Beretningen indeholder mange smukke Billeder fra Urnehaver i Provinsen, og det ses, at Provinsen stadig ligger i Spidsen med Anlæg af Urnehaver.

En samlet Redegørelse og Beskrivelse af alle danske Urnehaver af Interesse saynes i denne Beretning.

Det vilde være lærerigt, om Ligbrændingsforeningen i en kommende Beretning vilde gengive værdifulde Urnehaver baade med Billeder og Tegninger.

Det nævnes, at Jordbesparelsen er en af Ligbrændingens store Fordele, og naturligvis er dette rigtigt, men uden at sløffe Gravens Grænser faar man ikke smukke samlede Anlæg af Urnegrave paa $\frac{1}{2}$ m². Dette ses tydeligt paa Københavns Kirkegaarde, hvor Række efter Række af $\frac{1}{2}$ m² store Grave frembyder et lidet tilfredsstillende Skue. Valgte man blot 1,5 m² som Minimum, vilde der baade spares Jord i Forhold til Begravelsernes Minimum paa 3 m², og de Efterladte vilde med større Tilfredshed kunne pleje den Plet, som gemmer de kæreste Minder. Aarsskriftet indeholder endvidere Beretninger fra Landsafdelingerne. Her er meget læseværdigt Stof og adskillige nydelige Billeder, hvoraf et fra den smukke Urnehave i Graasten (Johs. Tholle), særlig bør nævnes. Ligbrændingsforeningen har gjort et stort Arbejde for at udsmykke Landets Urnehaver med Skulpturer, noget hele Landet maa være Foreningen Tak skyldig for.

Til Slut skriver Oscar Övden en uhyre interessant Artikel om »Svenska eldbegängelsesföreningen 60 år«. Denne bør læses af alle med Interesse for Ligbrændingsproblemet, enten de er for eller imod Sagen.

Man ser hvert Aar med Glæde hen til Dansk Ligbrændingsforenings Beretning, den indeholder Stof til Eftertanke og af Værdi for alle Kirkegaardsfolk.

Eigil Qwist.

Johannes Tholle: Landskab og Hjemstavn. 80, 24 Sider. Eget Forlag. Kbh. 1943.

Den lille Bog taler smukt om Landskabets Betydning for de Mennesker, der lever i det og vokser op med det, saa det præger Sind og Karakter og faktisk bliver en vigtig Del af vor nationale Ejenommelighed. Landskabet er selv fremkommet ved Samspil mellem Naturgrundlaget og Menneskets Indgriben, men denne Indgriben bør ske med skyldigt Hensyn til de naturskabte og æstetiske Værdier. »Det er en ubestridelig Kendsgerning, at det harmoniske Landskab yder det trætte og overanstrengte Menneske en sjælelig Hjælp, som det disharmoniske Landskab ikke kan yde dem«. — Et varmtfølt Indlæg for, at vi skal værne om disse Værdier.

Knud Hee Andersen.

Eigil Klær: Haven ved Hjemmet. 40, 190 S., illustreret. Gyldendal, København 1943.

Det gamle Forlag, der kun alt for længe har forsomt Haverne, har endelig taget sig sammen og udsendt denne Bog, der virkelig er statelig, og som i Forlagets Prøvetegning har vist sig at have store Salgsmuligheder.

Bogens Omslag minder noget om den Bog »Om Haver«, som udsendtes for faa Aar siden; den rummer paa samme Maade en Materialesamling; men i »Om Haver« var dette Materiale ubearbejdet, — her er Materialet suppleret med Anvisninger til Anlæggelse og Tilplantning af Folks Haver, og naturligvis bidrager denne Forskel væsentligt, til at nærværende Bog vil opnaa en Salgssucces.

Man mærker, at Forfatteren først og fremmest er Gartner; han er Dus med Spaden, og han har stor Erfaring for baade Anlægsarbejdets og Vedligeholdelsens Krav om Arbejdsindsats. Han fortæller jevnt og bredt om, hvad han har paa Hjerte, — som en direkte Henvendelse til Læseren, eller som en Bemærkning til sig selv (»Dette var lidt om Jordbehandling...«), hvori man genkender Læreren fra Aftenskolernes Gartnerklasser, der skal slaa en Ting fast ved mundtlig Gentagelse.

Da de fleste af Billederne viser Haver, som Forfatteren selv har været Mester for, vil man kunne forstaa, at Tekst og Billeder har let ved at supplere hinanden.

Man kan med meget god Samvittighed kalde dette for en god Bog, og man kan med Tryghed anbefale den til baade fremtidige og nuværende Haveejere.

Aksel Henriksen. Frugtbuske. Alm. d. Gartnerforenings praktiske Haandbøger Nr. 15.

I denne Serie af nyttige Bøger for Gartnere og andre er nu udstedt Nr. 15, der er forfattet af Assistent Axel Henriksen, som er ansat ved Forsøgsvæsenet. Dette præger Bogen en hel Del (til det gode), og idet man faar Indtryk af, at Forfatteren helt er hjemme i det, han fortæller om, bliver de en værdifuld Specialbog.

Handbok i kyrkogårdsvård utgiven under redaktion av Else Dahl, 80, 344 S., illustreret. Svenska Kyrkans Diakonissestyrelses Förlag, Stockholm 1943, Kr. 14 heftet, Kr. 17,50 indb. (svenske Kr.).

Der er nu 3 Kirkegaardshaandbøger, som nordiske Kirkegaardsfolk kan have Nytte af at arbejde med: en tysk, der er kommet i 2 Udgaver, en dansk, som kom i 1933, og en svensk, den foreliggende. Desuden eksisterer der Billedværker saavel paa Dansk som paa Svensk og Finsk, som det er nyttigt at kende, og en norsk Kirkegaardshaandbog er under Udarbejdelse. Ganske naturligt findes der i de foreliggende Haandbøger visse Lighedspunkter; men der er iøvrigt ingen Grund til at drage disse frem ved denne Lejlighed, hvorimod der er god Grund til at lykønske Professorinde Else Dahl og de svenske Kirkegaardsfolk med, at de nu (endelig) har faaet deres egen Bog.

Naar der anføres Ordet endelig, er det, fordi det virkelig i mange Aar har været bebudet, at den vilde komme, — og at der har været mange Vanskeligheder for at faa den frem, er forstaaeligt. Det gaar lettere, naar en enkelt Forfatter skriver det hele, — men unægteligt faar man mere dybtgaaende Detailskildringer frem, naar en Redaktør kan udvælge sig de rette Folk til hver deres Speciale. Dertil har Professorinden haft Lykke, og naar man desuden har haft Aar til at samle Stof og Billedmateriale, gavner ogsaa dette Bogen. Der er fremragende Artikler i Værket, — nævnes kan f. Eks. Artiklen om fremmede Landes Kirkegaarde, hvor Redaktøren har allieret sig med Stadsträdgsm. Birger Myllenberg, samt andre, hvor Arkitekt Erik Fant, Trädgrsark. G. V. Walberg og endnu flere Kyndige har øst ud af deres store Sagkundskab.

I Værket findes overmaade mange venlige Ord om danske Kirkegaarde, som vi har Grund til at glæde os over; de stærkeste Vendinger finder vi S. 30, hvor det hedder, at »Kirkegaardsvæsenet i Danmark staar meget højt, og det er i mange Tilfælde forbilledligt«. Desuden er man saa glad for vor Lovgivning, baade Loven af 1922 og Den kgl. Anordning af 1927, hvilket kan lyde underligt i vore Øren, idet der hos os er Bestræbelser i Gang for at faa disse Ting gjort endnu bedre; men naturligvis: Naar man savner selv det Grundlag, som disse Bestemmelser giver, vilde man være glad ved i hvert Fald at faa et Par Linier fra »Kungelig Majestät«.

Ogsaa Værkets meget venlige Ord til »Foreningen for Kirkegaardskultur« og Redaktionen af »Vore Kir-

kegaarde« er der Grund til at være glad ved, og Redaktøren takker ærbødigst derfor.

Det er et uomstrideligt Faktum, at som Gartnerne i Danmark længe har haft et godt Tag i Arbejdet med Kirkegaardskulturen, har Arkitekterne haft det i Sverige, — deraf kommer det, at svenske Havearkitekter kan synes, at vort er saa godt, — og deraf følger ogsaa, at vi kunde ønske, at vi havde samme Magt over Gravmælekunsten, som de svenske Bygningsarkitekter, og at vore Kirkegaarde kunde kultiveres mere i den Retning. Derfor har Haandbogen meget at fortælle os, og vi behøver ikke at undslaa os for (ved en Omskrivning af Citatet fra den svenske Kirkegaardshaandbog) at erklære, at »Gravmælekunsten i Sverige staar meget højt, og den er i mange Tilfælde forbilledlig«. Og desuden vil vi haabe, at det kan opfattes symptomatisk, naar det nu er svenske Gartnere og ikke Arkitekter, der har taget Teten i Bogpublikationer paa Kirkegaardslitteraturens Omraade; gid dette ogsaa maa forfølges af stadigt større Virkeomraade ude paa Kirkegaardene, — uden at Arkitekternes Indsats derved forsvinder.

Og sluttelig et Par Ord til vore Læsere i Danmark: I disse alvorlige Tider læses der herhjemme mere Svensk end nogensinde; svenske Aviser indføres i store Mængder, og de kan som en dansk Avis købes omtrent hvorsomhelst; der lyttes til svensk Tale, som man aldrig har kendt det før, — skønt Synet af en Svensker paa Gaden vilde vække stor Opsigt. I denne Bog er der meget at lære for os, — studér den af faglig Interesse og læs den af nordisk Interesse.

Foreningen for Kirkegaardskultur.

Regnskab for Aaret 1. April 1942 til 31. Marts 1943.

Indtægter.		Udgifter.	
Kassebeholdning pr. $\frac{1}{4}$ 1942.....	Kr. 232 18	Administration.....	Kr. 600 00
Kontingenter	» 2947 00	Avisudklip, Tryksager, Porto m. m.	» 1203 61
Tilskud	» 2150 00	»Vore Kirkegaarde«.....	» 2902 24
Protokolsalg.....	» 372 48	Afdrag og Renter af Laan.....	» 606 87
Salg af Smaaskrifter.....	» 91 83	Møder, Rejser, Foredrag etc.....	» 225 50
Renter	» 5 03	Blomster, Kranse m. v.....	» 138 20
		Kassebeholdning pr. $\frac{31}{3}$ 1943.....	» 122 10
	<u>Kr. 5798 52</u>		<u>Kr. 5798 52</u>

Roskilde, 1. April 1942.

(sign.) **Hans Rønø,**
p. t. Kasserer.

Regnskabet er gennemgaaet og fundet i Overensstemmelse med de forelagte Bilag.

København, 18. Maj 1943.

(sign.) **Falmer Nielsen.**

Gentofte, 26. Maj 1943.

(sign.) **P. F. Jensen.**

**FORENINGEN
FOR KIRKEGAARDSKULTUR**

Ordinær Generalforsamling.

Torsdag den 19. August 1943 afholdt Foreningen sin 16. ordinære Generalforsamling paa Missionshotellet i Næstved. Til Dirigent valgtes Provst Knud Hee Andersen. Formanden, Biskop, Dr. phil. C. I. Scharling, aflagde Beretningen, der godkendtes. — Kassereren, Kirkegaardsinspektør, Statskonsulent Hans Rønø, aflagde Regnskaber, for hvilke der gaves Decharge. — Redaktoren, Havearkitekt Johannes Tholle, redegjorde for Redaktionsarbejdet. Endvidere fremlagdes Virksomhedsplan og Budget, som begge godkendtes.

Til Bestyrelsen genvalgtes Pastor emer. A. Bartholdy Møller, Billedhuggeren Gunnar Hammerich og Stenhugger W. Sanderhoff Jensen. Til Revisorer genvalgtes Overgartner Falmer Nielsen og Stenhuggermester P. F. Jensen samt Revisorsuppleanten, Graver Chr. Andersen; til Bestyrelsessuppleanter valgtes Arkitekt Marius Pedersen, M. A. A., og Papirarbejder Vilh Nielsen. Til næste Generalforsamling valgtes Aarhus. — Den stedlige Kirkegaardsbestyrelse var Vært ved en Kop Kaffe.

Efter Generalforsamlingen holdt Provst V. Joensen Andagt for Deltagerne i Kirkegaardskapellet, hvorefter man foretog en Rundgang paa Kgd. under Ledelse af Kirkegaardsinsp. M. Stahlschmidt Nielsen; de mange Reguleringsarbejder vandt almindelig Interesse. Sidst paa Eftermiddagen afholdtes der et godt besøgt Møde, hvor Havearkitekt Johannes Tholle holdt Lysbilledforedrag.

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 209 Romø Menighedsraad.
- 210 Magleby Menighedsraad (Skelskør).

Afdeling C.

- 756 Hr. Stenhuggerm. Svend Hansen, Korsgade 11, Svendborg.
- 757 Hr. Graver Møller, Nexø.
- 758 Hr. Graver Ferd. Andersen, Kalundborg.
- 759 Hr. Skovrider A. Qwist, Lilliendal, Mern.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 7/6 (Vejle Amts Folkebl.): Brande ny Kgd. foreslaas udvidet med Jens Risum Allé m. m.
- 8/6 (Aarhus Stiftstid.): Viby skal muligvis have ny Kgd.
- 8/6 (Sorø Amtstid.): En flensborgsk Kgd.
- 8/6 (Ringsted Folketid.): Ringsted har Overskud af sin Kgd.
- 11/6 (Horsens Folkebl.): Dreng dræbt under Gravsten.

12/6 (Fr.-havns Avis): Udv. af Kgd. i Fr.-havn forrestaaende.

13/6 (Socialdem. Hjemmets Søndag): Mennesker mellem Grave.

13/6 (Fyns Stiftstid.): Der er ikke saa lidt Liv paa en Kgd. (Odense).

16/6 (Nationaltid.): Udgravning ved Fr.-berg Kgd.

19/6 (Rosk. Soc.-Dem.): Inspektør Rønø i Roskilde faar Orlov 1 Aar.

20/6 (Aarhus Stiftstid.): Malling Kgd. var i sin Tid en hel Fæstning.

21/6 (Politiken): Skagen gl. Kgd. fredes som Fortidsminde paa Foranledning af Købmand Tønnesen og efter en af Havearkitekt Johannes Tholle udarbejdet Plan.

21/6 (Nationaltid.): Gravervikar.

22/6 (Holbæk Amts Venstrebl.): Der oprettes en Stilling som Kirkegaardsinspektør i Holbæk.

23/6 (Rosk. Avis): Kk.-Værløse Kgd. er bleven reguleret.

24/6 (Ærø Folkebl.): Ark. Fritz Jørgensen har udarbejdet Tegning til nyt Ligkapel i Marstal.

30/6 (Holbæk Amts Soc.-Dem.): Jais Nielsen skal udsmykke Slagelse ny Kapel (se »V. K.« S. 114—17).

1/7 (Vejle Amts Avis): Soldatergraven i Grindsted istandsættes.

4/7 (Kristelig Dagbl.): De danske Grave i Flensborg.

8/7 (Østsjælland. Folkebl.): Mur om Køge Kgd.

8/7 (Svendborg Amtstid.): Kirkegaardsinspektørerne holder Møde i Svendborg.

11/7 (Socialdem.): Begravelse uden Blomster.

16/7 (Loll.-F. Stiftstid.): Gedesby ny Kgd. indviedes i Gaar af Provst E. Hagedorn.

17/7 (Roskilde Soc.-Dem.): Barnekisterne i Nødebo Holt bevirkede Graverens Afskedigelse.

21/7 (Kolding Avis): Mindeanlæg paa Vejen Kgd.

21/7 (Fr.-borg Amts Avis): Udv. af Taarbæk Kgd. er yderst paakrævet.

27/7 (Kbh. Amts Avis): Krematorium paa Sorgenfri Kgd.?

29/7 (Fyns Soc.-Dem.): Langaa Kgd. udvides.

4/8 (Jyll.-posten): Søren Kannes Grav.

7/8 (Licitationen): Muren om Køge Kgd. koster nogle og tyve Tusinde.

8/8 (Fyns Stiftstid.): Mit Støv i Muld, min Sjal som lutret Guld.

9/8 (Rosk. Tid.): Træerne paa Særløse Kgd. er blevet erklæret fredet.

11/8 (Ringkøbing Amts Dagbl.): Skern Kgd. skal udvides.

13/8 (Nordsj. Soc.-Dem.): Benediktinerne i Høsterkøb har faaet Kirkeministeriets Tilladelse til at lade indrette en Begrpl. ved Klostret.

13/8 (Frederiksberg-Bladet): Svært at faa Gravsted paa Frederiksberg gl. Kgd.

17/8 (Berl. Tid. Aften): Skagens gl. Kgd. som Mindelund.

19/8 (Sydsj. Venstrebl. m. fl.): Foreningen for Kirkegaardskultur.

19/8 (Holbæk Amts Venstrebl.): Still. som Insp. i Holbæk opslaaet; over 30 Ansøgere.

23/8 (Randers Dagbl.): D. 24. er det 25 Aar siden, at Kgd. i Bjerringbro blev indviet.

24/8 (Politiken): Ministeriet kasserer Byplanen for Lyngby—Taarbæk.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

25/5 (Hedmark): Romedal Kgd. skal udbedres for 2500 Kr.

4/6 (Mogenavisen): Hafslo Kgd. skal udvides.

22/6 (Asker Budstikke): Haslum Kgd. skal udvides.

23/6 (Telen): Mæl Kgd. skal udvides.

1/7 (Agder Tud.): Kgd. paa Lund (Kristianssand) skal oparbejdes.

2/7 (Oplendingen): Hoff Kgd. skal udbedres.

FRA SVENSKE KIRKEGAARDE

12/8 (Svenske Dagbl.): Arkitekt Hans Westmann i Lund har udarbejdet Forslag til Krematorium i Lund.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Danmarksposten Nr. 7: Jelling Kongehøje.

Landsbygraveren Nr. 6: Graverens Ansvar. Stenhøje. Foreningen for Kirkegaardskultur. Den gamle Graver. En Advarsel. — Nr. 7: En ny Vejledning. Advarsel. Et godt Skuffejern. Gravervikar. — Nr. 8: Om Forsikringer. I en tør Sommer. Viola tricolor maxima. Læ og Beplantning.

Menighedsraadenes Blad Nr. 7: Kirkegaarde.

Præsteforeningens Blad Nr. 30: Landsbykirkernes Omgivelser.

Norsk Hagetidende Nr. 10—11: Gløtt frå ei reise i Sør-Noreg (med Billeder af gl. Gravmæler).

Der Friedhof Nr. 5: Gestaltungsfragen eines Kleinstadtfriedhofes. Wille zur Ewigkeit. Das Werk der Mordbrenner. Auf einem Friedhof im Ruhrgebiet. Ehrenfriedhöfe.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 7—8: Im Dienst unserer gefallenen Kameraden.

BOGANMELDELSER

Katalog fra Billedhugger Thorv. Westergaard, Lemvig.

Billedhugger Thorvald Westergaard i Lemvig har haft den gode Idé at lave et Hefte med et skønsomt Udvalg af sine Arbejder og har bl. a. sendt

det til »V. K.« — Hans dygtige Arbejder, der kunstnerisk virker saa hele og sluttede, har samtidig den Fordel, at man i Uførelsen mærker den fine Haandværker, ikke mindst en siddende Dreng i Marmor og en Granitbuste, der øjensynligt er et Selvportræt, virker betydelige, og ligesom Fotografierne er vel optagne, er Skriften paa de to indledende Sider vel tegnede og vel placerede Typer, som Westergaard selv er Mester for, et godt Læreexempel paa, hvordan Stenhuggere burde anbringe Bogstaverne paa Gravstene, en Lære om Udfyldningsproblemet.

Indholdet af de to Sider er et fint Forsøg paa at anskueliggøre Kunst i Særdeleshed Skulptur for det Publikum, Kunsten henvender sig til, og det lykkes ham paa den lille Plads at faa sagt tankevækkende Sætninger, af hvilke vi citerer en enkelt: »God Skulptur har noget evigt over sig, en Verden, der er afsluttet og sund som den Verden, vi lever i«.

— Heftet er alt i alt en vel afrundet lille Tryksag, der er en god anbefaling for sin Ophavsmand.

Gunnar Hammerich.

Dansk Naturfredning. Aarsskrift 1942—43, 80, 136 S., Kbh. 1943.

Af Indholdet glæder man sig ikke mindst over, at der nu ser ud til at blive gjort noget ved Landsbykirkegaardenes Omgivelser (Side 26—27), ligesom man bemærker Omtalen af Kirkegaardsstriden i Børgense.

Ejnar Dyggve: Dødecult, Kejsercult og Basilika, 80, 46 S., plus Placher, Studier over Sprog og Oldtidsforskning; Povl Branners Forlag, Kbh. 1943.

I en strengt videnskabelig Redegørelse trækker Arkæologen, Dr. E. Dyggve Linjerne op for den intime Forbindelse, der er imellem Begravelser (Grave) og den til disse knyttede Ritus samt Basilika og Kirkebygningerne. Han hævder, at enhver kristen Grav omved Aar 300 var et Sted for Udøvelse af kultiske Handlinger, samt at der sidenhen var en Ligestilling mellem Gravkultbygninger og Menighedskirker. Blandt Billederne virker et Fotografi af en Familie i Hercegovina, der i 1937 forretter deres Maaltid paa Graven, meget dokumentarisk overfor en Paastand om, at man har de Døde med sig i Gravmaaltiderne.

C. G. Dahl & G. Ekman: Blomster och grønt, 80, 328 S., A. Bonniers Forl., Stockh. 1943.

De 2 kyndige Forfattere har udarbejdet denne Bog om Blomster og Grønt til Snit, Dekoration og Bindi samt afskaarne Blomster i Stuer o. l. saavel for Husmoderen samt for de med Bindi m. v. beskæftigede Personer i Blomsterhandelen. Den indleder med noget Botanik; i Afsnittet Bindi omtales Semiramis hængende Haver, Oldtidens Kranse og Nutidens forskelligartede Bindi, dog ikke Kistedekorationer. Langt den overvejende Del af Bogen er dog helliget Enkeltskildringer af Blomster og deres Dyrkning.

RESOLUTIONER m. m.

(Fortsat fra Side 32).

25. Maj 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Direktoratet for Københavns Begravelsesvæsen) ang. **Flytning af Lig, efter at Fredningstiden for det paagældende Gravsted er udløben.**

I Skrivelse af 30. April 1938 har Direktoratet for Københavns Begravelsesvæsen ved Fremsendelsen af en Ansøgning angaaende Tilladelse til Flytning til Asminderød Kirkegaard af Liget af N. N., der er begravet 2. Marts 1902 i Gravsted . . . paa Vestre Kirkegaard, udtalt, at der fra Begravelsesvæsenets Side intet vides at erindre imod, at Flytningen foretages. Direktoratet har derhos med Henvisning til Kirkeministeriets Skrivelse af 6. April 1933*) forespurgt, om Andragender om Opgravning af Lig efter Fredningstidens Udløb fremtidig skal forelægges Ministeriet til Afgørelse, idet der ved saadanne Opgravninger efter det i Ministeriets lignævnte Skrivelse udtalte ikke skal træffes andre Forholdsregler, end der træffes ved Opgravning af Gravsteder efter Fredningstidens Udløb.

I Anledning heraf skal man efter stedfunden Brevveksling med Sundhedsstyrelsen meddele til Efterretning og Bekendtgørelse for Andragerinden, at Ministeriet herved meddeler Tilladelse til den ansøgte Ligflytning paa Vilkaar, at der ved Opgravningen forefindes en med forsvarligt Lukke forsynet Kasse, hvori Transporten kan ske, ligesom den nye Grav maa være udgravet inden Kassens Ankomst, jfr. Punkt 7 i Ministeriets Skrivelse af 30. September 1922, hvorimod det ikke vil være nødvendigt at overholde de øvrige i denne Skrivelse indeholdte Regler.

Forsaavidt Transporten skal ske paa Jernbane, maa de herom af Statsbanerne fastsatte reglementariske Bestemmelser overholdes.

Det tilføjes, at Andragende om Tilladelse til Ligflytning ogsaa efter Fredningstidens Udløb maa indsendes til Ministeriet i Henhold til kgl. Anordning af 10. December 1927, Stk. 1, af den Grund, at det ikke paa Forhaand kan vides med Sikkerhed, om Formuleringen er sket, da dette afhænger af Jordbundsforholdene paa de forskellige Kirkegaarde.

Det maa herefter afgøres i det enkelte Tilfælde, om Reglerne i Ministeriets fornævnte Skrivelse af 30. September 1922 skal kræves overholdt, eller Flytning kan ske paa ovennævnte simple Maade.

29. Juni 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Højesteretssagfører Gorrissen) ang. **hvorledes Ullerup Sogns Beboere er stillet med Hensyn til Erhvervelse af Gravplads paa Fredericia Trinitatis Kirkegaard.**

I Skrivelse af 5. April d. A. har Hr. Højesteretssagføreren som Sagfører for Ullerup Menighedsraad under Henvisning til, at nærværende Ministerium i Skrivelse af 4. August 1936 paa Forespørgsel fra Fredericia Trinitatis Menighedsraad om Forstaaelsen af

Vestre Landsrets Dom af 16. Marts 1936, der afgjorde Spørgsmaalet om, hvorvidt der tilkommer Beboerne af Ullerup Sogn Frijord paa Fredericia Trinitatis Kirkegaard, blandt andet udtalte, at man maatte give Trinitatis Menighedsraad Medhold i, at der kun tilkommer Beboerne af Ullerup Sogn Ret til ved Dødsfald at faa udlagt som Frijord en enkelt Gravplads efter Kirkebestyrelsens Anvisning, eller saafremt den afdøde var gift, en dobbelt Gravplads med Plads ogsaa for den efterlevende Ægtefælle ved Siden af den først afdøde, alt for første Fredningsperiode, fremsat Tvivl om, hvorvidt det saaledes i Ministeriets Skrivelse anførte er i Overensstemmelse med de gældende almindelige Bestemmelser om Adgang for Beboere paa Landet til Erhvervelse af Gravpladser uden Vederlag, hvorfor De har anmodet om, at de i sin Tid af Fredericia Trinitatis Menighedsraad rejste Spørgsmaal angaaende Følgerne af den omtalte Landsretsdom paany maa blive taget under Overvejelse.

Ved Sagens Forelæggelse for Ministeriet har De blandt andet henledt Opmærksomheden paa, at Ullerup Sogns Beboere betaler Tiendevederlag, samt at Beboerne derhos i sin Tid har indbetalt en Kapital, stor 5291 Kr., som henstaar hos Haderslev Stiftsøvrighed, og hvoraf de aarlige Renter tilfalder Trinitatis Kirke i Fredericia, idet De anfører, at det efter Deres Formening er til Gengæld for disse Ydelser, at Ullerup Sogns Beboere maa have Krav paa fri Gravjord.

Foranlediget heraf skal man udtale, at Ministeriet maa henholde sig til sin Skrivelse af 4. August 1936*) og den deri indeholdte Fortolkning af de gældende almindelige Regler om Adgang til fri Gravplads paa Landsbykirkegaardene, idet man derhos med Hensyn til den foran omtalte Kapital paa 5291 Kr., efter stedfunden Brevveksling med Stiftsøvrigheden over Haderslev Stift, skal oplyse, at denne Kapital er tilgaaet Kirken ved Tiendeafløsningen for Fredericia Landsogn pr. 1. Januar 1915 og udgør Afsløningssummen for Kirketienden af Igum By, samt at der iøvrigt ikke af de paa Stiftskassererkontoret eller hos Stiftsøvrigheden beroende Akter fremgaar noget, der ses at kunne støtte en Paastand om, at særlig Adkomst skulde ligge til Grund for Ullerup Beboeres Ret til Frijord.

Efter den Anledning, som Sagen dertil giver, tilføjes, at Ministeriet tidligere i Tilfælde, hvor et Menighedsraad har anholdt om Tilladelse til at udarbejde en Vedtægt for en Kirkegaard paa Landet uden Bestemmelser om Betaling for Gravsteder, har udtalt, at der ikke er Hjemmel til at imødekomme et saadant Andragende, idet Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 § 25 forudsætter, at der skal tages Betaling for Udlæg af Gravsteder udover den første eller — for Ægtefæller — de to første Gravpladser samt i alle Tilfælde af Fornyelse af Gravsteder.

*) Se »V. K.« XII Tillægside 8.

*) Se »V. K.« XIII Tillægside 48 ff.

7. Juli 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Overretssagfører E. Stakemann) ang. **Afslag paa et Andragende om Tilladelse til Indretning af en privat Begravelsesplads.**

I et hertil indsendt Andragende af 4. Marts 1938 har De som Sagfører for Grosserer N. N. anholdt om Tilladelse for ham til at indrette et Familiegravsted paa hans Ejendom Matr. Nr. 6 d af Selsmark, Blovstørød Sogn. Med Hr. Overretssagførerens Skrivelser af 27. og 29. April 1938, har Ministeriet derhos modtaget nærmere Oplysninger angaaende den ommeldte Begravelsesplads, hvoraf fremgaar, at den tænkes indrettet til at rumme ca. 20 Begravelser.

Saaledes foranlediget skal man, efter stedfunden Brevveksling dels med Sundhedsstyrelsen, dels med Stiftsovrigheden over Københavns Stift, herved meddele, at Ministeriet allerede paa Grund af den Størrelse, der er opgivet for Begravelsespladsen, men iøvrigt ogsaa under Hensyn til den Praksis, som Ministeriet har fulgt i de Tilfælde, hvor man undtagelsesvis har tilladt Indretning af private Begravelsespladser, ikke finder at kunne meddele den ansøgte Tilladelse.

9. August 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Biskoppen over Roskilde Stift) ang. **Forevisning af Døds- og Skifteretsattest m. m. ved et Valgmenighedsmedlems Begravelse paa Sognekirkegaarden i et andet Sogn end Dødssoget.**

I et med Deres Højærværdigheds paategnede Erklæring af 25. Juli 1938 hertil indsendt Andragende har Valgmenighedspræst N. N. forespurgt, om der for Medlemmer af Valgmenigheden, som begravnes paa Sognekirkegaarden i et andet Sogn end Dødssoget, i den Begravelse skal ske Tilmeldelse til samt forrevises Døds- og Skifteretsattest for Sognepræsten i Begravelsessoget, eller om det maatte være tilstrækkeligt, at der efter Begravelsen af Valgmenighedspræsten sendes Indberetning med alle fornødne Oplysninger til Begravelsesstedets Sognepræst.

Saaledes foranlediget skal man herved tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at der i de omhandlede Tilfælde maa ske Tilmeldelse til Begravelsessogets Sognepræst inden Begravelsen, ligesom ogsaa Døds- og Skifteretsattest maa forelægges denne inden Begravelsen.

8. Sept. 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamtmanden og Biskoppen over Ribe Stift) ang. **Gravstedsejerens Ret til at overdrage Vedligeholdelsen af det af ham erhvervede Gravsted til andre og om hans Bestemmelsesret i saa Henseende.**

I en hertil indsendt Skrivelse har N. N., Bramminge, forespurgt, om et Menighedsraad kan vedtage, at kun Kirkegaardsgraveren kan gøre private Grav-

steder paa Kirkegaarden i Stand og derved forhindre en Bys Gartnere i at udføre Arbejder paa Kirkegaarden.

Saaledes foranlediget skal man med Henvi- sning til Stiftsovrighedens Skrivelse af 9. August 1936 tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, herunder ogsaa for Andrageren, at det ved Bestem- melsen i Synslovens § 23, Stk. 2, maa anses for for- udsat i Overensstemmelse med de ogsaa for denne Lovs Ikrafttræden gældende Bestemmelser, at Grav- stedsejeren ikke blot har Ret til personlig at vedlige- holde det af ham erhvervede Gravsted, men ogsaa er berettiget til at overdrage Vedligeholdelsen til an- dre paa hans Vegne og herved maa have en selv- stændig Bestemmelsesret, saaledes at han ikke kan være bundet til Anvendelse af bestemte ved Kirken ansatte Personer, samt at Ministeriet derfor maa holde for, at Bestemmelserne i Vedtægten for Kirke- gaarden i Bramminge og Instruksen for Graveren ved Kirkegaarden maa forstaaes i Overensstemmelse hermed.

17. Sept. 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftamt- manden og Biskoppen over Roskilde Stift) ang. **Dispositionsretten over et Familiegravsted, der ejes af flere.**

I den med Stiftsovrighedens Skrivelse af 29. Au- gust d. A. hertil tilbagefulgte Sag har A. B., født C., D. C., E. C. og F. G., født C., som i Forening med to Søskende, hvoriblandt nedennævnte H. C., er Ejere af et Familiegravsted paa Bregninge Kirke- gaard, besværet sig over, at N. N., uden hertil at have indhentet deres Samtykke, den..... 1938 dødfødte Barn nedsætte i Familiegravstedet, hvorhos de har anmodet om, at det maa blive paalagt nævnte N. N. at lade Barnets Lig opgrave og henflytte til et andet Gravsted.

Det fremgaar af Sagens Oplysninger, at N. N., der er Stedsøn af den ovennævnte H. C., af denne har erholdt Tilladelse til at lade Barnet begrave i Fami- liegravstedet.

Saaledes foranlediget skal man herved tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet med Stiftsovrigheden maa være enige i, at der burde have foreligget Samtykke fra samtlige Gravstedsejere eller i ethvert Fald fra disses Flertal, forinden Nedsættelsen af det paagældende Barnet i Gravstedet fandt Sted, men at Ministeriet dog efter Omstændighederne ikke i det oplyste finder tilstræk- keligt Grundlag for at tillade — endsige paabyde — Ligets Opgravning og Henflytning til et andet Grav- sted, idet Rettighedsforholdet mellem Gravstedsejerne med Hensyn til Dispositionsretten over Gravstedet i ehvert Fald først maatte være definitivt klarlag ved en Domstolsafgørelse efter forudgaaende Søgmaal mellem de paagældende.

FORENINGEN FOR KIRKEGAARDSKULTUR

Nye Medlemmer.

Afdeling A.

- 211. Kirkerup Menighedsraad.
- 212. Ønslev Menighedsraad.
- 213. Rise Menighedsraad (Rødekro).

Afdeling C.

- 760. Hr. Aug. Olsens Boghandel, Strandv. 189, Hell.
- 761. Hr. Klokker Holger Jensen, Kirkerup, Roskilde.
- 762. Hr. Kirkegaardsinsp. Kristen Bækhoj, Højen 2, Holbæk.
- 763. Hr. Prokurist C. Foght, Hellerupvej 58, Hell.
- 764. Hr. Prokurist Vald. M. Handberg, Pile Allé 21, Holte.
- 765. Hr. Stenhuggermester Carl Petersen, Guldbergsgade 96 N.
- 766. Hr. Stenhuggermester Knud Nielsen, Hadsund.
- 767. Hr. Stenhuggermester V. Funck, Nygade 18, Randers.
- 768. Hr. Stenhuggermester Vald. Sørensen, Ribe.
- 769. Hr. Stenhuggermester Niels Chr. Vendelbjerg, Skern.
- 770. Hr. Stenhuggermester Henry Mortensen, Varde.
- 771. I/S Ringkøbing Stenhuggeri (B. Jensen), Ringkøbing.
- 772. Hr. Gartner K. Sørensen, Østre Skolegade, Svendborg.

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

- 15/8 (Berl. Tid.): Kirkernes Omgivelser.
- 27/8 (Kbh. Amts Avis): Krematorium i Forb. med Sorgenfri Kgd?
- 28/8 (Næstved Tid.): Anlægsgt. H. Hansen i Næstved har faaet Anlægsarbejdet paa Slaglille Kgd.
- 28/8 (Middelf. Venstrebl.): Husby Kgd. reguleres (Overgt. Ulleriks).
- 31/8 (Holbæk Amtstid.): Havebrugsk. K. Bækhoj er udn. til Inspektør ved Holbæk Kgd.
- 3/9 (Bogense Avis): Der begyndes paa Udv. af Bogense Kgd.
- 5/9 (Fyns Tid.): Næsby Kgd. indviedes i Gaar af Provst Thomsen.
- 7/9 (Aarhus Amtstid.): Holme—Tranbjerg Sogneraad køber Jord til Kgd.
- 7/9 (Nordjyll. Soc. & Dem.): Gardersergentens Grav paa Aalborg Kgd.
- 8/9 (Fyns Tid.): Den danske Soldatergrav i Nyborg.
- 11/9 (Vestkysten): Den faldne Soldats Grav i Grindsted.
- 11/9 (Thisted Amts Avis): Vestre Kgd. i Thisted skal udvides.
- 13/9 (Demokraten): Aarhus Vestre Kgd. udvides.

14/9 (Fr. borg Amts Avis): Frederikssunds Kgd. skal udvides.

16/9 (Fyns Stiftstid.): Dalum Kgd. skal udvides med et Stykke Præstegaardsjord.

22/9 (Sydsj. Venstrebl.): Præstø Kgd. udvides med ca. 650 m².

24/9 (Nordsj. Venstrebl.): Hillerød Kgd. udvides.

24/9 (Viborg Stifts Folkebl.): Husmand Chr. Christensen er blevet Graver i Fiskbæk.

2/10 (Ringkøb. Amtstid.): Udv. af Holstebro Kgd. er færdig (Kirkegaardsgartner Walbjørn Christensen).

8/10 (Ringsted Folketid.): Haslev Højskole afstaar ca. 1½ ha til ny Kgd.

15/10 (Randers Soc. & Dem.): Der er indsamlet 531 Kr. til Monument for Urnehaven i Randers.

19/10 (Fr. borg Amts Avis): Nyt Projekt til Balserup Kgd.

20/10 (Aftenbl.): Soldatergraven paa Bispebjerg.

20/10 (Sydsjæll. Soc. & Dem.): Næstved Kgd. under kommunal Drift?

23/10 (Fyns Tid.): Regulering af Nyborg Kgd.

23/10 (Holbæk Amts Venstrebl.): Rørvig Kgd. udvides af Kommunegartner G. N. Brandt og Arkitekt Roloff Nielsen.

25/10 (Horsens Folkebl.): Der er brugt 40,000 Kr. til at modernisere Horsens Østre Kgd.

26/10 (Fr. borg Amts Avis): Græsted Kgd. udvides.

1/11 (Politiken): Fra de Dødes Have.

2/11 (Dannevirke): Udv. af Sommersted Kgd. er færdig (Havearkitekt Johannes Tholle; Entreprenør Schytt; Omkostn. ca. 15,000 Kr.).

2/11 (Svendborg Amtstid.): Kgd. køber Jord ved Siden af.

4/11 (Vestsjæll. Soc. & Dem.): Licitation over Udv. af Niløse Kgd.

8/11 (Haslev Avis): Planerne til Udv. af Roholte Kgd. er godk.

8/11 (Politiken): Ewalds og Wessels forlorne Grave.

8/11 (Dannevirke): Sommersted Kgd. Udv. blev i Søndags indviet af Provst Flensmark.

9/11 (Jydske Tid.): do.

10/11 (Ringsted Folketid.): Den gl. Kgd. i Ringsted omlægges.

12/11 (Sorø Amtstid.): Ingen Udv. af Kgd. i Skelshør foreløbig.

13/11 (Nationalt.): Digtergraven midt i Byen.

15/11 (Holbæk Amts Soc. & Dem.): Nr. Asmindrup Kgd. skal udvides.

16/11 (Holbæk Amts Avis): Udv. af Holbæk Kgd. er færdig. Omkostn. Kr. 66,086,75; Havearkitekt Emil Böttiger.

17/11 (Berl. Aften): Dog ingen kender Dagen.

18/11 (Politiken): Skal Ewalds og Wessels Grave nyordnes?

19/11 (Fyns Venstrebl.): Flemløse Kgd. udvides (Havearkitekt P. W a d).

19/11 (Venstres Folkebl.): Slaglille Kgd. udvides (Havearkitekt Johannes Tholle; Anlægsgartner H. Hansen; Murermester C. Olsen).

20/11 (Politiken): Digtergravene ordnes.

21/11 (Nordjyll. Soc. Dem.): Der er planlagt opført 1 km Mur omkr. Aalborg ny Kgd. som Beskæftigelsesforanst. efter Krigen. Den holdes 1,2 m høj og opføres af Kampesten; sammen med andre Arb. paa Kgd. en Omkostning paa Kr. 231,200 Kr.

22/11 (Horsens Soc. Dem.): Plads til 800 Urner paa Horsens Østre Kgd.

23/11 (Nationalt.): Fællesgraven med 29. Aug. Faldne paa Bispebjerg.

24/11 (Thisted Amts Tid.): Thisted Vestre Kgd. har nu bestaaet i 50 Aar.

24/11 (Sorø Amtstid.): Udv. af Kgd. i Skelskør.

26/11: (Fyns Stiftstid.): Korsløkke Kgd. foranleder Retssag.

30/11 (Fyns Tid.): Skal Ryslinge Frimenighed have egen Kirkegaard?

1/12 (Næstved Avis): 50 pCt. af Gravene fornyes i Næstved efter 1. Periode.

1/2 (Aarhus Amtstid.): Der planlægges Kgd. paa 14,000 m² ved Højbjerg Kk. ved Aarhus.

2/12 (Villabyernes Blad): Bassinet bør genskabes. Et Indlæg om Hellerup Kgd.

6/12 (Randers Dagbl.): Mindsten paa Sergt. Andersens Grav paa Nordre Kgd. Randers.

7/12 (Svendborg Amtstid.): Har Kgd.s best. i Svendborg disponeret for flot?

7/12 (Fyns Stiftstid.): Der ligger nu 50,000 Mennesker paa Odense Assist. Kgd.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

23/8 (Moss Avis): Ordning af Kgd.s forh. i Moss.

28/8 (Agderposten): Arendals vakre Kgd.

2/9 (Østlendingen): Udv. af Kgd. i Søre Osen.

16/9 (Rogaland): Udv. af Kgd. i Hundvåg.

21/10 (Sarpsborg Dagbl.): Sterkere Behov for enkelte end dobbelte Gr.

24/11 (Fædrelandsvennen): Udv. af Austad Kgd.

24/11 (Dagsposten): Udv. af Aasen Kgd.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Landsbygraveren Nr. 10: Derfor. Familieidyl. En Beslutning. Kirkegaardsdiget. Afsked med Gerningen. Pligt og Ret m. m. — Nr. 11: Efteraar. Smaabetrægtninger. Arbejdskortene. Kirkegaardenes Verdsliggørelse. Kan Søndagsbegravelserne afskaffes? Ingen Begravelser paa Helligdage. Vore Kursus.

Mandens Blad Nr. 9: Et Beverly Pantheon (i U. S. A.).

Menighedsraadens Blad Nr. 8: Kirkegaard og og Havekunst. — Nr. 9: Kirkegaardene. Kirkegaardens Hegn. — Nr. 10: Kirkegaardens Hegn. Om Kirkegaardene. — Nr. 11: Kirkegaardens Hegn.

Nyt Tidsskrift for Kunstindustri Nr. 9: J. F. Wilumsen som Keramiker (med Bill. af Askeurner).

Ignis Nr. 2: Urnbegravning och kistbegravning. Minnesbok över de döda. Aarhus krematorium 20 år. Vackra urngravar. 70 års föreningsarb. i Tyskl. Den danska eldbeg. for. historie 1931—42. Skogskyrkogården i Falun. Eldbeg. av i Sverige forulyckade soldater och sjömän. Föreningen Sveriges kyrkogårdsfrst. — Nr. 3: Kyrkogårdar och kyrkogårdsforv. i Stockholm. Dansk Ligbrændingsf. største Provinsafdeling Aalborg Afdeling fylder 50 Aar. — Falu krematorium 5 år. — Nr. 4: Åter en ombyggnad vid norra krematoriet i Stockholm. Kyrkogårdar och kyrkogårdsforv. i Stockholm. Norre krematoriets orgel. Eldbeg. under krig. Sv. Eldbeg. avdeling i Norberg under 10 år. Eldbeg. i Böhmen-Mähren. Fem års eldbeg. i Karlstad. — Nr. 5: Reginsplanering for krematoriet i Sverige. Kyrkogårdar och kyrkogårdsforv. i Stockholm. Ett stifts prästerskap om eldbeg. En Sommardag i högälid kolumbarium. Krematoriet i Mainz 40 år. — Nr. 6: Begängelseskicken i Bibeln. Tiden inne för »asken för vinden«. Konstnärlig utsmyckning i Karlstads kapelkrematorium. — Nr. 7: Vörndnad inför döden. Helsingborgs krematorium 15 år. Begängelseskicken i Bibeln. — Nr. 8: Data om kapelkrematoriet i Växi Tillblivelse. Invigning av Växiö krematorium. Begängelseskicken i Bibeln. — Nr. 9: Konsten och krematorierna. Begängelseskicken i Bibeln. Fællesgraven. Eldbeg. under 60 år i Hamborg. — Nr. 10: Vad syftar sv. eldbeg. för. åt i estetisk-praktisk henseende? Urnlund på landsbygden. Korset som symbol. Urngravvården i kyrkogårdsbilden. Ungdomen och eldbeg. Den elektriska incinatorn. Kan det så kallade gravkapellet tjäns till mönster för krematoriet. — Nr. 11: Hur vora forfäder eldbegino sina döda. Fem års eldbeg. i Norrköping. Urnlundarna vid Norrköpings krematorium. »Villan« i jorden. Att vilja se den döde.

Almän. svensk trädgårdstidning Nr. 21: Vinterdekorationer på gravar.

Röster i radio Nr. 50: Ny monumentalkonst i Malmö. (Navnlig Om den skulpturelle Udsmykning af Malmøs Krematorier).

Viola Nr. 34: Kyrkogårdsföreståndarnas årsmöte i Kalmar. — Nr. 42: Eldbegängelserörelsen kontra blomorna vid bären. — Nr. 46: Kyrkogårdsträdgårdsm. befattning indrättas i Hälsingborg.

Puutarha Nr. 10: Vainajienpäivän lähestuessä.

Der Friedhof Nr. 6: Alte Portraitplastik auf Berliner Friedhöfen. Verwaltungsver einfachung im Friedhofs- und Bestattungswesen. Gibt es einen Scheintod? Vereinfachte Gräberausschmückung in Wien.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 9—10: Das materielle und geistige Rüstzeug des Baukünstlers.

BOGANMELDELSER

Københavns Begravelsesvæsens Brochure. Aarg. 1943, 20 Sider.

Københavns Begravelsesvæsen har i Aar udsendt et nyt Oplag af den velkendte lille Vejledning for Gravstedsejere. Brochuren indeholder de sædvanlige udmærkede Skemaer over Priser. Formen er kort og klar og let at finde sig til Rette i. Der er 17 Tegninger af forskellige Forslag til Graves Anlæg, samt en noget umotiveret Forsidetegning.

Tegningerne er aldeles nydeligt udført, men Idéerne til Anlægene er stivnede i gammel Fordom og følger ikke Havearkitekturens Udvikling, — en Ting som ellers burde være selvfølgelig.

De fortrinlige og overalt brugte Ryghække er saaledes slet ikke afbildet paa en eneste Tegning, — ej heller findes et fornuftigt Forslag til en Græsgrav.

Med de Midler og de dygtige Fagmænd, som Københavns Begravelsesvæsen nu raader over, vilde det være en let Sag at lave en virkelig tidsvarende og æstetisk tilfredsstillende Brochure. E. Q.

Niels Nøjgaard: Martin Luther, 268 S., ill., 80, Hirschsprung, Kbh. 1943.

I jevn og let Form skildrer Forfatteren Morten Luthers Liv og Levned, og han gør det baade, saa man læser videre med Lyst, og saa at det er den store Reformator værdigt. Det er ikke en videnskabelig Udredning af M. L.s mange Gerninger, Afstamning m. m., og det er heller ikke i Romanform, saadan som baade Jacob Knudsen og Marcus Lauesen har gjort det; det er Genfortælling af en sympatisk Mands Levned, en populær Bog i god Forstand.

Rolf Tiivola: Vi ofrede Livet, 80, 124 S. De unges Forlag, Kbh. 1943.

Indholdet af denne lille Bog er Breve fra Soldater, der alle har mistet Livet i Kampen for Finlands Frihed, baade fra Vinterkrigen og den nuværende Krig. Brevene er samlet og kommenteret af Rolf Tiivola, og Pastor Gunnar Engberg har skrevet et Forord. Man læser Brevene med stor Interesse og kunde ønske, at Redaktøren af Bogen havde undladt at kommentere og forklare saa meget; Brevene kan udmærket staa alene, og de vilde sikkert have vundet i Styrke derved. Man erindrer sig en af Bøgerne med danske Soldaterbreve fra forrige Verdenskrig og synes, at disse Breve, der ikke kommenteres, virkede langt kraftige (Danske Frivillige i Verdenskrigen). — Man læser Bogen med Vemod, — først og fremmest vel, fordi man ved, at Brevskriveren har lidt Døden, — dernæst fordi de rummer saa megen Tro paa Forhold eller Situationer, der ikke har vist sig holdbare, hvorunder bl. a. maa nævnes Drømmen om Stor-Finland med Fjernkarelen og Ingermandsland og Aunus o. s. v. Og man maa slutte sig til Gunnar Engbergs Ord om, at »Det er næ-

sten uudholdeligt, om Finnerne efter al tapper Kamp og alle Lidelser, skulde tvinges tilbage til Voldsgrensens af 1940 — og de 240,000 tilbageflyttede skulde nødes til igen at forlade deres retmæssige Hjem!« Gud give, at dette ikke maa ske. —

Thure Hastrup: Stilarternes Historie, 80, 356 S., Gyldendal, Kbh. 1943.

Adjunkt Hastrups Bog giver sig ikke ud for at være nogen Doktordisputats eller nogen Specialbog, — han erkender, at det, der fortælles, ikke er noget, Forfatteren selv har fundet ind til; sagligt, jævnt og ligetil gengiver Hastrup Træk af Stilarternes Historie, saaledes som denne er almindelig anerkendt, — en Orientering, som vel ikke er af Betydning for Kunsthistorikere, men som kan være god som Basis for videre Studium af enkelte Grene af Stilhistorien. Det vrimler med Billeder, og Teksten er nøje knyttet dertil, hvad der er en stor Fordel. Bogen har været stærkt kritiseret for enkelte Unøjagtigheder; men disse mindre Fejl bør ikke borttage det umiddelbare Indtryk, at Bogen kan være mange til Nytte.

Knud Nordgaard: Kolonihaver. En Grundbog om Havekoloniers Administration og Kolonihavers Dyrkning, 80, 256 S., Fremad, Kbh. 1943.

Havebrugskandidat Knud Nordgaard har i denne Bog samlet en hel Del Stof, som ellers hovedsagelig kun har været at finde spredt i Tidsskrifter eller i forskellige Havebøger, og alene dette maa siges at være værdifuldt. Men det maa desuden være værdifuldt for Kolonihavefolkene store Masse at kunne faa en Bog, der paa saa god Maade giver Besked saavel med den administrative Side af Havekolonierne som med de enkelte Kolonihavers Dyrkning, deres rette Plantebestand m. m. Bogen kommer formentlig ikke helt tilfældigt samtidigt med, at de danske »Kolonister« som de første i Verden opretter deres Højskole for Ledere af Havekolonier, Foræningsformand og andre. Baade Grundbogen og Højskolen er ikke daarlige Tegn paa, hvordan det staar til i Danmark, mens Krigen raser rundt om os.

P. Larsen: 52 Aars Virke i Frøfirmaet J. E. Ohlsens Enke, 80, 104 S., Kbh. 1943. J. E. Ohlsens Enkes Forlag.

Med Forord af Seniorchefen i Firmaet og med Undertitel »Nogle spredte historiske Optegnelser og personlige Erindringer 1885—1937« har Prokuristen i det berømte Frøfirma J. E. Ohlsens Enke paa Frøfirmaets Forlag udsendt ovennævnte lille Bog. I jevn Fortælleform berettes der ikke blot om Firmaets Historie og Vækst, men gives ogsaa interessante Detailler om Arbejdsforhold og gartneriske Forhold, især i Firserne. Bogen giver interessante Tidsbilleder og en Mængde biografiske Oplysninger om Personer, der har været knyttet til Firmaet. Den er trykt paa ret svært krideret Papir og er forsynet med Illustrationer, der gør den endnu mere værdifuld.

RETTELSE

I Billedhuggeren, Gunnar Hammerichs Anmeldelse i forrige Hefte Tillægsside 42 Sp. 2 er der indløbet en Trykfejl. Der staar i 3die sidste Linje i den paag. Anm. sund; der skal staa rund. Red.

RESOLUTIONER m. m.

2. Novbr. 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Fru N. N.) ang. **Ligbrænding i Forbindelse med en af Ministeriet tilladt Ligflytning.**

Efter at Ministeriet i Skrivelse af 8. September 1938 havde meddelt Tilladelse til, at Ligene af Deres paa A. Kirkegaard begravede Børn, O. N., begravet den 10. August 1910, og P. N., begravet den 21. April 1914, henflyttes til et Familiegravsted paa Vestre Kirkegaard, har De i et gennem N. P. Rostrups Ligkistemagasin hertil indsendt Andragende af 10. September 1938 anholdt om Tilladelse til, at lade de to Kister, i hvilke Ligene af Deres nævnte Børn er begravede, brænde, forinden Nedgravningen paa Deres Familiegravsted paa Vestre Kirkegaard finder Sted.

I Anledning heraf skal man, efter stedsfunden Brevveksling med Justitsministeriet, der til Sagens Oplysning har foranlediget Politirapport optaget, meddele Dem, at Ministeriet intet mod den ansøgte Ligbrænding finder at erindre.

29. Novbr. 1938. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftsamtmanden og Biskoppen over Fyens Stift) ang., **hvorvidt det havde været lovmedholdeligt af Hensyn til en stedsfunden Regulering af en Kirkegaard at inddrage en Del af et til en fast Ejendom henlagt Gravsted paa Kirkegaarden.**

I et med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 25. Oktober 1938 hertil indsendt Andragende har Godsejer A. N., »N.gaard«, og Sognepræst B. N. besværet sig over, at C. Sogneraad har ladet en nærmere angivet Gang paa C. Kirkegaard, som, hvor den førte forbi det til førnævnte Gaard, »N.gaard«, hørende Familiegravsted, kun var 0,46 m bred, udvide til en Bredde af 1,40 m paa den paagældende Strækning ved at forskyde Gravstedet 1 m mod Nord, hvoraf Følgen er blevet, at den Grav, hvori de paagældendes Moder hviler, nu ligger under Gangen udenfor Gravstedet.

Klagerne har bl. a. henvist til, at Gravstedet henhører til de i Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 § 25, Stk. 7, omhandlede »Ejendomsgravsteder«, og har i denne Forbindelse oplyst, at »N.gaard ikke har skiftet Ejer siden nævnte Lovs Ikrafttræden.

Ved Sagens Forelæggelse for Ministeriet har Stiftsøvrigheden ligesom Menighedsraadet og Provstiudvalget bl. a. henvist til Bestemmelsen i den for C. Kirkegaard gældende Kirkegaardsvedtægt, § 10, iflg.

hvilken Kirkegaardsbestyrelsen, naar det findes nødvendigt af Hensyn til Kirkegaardens Regulering, under visse nærmere Betingelser kan inddrage Gravsteder helt eller delvis.

I Anledning heraf skal man tjenstlig meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet maa beklage, at der ikke ved Forhandling mellem Familien og Menighedsraadet er opnaaet en mindelig Ordning af Sagen under Hensyn til de efterlevendes Pietetsfølelse.

Hvad angaar Sagens juridiske Side, maa Ministeriet henlede Opmærksomheden paa, at Vedtægtens § 10 kun har Retskraft, forsaavidt den er forenelig med Loven, jfr. særlig Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 § 19, Stk. 1, 2det Punktum. I saa Henseende forekommer det Ministeriet utvivlsomt, at forsaavidt Inddragelsen af en Del af Gravstedet har fundet Sted forinden Udløbet af Fredningstiden, 20 Aar, efter den senest skete Nedsættelse af Lig i Gravstedet — hvilket ikke med fuldkommen Tydelighed fremgaar af det i Sagen oplyste — har Inddragelsen ikke Medhold i Loven, jfr. Lov Nr. 282 af 30. Juni 1922 § 19, Stk. 1, 2det Punktum, samt § 24, og selv i modsat Fald synes Lovmedholdeligheden ikke utvivlsom, eftersom det her drejer sig om et til en bestemt Ejendom henlagt Gravsted, der saaledes ikke er Genstand for Fornylse, men »af sig selv« forbliver ved den paagældende faste Ejendom som et Tilbehør til denne, indtil Ejendommen første Gang efter Ikrafttrædelsen af Lov af 30. Juni 1922 skifter Ejer, jfr. Lovens § 25. Stk. 7, hvorfor Spørgsmaalets Afgørelse henhører under Domstolene, saaledes at man maa have Klagerne henvist, til saafremt de ønsker yderligere at forfølge Sagen, da at rejse Sogsmaal imod Menighedsraadet.

25. Febr. 1939. Kirkeministeriets Skriv. (til Stiftsamtmanden og Biskoppen over Københavns Stift) ang. **Afslag paa et Andragende fra et Menighedsraad om Tilladelse til selv at bestyre de til Gravstedsvedligeholdelse henlagte Kapitaler m. m.**

I Anledning af det med Stiftsøvrighedens Skrivelse af 1. Februar 1939 hertil indsendte Andragende, hvori Menighedsraadet for Ferslev Sogn anholder om Tilladelse til at maatte bestyre de Kapitaler, der er eller fremtidig maatte blive henlagt til Vedligeholdelse af Gravsteder paa Ferslev Kirkegaard, skal man meddele til Efterretning og videre Bekendtgørelse, at Ministeriet ikke finder, at der er Anledning til i Medfør af Bestemmelsen i § 5, Stk. 1, i Lov Nr. 281 om Kirkers Bestyrelse m. m. af 30. Juni 1922 at give Ferslev Sogns Menighedsraad Tilladelse til at bestyre de ommeldte Gravstedsvedligeholdelseskapitaler, men at disse efter Lovgivningens almindelige Regler maa inddrages under Stiftsmidlerne til Bestyrelse ligesom Kirkens øvrige Formue.

(Fortsættes i næste Nr.).